

**Univerzita Karlova
Filozofická fakulta**

Katedra psychologie

Sociální psychologie

Disertační práce

Mgr. Jakub Jelínek

**Emoční inteligence u osob s heterosexuální a ne-heterosexuální
orientací v kontextu genderové identity**

**Emotional intelligence in heterosexual and non-heterosexual
people in the context of gender identity**

Vedoucí práce prof. PhDr. Marek Blatný, DrSc.

2023

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu práce, prof. PhDr. Markovi Blatnému, DrSc., za spolupráci při zpracovávání mé disertační práce, zejména jsem vděčný za cenné rady a podněty, které mi při vedení práce poskytoval a za podporu, kterou mi v průběhu času opakovaně vyjadřoval. Poděkování bych touto cestou rád vyjádřil i doc. PhDr. Iloně Gillernové, CSc., a to rovněž za cenné připomínky a laskavý přístup. Neskonalý dík patří spolupracovníkům, kteří se podíleli na sběru dat při realizaci výzkumného projektu, a dále také respondentům výzkumu za jejich participaci a za celkový zájem o účast ve výzkumu, jelikož bez jejich zapojení by disertační projekt nemohl být proveden a dokončen. Můj vděk patří rovněž nejbližším přátelům, a to za psychickou podporu, již mi poskytovali v době, kdy pro mne bylo velmi obtížné pokračovat v další tvorbě této práce, a také rodinným příslušníkům, kteří měli pochopení pro mou zaneprázdněnost a často nepřilíš sdílný přístup ve věci postupu mého doktorského studia. Opomenout nemohu ve svém poděkování všechny tvůrce klidných a příjemných skladeb v Lo-Fi hudebním stylu, s jehož pomocí jsem se vždy dokázal ponořit hlouběji do psaní práce, zkoncentrovat svou pozornost a udržet pevnou vůli.

Se srdečným díkem,

Mgr. Jakub Jelínek

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne **23. 2. 2023**

Mgr. Jakub Jelínek, v. r.

Abstrakt

Jádrovým tématem disertační práce je emoční inteligence, která bývá konceptualizována vícero teoretickými modely, z nichž ty nejznámější jsou v teoretické části práce postupně představovány. Pojednáno je rovněž o hlavních rozdílech mezi takzvanou schopnostní a rysovou emoční inteligencí, které reprezentují dva diferencované přístupy k měření konstruktů. Práce předkládá rovněž informace o několika v současnosti nejznámějších konkrétních nástrojích využívaných pro měření emoční inteligence. Široce jsou rozebírány meziskupinové rozdíly v úrovni emoční inteligence, které byly zjištěny dosavadním základním výzkumem. Vlastní výzkumný problém řešený v empirické části je zaměřen na porovnání úrovně schopnostní i rysové emoční inteligence mezi skupinou heterosexuálních a ne-heterosexuálních osob a na otázku, zdali mezi těmito skupinami existují statisticky významné rozdíly. Obdobná komparace je provedena také pro emoční regulaci jakožto hierarchicky nejvyšší úroveň konstruktů emoční inteligence. Nadto je v rámci dvou separátních studií výzkumu cíleno na replikaci slabého vztahu schopnostní a rysové emoční inteligence, a dále také vztahu schopnostní emoční inteligence s kognitivním intelektem a na souvztažnost rysové emoční inteligence s osobnostními rysy. Dílčím cílem byla též replikace dřívějším výzkumem zjištěné vyšší úrovně emoční inteligence u žen ve srovnání s muži. Signifikantní rozdíly v průměrech emoční inteligence a emoční regulace mezi skupinami heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů nebyly nalezeny. Vícero hypotéz sestavených na podkladě minulých výzkumných evidencí bylo replikováno. Limity výzkumu, mezi nimi například nepravděpodobnostní výběr vzorku či homogenita věku respondentů, byly náležitě rozebrány v diskuzi.

Klíčová slova: Emoční inteligence, regulace emocí, sexuální orientace, gender

Abstract

The main topic of the dissertation thesis is the construct of emotional intelligence which can be defined via several theoretical models out of which the well known ones are presented step by step in the theoretical part of this work. The paper also explains the main difference between ability and trait emotional intelligence which represent two different ways, above all, for measuring the construct. The most well know tools are presented in one of the chapters too. The theoretical part of the dissertation largely elaborate on the topic of individual differences in emotional intelligence which were explored within the basic research of the construct. The purpose of the two separate studies which were conducted within the dissertation research project was to examine whether the groups of heterosexual and non-heterosexual respondents are statistically similar or different in both ability and trait emotional intelligence and in emotion regulation which is considered to be the upper component of emotional intelligence. Moreover, the first study focused on the replication of low correlation between ability and trait emotional intelligence and on the relation between ability emotional intelligence and cognitive intelligence. The relation between trait emotional intelligence and personality traits was analyzed in the second study. Another purpose was to replicate that women score higher in emotional intelligence compared to men. There were no significant differences in the mean scores of emotional intelligence and emotion regulation between heterosexuals and non-heterosexuals. Several hypothesis based on the past research were replicated. The studies are limited especially by nonprobability sampling and by the age homogeneity of respondents. Other limitations are discussed.

Key words: Emotional intelligence, emotion regulation, sexual orientation, gender

Obsah

Úvod.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Emoce jako báze konstruktů emoční inteligence?	10
2 Nejvýznamnější modely konstruktů emoční inteligence a jejich obsahová stránka	17
2.1 Model Salovey-Mayer-Caruso	18
2.2 Model Bar-Ona	22
2.3 Model Boyatzis-Goleman	25
2.4 Model trait-EI.....	29
3 Rysová a schopnostní konceptualizace emoční inteligence a jejich psychometrická specifika.....	32
4 Od teorie měření k nástrojům měření emoční inteligence	42
5 Emoční inteligence v kontextu vybraných sociálně-psychologických témat.....	56
5.1 Emoční inteligence a individuální diference – pohlaví, věk, gender, zdravotní stav a jiná meziskupinová porovnání	56
5.2 Emoční inteligence v kontextu školství a pracovního života.....	65
5.3 Emoční inteligence osob v kontextu jejich sexuální orientace	73
II. EMPIRICKÁ ČÁST.....	77
1 Úvod.....	77
2 Metoda.....	80
2.1 Dvě separátní větve výzkumného projektu emoční inteligence	80
2.2 Soubor a procedura	81
2.3 Nástroje	90
2.4 Hypotézy	95
3 Výsledky.....	96
3.1 Výsledky první větve výzkumu	96
3.2 Výsledky druhé větve výzkumu.....	104
4 Diskuse	126
5 Implikace a závěr výzkumu.....	131
Závěr.....	134
Použitá literatura	136
Seznam zkratk	147
Seznam tabulek	148
Seznam grafů.....	149

Úvod

V současné době je to již více než třicet let od chvíle, kdy byl pojem emoční inteligence zaveden do psychologické terminologie. Třebaže historické prameny tohoto konceptu můžeme vystopovat mnohem hlouběji do minulosti – například v Thorndikově pojetí sociální inteligence či u Gardnerovy intrapersonální a interpersonální složky jeho teorie mnohočetné inteligence – byli to Salovey a Mayer (1990), kteří emoční inteligenci explicitně formulovali a definovali jako sadu hned několika rozličných schopností. Od tohoto momentu docházelo k překotnému růstu počtu publikací zaměřených na téma emoční inteligence a úvodní převaha teoreticky fokusovaných studií řešících obsahovou stránku konceptu či jeho souvislost s jinými psychologickými konstrukty byla rychle vystřídána explozí publikací orientovaných spíše do aplikovaných disciplín. Výsledkem byla mimo jiné také některá toho času silná tvrzení o významnosti emoční inteligence v životě jedince, aniž by k tomu byly předloženy dostatečné empirické důkazy, a aniž by byl jednoznačně vyjasněn teoretický základ konstruktu.

Kvapný rozmach zájmu výzkumníků o vzniklý konstrukt a o jeho aplikační potenciál vedl postupně k jistému vystřízlivění a k opětovnému návratu k fokusu na teoretické pozadí konstruktu a jeho vyjasnění. Výsledkem se stalo například i dodnes přijímané rozlišování takzvané rysové a schopnostní emoční inteligence, jež bylo navrženo na přelomu tisíciletí. U emoční inteligence lze proto dnes již vysledovat určitý vývoj samotného konstruktu, a protože jeho teoretické základy stále patří mezi témata, kolem nichž panuje aktivní debata, jsou rovněž dílčí výzkumné cíle disertace orientovány na snahu replikovat některá zjištění, například o souvislosti rysové emoční inteligence s osobnostními charakteristikami, schopnostní emoční inteligence s kognitivním intelektem nebo o pouze slabém vztahu obou větví emoční inteligence. Výběr nástrojů při výzkumu realizovaném pro empirickou část disertace umožnil také ověření některých psychometrických kvalit těchto metod, neboť i ty bývají stále předmětem bádání.

Kapitoly v teoretické části práce byly voleny tak, aby jednak relevantně pojednaly hlouběji o tématu emoční inteligence, ale aby také odpovídajícím způsobem zároveň zakotvily jednotlivé dílčí výzkumné cíle řešené v části empirické. Čtenář bude tudíž seznámen podrobněji nejen s teoretickým vymezením konstruktu, ale také s dvěma odlišnými způsoby jeho konceptualizace a s nejvýznamnějšími nástroji, které existují pro jejich měření. Drobnou výjimkou z tohoto pravidla řazení kapitol je pouze téma regulace emocí jakožto dílčí složky

řešeného konstruktů, která nemá v teoretické části samostatnou kapitolu, avšak v části empirické vymezuje separátní výzkumnou otázku z toho důvodu, že bývá pojímána v teoretické rovině jako složka emoční inteligence zaujímající specifickou a hierarchicky nejvyšší úroveň v konstruktů emoční inteligence. V předkládané práci je však emoční regulace rozebírána s ohledem na praktičnost rozsahu disertace v rámci samotného pojednání o emoční inteligenci, neboť je obsahem a dílčí složkou všech nejvýznamnějších modelů emoční inteligence.

Mimo analyzování teoretického základu a pojednání o konkrétních nástrojích měřících emoční inteligenci (včetně rozebrání jejich psychometrických kvalit) je rozsáhlá část teoretické práce zaměřena také na vybrané sociálně-psychologické aspekty emoční inteligence, které mnohdy tvoří jakýsi mezikrok mezi základním a aplikovaným výzkumem. Tato kapitola je zakomponována jednak z důvodu zasazení práce do oboru sociální psychologie a také proto, že oblast individuálních diferencí, o nichž je v první části práce pojednáváno, je v praktické části řešena s účelem replikovat výsledky některých meziskupinových srovnání vzešlých z dosavadního základního výzkumu. Zároveň má kapitola o roli emoční inteligence v rozličných sociálně-psychologických kontextech předpřipravít čtenáře na primární zaměření praktické části a také na novou oblast výzkumu, která nebyla na poli psychologie doposud komplexněji řešena a ke které tudíž nemůže teoretická část disertace podat podrobnější pojednání. Jedná se o sociálně-psychologicky zaměřený základní výzkum cílící na exploraci diferencí či podobností v emoční inteligenci mezi skupinami heterosexuálních a neheterosexuálních jedinců, čímž je nastoleno relativně inovativní propojování tématu emoční inteligence s dnes stále více se prosazující disciplínou tzv. LGBTQ psychologie, která akcentuje relevantnost zaměření výzkumu nejrůznějších psychologických témat u leseb, gayů, bisexuálů, transgender a queer jedinců (LGBTQ), respektive zdůrazňuje potřebu ve výzkumných vzorcích zahrnovat zmíněné skupiny, čímž se znalostní základna oboru stává komplexnější.

V souhrnu lze tedy úvodem uvést, že první polovina disertační práce postupně v jednotlivých kapitolách pojedná o teoretických základech emoční inteligence, o jejích modelech a o způsobech jejího měření (včetně s tím spjatých psychometrických specifik), a rozebrány budou také vybrané sociálně-psychologické kontexty či aplikační přesahy tématu. Výběr kapitol v teoretickém pojednání není náhodný, souvisí s dílčími výzkumnými otázkami a s hypotézami, které jsou řešeny a analyzovány v praktické polovině disertace. Empirická část pojednává o průběhu a výsledcích rozsáhlého výzkumu, který sestával z původně navržených

tří dílčích výzkumných studií, z nichž část probíhala formou osobních administrací diagnostických baterií a část prostřednictvím internetového sběru dat. Primární zaměření výzkumu je porovnání emoční inteligence a regulace emocí u skupin heterosexuálních a neheterosexuálních jedinců, sekundárními cíli bylo provést obdobná porovnání v kontextu genderových rozdílů a také zodpovědět výzkumné otázky zaměřené na replikaci výsledků některých zahraničních studií v prostředí tuzemském. Přestože do průběhu výzkumu poměrně výrazně zasáhla globální pandemická situace (její dopady jsou diskutovány v závěru empirické části), podařilo se získat cenná data a zodpovědět většinu z předem stanovených výzkumných otázek.

Věříme, že práce bude pro čtenáře svou formou čtivá, v předkládaném rozsahu dostatečně pokrývající šíři tématu a svým obsahem nabízející jednak odpovědi na nové výzkumné otázky, ale i podporu pro otázky již existující a v minulosti řešené a dále že práce přinese mnoho nových úvah nad samotným tématem. Chybět nebude v průběhu textu ani úvaha nad možným dalším směřováním konstruktů emoční inteligence a nad atributy, které jsou mu v současnosti vytýkány pro nedostatečné výzkumné ověření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Emoce jako báze konstruktů emoční inteligence?

Lidské zkušenosti jsou protkány vášní a smyslem prostřednictvím emocí, které prožíváme. Obdobně však mohou být na druhou stranu emoce příčinou bolestí a znepokojení, například v situacích, kdy naše emoce vedou k chování, jehož můžeme zpětně nesmírně litovat. Ať už působí emoce pozitivním, povzbudivým či jiným znamenitým dojmem anebo jsou naopak ponuré, teskné nebo skličující, ovlivňují nás a naše chování, a mají tak celkově významný vliv na naše životy. A to nejen z pohledu ontogenetického, ale také fylogenetického – podle mnohých badatelů by pravděpodobně přežití člověka jako druhu nebylo možné, nebyli by vybaveni emocemi (Reevy, 2010). Uvědomění si výše uvedeného proto nutně vede k pojmání emocí jako klíčového psychologického fenoménu v lidském životě (Nakonečný, 2004).

Je s podivem, že emoce, fenomén hrající tak důležitou roli v životě člověka, nemá konkrétní ujednocenou definici – vědečtí pracovníci zásobují psychologii více či méně se odlišujícími teoretickými stanovisky o tom, které dílčí složky můžeme emoci podřadit, kolik těchto komponent je, jaký (pokud vůbec existuje) je sled těchto komponent, jaké jsou funkce emocí, atp. Právě významnost emocí v životě člověka vedla k rozsáhlému zájmu o toto téma z řad nejen psychologů, ale i filosofů či dalších odborníků, a rozpolcenost názorových přístupů se tak stala příčinou neexistence sjednocující ucelené definice emocí, na níž by se plénum odborníků shodlo. Ačkoliv laická veřejnost umí poměrně jednoduše sdělit, co je to emoce, z vědeckého pohledu je tato otázka velice obtížná a stále aktuální (Gross, 2014; Nakonečný, 2012; Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004; Cabanac, 2002). Důkazem toho je i analýza autorů Kleinginna & Kleinginna (1981), kteří už před desítkami let roztřídili zhruba stovku definic emocí, pro něž našli jedenáct zaštiťujících kategorií.

Klíčovost emocí jako psychologického fenoménu, jak se o tom zmiňuje Nakonečný (2004), vyplývá i z faktu, že se emoce v lidském životě odehrávají na denním pořádku, ne-li dokonce okamžik za okamžikem (Strongman, 2003). Z tohoto důvodu lze předpokládat, že obdobně důležitou roli v životě člověka bude sehrávat i konstrukt emoční inteligence, neboť – jak již ze samotného termínu vyplývá – základ konstruktů bude v nějaké podobě spojen s konceptem emocí. Bez emocí by nemohla být ani emoční inteligence. Avšak protože již u snahy vymezit jednoznačnou definici konceptu samotné emoce dochází mezi vědci k neutichajícím názorovým střetům, bude obdobná nejednotnost panovat i v teoretických

vymezeních emoční inteligence. V kapitole o konceptualizaci emoční inteligence proto budeme opakovaně narážet na odlišující se modely tohoto konstruktů. Jestliže emoce tvoří bázi emoční inteligence, lze těžko rozumět její komplexitě, aniž bychom alespoň v krátkosti nepoukázali na neméně složitou problematiku definování konceptu emoce. Proto bychom rádi v úvodu věnovali pozornost i konceptu emoce ve stručném pojednání, jehož účelem je jednoznačně poukázat na rozmanitost definic emoce a na jejich neujednocenost. Zároveň bude cílem této krátké úvodní kapitoly snaha vymezit pojící rámec mezi emocí a konstruktem emoční inteligence.

Názorový nesoulad panující v teoretickém vymezení emocí se ani v nejmenším neomezuje na období posledních let, nýbrž lze jej nacházet i v daleké historické perspektivě sahající až do antické éry – tradičním tématem filosofů bylo například dualistické versus monistické vymezení entit těla a duše, kdy dualistická linie od Platóna po Descarta rozlišovala nemateriální povahu duše sídlící ve fyzickém těle a filozofové tohoto směru pojímali emoce jako vlastní tělu anebo duši, tudíž nemohla být nahlížena psychosomaticky. Naproti tomu monistická názorová linie vnímala tělo a duši jako dvě strany jedné mince a její představitelé (Aristoteles či Spinoza) chápali emoci jako průvodní jev přesvědčení a tužeb spojených se somatickými reakcemi (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Jiným svárem tradičních filozofů byla i otázka intencionální povahy emocí – stoupenci Spinozy kladli důraz na aspekt intencionality u emocí a vnímali je po této stránce obdobně jako například přesvědčení, zatímco proud myslitelů v čele s Hudem vyjadřoval opačné stanovisko. V současnosti se větší oblibě těší názor, který emocím přisuzuje potenciál úsudku a s tím související intenci obsaženou v jednání (Zemach, 2001).

Gross (2014) tvrdí, že zodpovědět prostou otázku, co je to emoce, se teoretikové pokoušejí prostřednictvím položení dvou jiných otázek, a sice které charakteristické vlastnosti jsou sdílené všemi emocemi a dále které znaky, jsou-li přítomny, zaručují, že se jedná o emoci. Avšak, jak autor také konstatuje, úsilí odvodit tímto způsobem propracovanou definici emoce je bohužel mařeno komplexní povahou, která je emocím vlastní (rozmanité projevy co do intenzity, doba trvání, úroveň vědomí s emoci spojená, kulturní vliv atd.). Jiní přistupují ke konceptualizování emoce opačným směrem a snaží se ji vydefinovat prostřednictvím vymezení toho, co za emoci považováno není (např. Moors, 2009). Další, jako například Cabanac (2002), využívají princip Occamovy břitvy a zkouší se k problematice stavět pragmaticky zdůrazňující potřebu zaujmout zjednodušený postoj a ztotožnit emoce s tím, co je pro ně nejvýraznější a společné. Frijda (2006) hovoří o emocích jako o možná nejvíce idiosynkratickém lidském

fenoménu vyjadřujícím, jaký význam má svět pro konkrétního jedince v konkrétní situaci, a utvářejícím individuální reakce jedince na tento svět a jeho události. Zároveň jsou dle autora emoce charakterizovány určitými zákonitostmi (objevují a rozvíjejí se podle pravidel), jež by se mohly stát definičním obsahem konceptu emoce.

Definice emocí oplývají různou mírou podrobností či zjednodušení. Obecněji definuje emoci jako reakci na vnitřní či vnější událost Reevy (2010). Taková reakce může trvat od několika sekund po celé hodiny. V návaznosti na své obecné pojetí ovšem autor vymezuje rovněž jednotlivé komponenty emoce, a mezi těmi vyjmenovává fyziologickou reakci, mozkovou aktivitu, emoci provázející myšlenky, expresivní chování (např. gestikulace, mimika) a také subjektivní konkrétní pocit prožitku emoce. Jím je především inspirován tzv. rysový model emoční inteligence, o němž bude v následující kapitole pojednáno. Na vlastní niterný prožitek většina lidí emoci omezuje (Cabanac, 2002), avšak podle Reevyho (2010) je potřeba – a nabádají k tomu například i Gross (2014) nebo u nás Nakonečný (2012) – vést dvojí pojetí v patrnosti, tedy že emoce nelze redukovat pouze na subjektivní prožitek člověka, nýbrž je důležité mít na paměti i další zmíněné komponenty. A s těmi v teoretické rovině prozřetelně operují jiné existující modely emoční inteligence. Komplexita konceptu emoce tak dle našeho názoru přímo ovlivňuje rozmanitost teoretických přístupů k emoční inteligenci.

Snaha vydefinovat emoci prostřednictvím rozkládání jejich obsahových složek je relativně častým přístupem. Většina psychologů je podle Plhákové (2003) ve shodě s následujícím souborem komponent emoce: fenomenologická složka charakterizovatelná jako subjektivní prožitek emoce, dále paralelní fyziologická odezva (tělesné reakce) a také expresivní komponenta, jejímž výrazným představitelem je například mimický projev. V některých případech teoretikové zahrnují jako dílčí komponenty rovněž emoci vyvolávající podnět a/nebo vyhodnocení situace či stimulu, tj. kognitivní složku (Plháková, 2003). V jiných teoriích se jako dílčí segment objevuje i připravenost k jednání (Nakonečný, 2000). Moors (2009) naproti tomu uvádí, že teoretikové emocí se neshodují na přesném počtu a povaze komponent, které jsou obsaženy v emocionální epizodě. A nejenže panuje názorový rozkol o komponentách emocí, i samotné definice komponent bývají zdrojem dalších diskuzí. Tudiž i teoretikové, kteří se shodují například na tom, že jednou z komponent emoce je kognitivní složka, mohou mít zcela odlišné názory ohledně toho, v čem spočívá podstata kognice v emočním prožívání. A další rozpory generují otázky ohledně sekvence jednotlivých složek, totiž zdali jsou či nejsou algoritmicky a fixně uspořádány, a pokud ano, tak v jakém sledu.

Zajímavým počinem, který velmi názorně vykresluje rozpolcenost přístupů odborníků ohledně problematiky emocí, je metodologický pokus Izarda (2010), který oslovil skupinu významných teoretiků i praktiků z oblasti psychologie emocí s prostou otázkou „Co je to emoce?“. Renomovaní participanti studie poskytli různě obsáhlý seznam definujících kategorií. Emoce byly definovány například prostřednictvím subjektivní pocitové komponenty nebo jako motivační zdroj a impuls k jednání, jiní je nahlíželi kognitivní perspektivou nebo jako fenomén poskytující hodnotící vodítka. Další zdůrazňovali přednostně fyziologickou komponentu anebo její behaviorální a expresivní složku. A jiní v emocích viděli organizovaný soubor reakcí nebo zdroj adaptivního chování a copingových strategií. Všichni výzkumníci pak uváděli různě početné kombinace výše vymezených charakteristik emoce a analýza získaných dat prokázala jen malou shodu mezi účastníky studie na podstatě definičních aspektů emoce.

V souvislosti s Izardovým průzkumem je evidentní, že neujednotitelnost konceptu emoce je způsobena rovněž paradigmatickým pozadím či konkrétním psychologickým směrem, s nímž se ten či onen badatel ztotožňuje či k němuž se přiklání. Biologicky nebo evolučně orientovaný odborník může primárně akcentovat například roli neurálních systémů (Strongman, 2003), odlišný přístup zaujme sociálním konstruktivismem ovlivněný teoretik, který může vyzdvihovat například efekt reálné nebo i jen anticipované sociální interakce na projev emocí (Emmerling, Shanwal, & Mandal, 2008) a jiné komponenty emoce zase bude propagovat kognitivisticky orientovaný badatel, který bude postulovat, že se emoce neomezují jen na subjektivní prožitek a že v ní stěžejní roli hraje způsob, jakým jedinec situaci vyhodnotí, pro což se v anglické terminologii užívá termínu „appraisal“ (Oatley & Johnson-Laird, 2014). Kognitivní přístup zdůrazňující role paměti, učení či myšlení je mimo jiné v současnosti v psychologii emocí velmi rezonujícím proudem. To má podle všeho dopad také na konstrukt emoční inteligence, neboť všechny teoretické modely k ní sestavené berou v potaz lidské uvědomování si emocí a nějakým způsobem operují s jejich vyhodnocováním (např. O'Connor, Hill, Kaya, & Martin, 2019).

Přestože existuje mnoho různých způsobů klasifikací, kterými lze teorie emocí i samotné emoce uspořádat, poukazuje Sander (2013) na to, že se žádná z taxonomií nesešla s všeobecným konsensem, byť jsou některé hodnoceny jako konceptuálně užitečné. Mnohdy se překrývají, a neměly by tudíž být vnímány jako exkluzivní, nýbrž spíše jako způsob, jimiž jsou nahlíženy. My však pro účely této úvodní kapitoly budeme abstrahovat od konkrétních teorií emoce a pouze využijeme výše uvedené vymezení dílčích komponent (definičních charakteristik) v různých teoriích emocí k tomu, abychom v krátkosti na tomto místě přiblížili

konstrukt emoční inteligence, který bude podrobněji rozebrán v následující kapitole, a abychom zjednodušeně osvětlili, jakým způsobem emoce může tvořit bázi tohoto konstruktů. Například schopnostní model emoční inteligence operuje s porozuměním emocí, které odpovídá kognitivní komponentě, dále s vnímáním emocí svých i druhých osob, které mimo kognitivní komponenty v sobě zahrnuje také zmiňovanou sociální složku a součástí schopnostního modelu je také regulace emocí, která v sobě skýtá složku chování odvislou od toho, jak člověk emoci sám prožívá (fenomenologická složka subjektivního prožitku). Obdobná propojení můžeme nalézt i u tzv. modelů smíšených, které rovněž teoreticky vymezují uvědomění si emoce (vnímání jako poznávací složka), pracují často se sebeřízením, řešením problémů, asertivitou, jež jsou propojitelné se složkou chování, a povětšinou zakomponávají do teorie kvalitu interpersonálních vztahů, empatii či řešení konfliktů, které v sobě zahrnují rozsah sociální. A výše v textu již bylo také zmíněno, že rysový model emoční inteligence v zásadě bytostně vychází ze subjektivního prožitku emoce. Ať již budeme dále v práci tedy pojednávat o jakémkoliv modelu konstruktů emoční inteligence, je zřejmé, že do určité míry budou komponenty vymezované u emocí zákonitě tvořit více či méně jeho bázi. Neujednocenost definice emoce se pouze bude odrážet na rozmanitosti vyvíjených modelů emoční inteligence, kterou někteří teoretikové ještě více rozšíří tím, že pod termín „emoční inteligence“ vsunou i jiné koncepty, které se budou již znatelněji vzdalovat konceptu emoce tak, jak je zde s veškerou svou komplexitou představován.

Podnětný přehled podává Moors (2009) zamýšlející se nad funkcemi emocí prostřednictvím jejich propojení s komponenty emoce. Aby autorka ukázala, že emoce není pouze subjektivní prožitek jedince či jen fyziologická reakce organismu, využívá na místo termínu emoce označení emocionální epizoda. Připouští, že se tím pojem stává širší, avšak umožňuje jí tím postihnout komponentovou komplexitu emoce – kategorizuje somatickou složku (centrální a periferní fyziologická reakce), kognitivní složku, subjektivní prožitkovou komponentu, motivační aspekt související s připraveností k jednání a složku motorickou, která je již samotnou expresí prožívané emoce. Na uvedené komponenty autorka paralelně napojuje funkce emocí, mezi kterými vyjmenovává zhodnocení vyvolávajícího podnětu (hodnotící funkce), monitorovací a regulační funkce, dále funkci přípravnou a jednání facilitující, a také samotné chování.

A právě prostřednictvím úvah o funkcích emocí, tj. zodpovězením otázky, k čemu nám vlastně emoce slouží, je uskutečňován další způsob, jak teoreticky stanovit základ emocí jinak než skrze jim inherentní komponenty. I tímto způsobem můžeme emoce propojit s konstruktem

emoční inteligence, poněvadž její modely často kopírují v různé míře to, co je emocím jakožto funkce přisuzováno. Dle našeho názoru je to smysluplné, jelikož pakliže má být emoční inteligence pro jedince pozitivním atributem po vzoru klasického intelektu (ať už jej funkčně definujeme jakkoli), pak dává smysl, aby emoční inteligence sestávala z toho, co utváří adaptivní a funkční charakteristiky emocí, z nichž může jedinec ve svém životě profitovat. Prostřednictvím funkcí emocí je tedy konstrukt emoční inteligence propojen nejen s emocí jako takovou, ale i se samotnou inteligencí. Takový přístup je ovšem dle našeho názoru v souladu především s jedním z existujících modelů emoční inteligence, a sice s modelem schopnostním. U smíšených či rysových modelů emoční inteligence bude platit výše uvedené propojení jen částečně, neboť jejich obsahem bývají i jiné lidské atributy, například konstrukt osobnosti.

Například Goleman (1995) zmiňuje, že funkcí emocí je obecně podněcovat chování a nějakým způsobem je usměrňovat, a to za účelem zvládnutí rozmanitých životních situací. Autor rovněž konstatuje, že konkrétní projevené chování je pro emoci specifické a souvisí se situací, v níž se nacházíme. Velmi často uváděnou funkcí je také adaptivní role emoce v lidském životě. Plháková (2003) jako další funkce emocí vymezuje například regulaci fyziologické aktivity, nonverbální komunikaci, funkci signální či emoci jako zdrojovou informaci o lidských potřebách. Tři kategorie funkcí obecnějšího rázu, kterými jsou funkce vývojová, sociální a intrapersonální, uvádí Stuchlíková (2007). Intrapersonální funkcí je v autorčině pojetí například proces emoční regulace a adaptace na změnu, které jsou součástí všech významných modelů emoční inteligence. Obdobně i sociální funkce emocí je spjatá s emoční regulací, konkrétně s řízením interpersonálních vztahů. Kromě toho se sociální funkce promítá také například do empatie, jež je dílčí složkou zejména smíšených a rysových modelů emoční inteligence. Významná je i funkce hodnotící (Nakonečný, 2000), která se uplatňuje při posuzování významu situace a podílí se na celkové psychické regulaci činnosti člověka (Nakonečný, 2012). Jako významná kognitivní faceta je hodnotící funkce součástí všech modelů emoční inteligence.

Z funkčního hlediska tak lze emoce vyhodnotit jako životu prospěšné a mající adaptivní potenciál. Ani v kategorizaci funkcí nicméně není odborné plénum ujednoceno (podobně jako tomu bylo u komponent emocí), přestože Izard (2010) při porovnání průniků názorových stanovisek odborníků k otázce definice emoce dospěl k závěru, že se výzkumníci shodují spíše na funkcích emocí než na samotné definici emoce. Jak konstatují např. Matthews, Zeidner, & Roberts (2004), kdyby z funkčního hlediska bylo jednoznačné, k čemu přesně emoce slouží, nejspíše by se i emoční inteligence vztáhla jednoznačně k tomu, jaké mají emoce účel. Emoční inteligenci proto nelze beze zbytku ohraničit ani funkcemi emocí. Opět se tak dostáváme

k výsledku, že emoce – ať už její dílčí komponenty nebo funkce – budou tvořit pouze část teoretického rámce konstruktů emoční inteligence. Tento stav bychom rádi na úvod zdůraznili, protože – jak uvidíme v následující kapitole – teorie emoční inteligence v sobě pojímá u některých autorů i jiné dobře zavedené psychologické konstrukty a samotný pojem „emoční inteligence“ tak může vyznívat někdy matoucím dojmem. Účelem tak bylo v úvodu této práce především přiblížit a osvětlit pojítko mezi emocí a emoční inteligencí.

Úvodní pojednání je možné shrnout tak, že emoce sice dnes je badateli shodně vnímána jako koncept komplexní, avšak u konkrétního obsahu konceptu veškerá jednota končí a objevují se bohaté rozepře teoretiků (Nakonečný, 2012), které ještě více komplikuje a prohlubuje fakt, že termín „emoce“ je mnohdy pojímán v zevšeobecňujícím rámci zahrnujícím i další méně studované afektivní fenomény, jako jsou například nálady, motivace, postoje, arousal a jiné (Sander, 2013). V přímé návaznosti nutně panuje debata i o obsahu konstruktů emoční inteligence, kdy i některé modely v sobě inkludují koncepty jako jsou nálada či motivace. Psychologové jsou tak rozpolceni ve svých názorových proklamacích o emocích (potažmo i o emoční inteligenci), ačkoli se tématu emocí věnují takřka již od doby, do níž se datují počátky vědecké psychologie (Caruso, 2010). V současnosti panuje v oblasti psychologie emocí intenzivní debata například nad tím, jaké vlastně existují definice emocí, jaký je neoptimálnější přístup ke způsobu jejich měření a zdali vůbec emoce jsou skutečnými psychologickými stavy (Oatley & Johnson-Laird, 2014).

Izard (2010) po prozkoumání názorových stanovisek význačných badatelů z teorie i výzkumu emocí konstatuje, že současný stav teoretizování k emocím je problematický a že sémantický obsah termínu „emoce“ je matoucí. Sander (2013) potvrzuje, že definice emocí se různí nejen podle paradigmat oboru, ale rovněž kulturně a historicky. Navzdory polemikám a neexistenci jednotné definice emocí se však domníváme, že teoretické neshody nečiní sporným tvrzení, že emoce v našich životech hrají roli zásadní. Otázka jednoznačné definovatelnosti konceptu emocí je tak nadále aktuálním a neutichajícím tématem, které dle našeho názoru v dohledné době nejspíše ani rozřešeno nebude. Zdá se, že – přestože všichni prožíváme emoce a jsme jimi biologicky vybaveni – patří emoce pravděpodobně mezi jedny z nejsložitějších elementů z hlediska vědecké konceptualizace v oboru psychologie. Složitost povahy emocí (společně s jejími rozmanitými definicemi) se nutně bude odrážet v hned několika různorodých modelech emoční inteligence, které si nyní postupně představíme a na jejichž více či méně se odlišujících teoretických rámcích bude jasně viditelné, že emoce i přes svou imanentní komplexitu tvoří napříč konstruktem emoční inteligence různě širokou bázi jejich modelů.

2 Nejvýznamnější modely konstruktů emoční inteligence a jejich obsahová stránka

Emoční inteligence je konstruktem, jenž je sice stále relativně novým, ale který se již stal předmětem rozsáhlého výzkumu v různých oblastech. Zkoumány byly například individuální diference v úrovni emoční inteligence, souvislost emoční inteligence s pracovním výkonem a manažerskými schopnostmi (např. Goleman, Boyatzis, & McKee, 2002; Schutte & Loi, 2014), se spokojeností v manželství (Eslami, Hasanzadeh, & Jamshidi, 2014) nebo s tak důležitými kvalitami života člověka jako jsou fyzické a psychické zdraví (Martins, Ramalho, & Morin, 2010; Schutte et al., 2007). Salovey a Mayer (1990) byli prvními autory, kteří zavedli do psychologické terminologie pojem *emoční inteligence* a spatřovali pod ním sadu schopností, která je podrobněji dále vymezena. Po etablování tohoto konstruktů se ovšem velmi záhy rozvinula rozsáhlá diskuse o tom, které charakteristiky lze vlastně pod emoční inteligenci zahrnout. Vznikla tak řada modelů, přičemž odborná literatura uvádí, že nejvýznačnějšími jsou v současné době dva (Sadri, 2012), tři (Spielberger, 2004) či čtyři (Cherniss, 2010) konkrétní modely. Ty se v některých ohledech mohou překrývat, nicméně jsou mezi nimi podstatné rozdíly, které opravňují je odlišovat. Bar-Onův (2006), Golemanův (2000) a zmíněný model Salovey a Mayera (1990) patří mezi nejznámější a většinou autorů jsou označovány jako nejvýznamnější (např. Spielberger, 2004; Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Pro účely této práce se přidržíme těchto autorů a níže popíšeme v krátkosti obsahové dimenze uvedených modelů.

Podle Chernisse (2010) je v existenci vícero modelů emoční inteligence spatřován jeden ze současných výrazných nedostatků, který ovlivňuje následně i aplikační oblast. Na druhou stranu autor připouští, že takový problém v psychologii není neobvyklý a že s totožnými úskalími se potýká i bádání jiných lidských atributů, jejichž výzkum je mnohonásobně delší než v případě emoční inteligence (například teorie inteligence). Reakce na rozpolcenost v teorii se různí, někteří doporučují radikálním způsobem opustit oblast psychologického výzkumu emoční inteligence, jiní navrhuji naopak pasivně tento fakt přijmout. Další vymezují jako rozřešení problémů vybrat jeden z existujících modelů a přesvědčivě prokázat, že se jedná o ten nejlepší. V minulosti zde byla tendence takto propagovat model koncipovaný jako sadu schopností, což byl mimo jiné i jeden z důvodů, proč byl schopnostní model vybrán pro výzkumnou část práce. Po teoretické stránce si však neosobujeme právo vybrat, který model bychom považovali za ten nejlepší, a proto se v první části práce přikláníme k návrhu přijetí existence vícero modelů, které nyní přiblížíme. Při jejich vzniku hrála roli odlišná forma

usuzování a způsobu zkoumání – některé vzešly z deduktivního uvažování, kdy byly z obecné konceptualizace nadefinovány konkrétní komponenty (schopnostní model), jiné se zrodily induktivní cestou, tj. sestavením sady kompetencí dosahujících výzkumně perspektivních prediktivních výsledků pro výkon v určité oblasti a jejich následným seskupováním do shluků (případ modelu Golemana v manažerské psychologii a Bar-Onova modelu vyvozeného z klinické praxe). Přes různé odlišnosti však existují mezi modely i jisté překryvy a některé dílčí složky lze v nějaké podobě spatřovat takřka v každém modelu. Nejvýraznějším příkladem takového překryvu je regulace emocí (třebaže ji mohou ve své teorii autoři pojmenovávat různě), která byla jako dílčí složka konstruktů cíleně vybrána k exploraci i ve výzkumné části práce.

Mimo tři výše jmenované modely, označované za nejvýznamnější, literatura popisuje ještě i jiné, např. Cherniss (2010) se zmiňuje o tzv. rysovém modelu emoční inteligence (trait-EI) jako o nejmladším modelu. Matthews, Zaidner, & Roberts (2004) dále uvádí například ještě model Coopera, zároveň však zdůrazňují, že tvorba alternativních konceptualizací emoční inteligence je často spíše spojena s vývojem škál, dotazníků a testů. Důležitým problémem je podle nich také to, psychologická věda již ve značné míře porozuměla takovým atributům, jako je inteligence anebo osobnostní rysy, z nichž často teoretický základ emoční inteligence může do určité míry čerpat, což v důsledku vede k otázkám zabývajícím se možnou nadbytečností některého modelu nebo konceptu jako takového, a následně i k nesrovnalostem v aplikační oblasti vědy.

Navzdory tomu, že bývá často zdůrazňováno, že jednoznačné a přesné vymezení povahy konceptu je předmětem diskuse, například zdali vnímat emoční inteligenci jako osobnostní dispozice (a které konkrétně) nebo jako soubor dílčích schopností (např. Killgore et al., 2012), jednoznačně převažuje v literatuře jmenování tří výše uvedených modelů (Mayer a Salovey, Bar-On, Goleman) jako stěžejních. Proto si nyní tyto modely podrobněji popíšeme a jako první zahájíme pojednání u schopnostního modelu původně zkoncipovaného Saloveyem a Mayerem (1990), který je v literatuře někdy označován díky následnému dalšímu rozpracování jako model Salovey-Mayer-Caruso.

2.1 Model Salovey-Mayer-Caruso

Původní konceptualizace vychází z předpokladu, že by se emoční inteligence měla podobat schopnostem jedince po vzoru jiných typů inteligence, ať již po stránce teoretických předpokladů, formátem nástrojů (testů) koncept měřících či s ohledem na vývojové zákonitosti

jedince. Při splnění zmíněných předpokladů je pak možno pojmout emoční inteligenci jakožto systém zaměřený na zpracovávání informace s emocionálním nábojem a jako taková by měla být jednou z ústředních součástí tradičních a dobře etablovaných inteligenčních systémů (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Jak uvádí Mayer, Salovey, & Caruso (2000), současný pohled na emoce je takový, že poskytují jedinci důležité informace, a jsou zde proto náznaky, že emoce a inteligence mohou pracovat ruku v ruce. Emoční inteligence se tudíž dotýká jednak systému spojeného s emocemi a jednak kognitivní oblasti, čímž vytváří pojítko mezi oběma systémy, a stává se tak vícedimenzionálním konstruktem (Mayer & Salovey, 1995).

Koncepce emoční inteligence těchto autorů je předně zaměřena na komplexní mozaiku každodenního potenciálně inteligentního zpracovávání informací spojených s emocemi, kdy předpokládají, že pro většinu (zdravých) jedinců emoce přinášejí znalostní bázi a vodítka o vztazích člověka se světem. Teorie autorů předpokládá, že emoční inteligence je typ či druh inteligence jako každý jiný a že tím pádem bude splňovat trojici empirických kritérií – zaprvé na její problematiku budou, pakliže se budeme snažit ji změřit, vázány správné a nesprávné odpovědi, zadruhé měřené schopnosti emoční inteligence budou korelovat s jinými nástroji měřícími mentální schopnosti, neboť ty mají tendenci mezi sebou navzájem souviset, a zatřetí komplexní úroveň schopností a celkově emoční inteligence poroste s věkem (Mayer, Salovey, & Caruso, 2000). Teorie těchto autorů pak také předpokládá, že emocionálně inteligentní jedinec vyrůstá v sociálně adaptivním a citlivém prostředí, není sociálně stažený, zvládá odpovídajícím způsobem a realisticky přiměřeně s emocemi pracovat či že je schopen o emocionálních stavech hovořit a vybírat vhodné emocionální rolové modely (Mayer & Salovey, 1995; Mayer, Salovey, & Caruso, 2000).

Teoretický základ modelu se v čase vyvíjel. Jedna z prvních definic pojímala emoční inteligenci jako schopnosti sledovat své emoce a emoce druhých, rozlišovat mezi nimi a všechny tyto informace následně využívat pro usměrňování myšlení a jednání (Salovey & Mayer, 1990). Takto explicitně definovali autoři emoční inteligenci zcela poprvé, a to v roce 1990. Jenže prvotní teoretické definice se shledaly s kritikou ohledně vágnosti a bylo jim vytýkáno také to, že příliš abstrahují a omezují se pouze na vnímání emocí a jejich následnou regulaci. Tím prakticky eliminovaly podstatný kognitivní aspekt týkající se role myšlení v souvislosti s emocemi. Následkem toho došlo k revidování teorie a autoři začali vymezovat emoční inteligenci jako schopnost přesně vnímat, hodnotit a vyjadřovat emoce, schopnost žádoucím způsobem navozovat či vyvolávat pocity, jež facilitují lidské myšlení a v neposlední

řadě také schopnost správně porozumět emocím a regulovat je tak, aby byl zajišťován emocionální i intelektuální růst člověka (Mayer & Salovey, 1997).

Multidimenzionalita koncepce je patrná v rozdělení emoční inteligence na čtyři konkrétní složky schopností. První je sada schopností, kterými jsou vnímání, zhodnocení a vyjadřování emoce. Jedná se o složku považovanou za základní v hierarchii schopnostího modelu emoční inteligence. Zbývajících třemi složkami jsou emoční facilitace myšlenek (využití emocí), porozumění emocím a regulace emocí. Poslední ze zmíněných složek je naopak považována za nejvyšší úroveň (Mayer, Salovey, & Caruso, 2000), čímž je vymezena víceúrovňová struktura schopností, která má být zároveň v souladu se zmíněným předpokladem o zvyšování úrovně schopností emoční inteligence člověka s přibývajícím věkem. Složka regulace emocí s sebou pak pravděpodobně nese také metakognitivní fenomény, jež umožňují kognitivní inteligenci ještě více vstupovat do hry a projevovat se v celkové úrovni samotné emoční inteligence (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004).

Vnímání, zhodnocení a vyjádření emocí je základní složkou nejnižší úrovně, která zahrnuje schopnosti správně identifikovat emoce nejen u sebe, ale také u druhých osob nebo třeba v uměleckém díle, ve zvukové složce jazyka, v projevovaném chování či pohledu druhého nebo v různých objektech (Humpolíček & Slezáčková, 2012). Součástí této složky je také přesné vyjádření emoce a s ní spojených potřeb, stejně jako schopnost odlišovat mezi správně a nesprávně vyjádřenými emocemi. Proklamaci autorů, že se jedná o nejnižší úroveň jejich modelu, přibližují názorně ontogenetickým příkladem, že již malé dítě je schopno rozeznávat v obličeji projevenou emoci svého rodiče či pečovatele, například úsměv vyjadřující radost, a obdobně ji napodobuje. Jak dítě roste, dokáže vnímat i komplexnější emoce a jejich vyjádření je patrné nejen v nonverbálním projevu, ale také v řeči. S přibývajícím věkem a zvyšujícím se intelektem je tak dokonalejší i schopnost emoční inteligence. Protože emočně inteligentní jedinci lépe a přesněji vnímají emoce druhých, jsou také – jak předpokládají autoři – zdatnější v rozpoznání účelově falšovaného či manipulativního projevu emocí u druhých (Mayer & Salovey, 1997).

Druhou složku autoři modelu pojmenovávají jako **využití emocí**. Jedná se o schopnosti člověka využívat emoce takovým způsobem, aby facilitovaly jeho myšlení. Příkladem mohou být emoční stavy, za jejichž pomocí je pozornost jedince primárně směřována k důležitým informacím. Některé emoční prožitky mohou být dostatečně intenzivní, aby pomáhaly člověku při řešení problému, jindy mohou změny emočních nálad způsobit odklon od optimistického naladění směrem k pesimistickému (anebo také naopak) nebo umožňují svou povahou jedinci

zvažovat různé úhly pohledu a vytvářet alternativní možná řešení nějakého problému. Dle autorů mohou emoční stavy různým způsobem podporovat (anebo naopak inhibovat) přístup k problémům – zmiňují například emoci radosti, která napomáhá kreativitě a induktivnímu uvažování. Zajímavým názorným příkladem je třeba využití emocí v plánování, kdy si jedinec uvědomuje, jaké emoce v něm může vyvolat anticipovaná situace a s její pomocí se dokáže lépe připravit na možný problém (Mayer & Salovey, 1997). Humpolíček & Slezáčková (2012) obecně charakterizují tuto dimenzi emoční inteligence jako schopnost jedince využívat podle svých potřeb náležitě emoce k tomu, aby vhodně podporovaly kognitivní procesy.

Porozumění emocím – a s tím spojené využívání svých vědomostí o emocích – je třetí ze složek modelu emoční inteligence jakožto souboru schopností. Jedná se o schopnosti správně označit, o kterou emoci se jedná a také jaké jsou vztahy mezi vyřčenými slovy a samotnými emocemi. Tato složka v sobě zahrnuje schopnosti člověka vysvětlit význam, který emoce má, například že se pocit smutku často pojí s prožívanou životní ztrátou. Jde ale také o porozumění komplexnějším emocím či faktu, že jedinec může v jednu chvíli pociťovat více emocí, a to i protichůdného či rozporuplného rázu. Součástí porozumění emocím je také schopnost jedince rozpoznat příčinu změny v emočním rozpoložení, například co může stát v pozadí situace, kdy se člověk cítí v jednu chvíli rozrušen a později spíše zahanben. Opět i na této složce autoři demonstrují vývojovou perspektivu rozvoje schopností a tvrdí, že brzy poté, co dítě začne rozpoznávat emoce, je rovněž označuje a rozpoznává mezi nimi vztahy, podobnosti a odlišnosti. Učí se například, jaký je rozdíl mezi mrzutostí a rozzlobeností. S vývojem dítěti pomáhají rodiče, kteří je vedou k uvažování nad tím, jaká je souvislost prožívané emoce s konkrétní situací. Vědomosti z oblasti emočního prožívání se pak zdokonalují v průběhu života a zvyšuje se porozumění významům emočních stavů. Lidé také uvažují nad posloupnostmi zažívaných emocí a přemýšlení nad vývojem emocí a jejich změnami v mezilidských vztazích je podle autorů centrálním aspektem emoční inteligence (Mayer & Salovey, 1997; Humpolíček & Slezáčková, 2012).

Poslední, čtvrtou, a hierarchicky nejvýše stojící složkou emoční inteligence je vědomá **regulace emocí** sloužící zajištění jak emocionálního, tak intelektového růstu (Humpolíček & Slezáčková, 2012). Předpokladem uplatnění smysluplné emoční regulace je být otevřený přicházejícím pocitům, jakkoli jsou příjemné či naopak nepříjemné, jelikož bez toho nemá řízení emocí kde začít. Regulace emocí je o pružném reagování na emoční stavy, o aktivním podporování jejich průběhu nebo naopak o odpoutání se od jejich vlivu, a to podle toho, jaká je informační hodnota prožívané emoce či jak je jedincem vyhodnocena její užitečnost. Tato

složka konstruktů, obdobně jako ostatní, s sebou nese pouze regulování emocí u sebe sama, ale zahrnuje také řízení emocí druhých, kdy jedinec může usměrňovat či mírnit negativní emoce jiné osoby například upozaděním informací, které emoci vyvolávají, nebo naopak zvýrazňovat prožívání kladného pocitu zdůrazňováním určité informace. Konkrétní způsoby řízení emocí se označují jako tzv. strategie emoční regulace (Gross, 2015). Ty se často rozvíjí už v průběhu dětství, kdy rodiče naznačují dětem, mimo jiné ve shodě s kulturním pozadím a s jeho normami, jak se mají chovat, a jedinec si tak osvojuje a fixuje způsoby ovládnání svých emočních prožitků (Mayer & Salovey, 1997). Emoční inteligence pak bude mít svůj podíl na tom, nakolik jedinec volí vhodné, v dané situaci správné a adaptivní strategie emoční regulace.

Celkově se dá k tomuto modelu říci, že je jedinečný po své stránce pojmání emoční inteligence jako sady schopností, jejichž kvality jsou přirovnatelné k typům či faktorům klasické inteligence. Jak uvádí Matthews, Zeidner, & Roberts (2004), zaslouží si tento model ocenit rovněž pro snahu autorů na jeho základě sestavit nástroj k měření emoční inteligence (viz dále), který je odlišný od běžného hodnocení existujících osobnostních dimenzí, byť jsou s daným přístupem spjatá jistá psychometrická úskalí, která budou naznačena v další kapitole. Přesto si však model jako takový a s ním spjatý psychodiagnostický nástroj zaslouží co do své originality a poutavosti pozornost a speciální postavení. A nejspíše také proto byl zdrojem inspirací i pro některé další badatele na poli této problematiky. S ohledem na význam Salovey-Mayer-Caruso koncepce byl model zakomponován i do výzkumné části disertace.

2.2 Model Bar-Ona

Bar-Onův model je založen na soustavě *kompetencí* spadajících do pěti hlavních dimenzí, jež byly odvozeny na základě faktorových analýz, které utřídily dovednosti, u nichž bylo na základě klinických zkušeností stojících na začátku samotného bádání shledáno, že jsou lidem nápomocny a že mají vliv na to, jak se jedinci vypořádávají s požadavky prostředí (Spielberger, 2004). Jinými slovy, utvářený model Bar-Ona cílil na zodpovězení otázky, proč jsou někteří lidé v životě úspěšnější než jiní, a reagoval také na kritiku ohledně omezování emoční inteligence na pouhé výkonové schopnosti bez zvažování důležitých rysů jedinců. Autor tímto způsobem rozšířil koncept emoční inteligence a zakomponoval do ní i rysy, nikoli jen schopnosti. Výsledkem se stala směs jak schopnostně zaměřených částí modelu, například uvědomování si vlastních emocí, tak charakteristik s mentálními schopnostmi nesouvisejících, například celková nálada či sebeúcta. Výsledná kombinace proto vedla k označování modelu jako tzv. smíšeného (Mayer, Salovey, & Caruso, 2000).

Bar-On sám konstatovaný fakt směšování schopnostních a ne-schopnostních atributů připouští a postupem času koncept dokonce ještě více rozšiřuje a začíná jej nazývat *emocionálně-sociální inteligence*. Ta se podle něj skládá z množství kompetencí, dovedností a facilitujících prvků, které předurčují efektivní lidské chování a jsou měřitelné sebesposuzovací metodou. Souhrnně se jedná o validní, komplexní a robustní konceptualizaci konstruktů, kterému se dá učit a v rámci něhož se jedinec může zdokonalovat (Bar-On, 2006).

Inspirován badateli jako byli Darwin, Thorndike, Wechsler a další, autor smíšeného modelu emoční inteligence nachází pětici klíčových součástí modelu v následujících obecných komponentách: 1) rozpoznání svých emocí, porozumění jim a jejich vyjadřování, 2) porozumění tomu, jak se cítí druzí lidé a jaký s nimi má jedinec vztah, 3) schopnost kontrolovat a regulovat emoce, 4) řešení problémů osobního i meziosobního rázu, schopnost adaptace a vypořádání se se změnou a 5) udržování si (a vytváření si) pozitivních pocitů společně se schopností sebe sama motivovat (Bar-On, 2006). Těchto pět základních komponent Bar-On označuje jako **intrapersonální dimenze, interpersonální dimenze, řízení stresu, adaptabilita a celková nálada**, přičemž každá z nich obsahuje ještě několik dílčích kompetencí a dovedností. Pro svůj model autor také vyvinul diagnostický nástroj, tzv. EQ-i (Emotional Quotient Inventory), který dílčí kompetence pojímá jako subškály, a pět výše zmíněných komponent měří ve formátu kompozitních škál. Jejich přehled je dle Bar-On & Parker (2000) uveden v tabulce č. 3 nacházející se v kapitole pojednávající o nástrojích emoční inteligence.

Intrapersonální dimenze, která mapuje uvědomování si vlastních emocí a sebevyjádření, v sobě zahrnuje pět kompetencí. Spadá sem *emocionální sebeuvědomování* hodnotící, nakolik si jedinec je vědom svých vlastních emocí a to, jak jim rozumí. Kompetence, kterou autor nazývá *sebeúcta*, hodnotí, jak přesně jedinec vnímá sám sebe, jak vnímanému rozumí a jak sám sebe akceptuje a přijímá. Subdoména označená jako *asertivita* definuje, nakolik je vyjadřování vlastních emocí a projev člověka konstruktivní a efektivní. *Nezávislost* posuzuje míru, ve které jedinec dokáže spoléhat sám na sebe a udržovat si volnost od emocionální závislosti na druhých lidech. A konečně *sebeaktualizace*, pátá z kompetencí intrapersonální dimenze Bar-Onova modelu, popisuje tendenci člověka dosahovat svých cílů a uplatňovat svůj potenciál (Bar-On, 2006).

Interpersonální dimenze modelu (sociální uvědomování a interpersonální vztahy) obsahuje kompetence (subškály v dotazníku) pojmenované empatie, sociální zodpovědnost a interpersonální vztahy. První zmíněná kompetence, *empatie*, hodnotí, zda si je jedinec vědom

toho, jak se druzí cítí, jestli těmto informacím rozumí a zdali dokáže pocity druhých ocenit. *Sociální zodpovědnost* posuzuje ztotožnění osoby s její sociální skupinou a také spolupráci se členy dané skupiny. Subdoména *interpersonálních vztahů* pak říká, zda je osoba schopna vytvářet vzájemně uspokojivé vztahy charakterizované intimitou a obecně mít s druhými dobré vztahy, v rámci kterých druhé jedince city obdarovává a také je sama přijímá (Palmer, Gignac, Ekermans, & Stough, 2008).

Třetí z pěti dimenzí smíšeného modelu Bar-Ona je **stres management**. Je to poněkud širší název pro problematiku zahrnující víceméně emoční regulaci a obecně práci s emocemi. Součástí dimenze je jednak tzv. *stresová tolerance*, kterou autor popisuje jako schopnost konstruktivního a účinného řízení emocí, a dále tzv. *kontrola impulsů*, jíž popisuje pro změnu jako schopnost konstruktivní a účinné kontroly nad emocemi. Jako další dimenze následuje **adaptabilita** zahrnující v obecném smyslu schopnosti člověka se vyrovnávat se změnami a reagovat na ně. Jejím obsahem jsou tři konkrétní kompetence: *testování reality* hodnotí, zda jsou pocity jedince a jeho myšlení ve shodě s vnější realitou, *flexibilita* vypovídá o tom, jak je v případě nových situací člověk schopen se těmto změnám přizpůsobit a seřadit podle toho své emoce, a *řešení problémů*, které posuzuje, jak zdárně jsou jedincem řešeny problémy jak osobního, tak interpersonálního charakteru (Bar-On, 2006).

Poslední, pátou dimenzi, autor nazývá **celkovou náladou**. Dává ji do souvislosti se sebe-motivací a zahrnuje pod ni dvě kompetence. *Optimismus* je subdoména zaměřená na to, zda si jedinec udržuje obecně pozitivní náhled i v strastiplných situacích a zda se dokáže dívat na události života či problémy v lepším, pozitivním světle. *Životní spokojenost* vypovídá o tom, zda a nakolik se člověk cítí spokojeně nejen sám se sebou a se svým životem, ale také s druhými lidmi a nakolik si v nejširším slova smyslu užívá života celkově (Palmer, Gignac, Ekermans, & Stough, 2008). Je ovšem potřeba zdůraznit, že postupem času se sám autor přiklonil k názoru, že by dimenze celkové nálady neměla být brána jako „čistý“ faktor vyššího řádu měřící emoční inteligenci a sloužící k jejímu porozumění tak, jako je tomu v případě ostatních čtyř dimenzí, nýbrž že by poslední faktor měl být pojímán spíše jako dodatečný facilitátor celkové emoční inteligence (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004).

Z toho, jak je zde model představen, je zřejmé, že se jedná o širší a komplexnější přístup než model představený trojicí Salovey, Mayer a Caruso. Šíře Bar-Onova modelu se přitom neodráží jen na jemu inherentních dimenzích a kompetencích, kterých je o poznání více, než je tomu u modelu schopnostního, ale také na faktu, že tento model kombinuje, jak již bylo řečeno, atributy schopnostní i ne-schopnostní. Tím na jednu stranu sice koncept jako takový obohacuje,

avšak na straně druhé jej vystavuje úskalím a zvýšeným nárokům ohledně jeho psychometrického ověřování. Autor takovou skutečnost nicméně sám přiznává a doporučuje, aby byl model nadále více zkoumán a ověřován v různých prostředích (školní, rodinné, pracovní, aj.) i napříč odlišnými kulturními oblastmi. Nabádá též k pokračujícímu výzkumu prediktivní validity modelu a k ověřování jeho fungování v dlouhodobější perspektivě prostřednictvím longitudinální metodologie (Bar-On, 2006).

Model se stal váženým na poli vědeckého bádání v psychologii a autor, který při jeho vývoji čerpal z vlastních klinických zkušeností, jej postupně dává do souvislosti s pozitivní psychologií. Uvádí, že emoční inteligence má výrazný dopad na výkonnost člověka, na jeho pocity štěstí, well-being a rovněž při hledání životního smyslu, a doufá proto, že bude jeho model více nahlížen jako takový konstrukt, který je schopen prokázat efektivní lidskou adaptaci v průběhu života. Staví jej tak do přímého kontrastu s – podle jeho názoru – v psychologii dnes převažujícím důrazem na oblast klinickou a psychopatologickou (Bar-On, 2010).

2.3 Model Boyatzis-Goleman

Tento model je posledním z trojice v současnosti nejvýznamnějších modelů konstruktů emoční inteligence (Spielberger, 2004). Je založený na soustavě kompetencí, které umožňují lidem optimálním způsobem využívat emoce ve svém chování, při efektivní práci s druhými a obecně v životě. Model jako celek podle jeho autorů neposkytuje pouze rámec, jímž by byly hodnoceny dispozice jedince, jde také o teoretickou strukturu osobnosti, která je propojitelná s oblastí psychologie práce a s pracovním výkonem (Boyatzis, Goleman, & Rhee, 2000; Goleman, 1995). I na tomto modelu je vybudován diagnostický nástroj, tzv. inventář emočních kompetencí (ECI).

Podobně jako v modelu schopnostním jsou i zde navrženy hierarchické vztahy jednotlivých facet. Typickým příkladem je vnímání vlastních emocí sloužící následně jejich efektivní regulaci a sebeřízení, a obdobně správné vnímání emocí druhých poskytuje základnu pro kompetence jedince řídit mezilidské vztahy a obecně využívat sociální dovednosti. Emoční inteligence je pojímána v rámci tohoto modelu jako zdroj konkrétních kompetencí a ty jsou definovány jako naučené schopnosti, jež přispívají k dobrému pracovnímu výkonu (Spielberger, 2004).

Stejně jako předcházející dva modely nezůstal ani tento statický a postupně se v průběhu let vyvíjel co do své obsahové základny. Ruku v ruce se tak postupně modifikoval paralelně i samotný diagnostický nástroj vyvinutý na tomto modelu. Původní teorie emoční inteligence

Golemana (2000) představovala model s 25 kompetencemi spadajícími do pěti shluků. Byly jimi **sebeuvědomění, seberegulace, motivace, empatie a sociální dovednosti**. Vzhledem k charakteristice komponent se i tento model považuje v literatuře za smíšený (např. Mayer, Salovey, & Caruso, 2000). Inventář, který byl k modelu vyvinut prostřednictvím jeho administrování v různých firmách a organizacích, prošel psychometrickou analýzou (mimo jiné faktorovou analýzou a analýzami odhadů reliabilit) a na základě jejích výsledků byly škály, a s tím také celý model, přehodnocovány a upravovány. Některé škály (dílní kompetence) totiž vykazovaly značný překryv, a byly tudíž sloučeny (Boyatzis, Goleman, & Rhee, 2000).

Boyatzis, Goleman, & Rhee (2000) spojili své přístupy a nabídli teorii emoční inteligence, jež je u člověka podle nich patrná při projevování plejády kompetencí, které sestavují po úpravě původního Golemanova modelu čtyři shluky: **sebeuvědomění, sebeřízení, sociální uvědomění a sociální dovednosti**. Kompetence čtyř zastřešujících shluků jsou emočně-inteligenčním člověkem uplatňovány s dostatečnou kvantitou, v příhodnou chvíli a odpovídajícím způsobem podle konkrétní situace. Jednotlivé kompetence mohou být – jak autoři věří – empiricky a kauzálně vztaženy k efektivnímu chování člověka.

Shluky revidovaného modelu jsou považovány za skupiny behaviorálních fenoménů, a dílní kompetence v nich obsažené jsou podle teorie navzájem propojeny. Předpokladem modelu také je, že rozličné dílní kompetence mezi sebou mohou vykazovat vzájemně různé typy vztahů. Zatímco některé druhy kompetencí mohou být součástí celku, být vzájemně komplementární a doplňovat se pro efektivnější funkční chování, jiné kombinace kompetencí mohou být jen alternativami, kdy je upřednostňována ta či ona kompetence podle konkrétního prostředí či situace, v níž se člověk nachází. Jindy může být pro jedince jedna kompetence kompenzační náhradou za jiný druh kompetence, přičemž aktivní využívání jedné povede k útlumu druhé. Využití kompetence z jednoho shluku modelu neznemožňuje, ale také samo ani neaktivizuje zapojení kompetence z jiného shluku a teprve vhodné a flexibilní využití různých kombinací kompetencí podle autorů zvyšuje efektivitu chování v profesní a manažerské dráze jedince (Boyatzis, Goleman, & Rhee, 2000).

Shluk sebeuvědomění je tvořen kompetencemi, které vypovídají o tom, jak jedinec rozumí svým emocím a hodnotí také správné posouzení sebe sama. Čítá tři konkrétní kompetence. *Emocionální sebeuvědomování* vypovídá o důležitosti rozeznávání vlastních pocitů jedince a také toho, jak jsou důležité obecně pro pracovní výsledky. Dále shluk zahrnuje kompetenci *přesného sebezposouzení*, jež určuje, nakolik je člověk schopen objektivně posoudit své silné a slabé stránky a nakolik jsou si jedinci vědomi svých limitů, zda vyhledávají zpětnou

vazbu, možnost se zdokonalovat, jestli se učí z chyb či zda jsou schopni navazovat spolupráci s takovými lidmi, jejichž silné stránky jsou komplementární s jejich vlastními kvalitami. Třetí dílčí kompetenci tohoto shluku pak Goleman označuje jako *sebevědomí* a ta vypovídá o sebedůvěře jedince a o jeho víře ve vlastní schopnosti, které napomáhají dosažení úspěchu (Goleman, 2001).

Dalším shlukem modelu je faktor sebeřízení, jehož dílčí kompetence definují, jak je jedinec schopen regulovat své emoce, ovládat vnitřní stavy a kontrolovat impulzy. Obsahuje celkem šest dílčích kompetencí. *Emocionální sebekontrola* vymezuje, jak dokáže člověk ve stresogenních situacích udržet „klidnou hlavu“ či ovládat své emoce například při setkání s nevráživou osobou, a je tak přirovnatelná k tomu, co se v jiných modelech označuje jako regulace emocí. *Důvěryhodnost* je název pro kompetenci hovořící o zásadovosti jedince a o jeho hodnotách, o otevřenosti jeho názorů a pocitů a o jednání, které je s tím ve shodě. Jedinec s touto kompetencí je schopen otevřeně přiznat, že udělal nějakou chybu. *Svědomitost* je kompetencí, kterou můžeme charakterizovat jako pečlivé chování, disciplinovanost a zodpovědný přístup. Kompetence nazvaná autorem jako *adaptabilita* vypovídá o schopnosti člověka přizpůsobovat se novým trendům, o schopnosti myslet za hranici rigidně stanoveného rámce, o otevřenosti novým možnostem nebo o emoční resilienci, čili mimo jiné o vyrovnávání se s úzkostí, která doprovází změny a doposud neznámé novinky. *Výkonovou orientaci* charakterizuje autor jako touhu po neustálém zdokonalování výkonu člověka a v souvislosti s ní zdůrazňuje důležitost optimistického nastavení jedince. A konečně *iniciativa* jako dílčí kompetence popisuje proaktivní osoby, které jsou schopny se do činnosti vrhnout dříve, než je k tomu začnou nutit jiné faktory, a dokáží využít naskytnutých možností ještě před tím, než je objeví ostatní, což jim také dává výhodu dřívějšího rozpoznání problémů s možností se jim vyhnout (Goleman, 2001).

Sociální uvědomění – faktor posouvající jednotlivé kompetence již více z roviny osobnosti a vnitřního já do roviny sociálního světa – se zaměřuje na lidský potenciál číst správně a přesně v druhých lidech, ve skupinách a v jejich emocích. Kompetence sem spadající jsou empatie, organizační vnímavost a zaměření na potřeby druhých. *Empatie* činí člověka zběhlým ve správném vnímání emocí a potřeb druhých lidí. Člověk s touto kompetencí je schopen citový stav druhého rozpoznávat nejen z vyřčeného, ale také z nonverbálních vodítek, např. z výrazu obličeje nebo ze zabarvení hlasu. Pro tuto kompetenci je podle autora stěžejní také výše zmíněná kompetence sebeuvědomění, neboť porozumění pocitům druhých do značné míry závisí na chápání svých vlastních emocí. Schopnost správně odhalit a pojmenovat potřebu

člověka obecně (v pracovním prostředí potřebu zaměstnance), která je často nevyřčená, a následně ji uspokojivě saturovat, je kompetence, která je v tomto modelu pojmenována jako *zaměření na potřeby druhých*. Spadá sem rovněž zaujímání dlouhodobé perspektivy v pracovní činnosti. A v neposlední řadě *organizační vnímavost*, kterou lze charakterizovat jako schopnost číst v aktuálním dění pracovní skupiny, v utvářených koalicích, či jako schopnost vzhledu do dynamiky sociální hierarchie a tím uplatňovat efektivně svůj vliv (Goleman, 2001).

Shluk pojmenovaný jako sociální dovednosti byl obsahem i původní Golemanovy teorie emoční inteligence čítající pět dimenzí. Zůstal součástí přepracované verze, v níž je autory pojmenován také jako „řízení vztahů“. Do tohoto clusteru je zařazeno osm konkrétních kompetencí (Goleman, 2001). *Rozvoj ostatních* je kompetencí, která se projevuje uvědomováním si rozvojových potřeb ostatních a prostřednictvím níž jsou posilovány schopnosti a rozvíjeny talenty pracovníků. *Kompetence vlivu* je též schopnost, kterou jiné modely označují jako regulaci emocí u druhých osob. Lidé s touto kompetencí snadno vnímají emoce a rozpoložení druhých osob, jejich reakce a podle toho dokáží i optimálně a jemně vyladit své vlastní emocionální chování vůči nim tak, aby vzájemné interpersonální vztahy směřovaly žádoucím směrem. Osoby s kompetencí „vlivu“ jsou schopné snadněji přesvědčit druhé a disponují bohatší paletou persuzivních strategií. Autoři u této kompetence také zdůrazňují, že je potřeba, aby byla projevoována upřímným způsobem a s důrazem na skupinové cíle, neboť v případě jejího uplatňování s přednostně osobními zájmy by se efekt kompetence rozplynul v egocentrických manipulacích (Goleman, 2001).

Komunikace jako další dílčí složka shluku sociálních dovedností je podle autorů rovněž klíčová pro úspěch v pracovním prostředí. Její projevy lze nacházet v otevřeném sdělování informací (pozitivních i negativních), prostřednictvím něhož jsou jedinci schopni se napřímo vypořádávat s obtížemi, poskytovat i přijímat emocionální informace, naslouchat a kontrolovat svůj projev. Kompetence komunikace tak jde ruku v ruce se sebeřízením, empatií či regulováním emocí. *Řízení konfliktů* se týká schopností zaznamenávat zavčas vyvstávající konflikty a při jejich projevech a eskalaci je konstruktivně a diplomaticky řešit, s využitím otevřené diskuze a nejlépe tak, aby došlo k uspokojení obou znesvářených stran. Jako další kompetenci vymezují autoři chování, kdy osobními silami dokáže jedinec inspirovat a motivovat druhé osoby k tomu, aby usilovali o společné cíle. Průvodním jevem této kompetence, kterou nazývají *vedení s vizí*, jsou mnohdy projevy nadšení související s dosahováním vytyčeného cíle, který je prezentován jako smysluplný. Se současným dynamickým a rychle se měnícím světem je vysoce oceňovanou také kompetence *iniciace*

změn. Jedná se o efektivitu ve včasném rozpoznávání potřeby změn a inovací, o schopnosti odpoutat se od stávajícího a rigidně udržovaného stavu a posunout se k zavádění nových aspektů, které jsou jedincem s touto kompetencí podporovány a obhajovány. *Budování vazeb* obnáší navazování a pěstování vztahů s osobami, které se vyznačují určitou specializací. Kompetence je proto využitelná v prostředích, jejichž sítě jsou značně diverzifikované a specializované, a je tudíž potřebné do nich vyhledávat poměrně konkrétní jedince. A konečně poslední, dvacátá kompetence tohoto modelu emoční inteligence pojmenovaná *týmová (spolu)práce* poukazuje na kolektivní úroveň emoční inteligence a je odvislá od emoční inteligence každého jednotlivce daného týmu. Vypovídá také o dovednostech osob na úkolech kooperovat, na jejich tendenci sdílet emoční prožitky, a tím podněcovat týmový výkon (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004; Goleman, 2001).

Seznam všech dílčích kompetencí v jednotlivých slucích revidovaného modelu poskytuje přehledně tabulka č. 2 v kapitole o nástrojích. Výše zmíněnému modelu, označovanému jako smíšený, bývá někdy v literatuře vyčítáno, že zahrnuje pod koncept emoční inteligence lidské atributy, které jsou již dobře známé a nespočetněkrát prozkoumané, například osobnostní rysy. Tím je do problematiky jistým způsobem zanášena kontroverze v tom smyslu, že již existující psychologické fenomény jsou pojmenovávány jiným názvem a prezentovány v nových souvislostech (např. Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Přesto patří aktuálně mezi stěžejní teoretické modely konceptu emoční inteligence (Spielberger, 2004), a byla mu v této práci proto dle našeho názoru právem věnována pozornost.

2.4 Model trait-EI

Je potřeba zmínit, že tři doposud probírané modely neposkytují vyčerpávající seznam. V úvodu této kapitoly bylo zmíněno, že modelů je více. S ohledem na možnosti rozsahu této práce byla pozornost pochopitelně věnována především těm označovaným literaturou za nejvýznamnější. Pro zajímavost a doplnění však uvedeme stručnějším způsobem ještě jeden z modelů, který stojí za zmínku také v souvislosti s dělením konstruktů na takzvanou rysovou a schopnostní emoční inteligenci, které bývají diferencovány především v návaznosti na v psychologii běžně rozlišované způsoby měření, a sice maximální výkon versus typické chování. Důvodem zařazení krátkého pojednání o tomto modelu je nejen rámcové rozšíření obzoru, ale především také to, že i rysová větev emoční inteligence je součástí výzkumného projektu v praktické části práce, a považujeme proto za potřebné se o ní zmínit.

Jedná se o tzv. model rysové emoční inteligence (trait-EI). Cherniss (2010) jej považuje za jeden z nejmladších a hovoří o něm jako o modelu druhé generace problematiky emoční inteligence, neboť zahrnuje mnohé z kvalit, které již jsou součástí některého ze tří starších modelů. Někdy se označuje také jako rysové emoční self-efficacy a týká se vlastního vnímání atributů souvisejících s emocemi, které jsou proto měřeny sebesposuzovacími metodami (např. Petrides, Pita, & Kokkinaki, 2007). Model vznikl tak, že obsahová stránka do té doby existujících modelů byla analyzována, stejně jako obsahy podobných konstruktů, a z těchto rozborů byl vyvozen relevantní model rysové emoční inteligence. Jak uvádí Petrides (2010), rysovou emoční inteligenci je potřeba pojímat jako soustavu emocionálních sebe-percepčních charakteristik, které jsou lokalizovány na nižších úrovních hierarchie osobnosti člověka. Autor také akcentuje, že model rysové emoční inteligence je jedinou operacionální definicí, která pojímá emocionální zkušenost jako imanentní vlastnost subjektivity jedince.

Tento model stojí teoretickým základem dotazníku TEIQue (Trait Emotional Intelligence Questionnaire), jehož autorem je Petrides. Obsahem modelu je celkem 15 facet (Petrides & Furnham, 2001). Domény se shlukují do čtyř faktorů, kterými jsou **well-being, sociabilita, emocionalita a sebekontrola** (Mikolajczak, Luminet, Leroy, & Roy, 2007). Faktor označovaný well-being v sobě pojímá facetu *sebeúcty*, která popisuje jedince jako sebevědomého a úspěšného, dále facetu *rysové radosti*, jež hodnotí, nakolik jsou jedinci typicky rozradostnělí a spokojení se svými životy, a facetu *rysového optimismu*, která zachycuje jedince, kteří jsou sebejistí a dokáží se na věci dívat spíše z lepší stránky a v pozitivním světle (Petrides, 2010). Faktor sebekontroly obsahuje facetu *emoční regulace* postihující míru, s jakou jsou lidé schopni ovládat a řídit vlastní emoce, dále *zvládání stresu*, ve které je hodnoceno, nakolik jedinec dokáže dle svého uvážení odolávat náročným situacím a regulovat stresovou zátěž, a *nízká impulzivita* definující, zda je jedinec hloubavý a dokáže ve svém chování běžně odolávat aktuálním potřebám a pnutí (Petrides, Pita, & Kokkinaki, 2007).

Třetí z faktorů, emocionalitu, tvoří komponenta *vnímání emocí svých i druhých osob*, která postihuje, jak jednoznačně si je jedinec jistý ohledně vlastních prožitků a emocí jiných lidí, dále doména *emoční exprese*, která cílí na popsání toho, zda a v jaké míře je člověk schopen sdělovat druhým své prožitky, následují *vztahové dovednosti*, kde vysoká úroveň bude značit, že jedinec má uspokojivé a naplňující interpersonální vztahy, a konečně faceta *empatie* vymezující, jestli je jedinec schopen vnímat, v jakém rozpoložení se nachází druhá osoba a zda se dokáže na věci podívat její optikou (Petrides, 2010).

Faktor sociability sestává z facety *sociální kompetence* určující, jak obratný je jedinec se svými sociálními dovednostmi v různorodé síti společenských kontaktů, dále *regulace emocí druhých* cílící na postihnutí jedincovy schopnosti pracovat s emočními prožitky ostatních lidí a ovlivňovat je, a faceta *asertivity*, v níž dosahuje vysokých hodnot osoba, která má tendenci napřímo prosazovat svá práva a stanoviska (Petrides, Pita, & Kokkinaki, 2007). Kromě patnácti facet tvořících komponenty čtyř faktorů obsahuje model ještě další dvě, které nebývají přidružovány k žádnému z faktorů, ale jsou zhodnoceny v celkové úrovni emoční inteligence. Jedná se o *adaptabilitu*, tedy jedincovy schopnosti se flexibilně přizpůsobovat novým situacím a podmínkám, které nastanou, a *sebemotivaci*, kterou model definuje jako vlastní člověku, jenž je zarputile hnán dosažením nějakého cíle, a to i navzdory překážkám (Mikolajczak, Luminet, Leroy, & Roy, 2007).

Z této kapitoly, ve které jsme se snažili představit nejvýraznější současné modely konstruktů emoční inteligence a jejich obsahový rámec, je zřejmé, jak široká je celá problematika. S tím souvisí, či možná spíše je toho přímým důsledkem, názorová inkonzistence badatelů ohledně struktury konstruktů. Zatímco někteří emoční inteligenci pojímají spíše úžeji skrze schopnosti člověka a jako fenomén podobný kognitivnímu intelektu, jiní ji vnímají obšírněji kombinující lidské schopnosti s různorodými osobnostními rysy. A existují také výzkumníci, kteří konstrukt emoční inteligence omezují výhradně na problematiku osobnosti a redukují ji na nižší úroveň osobnostní hierarchie. Vzhledem k tomu, že i nadále zůstává v odborné literatuře otázka jednotlivých modelů emoční inteligence zvučným tématem, lze předpokládat, že bude i v následujících letech pokračovat bádání a snaha konstrukt jednoznačněji vymezit. Důkazem toho je i bohatý zdroj v současnosti existujících výzkumných studií, které se zaměřují na to, jak souvisí emoční inteligence (a ten či onen její model) například s osobností, s intelektem, s životní spokojeností, aj. Výzkumníci často hledají odpovědi na velmi podobné nebo dokonce stejné výzkumné otázky prostřednictvím odlišných způsobů operacionalizace konstruktů, což je nejen přímý důsledek existence několika modelů, ale nese to s sebou i další úskalí týkající se ekologické validity jednotlivých zjištění. Rozmanitost modelů generuje rovněž heterogenitu ve způsobech měření emoční inteligence a má za následek i odlišnou úroveň jejich dosavadního psychometrického ověření, které zpětně vytváří ukazatel o jejich kvalitě a o tom, nakolik je ten či onen model validní. A proto bychom rádi – než přistoupíme ke kapitole se sociálně-psychologickou optikou emoční inteligence – pojednali také o psychometrickém pozadí konstruktů.

3 Rysová a schopnostní konceptualizace emoční inteligence a jejich psychometrická specifika

Předcházející kapitola ukázala, jak vedl zájem o téma emoční inteligence ke vzniku několika více či méně se odlišujících modelů, a s tím k rozšiřování obsahové stránky konstruktů. Matthews, Zeidner, & Roberts (2004) přiléhavě komentují současný stav k riziku vzniku Babylónské věže, kdy existuje vícero teorií a s tím i riziko selhání vývoje jedné koherentní teorie. To následně dle autorů také znemožňuje rozvíjet aplikovaný výzkum emoční inteligence. Přesto se dle našeho názoru zdá, že rozvoj teorií a modelů emoční inteligence byl aktuální především v prvních deseti až patnácti letech po explicitním etablování konstruktů a že v současné době je předmětem zájmu zejména testování modelů již existujících (a k nim vyvinutých psychodiagnostických metod). Ověřování modelů a teorií je důležitou charakteristikou vědy, a díky tomu i u konstruktů emoční inteligence dochází k průběžnému prosívání podložených znalostí o tématu od spekulací (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Součástí takového bádání je mimo jiné i psychometrické ověřování konstruktů, zejména je-li relativně nový, jako tomu stále je v případě emoční inteligence. Výsledky z podobně zaměřených studií totiž mohou prokázat, zdali se jedná o skutečně reliabilní a validní konstrukt, o což psychologie jako věda usiluje.

Dříve, než je možno přistoupit k psychometrickému ověřování konstruktů, je potřeba vytvořit ucelený soubor položek, který má daný konstrukt reprezentovat a prostřednictvím něhož jsou získávána data, jejichž analýzami ověřování probíhá. Již při generování položek však narážíme v oblasti emoční inteligence na jeden ze zásadních problémů, a sice samotnou konceptualizaci položek a jejich obsahu. Je to proto, že v problematice jako je tato, není doposud jasné, jak by typická položka měřící emoční inteligenci měla vypadat (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Zrcadlí se v tom názorová nevyhraněnost ohledně teoretických modelů a jejich obsahů, totiž zdali pojímat emoční inteligenci jako standardní komponentu osobnosti či jako součást inteligence.

V pozadí zmíněných kontroverzí zůstává otázka souvislosti racionality a emocí člověka, kdy bývá diskutováno, nakolik racionální je povaha emoční odpovědi jedince na události. Položky na emocionální problematiku tak bývají někdy kladeny do srovnání s objektivně posuzovatelnými otázkami intelligenčních testů, a na tomto základě je kritizována relativita správnosti či nesprávnosti odpovědi na položku týkající se emocionálního života, který je ovlivňován například kulturním pozadím jedince či jeho vlastní hodnotovou orientací

(Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Navzdory ne zcela vyjasněným stanoviskům vědecké komunity ohledně toho, jak optimálně přistoupit k měření emoční inteligence, dnes existují diverzifikované postupy konceptualizace položek, a máme tak k dispozici nástroje, jimiž lze psychometricky konstrukt ověřovat a zjišťovat jeho reliabilitu a validitu.

Matthews, Zeidner, & Roberts (2004) konstatují, že ideální test emoční inteligence by měl naplňovat minimálně čtyři kritéria. Jedná se o obsahovou validitu, čili reprezentativní podchycení obsahu konstruktů, který test má měřit, dále reliabilitu, jakožto ukazatel časové stability výkonu (či skóru) jedince či jako odhad vnitřní konzistence, čímž je zajišťována pokud možno co nejnižší míra chyby měření. Dalším kritériem je podle nich prediktivní validita a užitečnost testu, totiž aby emoční inteligence byla schopna predikovat důležité aspekty lidského života (např. zvládání stresu, udržování uspokojivých vztahů), a tím vykazovala z hlediska aplikovaných disciplín jistý potenciál užitečnosti. Čtvrtým kritériem pak je validita konstruktová – údaje o ní nám sdělují, zdali test měří skutečně v pozadí se nacházející teoretický konstrukt. V tomto ohledu se jedná o dlouhodobý a komplexní proces, který je někdy pojímán jako nekončící. Stěžejními formami konstruktové validizace pak bývá ověřování konvergentní a diskriminační validity.

Z uvedených čtyř kritériálních okruhů se zdá být ověřování reliability nejběžnější a nejméně problematické, a je nejčastější psychometrickou charakteristikou uváděnou ve výzkumných studiích. Je to zajisté i z toho důvodu, že odhady reliability jsou počítány jako dílčí statistické výstupy i ve studiích, jejichž metodologie obsahovala pouze samotný test či škálu měřící emoční inteligenci, zatímco pro ověřování například prediktivní, konvergentní či diskriminační validity je potřeba zakomponovat i měření kritéria, vůči němuž nástroj emoční inteligence cílíme validizovat. V souvislosti s reliabilitou se Gignac (2009) vyslovuje pro ověřování a mapování všeobecně známých odhadů reliability – paralelních forem, vnitřní konzistence, časové stability a split-half. Matthews, Zeidner, & Roberts (2004) konstatují, že při vývoji nástrojů pro měření emoční inteligence bylo nejuspěšnější – pokud bychom porovnali výše zmíněné čtyři okruhy – právě ověřování reliability. Podle autorů jsou hodnoty odhadů pro posuzovací škály i výkonové testy většinou vysoké a jen někdy se objevují u výkonových testů či jejich subtestů odhady na hranici přijatelnosti.

Bývá často zdůrazňováno, že reliabilita je potřebnou, nikoliv však dostačující psychometrickou kvalitou, a také že bez důkazů o její odpovídající kvalitě nelze sofistikovaně validizovat (např. Gignac, 2009). Vzhledem k tomu (anebo možná právě proto), že ověřování reliability se zdá být ve výzkumu emoční inteligence konzistentně uspokojivé, zaměřily se další

kroky především na analýzy různých typů validit. U obsahové a konstruktové validity bezesporu narážíme na způsob konceptualizace emoční inteligence. Jestliže byly v minulých kapitolách představeny různé modely emoční inteligence, kdy některé stavěly tento koncept na schopnostní bázi s přirovnáním ke kognitivnímu intelektu a jiné v ní spíše viděly osobnostní základ, pak nutně lze předpokládat, že by každý z těchto modelů měl mít poněkud odlišné teoretické předpoklady k ověření konstruktové validity, a ta by měla být řešena odděleně, byť se jednotlivé teorie stále odkazují na jeden zastřešující termín „emoční inteligence“. Odlišnosti modelů a jejich obsahu jsou povětšinou reflektovány ve způsobech, jimiž je konstrukt měřen. Model pojmající emoční inteligenci jako soustavu schopností generuje psychodiagnostický nástroj, který – po vzoru inteligenčních testů – je výkonově zaměřený a obsahuje „správné“ a „nesprávné“ odpovědi na položky. Naproti tomu model charakterizující emoční inteligenci prostřednictvím s osobností spojených atributů využívá pro zhodnocení emoční inteligence sebeposuzovací dotazníky. Nejedná se ovšem o zákonitost, a například i model definující emoční inteligenci jako sadu schopností (Salovey-Mayer-Caruso) může posloužit jako inspirace pro vývoj posuzovací škály, pomocí níž výzkumník aspiruje na měření rysové emoční inteligence.

Existující modely emoční inteligence, o nichž bylo pojednáno v předchozí kapitole, tvoří zajímavý teoretický základ, jímž lze celý konstrukt pojímat. Další charakteristikou, která se však v průběhu let bádání v oblasti emoční inteligence u tohoto konceptu vykrytalizovala, je její rozdělení na tzv. rysovou a schopnostní větev. A tyto dva, dnes již běžně u emoční inteligence rozlišované přístupy souvisejí právě se způsobem, kterým je konstrukt měřen. Modely tedy můžeme pojímat jako teoretické pozadí, další věcí ovšem je, jak je budeme měřit. U emoční inteligence se právě v této souvislosti vykrytalizovaly dva zmíněné způsoby, které odpovídají dobře známému rozdělení druhů měření Cronbacha (1970), tedy měření maximálního výkonu a tzv. typického chování. Obě větve emoční inteligence vzájemně souvisejí dle dosavadních výzkumů jen velmi málo (O'Connor & Little, 2003; Warwick & Nettelbeck, 2004; Brackett, Rivers, Shiffman, Lerner, & Salovey, 2006; Brannick et al., 2009). Výzkumné studie také potvrzují, že schopnostní emoční inteligence souvisí s kognitivní inteligencí či s abstraktním uvažováním (Mayer, Caruso, Salovey, 1999) a nikoli s osobnostními rysy, se kterými naopak koreluje rysová emoční inteligence, jež vykazuje souvislosti např. s pětifaktorovým modelem osobnosti (Warwick & Nettelbeck, 2004).

Jak k diversifikaci konstruktů došlo? Situace, kdy byla výzkumně ověřována emoční inteligence, konceptualizována různými modely a měřena různými způsoby, vedla

k rozporuplným výsledkům, které studie postupně přinášely, přestože jednotlivé diagnostické nástroje aspirovaly na měření jednoho a téhož konstruktů – emoční inteligence. Důvodem nekonzistentně vyznívajících zjištění bylo právě nezohlednění teoretického pozadí konstruktů a modelů, k nimž byly měřicí nástroje vyvinuty (Petrides & Furnham, 2001), a proto se zrodilo doporučení rozlišovat u emoční inteligence dvě větve, které navrhli Petrides & Furnham (2000). Autoři emoční inteligenci diverzifikovali na schopnostní emoční inteligenci (v anglosaské terminologii *ability*) a rysovou emoční inteligenci (*trait*) a rozdíly spatřovali spíše než v konceptualizaci modelu emoční inteligence v jeho operacionalizaci a v metodologii jeho měření.

Schopnostní emoční inteligence (*ability-EI*) je měřena výkonovým způsobem (tzv. *maximum-performance*). Dříve se tato větev označovala také jako emoční inteligence zpracování informací (Petrides & Furnham, 2000). Testovaná osoba v takto zkoncipovaném testu zodpovídá položky, ke kterým jsou stanoveny odpovědi považované za správné a nesprávné (o problematice jejich určování dále). Skórování v metodě takového formátu se tak podobá testování prostřednictvím klasických inteligenčních testů (Petrides & Furnham, 2001). Tím je způsob operacionalizace kompatibilní s teoretickým modelem, který představili Mayer & Salovey (1997).

Naproti tomu rysová emoční inteligence (*trait-EI*) bývá operacionalizována prostřednictvím dotazníků a škál, v nichž se respondent vyjadřuje k položkám formou posouzení sebe sama, například nakolik na něj dané tvrzení sedí anebo do jaké míry souhlasí či nesouhlasí s tou kterou položkou. Takto koncipované škály hodnotí v různých kontextech spíše setrvalé nastavení daného člověka o sobě nějak smýšlet, nějak se vnímat či predispozici se nějak chovat, projevovat (Petrides & Furnham, 2001). Pro úplnost doplníme, že sem nespadá pouze sebeposouzení, nýbrž i posouzení konkrétního jedince nezávislým respondentem. Do této větve emoční inteligence tak spadají psychodiagnostické metody, které byly vyvinuty (většinou) pro ostatní modely (Golemanův, Bar-Onův, Petridesův). Ty v sobě zakomponovaly mimo zmíněné osobnostní dimenze mnohdy i jiné další atributy, které mohou být vyhodnoceny jako potenciální koreláty (Petrides & Furnham, 2000).

Oba způsoby měření v sobě skrývají určité výhody a nevýhody, o nichž je potřeba se zmínit. Nejprve se zaměříme na metody maximálního výkonu. Bylo již zmíněno, že u těchto metod, podobně jako u jiných výkonových metod, existují odpovědi, jež jsou v porovnání s jistým objektivním a předem určeným skórovacím kritériem hodnoceny jako správné nebo nesprávné. Testované osobě je většinou prezentován testovací materiál a respondent svou

odpovědi sděluje, která odpověď je zjednodušeně řečeno ta správná. Proces stanovení správnosti ovšem bývá komplikovaný a místy je také kritizován s ohledem na subjektivní povahu emoce. Někdy je mu proto v této souvislosti vytýkáno, že ze samotné podstaty emoce jako takové nelze jednoznačně vymezit, která odpověď je ta správná a která špatná, a tudíž někteří vnímají způsob měření emoční inteligence touto formou jako zavádějící (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004).

Navzdory zmíněné problematičnosti však existují postupy, jak určovat u výkonových nástrojů emoční inteligence správné a nesprávné odpovědi (anebo možná korektněji řečeno správnější a méně správnější). Conte (2005) uvádí tři metodologické postupy, a sice skórování konsenzuální, expertní a tzv. target scoring metodu, ze kterých dvě prvně zmíněné jsou využívány častěji. Konsenzuální skórování je při vývoji metody určeno společenskou shodou, jinými slovy správnou odpovědí je ta, na které se shodne velké množství oslovených lidí, a při vývoji takto koncipované metody se většinou využívá široký vzorek respondentů, z jejichž stanovisek jsou „správné“ odpovědi extrahovány. V praxi to pak následně funguje tím způsobem (a je tomu tak například u diagnostického nástroje MSCEIT adaptovaného v českém prostředí), že testované osobě je přidělena za odpověď taková hodnota skóru, která odpovídá relativnímu počtu lidí, kteří tuto odpověď za správnou označili (Humpolíček & Slezáčková, 2012). Například pokud respondent označí u otázky odpověď, k níž při vývoji testu sdělilo 65 % lidí, že ji považují za správnou, obdrží skór 0,65. Jde o čistě proporční způsob konsenzuálního skórování. Existují však ještě i jiné přístupy. Skórování založené na modu přiděluje body těm respondentům, kteří zaznačí odpověď, jež vybralo největší množství osob z normativního vzorku; všechny ostatní odpovědi škály jsou pak hodnoceny jako špatná odpověď. Při jiném postupu, označovaném jako shovívavý, body obdrží nejen respondent, který na odpověďové škále označil modus normativního vzorku, ale také respondenti, kteří označili na škále vedlejší hodnotu (o jednu vyšší anebo o jednu nižší). A další způsob stanovuje skóry na základě vzdálenosti odpovědi jednotlivce na škále od tzv. optima Likertovy škály, které je vždy pro danou položku vyčíslené jako průměrná hodnota odpovědí na položku určená celým normativním vzorkem. V tomto případě jsou rozdíly ještě zpracovány do druhých mocnin, aby se pracovalo pouze s kladnými čísly (MacCann, Roberts, Matthews, & Zeidner, 2004).

Expertní metoda skórování je založena na srovnávání odpovědí respondenta podle kritéria, které je vytvořeno v oboru znalým odborníkem (Mayer, Salovey, & Caruso, 2000; Cherniss, 2010). Způsob skórování je tedy obdobný, jako je tomu u skórování konsenzuálního,

pouze jsou „správné“ odpovědi určeny odborníkem či lépe skupinou odborníků, a i tato metoda je využita rovněž v české verzi testu MSCEIT (Humpolíček & Slezáčková, 2012). Logickým předpokladem metodologie určování odpovídajících odpovědí formou expertního skórování je, že psychologové i někteří další odborníci, kteří jsou dobře orientovaní v problematice, dokáží normu stanovit (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Target-scoring metoda stojí u této problematiky většinou v pozadí předcházejících dvou. Jedná se o metodu, kdy je porovnávána odpověď respondenta ohledně emoce jiné osoby, cílového subjektu (target), s její skutečně aktuálně prožívanou emocí nebo s emocí, kterou cílová osoba vyjadřuje a o jejíž projev byla požádána nezávislou osobou (Mayer, Salovey, & Caruso, 2000).

Nakolik jsou výše uvedené metody určování správných odpovědí zajímavým a přínosným postupem ve vývoji schopnostně koncipovaných metod, není tajemstvím, že s sebou nesou svá úskalí. V případě expertního skórování je tato metodologie ovlivňována různou mírou abstrakce, se kterou pracují jednotlivé subtesty sloužící k podchycení schopnosti v dílčích složkách emoční inteligence. Expertní skórování se může zdát přesvědčivé na nižší úrovni abstrakce v případě takové schopnosti, jako je například vnímání či zhodnocení emoce, na druhou stranu v oblastech komplexnějších a u více abstraktních fenoménů – například regulace emocí u sebe a druhých osob – je takové posouzení o dost problematičtější, a to i z důvodu do ohodnocení se promítajících situačně kontextuálních, obecně společenských či kulturních faktorů (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004).

Podstatných společensko-kulturních diferencí v oblasti emocí, například v jejich expresi, se nezbavujeme ani v případě metody založené na konsenzuálním skórování. Roli může hrát také odlišný náhled na emoce napříč pohlavími, připustíme-li předpoklad, že mohou existovat rozdíly mezi ženami a muži v normativním emocionálním chování. A ostatně i kontextuální aspekt hraje svou roli v případě konsenzuálního skórování – co může být z emocionálního hlediska přípustné například v rodinném kruhu, nemusí být ani zdaleka tak akceptováno v případě prostředí pracovního (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Z povahy konsenzuálního skórování však plyne ještě jedno, dle našeho názoru mnohem závažnější riziko, které souvisí s přesností měření výsledků. Má-li schopnostní model emoční inteligence a na jeho základě vybudované výkonové testy tvořit analogii k testování kognitivního intelektu, lze předpokládat, že podobně vyvinutý test bude obsahovat položky různé obtížnosti, a to se vzrůstající tendencí. Můžeme také připustit axiom normálního rozdělení atributu emoční inteligence v populaci obdobně, jako je tomu u klasické inteligence. V takovém případě by vynikajících nebo velmi dobrých výsledků v úrovni emoční inteligence dosahovalo jen několik

procent jedinců z dané populace. V případě konsenzuálního skórování se ovšem dostáváme do paradoxní situace, kdy jedinec hypoteticky excelující v emoční inteligenci bude mít své skóry testem uměle ponížené. Důvodem je, že u obtížných položek nelze v případě konsenzuálního skórování očekávat, že by skutečně správná odpověď nesla nejvyšší úroveň skóru, a to jednoduše proto, že průměrná populace ze své podstaty takovou položku jednoduše nevyřeší, poněvadž průměrný jedinec nemá takovou úroveň atributu, aby měl zvýšenou pravděpodobnost správné odpovědi. Důsledkem tak je, že se většinová populace shodne na odpovědi, jež reálně objektivně správná není, je pouze konsenzuálně správná. V případě administrace testu pak testovaná osoba (u které předpokládáme teoreticky vynikající úroveň emoční inteligence) zaznačí sice objektivně správnou odpověď, ale skórovat bude méně, jelikož vyšší skór s sebou nese odpověď objektivně špatná, ale populací (jejím konsensem) určená jako správná.

Navzdory zmíněným obtížím se skórovací procedurou, ať expertně či konsenzuálně koncipovanou, dokládají Humpolíček & Slezáčková (2012) v manuálu české verze metody MSCEIT k měření schopnosti emoční inteligence, že reliabilita obou způsobů skórovacího přístupu je poměrně vysoká, dosahující hodnot nad 0,9 pro test jako celek a rozdíly v úrovni reliability mezi skórovacími způsoby nepřesahují nikdy u jednotlivých hodnot oblastních a složkových skóru testu více než tři setiny. Tyto údaje poskytují uživatelům podobně zaměřených testů alespoň částečnou jistotu, že skórování odpovědí, jakkoliv metodologicky komplikované a místy diskutabilní, nepovede k diametrálně odlišným hodnotám v úrovni emoční inteligence jednotlivce, ať se využije ta či ona skórovací procedura.

Naproti tomu výhodou testů emoční inteligence pojaté jako schopnost bývá typicky rozmanitost vnitřního obsahu, kdy respondent může posuzovat emoce z fotografií obličejů, z hudebních nahrávek, z verbálně popsané situace anebo například určuje, který emočně regulační způsob řešení předložené situace se jeví jako nejefektivnější apod. V tomto ohledu jsou takové testy více poutavé, než je tomu u sebeposuzovacích škál, u nichž respondent stereotypně sděluje svůj názor k jednotlivým tvrzením. A možná podstatnější výhodou dále je, že zde nedochází k účelovému zkreslování odpovědí, respondent může jen stěží záměrně nadhodnocovat svou úroveň schopnosti (O'Connor, Hill, Kaya, & Martin, 2019).

Zkreslování odpovědí respondentem záměrným způsobem tak, aby účelově vyvolal lepší obraz o sobě (anebo jej naopak dle potřeby v jiných případech zhoršoval), je podle některých autorů naproti tomu hlavním nedostatkem sebeposuzovacích škál emoční inteligence, a tento problém se stává obzvláště kritickým v momentě, kdy jsou self-report metody cíleny na posuzování schopností člověka (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004).

Naléhavost tohoto problému vyvstává o to více, že ke zkreslování odpovědí ze strany respondenta může docházet jak vědomě, tak i nevědomě. Na druhou stranu, třebaže to zatíží vývoj metody, existují způsoby, jak sociální desirabilitu zachycovat – badatelé mohou do nástroje zakomponovat běžné lži škály, ověřovat konzistenci odpovídání na určité položky či využít jako objektivizační porovnání k výsledkům například hodnocení téhož člověka jinou osobou, která jej dobře zná. Pozornost by měla být věnována i účelu testování, od něhož se může odvíjet míra pravděpodobnosti záměrného zkreslování (lze předpokládat jinou míru zkreslování u osoby testované za účelem přijímacího řízení na pracovní pozici a jinou v případě výzkumného projektu zaměřeného na vývoj testu nebo na ověřování testových kvalit).

Ačkoliv je možné nějakým způsobem záměrné zkreslování hlídat či je měřit a tím částečně odfiltrovat jeho vliv se sebeposouzením spojený, bývá škálám vytýkána mnohdy i další věc, a totiž pouhý fakt nutnosti spoléhat se na sebeposouzení. Administrátorovi jednoduše nezbyvá než předpokládat, že testovaná osoba správně posuzuje své kompetence či chování a že její odpovědi budou aproximací skutečného stavu. Obezřetnost je na místě, existují výzkumy, které ukazují, že lidé nemusejí být vždy dobrými a objektivními hodnotiteli vlastních atributů souvisejících s emocionálním životem (O'Connor, Hill, Kaya, & Martin, 2019). Například Sheldon, Dunning, & Ames (2014) nechávali účastníky jejich výzkumu na škále hodnotit, nakolik odhadují své schopnosti v oblasti emoční inteligence a týmž jedincům následně administrovali objektivní výkonový test emoční inteligence. Bylo zjištěno, že respondenti s nejnižšími úrovněmi emoční inteligence (zjištěnými objektivním testem) rozsáhlým způsobem nadhodnocovali svůj předpokládaný výkon v testu emoční inteligence a vnímali se jako mnohem schopnější, než jak o tom vypovídaly výsledky testu. Naopak ti, kteří dosahovali hodnot EQ z druhého konce spektra, svůj výkon spíše podhodnocovali.

Dalším z psychometricky důležitých úkolů, který stojí před problematikou především rysové emoční inteligence je průkaz diskriminační validity. Na diskriminační validitu usuzujeme v případě, že se nám podaří prokázat neexistenci vztahu mezi emoční inteligencí (např. z nějakého inventáře) a kritériem, u něhož v teoretické rovině předpokládáme, že s emoční inteligencí souviset nebude (Gignac, 2009). A obdobně podstatné je zkoumání validity konvergenční, při jejímž prokázání naopak verifikujeme očekávané teoretické souvislosti s nějakým kritériem. Jak uvádí Matthews, Zeidner, & Roberts (2004), určitá míra překryvu mezi dvěma proměnnými je přípustná, neměla by však být příliš velká, jelikož v takovém případě selhává proklamace badatele, že test či škála emoční inteligence měří něco jiného než již existující diagnostické metody. Ve světle dvou probíraných větví konstruktů

emoční inteligence se nejčastěji hovoří o potřebě zkoumání diskriminační validity schopnostní emoční inteligence ve srovnání s kognitivním intelektem, ale především pak o diskriminační validitě rysové emoční inteligence vůči osobnostním rysům. To je v současné době velmi rezonujícím tématem, neboť – jak dále autoři uvádějí – doposud uskutečňované přehledy sebeposuzovacích nástrojů konzistentně odhalovaly, že rysová emoční inteligence souvisí s různými atributy osobnosti (např. neuroticismus a extraverte).

Na základě výše popsaného je zřejmé, že psychodiagnostické nástroje vyvinuté pro oběma způsoby koncipovanou emoční inteligenci mají své výhody a nevýhody, jichž je třeba si být vědom s ohledem na konkrétní kontext, kdy jsou využívány. Kromě již uvedených pozitiv a negativ lze zmínit ještě další, spíše již praktičtějšího rázu. Schopnostní metody emoční inteligence vyžadují většinou delší dobu administrace a jejich způsob skórování – jak již bylo naznačeno – je poněkud komplikovanější. Zároveň mívají s ohledem na svou komplexnost a rozmanitost většinou detailnější instrukční návody a někdy vyžadují větší zkušenost administrátora, potažmo jsou vázány na proškolení. Na druhou stranu celkový výsledek tím může být obohacen, neboť respondent musí projít rozsáhlejším testováním, což většinou nebývá případ metod rysové emoční inteligence, které jsou však pro změnu na administraci relativně jednoduché a časově nenáročné (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Z toho mimo jiné plyne, že vývoj schopnostní metody je časově i finančně nepoměrně náročnější oproti vývoji škály rysové emoční inteligence. Přehledněji uvádíme obecná specifika nástrojů k měření emoční inteligence v tabulce č. 1 (volně dle Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004):

Tabulka č. 1: Charakteristické znaky výkonové a rysové koncipovaných nástrojů měření EI

<i>Výkonové metody emoční inteligence</i>	<i>Posuzovací škály emoční inteligence</i>
Měření maximální výkon jedince s existencí relativně správných a nesprávných odpovědí	Měření behaviorální dispozice a typické chování jedince, neexistují a priori správné odpovědi na položku
Neexistující nebo pouze velmi malá možnost účelově zkreslovat výkon (nahoru či dolů)	Potenciálně velký vliv záměrného zkreslení odpovědí (sociální desirabilita, impression-management, simulační tendence)
Na schopnosti zaměřené metody, obdoba klasických kognitivních výkonových metod	Na osobnost zaměřené metody, obdoba klasických osobnostních škál, dotazníků, inventářů apod.
Ohodnocení výkonu zvnějšku, objektivně hodnotitelný atribut dle kritérií	Ohodnocení výkonu zvnitřku, tj. subjektivní posouzení atributů
Delší doba administrace, komplikovanější instrukce a testování	Relativně jednoduchá a kratší dobu trvající administrace
Vývoj nástroje složitější, časově náročnější, obtížné stanovování správných a nesprávných odpovědí na položky	Levnější a také jednodušší vývoj metody (psychometrické kvality), časově méně náročnější

Shrnutím krátkého pojednání ve věci psychometrických specifík konstruktů emoční inteligence a k ní vyvíjeným metodám lze konstatovat, že pravděpodobně nejméně problematická se v oblasti výzkumu jeví být v současné době reliabilita, která je opakovaně prokazována pro nástroje aspirující na měření rysové i schopnostní emoční inteligence. O ověření obsahové validity emoční inteligence lze hovořit pouze nejistě. Důvodem jsou odlišné konceptualizace emoční inteligence, které byly nastíněny v předcházející kapitole, stejně jako povaha rysové emoční inteligence, která je konceptualizována velmi heterogenním způsobem a zahrnuje rozličné množství atributů. Prediktivní validita je v současné době rozsáhle prověřována a mnohdy oplývá zajímavými výsledky. Ty ale někdy působí, jak uvádějí Matthews, Zeidner, & Roberts (2004), poněkud povrchním dojmem, jelikož mohou místy zůstat ve stínu nedostatečně provedené divergentní validizace toho kterého nástroje, jenž byl ve výzkumu využit. Následně pak může být jen stěží přiřčen emoční inteligenci prokazatelný vliv na nějaké kritérium, např. životní spokojenost či uspokojivé partnerské vztahy. Vhodné se tak jeví do budoucna další a komplexnější ověřování validity. A konečně u konstruktové validity není obtíž jen prozatím nedostačující ověření diskriminační a konvergentní validity, ale také problematika měření a skórování, o které bylo pojednáno především v souvislosti se schopnostní větví emoční inteligence. Ověřování psychometrických kvalit se v současnosti zaměřuje především na validizační proces a tento fokus lze očekávat do budoucna ještě po nějakou dobu. Důležitým aspektem, kterým by se budoucí studie měly rovněž zabývat, je prozkoumávání kauzální role emoční inteligence v různých oblastech lidského života (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004).

S vědomím výše uvedeného je proto součástí výzkumu k disertační práci i ověření některých psychometrických kvalit. Jedná se nejen o posouzení vzájemné souvislosti obou způsobů konceptualizace emoční inteligence, ale také o jejich vztah k osobnostním dimenzím či ke kognitivnímu intelektu. Průběh výzkumu umožní rovněž u rysové emoční inteligence zhodnotit úroveň odhadů reliability a získané údaje porovnat s již uskutečněnými studii. Nyní, když bylo pojednáno o modelech emoční inteligence i o způsobech jejího měření, bychom rádi na tomto místě zdůraznili, že – abychom redukovali rozporuplnost empirických zjištění – budeme volit pro výzkumný projekt jediný, a sice schopnostní model emoční inteligence, neboť jeho teoretické vymezení považujeme za nejbližší jednak problematice inteligence a jednak konceptu emoce. Schopnostní model podle našeho názoru nejlépe propojuje obě témata do zaštiťujícího termínu „emoční inteligence“, a bude proto výzkumně využit jako teoretický rámec pro měření jak rysové, tak schopnostní emoční inteligence.

4 Od teorie měření k nástrojům měření emoční inteligence

Od chvíle, kdy byl koncept emoční inteligence v roce 1990 explicitně etablován – pomíneme-li její historické kořeny sahající před toto období – se se vzrůstajícím zájmem laické i odborné veřejnosti o tuto problematiku umocňovalo paralelně také zaměření pozornosti na to, jakým způsobem individuální úroveň emoční inteligence zjišťovat, tedy o možnosti jejího měření a operacionalizace. V této souvislosti vznikaly rozmanité dotazníky, škály či výkonové testy, u nichž je dnes často zároveň možné vysledovat i určitou historii ověřování jejich psychometrické kvality. Některé ze škál a testů prošly doposud jen omezeným a někdy ne zcela transparentním ověřováním, jiné byly podrobeny hlubším analýzám, na jejichž základě prodělaly i vlastní vývoj ústící v existenci revidovaných verzí reagujících na zjištěné nedostatky verzí původních.

V minulé kapitole bylo pojednáno o tom, jak se odlišuje schopnostní a rysová konceptualizace emoční inteligence a že jejich rozlišení souvisí s odlišným způsobem konstrukce psychodiagnostického nástroje určeného pro měření emoční inteligence. Ve zkratce nyní pouze zopakujeme, že u schopnostní emoční inteligence jsou diagnostické nástroje koncipovány ve formě metod měřících relativně objektivním způsobem maximální výkon jedince, a obsahující tudíž správné a nesprávné odpovědi. Jako takové zjišťují tyto testy úroveň emočně-inteligenčních schopností člověka. Naproti tomu rysová emoční inteligence je operacionalizována skrze subjektivní sebesposuzovací škály (případně škály, kdy daného člověka hodnotí nezávislá osoba) a měřeno je typické chování člověka, jeho behaviorální dispozice, často se také hovoří o osobnostních rysech (Petrides & Furnham, 2001; Schulze & Roberts, 2007). Vzhledem k nepoměru počtu metod mezi schopnostní a rysovou emoční inteligencí, kdy posuzovacích škál existuje o poznání více než objektivně konstruovaných testů, nebude k pojednání o jednotlivých metodách přistupováno v rámci separátních podkapitol zaměřených zvláště na škály a na testy, nýbrž bude vždy k danému nástroji uvedeno, zda se jedná o metodu schopnostní či rysovou.

Cílem této kapitoly není pouze simplicistní vyjmenování jednotlivých nástrojů, ale také alespoň orientační nastínění psychometrické kvality té které metody. Pro tyto účely se přidržíme zásad, které vyčlenili Matthews, Zeidner, & Roberts (2004) za stěžejní pro určování, nakolik je nástroj měřící emoční inteligenci považován za empiricky užitečný a konceptuálně obhájitelný, a o kterých jsme se zmínili již v předcházející kapitole – odhady reliability, obsahová validita testu, prediktivní validita jakožto ukazatel praktické užitečnosti nástroje a konstruktová validita. Tam, kde k tomu existují relevantní výzkumné údaje, proto uvedeme

alespoň některá zjištění, která by hovořila ve prospěch ověření vymezených čtyř okruhů. Upozorníme ještě, že přehled níže uvedených nástrojů a jejich psychometrických kvalit není vyčerpávající, poněvadž diagnostických metod určených k posouzení emoční inteligence je velké množství. Z tohoto důvodu cílíme na výběr a popis těch dle našeho názoru nejznámějších.

Conte (2005) konstatuje, jak bohaté je množství nástrojů aspirujících na měření emoční inteligence, ať už co do obsahové šíře či způsobu měření. Obecně vnímá jako tři nejobvyklejší způsoby měření emoční inteligence metodu sebeposouzení, posouzení jinou osobou anebo proceduru založenou na měření schopností. Mezi čtyři hlavní nástroje k posuzování emoční inteligence vyjmenovává metody ECI, EQ-i, MEIS a MSCEIT. Přidržíme se autorovy proklamace a nejprve pojednáme o těchto nástrojích. Následující část textu pak bude věnována dalším existujícím metodám, často používaným v praxi (spíše v zahraničí) a/nebo ve výzkumu.

Emotional Competence Inventory (ECI, Inventář emočních kompetencí) – tvůrcem metody je kolektiv okolo autorů Boyatzise a Golemana, který spolupracoval na původním kompetenčním modelu emoční inteligence Golemana (2002), jenž je zasazen především do prostředí pracovního. Jedná se o nástroj z roku 1999, který čítá více než sto položek, u nichž respondent posuzuje své chování na sedmistupňové Likertově škále. Měří emoční kompetence a pozitivní sociální chování prostřednictvím dvaceti komponent, přičemž mezi čtyři hlavní domény patří **sebeuvědomění, sebeřízení, sociální uvědomění a sociální dovednosti**. Jedná se o druhou, přepracovanou verzi, která je využívána v zahraničí často v oboru psychologie práce a k otázkám leadershipu. Bylo zjištěno, že souvisí se stylem řízení, který manažer zastává, a také s tím, jaká atmosféra v organizaci panuje (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004; Schulze & Roberts, 2007). Původní verze byla označována jako Self-Assessment Questionnaire, z ní Boyatzis a Goleman jednak přeformulovali položky, jednak přidali několik nových, a ve výsledku vznikl inventář ECI, jehož čtyři domény a v nich zakomponovaných dvacet dílčích kompetencí přehledně popisuje následující tabulka (dle Bar-On & Parker, 2000):

Tabulka č. 2: Domény nástroje ECI a v nich obsažené dílčí kompetence

<i>Čtyři domény nástroje ECI</i>	<i>Jednotlivé dílčí kompetence nástroje ECI</i>
Sebeuvědomění	Emocionální sebeuvědomování, přesné sebeposouzení, sebevědomí
Sebeřízení	Sebekontrola, důvěryhodnost, svědomitost, adaptabilita, výkonová orientace, iniciativa
Sociální uvědomění	Empatie, organizační vnímavost, zaměření na potřeby druhých
Sociální dovednosti	Vedení s vizí, komunikace, vliv, iniciace změn, řízení konfliktů, budování vazeb, týmová (spolu)práce, rozvoj ostatních

Výhodou metody je, že se nejedná čistě o subjektivní self-report nástroj k hodnocení úrovně emoční inteligence, ale posouzení mohou poskytnout také jiné osoby (například vrstevníci a/nebo nadřízený), čímž mohou být údaje ze self-reportu zajímavým způsobem objektivizovatelné. Na druhou stranu Conte (2005) ve své kritice upozorňuje, že autoři inventáře umožnili nezávislým výzkumníkům prozkoumat jen velmi malou část položek, a metoda jako celek je tedy zatím nedostatečně ověřená v recenzně řízeném hodnocení. Třebaže Bar-On & Parker (2000) uvádějí ve své publikaci existující údaje o odhadech reliability pro každou z dvaceti dílčích kompetencí, aspekt o nedostatečném ověření kvality nástroje by měl být brán při praktickém využívání inventáře v potaz. O neúplně ideálním stavu poznání psychometrických vlastností nástroje se zmiňují i Schulze & Roberts (2007). Prozatím nebyly poskytnuty údaje o diskriminační či prediktivní validitě metody (Conte, 2005), na což je třeba pamatovat, uvědomíme-li si, že podle výsledků některých studií se data zjištěná nástrojem ECI znatelně překrývají s osobnostními rysy (Van Rooy & Viswesvaran, 2004). Navzdory nedostatkům pokračuje vývoj metody dále, aktuálně je komerčně k dispozici pod názvem ESCI (The Emotional and Social Competence Inventory) a stále cílí na využívání v pracovním prostředí.

Bar-Onův **Emotional Quotient Inventory** (EQ-i) čítá více než stovku položek sytících 15 facet shlukujících se do pěti kompozitních škál vyššího řádu, jimiž jsou intrapersonální dimenze, interpersonální dimenze, adaptabilita, celková nálada a řízení stresu (O'Connor, Hill, Kaya, & Martin, 2019; Conte, 2005). Na položky inventáře respondent odpovídá na pětistupňové Likertově škále, prostřednictvím které hodnotí, jak moc na něj obsah položky tzv. sedí, s krajními možnostmi „velmi zřídka / vůbec na mě nepasuje“ až „velmi často / zcela na mě pasuje“, přičemž administrace trvá zhruba čtyřicet minut (Bar-On & Parker, 2000). Všechny subškály spoluutváří údaj o celkové (též obecné) emoční inteligenci a nadto inventář obsahuje čtyři validizační ukazatele cílící na odhalení respondentovy tendence odpovídat tak, aby se jevil v lepším (anebo naopak horším) světle či na rozpoznání náhodného způsobu odpovídání, tzv. inkonzistence v odpovídání. Jako validizační škála se využívá i počet vynechaných odpovědí (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004; Bar-On & Parker, 2000). Přehled pěti kompozitních škál a v rámci nich 15 existujících facet volně přeložených do češtiny je uveden v tabulce č. 3.

Bar-On & Parker (2000) uvádějí, že původně byl tento inventář zkonstruovaný jako experimentální metoda určená k zhodnocení emocionálního a sociálního fungování a že se jednalo se o vůbec první nástroj emoční inteligence, který byl publikován vydavatelstvím psychodiagnostických testů. Autoři také konstatují, že dosavadní výsledky ukazují, že emoční

a sociální inteligence je multifaktoriálním souborem vzájemně souvisejících emočních, osobnostních a sociálních atributů, které ovlivňují efektivní zpracovávání denních požadavků a životních nároků. Smíšený model, na jehož základě je nástroj zkonstruován, vychází zejména z empirického výzkumu osobních faktorů – emočních a sociálních elementů chování – vztahovaných k emoční inteligenci (např. O'Connor, Hill, Kaya, & Martin, 2019; Schulze & Roberts, 2007; Riggio & Lee, 2007). Petrides & Furnham (2001) vyzdvihují jako přednost EQ-i jeho široký záběr, tj. že obsahuje rozmanité facetvy konstruktů emoční inteligence, avšak na druhou stranu s tím jde ruku v ruce délka dotazníku. Vzhledem k normovanosti nástroje a současným počítačovým výpočetním možnostem jsou ovšem výsledky lehce vygenerovány a hrubé skóry převáděny na standardní (s průměrem 100 a směrodatnou odchylkou 15), což přivedlo svou podobností autora analogicky k zavedení termínu EQ, tzv. emočního kvocientu (Bar-On & Parker, 2000). Nakolik je však na jednu stranu jednoduché samo praktické vyhodnocení, tak bývá inventář na druhou stranu někdy kritizován ohledně jeho mlhavého teoretického pozadí, kdy vzbuzuje pocit, že spíše než že je vybudován na teoretickém základě, tak je teoretický základ odvozen od toho, co tento diagnostický nástroj měří (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004).

Tabulka č. 3: Subškály a kompozitní škály Bar-Onova nástroje EQ-i (dle Bar-On & Parker, 2000)

<i>Kompozitní škály EQ-i</i>	<i>Subškály EQ-i</i>
Intrapersonální dimenze	Sebeúcta, uvědomování emocí, asertivita, nezávislost, sebeaktualizace
Interpersonální dimenze	Empatie, sociální responsibilita, interpersonální vztahy
Stres management	Tolerance ke stresu, kontrola impulzů
Adaptabilita	Testování reality, flexibilita, řešení problémů
Celková nálada	Optimismus, životní spokojenost

Bar-On & Parker (2000) udávají, že vnitřní konzistence nástroje EQ-i byla ověřována na několika výzkumných vzorcích z různých částí planety a že průměrný odhad pro celkové skóry se pohybuje okolo hodnoty 0,76. O podobném odhadu pak autoři hovoří i pro reliabilitu formou časové stability (čtyři měsíce). Conte (2005) k nástroji shrnuje, že byť vykazuje určitou adekvátní míru odhadů reliability a třebaže jsou k němu evidovány jisté náznaky o důkazech validity, jsou přesto postrádány doklady o diskriminační validitě nástroje a zatím jen málo studií zkoumalo inkrementální prediktivní validitu nad rámec dobře zavedených prediktorů, jako jsou kognitivní intelekt či osobnostní dimenze (velká pětka). Ne zcela jednoznačné výsledky

přinesly studie i o jeho faktorové struktuře – zdá se, že struktura patnácti subškál je neudržitelná a daty neobhajitelná – např. Matthews, Zeidner, & Roberts (2004) naznačili za pomoci faktorové analýzy, že variance dat inventáře EQ-i může být vysvětlena i pomoci jen tří faktorů, které označili jako sebeúcta, empatie a kontrola impulzů. Rovněž Petrides & Furnham (2001) konstatují, že výsledky psychometrického výzkumu nástroje nejsou jednotné například v tom, že by dotazník měřil faktor vyššího řádu a že spíše mapuje osobnostní dimenze. Přesto autor inventáře sám zmiňuje, že explorační faktorová struktura, kterou uskutečnil se svým výzkumným týmem, je obstojnou aproximací struktury škál nástroje (Bar-On & Parker, 2000).

Navzdory některým výše uváděným nedostatkům vývoj metody postupuje dál a sami Bar-On & Parker (2000) přiznávají, že přestože je model slibným přístupem ke konstruktivnímu emoční inteligence, je potřeba, aby pokračovala validizace nástroje (především diskriminační a prediktivní) na více rozmanitých a širších vzorcích. Aktuálně je k dispozici, jak uvádí stránky kanadské společnosti Emotional Intelligence Training Company, verze EQ-i 2.0, prodávaná kanadským nakladatelstvím Multi-Health Systems. Kromě klasických sebesuzovacích inventářů existuje také verze administrovatelná formou semi-strukturovaného rozhovoru a dále formy, v nichž mohou chování vybraného jedince hodnotit jiní (tzv. EQ-360). K dispozici je také již vyvinutá verze pro děti a adolescenty, EQ-i: YV, a rovněž verze pro adolescenty od 13 do 17 let, jež se normovala v Severní Americe na rozsáhlém vzorku zhruba 9500 dětí (Bar-On & Parker, 2000).

Multifactor Emotional Intelligence Scale (MEIS) z roku 1999 a **Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT)** jakožto novější varianta původního MEIS přepracovaná o pár let později, jsou testy emoční inteligence, které byly vyvinuty v souladu s tradicí klasického testování obecného intelektu. Tomuto diagnostickému nástroji patří určité výsadní postavení. Existují sice i jiné testy, které – třebaže nejsou vyvinuty primárně pro měření emoční inteligence – zakomponovávají i domény související s tímto konstruktem, například nástroj IPT-15 (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004; Schulze & Roberts, 2007), nicméně MSCEIT je asi nejvíce prominentním a komplexním nástrojem k zhodnocení schopností emoční inteligence. Novější verze přepracovala tu původní kvůli jejím problémům s nízkými hodnotami odhadů reliability a obtížím se skórovací procedurou (Conte, 2005). Problémem původní verze testu byla také příliš dlouhá doba administrace a jen omezené empiricky ověřené důkazy o podpoře v pozadí stojícího teoretického modelu emoční inteligence o čtyřech faktorech (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004).

V testu jsou postihovány dimenze **vnímání emocí, využití emocí, porozumění emocím a regulace emocí**. Tyto složky, které odpovídají schopnostnímu modelu emoční inteligence představenému v předcházejících kapitolách, tvoří ještě dvě oblasti vyšší úrovně, a sice tzv. emoční inteligenci založenou na zkušenosti (vnímání a využití emocí) a dále tzv. strategickou emoční inteligenci (složky porozumění emocím a řízení emocí). Podkladový materiál je jak verbální, tak obrázkový – osoba, jíž je test administrován, například určuje, jakou emoci osoba na fotce svým výrazem vyjadřuje, nebo jakou emoci pravděpodobně vyvolává určitý obrázek. Jiným typem úloh je popis situace, k níž má odpovídající z nabízených možností určit, jakou emoci osoba v popisované situaci nejspíše prožívala. Každá z výše uvedených čtyř složek testu je měřena objektivními, na schopnosti zaměřenými úkoly (O'Connor, Hill, Kaya, & Martin, 2019). Jakožto test schopností obsahuje MEIS, potažmo MSCEIT, správné a nesprávné odpovědi, které byly při vývoji testu stanoveny nejčastěji metodou expertního a konsenzuálního skórování. První zmíněná hledá správnou odpověď na položku prostřednictvím názorů odborníků z oblasti výzkumu emocí, u druhé je pak jako správná odpověď stanovena ta, na které se shodne široké spektrum lidí, jimž je test administrován (Conte, 2005). V tomto ohledu ovšem narážíme na obtíže, o kterých se zmiňují například i Matthews, Zeidner, & Roberts (2004) a které byly rozebrány v předcházející kapitole (problém skutečné objektivnosti správné odpovědi dané subjektivním zhodnocením otázky respondentem). Otázkou podle autorů také zůstává, nakolik lze spoléhat na validitu dat v případě konsenzuálního skórování především v oblasti vysoké úrovně schopnosti. Navíc neexistují vědecké standardy, jež by stanovovaly, kterak lze zajistit přesnost v určování odpovědí na jednotlivé položky konsenzuálním, ale i expertním skórováním.

Novější verze testu, MSCEIT, obsahuje 12 subškál, z nichž valná část je sice nápodobná subtestům starší verze, nicméně všechny dílčí části prošly nějakou modifikací (např. změna podkladového materiálu nebo koncipování odpověďové škály). Některé subtesty byly úplně vypuštěny a novější verze je již neobsahuje (například subtest obsahující hudební nahrávky). V souhrnu jsou tak celkové změny mezi testem MEIS a MSCEIT značné. Samotný test MSCEIT navíc již prošel vlastním vývojem a aktuálně existuje ve druhé verzi, která je od původního MEIS odlišná ještě více (Matthews, Zeidner, & Roberts, 2004). Jako zkvalitňující krok lze uvést, že expertní skórování v testu je založeno podle autorů na hodnocení 21 členů Mezinárodní společnosti pro výzkum emocí, zatímco v úplně původní verzi bylo hodnocení určeno dvěma z autorů testu. Humpolíček & Slezáčková (2012) referují v české verzi nástroje o velmi dobrých odhadech reliability (nad 0,9) pro celkovou emoční inteligenci a pro oba

metodologické způsoby skórování. Úrovně reliability pro jednotlivé čtyři složky tvořící výsledné EQ dosahují hodnot v intervalu od 0,77 (porozumění emocím) po 0,91 (vnímání emocí). Dostupné jsou rovněž údaje o validitě obsahové, faktorové, prediktivní a diskriminační.

Mezi publikované kritické názory týkající se tohoto testu například patří, že při posuzování validity autoři nástroje spoléhají především na důkazy, které byly zjištěny pro původní verzi testu MEIS (Conte, 2005). Autor proto nabádá, že vzhledem k tomu, nakolik jsou starší a novější verze testu rozdílné, je potřeba mít se na pozoru při stanovování validních závěrů získaných daty z novější verze nástroje. Schulze & Roberts (2007) nicméně akcentují, že s postupem času je validizace testu MSCEIT rozsáhlejší a že se nástroj stává pravděpodobně nejsofistikovanější metodou k měření emoční inteligence.

Přes určité kontroverze a zmíněnou kritiku způsobů určování správných odpovědí se řadí test mezi přední metody cílící na měření emoční inteligence. Obecně lze říci, že testů pro schopnostní emoční inteligenci je nepoměrně menší množství než pro rysovou emoční inteligenci. Přesto i v domácím prostředí máme k dispozici adaptovanou verzi nástroje MSCEIT, který je vydáván společností Hogrefe. Autoři české verze testu z roku 2012 jsou Pavel Humpolíček a Alena Slezáčková. Test je možno administrovat individuálně i skupinově, k dispozici je pro něj počítačové vyhodnocení, které uživateli nabídne hodnoty sumativního váženého skóru (celkové EQ) i dílčích čtyř složek testu. Vyhodnocení je proto snadné a rychlé, náročnější je u nástroje spíše samotná administrace a průběh testování, které jsou oproti jiným metodám měřícím emoční inteligenci delší. Test byl využit pro podchycení schopnostní konceptualizace emoční inteligence i v disertačního výzkumu, další dílčí informace o něm jsou tudíž uváděny i v části praktické.

Schutte Self-Report Inventory (SSRI, někdy též označováno SEIS) je škálou, jež vyvinuli Schutte et al. (1998). Kolektiv hlavní autorky Schutteové povoluje volné využívání metody pro výzkumné účely. Nástroj je vybudován na podkladě původního modelu emoční inteligence Saloveye a Mayera (1990), respondent označuje u položek míru svého souhlasu či nesouhlasu s tvrzením na pětistupňové škále. Starší verze škály vznikla redukcí původní banky navržených položek pomocí faktorové analýzy, kdy bylo ponecháno 33 položek, jež systily první faktor. Ty podle autorů proporčně reprezentovaly jednotlivé dimenze v pozadí stojícího teoretického modelu a dotazník se tím považoval za jedno-faktorový a aspirující na posouzení globální úrovně rysové emoční inteligence. O'Connor, Hill, Kaya, & Martin (2019) zmiňují, že studie prokazují průběžně konstruktovou validitu metody, která vykazuje teoreticky předpokládané vztahy s takovými faktory, jako je například alexithymie, optimismus,

pesimismus, impulzivita, depresivní nálada, srozumitelnost emocí, strategie zlepšení nálady a podobně. Matthews, Zeidner, & Roberts (2004) uvádějí evidence o diskriminační validitě metody při jejím analyzování vůči osobnostním dimenzím. Referované hodnoty odhadů reliabilit vnitřní konzistencí a stabilitou v čase jsou většinou velmi dobré, pohybující se v rozmezích 0,8 až 0,9 (např. Schutte et al., 1998; Austin, Saklofske, Huang, & McKenney, 2004). Některé studie však poskytovaly navzájem rozporuplné údaje o faktorové struktuře metody a škála byla také kritizována s ohledem na jen velmi malý počet reverzně kódovatelných položek (Jonker & Vosloo, 2008; Saklofske, Austin, & Minski, 2003). Zmíněná kritika vedla k revizi škály a tvorbě nové, o pár položek rozsáhlejší verze, ve které již byla polovina položek obráceně kódovaná. Tato 41-položková verze je zakomponována také ve výzkumu disertačního projektu, proto jsou k ní další dílčí informace poskytnuty v kapitole pojednávající o metodě výzkumného projektu.

Trait Emotional Intelligence Questionnaire (TEIQue) autorů Petrides, Furnhama a Péréze je dotazník obsahující 153 položek reprezentujících celkem patnáct facet, jež se shlukují do čtyř faktorů (well-being, sociabilita, emocionalita a sebekontrola). Výstupem vyhodnocení je hodnota celkové rysové emoční inteligence (Schulze & Roberts, 2007). Dotazník vznikl provedením obsahové analýzy stávající literatury k emoční inteligenci a k podobným konstruktům, a je založený na teorii konceptualizující emoční inteligenci jako osobnostní rys (model trait-EI). K dispozici existuje ve své dlouhé a zkrácené (TEIQue-SF) formě, která má položek pouze třicet (O'Connor, Hill, Kaya, & Martin, 2019). Kromě těchto forem byly vyvinuty také úplná a zkrácená verze pro adolescenty, obě určeny pro věkové rozpětí od 13 do 17 let, a dále i verze pro ještě mladší děti ve věku od 8 do 12 let, opět v širší (75 položek) a zkrácené formě (36 položek). Nadto existují také verze dotazníku pro hodnocení konkrétní osoby nezávislým jedincem. K lednu roku 2022 byly všechny formy a verze nástroje k dispozici online na webových stránkách londýnské psychometrické laboratoře se stanoviskem, že jsou volně dostupné pro akademický výzkum.

Freudenthaler et al. (2008) uskutečnili studii, pomocí níž prokázali na německé verzi metody přesvědčivé hodnoty odhadů reliability (vnitřní konzistence), a to nejen na globální úrovni celkových skóre testu (excelentních 0,96), ale i na úrovni jednotlivých faktorů (odhady o velikosti 0,86 a vyšších), a dokonce též pro jednotlivé facetu nástroje (odhady o velikosti koeficientu od 0,6 po 0,92). Autoři dále za pomoci konfirmační faktorové analýzy stvrdili teoretickou čtyř-faktorovou strukturu dotazníku, na niž je skórování v metodě založeno. Konvergentní validita metody byla naznačena středně silnými až silnými korelacemi mezi

celkovými hodnotami nástroje a další metodou měřící rysovou emoční inteligenci, konkrétně TMMS. Zkoumána byla ve studii také validita diskriminační, nicméně globální rysová emoční inteligence získaná metodou TEIQue příliš silně korelovala (negativně) s osobnostním rysem neuroticismu a v opačném směru rovněž silně s osobnostním rysem extraverze. Statisticky signifikantní však byly vztahy také k ostatním třem osobnostním dimenzím velké pětky, u kterých byly hodnoty korelačních koeficientů nízké až střední síly. Dalšími kritérii pro posouzení psychometrické kvality nástroje bylo porovnání jeho vztahu s proměnnou „životní spokojenost“, se kterou prokázal dotazník silnou hodnotu korelace, a s proměnnou „somatické stesky“, kde byla naopak souvztažnost záporná o středně silné hodnotě. Zajímavým zjištěním studie autorů bylo také to, že nástroj TEIQue predikoval signifikantně životní spokojenost a somatické stesky inkrementálně i nad rámec osobnostních dimenzí. Ve světle všech jimi získaných a zpracovaných údajů tak autoři hovoří o nástroji jako o reliabilní a validní metodě pro všeobecné zhodnocení rysově emoční inteligence jedince. Deprese, coping nebo poruchy osobnosti jsou proměnnými, vůči nimž byla dle Schulze & Roberts (2007) prokázána jistá míra prediktivní validity tohoto dotazníku.

Obdobně povzbudivým způsobem se vůči nástroji TEIQue vyjádřili i Mikolajczak et al. (2007), kteří psychometrické kvality dotazníku ověřovali na vzorku francouzsky mluvících probandů. I tito autoři hovoří o prokázané reliabilitě dotazníku, stejně jako o potvrzení čtyřfaktorového řešení jeho obsahu. Zjištěné odhady reliabilit v jejich výzkumu jsou na úrovni faktorů a celkového skóre emoční inteligence prakticky totožné jako u výše zmíněné studie, v níž byl nástroj ověřován na německém vzorku. I tato studie prozkoumávala konvergentní, diskriminační a inkrementální validitu. Bylo prokázáno, že nebyla nalezena souvislost mezi TEIQue a Ravenovými maticemi; korelace mezi inteligenčním testem a rysovou emoční inteligencí se blížily nule a byly statisticky nevýznamné, a to jak pro jednotlivé čtyři faktory dotazníku TEIQue, tak pro globální rysovou emoční inteligenci. Naopak byly zjištěny signifikantní korelace mezi globální rysovou emoční inteligencí a osobnostními dimenzemi velké pětky (záporný vztah s neuroticismem a kladné vztahy s otevřeností vůči zkušenosti, přívětivostí a svědomitostí). Jedinou výjimkou byla dimenze extraverze-introverze, s níž celková rysová emoční inteligence nesouvisela (souvztažné pouze některé z faktorů TEIQue). Ve shodě s původními teoretickými předpoklady byly stvrzeny rovněž negativní vztahy s alexithymií (pro globální emoční inteligenci i všechny čtyři faktory dotazníku), kterou skóry z dotazníku inkrementálně predikovaly signifikantně nad rámec osobnostních rysů. Z hlediska kritériální validizace pak byly naznačeny prostřednictvím testu TEIQue predikce deprese,

úzkosti a sociální podpory. V neposlední řadě byl ovšem zajímavým výsledkem studie i středně silný vztah globální rysové emoční inteligence s mírou sociální desirability respondentů.

Nověji Marjanović & Dimitrijević (2014) obdobným způsobem ověřovaly dotazník TEIQue na srbském vzorku respondentů. Ve shodě s předcházejícími výzkumy autorky shledaly, že úroveň vnitřní konzistence reliability je excelentní. Pomocí konfirmační faktorové analýzy také potvrdily po povolení korelovaných chyb mezi třemi páry facet čtyř-faktorovou strukturu dotazníku (well-being, sebekontrola, emocionalita, sociabilita). Globální rysová emoční inteligence vysoce signifikantně korelovala se všemi osobnostními dimenzemi velké pětky, nejvíce (záporně) pak s neuroticismem, obdobně jako tomu bylo u výše zmíněných výzkumů. Střední až silné úrovně pozitivní souvztažnosti měl TEIQue také s dimenzí svědomitosti a extraverte. U zbývajících dvou osobnostních dimenzí byly korelace nižší, byť statisticky významné. Obdobný profil vztahů byl prokázán i pro všechny čtyři faktory a celkově charakteristiky velké pětky vysvětlily ve výzkumu autorek 73 % variance dat z dotazníku TEIQue. Psychologický well-being a míra empatie respondentů pak byly prokázány z hlediska konvergenční validity vysoce významnými pozitivními vztahy s nástrojem TEIQue. Prověřován byl také vztah rysové a schopnostní emoční inteligence a zjištěny byly středně silné pozitivní korelace pro celkové úrovně obou větví emoční inteligence, a slabé až středně silné pozitivní korelace všech faktorů dotazníku TEIQue se všemi složkami schopnostní emoční inteligence (MSCEIT). Zajímavé výsledky na závěr přinesly i analýzy inkrementálního přínosu rysové emoční inteligence měřené prostřednictvím TEIQue nad rámec osobnostních dimenzí a schopnostní emoční inteligence obohacené o empatii, a to v predikci pociťovaného well-beingu. V obou případech měla rysová emoční inteligence statisticky významný přínos, kdy dokázala dodatečně vysvětlit 7 % variance nad rámec osobnostních dimenzí a v případě schopnostní emoční inteligence a empatie dokonce 25 %. V tomto ohledu se tak zdá, že dotazník TEIQue má potenciál vysvětlit další objem dat k těm zachyceným již běžně zavedenými konstrukty.

Inkrementální validitu nástroje TEIQue se snažili systematicky zhodnocovat a metaanalyticky prozkoumat Andrei, Siegling, Aloe, Baldaro, & Petrides (2016), kteří výsledky studie uzavírají proklamací, že TEIQue konzistentně vysvětluje inkrementální rozptyl v různých oblastech fungování nad rámec osobnostních rysů a dalších s emocemi spojených proměnných, byť je zjištěná velikost účinku relativně malá. Přesto je však statisticky signifikantní a autoři ji vnímají jako praktickou. Akcentují rovněž dílčí výsledky, a sice že inkrementální přínos dotazníku byl způsoben především faktorem well-beingu a sebekontroly. Většina kritérií v jednotlivých studiích, které byly do metaanalýzy zahrnuty, se vztahovala

k afektivní doméně – jednalo se například o syndrom vyhoření, deprese či úzkosti. Menšinově šlo také o behaviorální (například užívání alkoholu či poruchy příjmu potravy) a kognitivní kritéria (životní a pracovní spokojenost, akademické úspěchy).

Za zmínku stojí i psychometrické analýzy zkrácené třiceti položkové verze dotazníku. Dvě podobně zaměřené studie uskutečnili Cooper & Petrides (2010), kteří k zjištění kvality nástroje použili teorii odpovědi na položku (model odstupňovaných odpovědí), jejíž oprávněné užití doložili explorační faktorovou analýzou, která naznačila jednofaktorovou strukturu, a tedy požadovanou unidimenzionalitu pro využití IRT. Obě dílčí studie prokázaly, že většina položek psychometricky vykazala středně vysokou až vysokou hodnotu diskriminačního parametru. Grafy kategoriálních odpověďových funkcí jednotlivých položek ukázaly, že některé z položek byly spíše jednodušší (sklon respondenta s tvrzením souhlasit), a celkový informační přínos položek, ale i celého dotazníku, tak s rostoucí úrovní latentního rysu klesal. Celkově však autoři závěrem zhodnotili, že zkrácená verze dotazníku TEIQue může být doporučena pro potřebu rychlého posouzení rysové emoční inteligence jedince.

Salovey, Mayer, Goldman, Turvey, & Palfain (1995) stáli u zrodu škály **The Trait Meta-Mood Scale (TMMS)**, která vznikla zaujetím autorů pro výzkum reflektivních procesů doprovázejících náladu a emoční prožitky. Autoři, jak sami přiznávají, se inspirovali zjištěními, že lidé průběžně přemýšlejí nad svými pocity, sledují a hodnotí je, a snaží se je nějakým způsobem ovládat a regulovat, pro což se v anglosaské terminologii vžil termín „meta-mood experience“, v češtině někdy jako tzv. meta-emoční prožívání. K této problematice sice vznikaly škály, které hodnotí a měří myšlenky jedinců o jejich přítomných emocionálních fenoménech, avšak autoři u nich postrádali zahrnutí stabilnějších postojů člověka ohledně nálad obecně a o přetrvávajících strategiích, pomocí nichž se lidé vyrovnávají se svými emocionálními zkušenostmi. To byly důvody, jež vedly ke vzniku škály TMMS, která měla za cíl hodnotit relativně stabilní individuální difference ve způsobech, jak se lidé věnují svým emocím či náladám, jak zřetelně mezi nimi rozlišují a jak je také regulují. Nástroj by tak mohl mít potenciál pro zjišťování toho, jaké copingové chování by se jevílo v případě konkrétního jedince v té či oné situaci vhodné pro zajištění jeho odpovídající adaptability i pro vyrovnávání se stresem, a to v průběhu celoživotního vývoje (Fernández-Berrocal & Extremera, 2008).

V prvopočátcích měla původní položková banka škály TMMS 48 otázek, na kterých byla uskutečněna jak explorační, tak konfirmační faktorová analýza potvrzující hypoteticky předpokládanou strukturu o třech faktorech – **pozornost vůči emocím, porozumění emocím a regulace emocí**. Všechny tři faktory vykazaly uspokojivou míru odhadů reliability (vnitřní

konzistence v rozpětí 0,82 až 0,88). Několik položek, které nefungovaly zcela podle požadavků autorů, bylo následně vypuštěno a vznikla verze škály o 30 tvrzeních, ke kterým se respondenti vyjadřují podle míry svého souhlasu či nesouhlasu na pětibodové Likertově stupnici. Sami autoři doporučují používat verzi o třiceti položkách (Salovey, Mayer, Goldman, Turvey, & Palfain, 1995). Kromě faktorových analýz a odhadů reliability se výzkumně zaměřili i na náznaky konvergentní a diskriminační validity. Škála, respektive její tři faktory, prokázaly nadějně výsledky: dle předpokladů korelovala pozornost vůči emocím s mírou sebereflexe jedince, porozumění emocím bylo negativně vztaženo s ambivalencí týkající se emočního projevu a s depresí, a například regulace nálady souvisela negativně s depresí a byla kladně souvztažná s optimismem a s vlastními přesvědčeními ohledně emocí. Autoři svůj prvotní výzkum uzavírají proklamací, že se jedná o slibný nástroj, který měří konstrukt odlišitelný od jemu podobných, například neuroticismus, a věří, že je vhodnou operacionalizací pro měření aspektů emoční inteligence. Objektivním způsobem pak připouští a sami navrhuje, aby byl nástroj dále zkoumán ohledně své diskriminační validity.

Nověji mapovali psychometrické kvality škály také další výzkumníci. Fernández-Berrocal, Extremera, & Ramos (2004) referují o velmi dobré úrovni reliability (vnitřní konzistence) pro jednotlivé faktory nástroje TMMS, kdy odhady přesahovaly hodnotu 0,85. Test-retestová reliability po čtyřech týdnech byla nižší, s hodnotami od 0,6 pro faktor pozornosti vůči emocím po 0,83 u faktoru regulace nálady. Údaje o faktorové struktuře zase částečně potvrdili Palmer, Gignac, Bates, & Stough (2003). Využitím explorační a konfirmační faktorové analýzy stvrdili tří-faktorové řešení, v rámci něhož sady položek sytících faktory odpovídaly dříve vymezeným dimenzím, tj. pozornost vůči emocím, porozumění emocím a regulace emocí. Naznačili ovšem také možnost existence faktoru čtvrtého. Ten však výhradním způsobem sytily pouze dvě ze třiceti položek. Konfirmační faktorová analýza nastínila dobré psychometrické hodnoty pro fit modelu u řešení jak o třech, tak o čtyřech faktorech. Závěrem studie je konstatování o celkové replikaci původních zjištění k faktorové struktuře, s nimiž přišli sami autoři škály.

Třífaktorová struktura dotazníku TMMS byla potvrzena i daty z širokého vzorku výzkumu, který realizovali Salguero, Fernández-Berrocal, Balluerka, & Aritzeta (2010), jež používali kratší španělskou verzi nástroje, která je dle nich v jejich zemi dobře validizována. Reliability zjištěna studií byla pro jednotlivé faktory škály prakticky téměř totožná jako ve výzkumu samotných autorů nástroje, replikace byla navíc prokázána konzistentně pro různé věkové skupiny. Zajímavým výstupem studie bylo prozkoumání diskriminační validity škály –

autoři proklamují, že vzhledem k nízkým korelacím mezi faktory TMMS a osobnostními dimenzemi velké pětky (nejvyšší korelace dosahovala úrovně 0,24) je zřejmé, že mezi těmito proměnnými není nadměrný překryv, a je tudíž naznačen diskriminační potenciál nástroje při jeho srovnání s dotazníky měřícími osobnost. Závěrem k posouzení kvality nástroje dodejme, že byl ověřován i u našich sousedů ve slovenském prostředí. Látalová & Pilárik (2014) svou studií zhodnotili TMMS jako reliabilní a validní nástroj, když podali důkazy o dostačující úrovni odhadů reliability a určité údaje o konstruktové validitě (významné vztahy s alexithymií, s úzkostlivostí a s obtížemi regulovat emoce). K faktorové validitě posoudili třífaktorové řešení jako přijatelné, nicméně stejně jako někteří další výzkumníci poukázali na možnost existence dalšího faktoru.

Výše bylo popsáno několik psychodiagnostických nástrojů vyvinutých k měření rysové či schopnostní emoční inteligence. Jednalo se o nástroje, které se využívají nejčastěji, ať již na bázi komerční či z důvodu výzkumných (případně obojí). Je potřeba nicméně upozornit, že se zdaleka nejedná o vyčerpávající přehled, existují pochopitelně i další metody. Například Schulze & Roberts (2007) ke schopnostní emoční inteligenci poukazují na emočně-inteligenční výkonnostní test Freudenthalera a Neubauera z roku 2003, dále se jedná o EARS, tj. výzkumnou škálu emoční přesnosti autorů Mayera a Gehera nebo o Sullivanovu Emočně inteligenční škálu pro respondenty z řad dětí (EISC). Rysovou větev emoční inteligence můžeme doplnit například o Sebereregulační škálu emoční inteligence (Martinez-Pons), Škálu emoční inteligence (Van der Zee), o Inventář emoční inteligence (Tapia) a poměrně často se ve výzkumných studiích objevuje využití nástroje označovaného zkratkou WLEIS (Škála emoční inteligence Wonga a Lawa).

Conte (2005) ve své stati analyzující současný stav poznání kvality nástrojů měřících emoční inteligenci a zamýšlející se nad budoucím vývojem této oblasti tvrdí, že jednotlivé metody mají většinou běžně prozkoumanou úroveň odhadů reliability, a vnitřní konzistenci často vykazují v adekvátních hodnotách u škál rysové emoční inteligence a pro celkové hodnoty testů schopnostní emoční inteligence. To nám však samo o sobě neumožňuje rozpoznat, zdali metody skutečně měří konstrukt emoční inteligence, anebo jsou jen nástroji měřícími již dříve zavedené a dobře etablované konstrukty (např. osobnostní dimenze). Některé ze subškál testů schopnostní emoční inteligence podle něj mají horší vnitřní konzistenci a také odhad reliability formou časové stability. To, co zaostává za zkoumáním reliability nástrojů emoční inteligence, je však evidence na podporu validity metod – důkazy o obsahové validitě mnohdy nejsou vůbec známy, jelikož sám teoretický konstrukt stojící v pozadí je vágní a nejednotný, údaje o

konstruktové validitě k dispozici sice jsou, ale pro změnu někdy selhávají, jelikož konvergentní validita se mezi metodami navzdory očekávání mnohdy neprokáže a diskriminační validita u rysových metod často selhává při paralelním měření osobnostních rysů. Z poznatků vyvozuje autor své očekávání budoucího vývoje, a akcentuje, že předpokládá v následujícím období ochabnutí zájmu o škály rysově emoční inteligence, neboť budou podle něj postrádat dostatečné důkazy o svých psychometrických kvalitách (zejména pak diskriminační validitu). Naopak u nástrojů měřících schopnostní emoční inteligenci predikuje kontinuální zájem výzkumníků, přičemž nabádá k dalšímu prozkoumávání jejich konvergentní validity.

5 Emoční inteligence v kontextu vybraných sociálně-psychologických témat

Problematiku emoční inteligence by bylo možné rozebrat optikou různých psychologických disciplín. Je to proto, že téma našlo uplatnění v mnoha aplikovaných oblastech. Nejenže je čteným předmětem základního výzkumu, ale bývá řešena také v praktických kontextech, např. s ohledem na svou roli v oblasti školství, zdravotnictví, v psychologii organizace aj. Uvědomujeme si rozsáhlost sociálně-psychologické vědy a také jejího provázání s dalšími oblastmi, a proto se v této kapitole cíleně zaměříme – s ohledem na povahu výzkumného problému řešeného v praktické části a vzhledem k možnostem rozsahu práce – především na prezentaci dosavadních zjištění základního výzkumu v okruhu individuálních diferencí. S cílem sociálně-psychologickou tematiku obohatit i o více aplikační oblast zařadíme také podkapitolu, ve které vybereme školský a pracovní kontext jakožto významnou rovinu lidského života, a ukážeme si na něm názorně slibná zjištění, která jsou s emoční inteligencí spojována v praxi.

Primárním zacílením empirické části práce je sociálně-psychologický fokus na zvláštnosti meziskupinových rozdílů, přičemž novou oblastí je explorace emoční inteligence u skupin odlišně sexuálně orientovaných osob. Právě proto, že neexistují dle našeho bádání a znalostí doklady o specifických emoční inteligence a emoční regulace u lidí s různou sexuální orientací, což je hlavní cíl explorace výzkumu, bude tato poslední teoretická kapitola zaměřena spíše na sociálně-psychologické aspekty porovnání jiných, různě definovaných skupin osob (například podle pohlaví, zdravotního stavu, věku, gender charakteristik), což lze pojímat jako otázky relativně blízké problematice našeho zaměření. Třetí podkapitola této části práce se nicméně i přes absenci výzkumných evidencí o vztahu emoční inteligence a sexuální orientace alespoň pokusí výzkumný problém empirické části v krátkosti ukotvit a podat teoretické zdůvodnění pro zaměření našeho výzkumu emoční inteligence (a emoční regulace).

5.1 Emoční inteligence a individuální diference – pohlaví, věk, gender, zdravotní stav a jiná meziskupinová porovnání

Pravděpodobně nejvíce probádané byly základním výzkumem diference mezi ženami a muži v úrovni celkové emoční inteligence a/nebo v některé z jejích dílčích složek podle toho, který model konstruktů byl výzkumem řešen. Důvodem, proč je známo nejvíce údajů o individuálních diferencích v emoční inteligenci právě mezi ženami a muži, je fakt, že empirické prověřování případných rozdílů mezi těmito skupinami je zcela běžné i ve výzkumech, jejichž zaměřením je primárně jiná otázka než výhradní komparace těchto skupin. Ostatně již autoři

první explicitní teorie emoční inteligence ve své stati naznačili relativní výhodu žen oproti mužům v rozpoznávání emocí z výrazu člověka v obličeji, tedy v jedné ze složek emoční inteligence (Salovey & Mayer, 1990).

Schutte et al. (1998), kolektiv autorů škály SEIS, pro kterou se inspirovali schopnostním modelem emoční inteligence, využili svůj nástroj při ověřování jeho kvalit zároveň pro prozkoumání rozdílů mezi ženami a muži. Analýzy dat stvrdily (na vzorku 328 respondentů) předpoklad vyšší rysové emoční inteligence u žen, a to na vysoce statisticky významné hladině. Dále badatelé provedli v rámci validizace škály zajímavá porovnání odpovědí skupin vězňů, terapeutů a jedinců léčících se z abúzu psychoaktivních látek, přičemž podle předpokladů byly prokázány vyšší hodnoty rysové emoční inteligence mezi terapeuty ve srovnání se zbývajícími dvěma skupinami. Významnost rozdílů průměrných hodnot s relativní výhodou žen našli také Harrod & Scheer (2005), kteří se rovněž zaměřili na rysovou emoční inteligenci, avšak měřenou prostřednictvím zkrácené verze Bar-Onovy metody EQ-i: YV. Signifikantní rozdíl mezi ženami a muži, s vyššími průměry u žen, objevili také Ciarrochi, Chan, & Caputi (2000), kteří zaměřili svou pozornost na schopnostní emoční inteligenci operacionalizovanou prostřednictvím výkonového testu MEIS (starší verze aktuálně dostupného nástroje MSCEIT). Analýza rozptylu mimo jiné prokázala významnost rozdílů nejen v celkové úrovni konstruktů, ale i ve většině dílčích složek – vnímání, využití a řízení emocí.

Dalšími autory, kteří zkoumali skupinové rozdíly mezi ženami a muži, byli Van Rooy, Alonso, & Viswesvaran (2005) či Brackett, Rivers, Shiffman, Lerner, & Salovey (2006). Výzkum prvně zmíněných badatelů operacionalizoval rysovou emoční inteligenci prostřednictvím původní a kratší (33 položkové) verze dotazníku Schutteové (Schutte et al., 1998) a třebaže autoři našli vyšší průměrné skóre žen, nebyl rozdíl v tomto případě signifikantní. Zajímavější tak z pohledu skupinových diferencí v emoční inteligenci byla mezikulturní zjištění o signifikanci rozdílů mezi bělochy a hispánci a mezi hispánskými a černošskými respondenty. Hispánští respondenti obecně (muži i ženy) dosahovali v rysové emoční inteligenci nejvyšších skóre, a rozdíl ve srovnání s bělochy byl statisticky významný. V podskupině mužů byly největší rozdíly mezi Hispánci (s nejvyššími hodnotami) a Afroameričany. Tyto výsledky tudíž naznačují potřebu zvýšené opatrnosti při statistických analýzách ve studiích za předpokladu, že jsou porovnávány rozdíly průměrů a zároveň je výzkumný vzorek příliš etnicky heterogenní. Je navíc otázkou, co za těmito rozdíly stojí a nabízí se myšlenka – budou-li výsledky do budoucna replikované – zdali nemohou být například

způsobeny odlišnými formami výchovného působení a prací s emocemi v různých kulturních prostředích. Doplníme ještě, že tato studie mimo jiné prokázala kladný vztah emoční inteligence s věkem a předpokládaný vztah rysové emoční inteligence s dimenzemi Big Five (se všemi osobnostními rysy byly prokázány kladné a vysoce statisticky významné vztahy).

Druhá zmíněná studie rozdílů mezi pohlavími zkoumala zároveň pro schopnostní i rysovou větev emoční inteligence a statisticky velmi vysoce významný rozdíl mezi ženami a muži (opět ve prospěch žen) našla u schopnostní konceptualizace (operacionalizováno testem MSCEIT). U rysové větve emoční inteligence diference prakticky neexistovala, nicméně tato inkonzistence s jinými výzkumy, které rozdíl nacházely, může být vysvětlena využitou metodou – autoři si vytvořili vlastní sebeposuzovací škálu, jakýsi agregát různých položek ze škály Schutteové, ze škály Trait meta mood scale a několika vlastních (Brackett, Rivers, Shiffman, Lerner, & Salovey, 2006). Relevantní porovnání s předcházejícími studiemi proto nebylo možné. O rozdílech mezi ženami a muži ve schopnostní emoční inteligenci (MSCEIT) referují také např. Sierra, del Rosal, Romero, Villegas, & Lorenzo (2013), v jejichž studii byla signifikance ve prospěch žen spatřena z dílčích složek například u rozpoznávání výrazu tváře nebo ve složce facilitace emocí. Z individuálních diferencí byly mimo jiné také naznačeny vyšší hodnoty emoční inteligence a jejích dílčích složek u skupiny s nadprůměrnou kognitivní inteligencí, porovnávala-li se výzkumně s jedinci průměrné kognitivní inteligence.

Qualter, Gardner, Pope, Hutchinson, & Whiteley (2012) porovnávaly dívky a chlapce při jejich vstupu na střední školu (průměrný věk 11 let) ve schopnostní i rysové emoční inteligenci. V nástroji MSCEIT ve verzi pro mladší věk měly dívky ve všech čtyřech dílčích složkách emočních schopností (vnímání, využití, porozumění a řízení) statisticky velmi vysoce významně vyšší průměrné hodnoty s nejvyšší velikostí účinku u složky regulace emocí (téměř 0,8). Obdobně existovaly rozdíly v rysové emoční inteligenci, opět s relativní výhodou dívek oproti chlapcům, nicméně zde se jednalo o rozdíl pouze v některých faktorech, konkrétně intrapersonální a interpersonální dimenze Bar-Onova dotazníku EQ-i pro mládež. Tutéž verzi dotazníku použili i Herrera, Al-Lal, & Mohamed (2020) a i oni našli vyšší průměrné skóre u dívek v interpersonální dimenzi nástroje. Naproti tomu chlapci měli vyšší skóre ve faktoru adaptability a v řízení stresu.

Jistý náznak toho, nakolik jsou ve svých výsledcích jednotlivé studie mapující individuální diference v emoční inteligenci konzistentní, poskytují meta-analýzy. Joseph & Newman (2010) jednu takovou realizovali a snažili se jejím prostřednictvím zodpovědět hned několik otázek. Stežejními výsledky relevantními pro tuto kapitolu například bylo, že

standardizovaný rozdíl průměrů (velikost účinku) byl prokázán mezi ženami a muži (ve prospěch žen, jak bylo studií předpokládáno), nicméně pouze u emoční inteligence koncipované schopnostně. U údajů analyzujících sebeposuzovací metody se difference neprokázaly. Zároveň vyvstaly také etnické rozdíly naznačené výše – u schopnostní i rysové emoční inteligence skupina bělochů skórovala v průměru výše než afroameričtí respondenti, nicméně v tomto ohledu autoři výrazně upozorňovali na jen malé množství prozatím dostupných výzkumných údajů, a tudíž relativizovali jejich výpovědní hodnotu a nabádali k dalším výzkumům.

Přestože se od chvíle etablování konstruktů poměrně konzistentně objevovala evidence o výhodě žen oproti mužům v emoční inteligenci a třebaže ji částečně i potvrdila výše zmíněná meta-analýza, v posledních deseti letech se začínají objevovat opakovaně také studie, jež svými výsledky naznačují, že se nemusí jednat o tak jednoznačné specifikum, jako se doposud zdálo. Z novějších výzkumných studií se rozdílům mezi ženami a muži ve schopnostní emoční inteligenci věnovali například Pardeller, Frajo-Apor, Kemmler, & Hofer (2017), u jejichž studie můžeme jako zajímavost zmínit povahu výzkumného vzorku – jednalo se o dospělé osoby (na rozdíl od většinou využívaných vzorků adolescentů – studentů vysokých škol). Administrace nástroje MSCEIT proběhla u 136 respondentů (zhruba dvě třetiny tvořily ženy) a statisticky významné rozdíly mezi pohlavími objeveny nebyly. Přesto však ženy konzistentně v celkovém skóre, ve čtyřech složkách testu i ve dvou kompozitních skórech (zkušeností a strategická emoční inteligence) vykazovaly o pár bodů vždy vyšší hodnoty než muži.

Významnost rozdílů průměrů hrubých skóre u žen a mužů nereplikovali ani Séguin & Hipson (2016). Ti svůj výzkumný vzorek zacílili na skupinu dětí a mladších adolescentů (průměrný věk byl dvanáct a půl let) a svou výzkumnou otázku na rysovou emoční inteligenci. Využili Bar-Onův inventář pro mládež (EQ-i:YV). Rozdíly mezi dívkami a chlapci byly jak pro souhrnný skór, tak pro jeho pět dimenzí, shledány jako nevýznamné, přestože obdobně jako v předcházejících výzkumech měly dívky o pár bodů vyšší průměrné skóre (s výjimkou dimenze adaptability). Statistická významnost rozdílů se tak mezi pohlavími projevila ve studii pouze u osobnostních proměnných. Kromě autorů studie se významnost rozdílů v emoční inteligenci mezi ženami a muži (tentýž nástroj, EQ-i:YV, i podobný věk výzkumného vzorku) neprokázal ani ve výzkumu, jehož autory jsou Nasir & Munaf (2011) nebo Brunetto, Teo, Shacklock, & Farr-Wharton (2012), kteří využili škálu WLEIS.

Naproti tomu porovnání žen a mužů v rysové emoční inteligenci bylo signifikantně odlišné v nedávné době například ve výzkumu, jehož autorem je Anari (2012) nebo ve studii, kterou uskutečnily autorky Bacon & Regan (2016). V ní ženy dosahovaly vyšších skóre při

komparaci s muži na vysoké hladině významnosti. Pravdou ovšem zůstává, že jejich výzkum ve srovnání s předcházejícím (rovněž orientovaným na rysovou emoční inteligenci) zahrnul trojnásobně rozsáhlejší vzorek, respondenty jiného věku, a také odlišnou škálu pro operacionalizaci konstruktů (zde byla využita zkrácená verze škály TEIQ-ue). Můžeme se tak opodstatněně domnívat, že posuzování rozdílů v emoční inteligenci by mohlo být částečně odvislé i od toho, jaký badatelé použijí nástroj, stejně jako na citlivosti statistických testů souvisejících s velikostí výzkumných vzorků. Ke studii ještě doplníme, že jejím velmi zajímavým zjištěním bylo, že u skupiny žen byl nalezen kladný vztah emoční inteligence s obecnou a interpersonální delikvencí, zatímco u skupiny mužů byly tyto vztahy obdobně silné, nicméně obrácené. Tyto údaje tak naznačují, že v některých situacích či za určitých podmínek nemusí mít vysoká úroveň emoční inteligence vždy nutně pozitivní dopad.

Nejnověji byla v jednom z výzkumů pro posouzení rozdílů v rysové emoční inteligenci použita zkrácená forma škály TEIQ-ue ve španělském prostředí, kde Salavera, Usán, & Teruel (2019) získali poměrně rozsáhlý vzorek – čítal více než 1300 respondentů ve věku od 12 do 17 let. Vliv pohlaví u emoční inteligence byl prokázán ve dvou ze čtyř faktorů zjišťovaných dotazníkem, konkrétně u well-beingu a sebekontroly, v nichž to byli ovšem pro změnu muži, kteří v průměru skórovali výše než ženy. Zjištěním této studie byl také negativní vztah všech čtyř faktorů nástroje se symptomatikou deprese, sociální úzkosti či se somatickými stesky, což jsou údaje mající z empirického hlediska důležitý aplikační potenciál. Že to nemusí být emoční inteligence jako celek, ale pouze některé její dimenze, v nichž může být zaznamenáván signifikantní rozdíl mezi pohlavími, naznačují i Salguero, Fernández-Berrocal, Balluerka, & Aritzeta (2010), kteří objevili ve škále TMMS, že nejvýraznější rozdíly se objevovaly ve faktoru pozornosti vůči emocím, přičemž rozdíl mezi muži a ženami se prohluboval s věkem (ženy měly hodnoty vyšší). Neujednocené výsledky o povaze individuálních diferencí mezi muži a ženami v emoční inteligenci tak nicméně přetrvávají, ba jsou dokonce dle našeho názoru s dalšími studiemi spíše zvyrazňovány. Badatelé proto jsou v současnosti vesměs ujednoceni spíše v proklamování podpory dalších výzkumů než v jednoznačném závěru o relativní výhodě žen oproti mužům v emoční inteligenci.

Na základě výše uvedených studií se zdá, že s přibývajícím počtem výzkumů zaměřených na emoční inteligenci ubývá jednoznačnosti o relativní výhodě žen v tomto atributu. Vystávající inkonzistence zjištění může být přičena nejen odlišným nástrojům, které byly využity, či citlivosti statistických testů na velikost vzorku, ale také například tím, na co upozorňují Al-Shamomee, Furnham, & Lynn (2017), když tvrdí, že většina podobných

výzkumů byla provedena ve vyspělých západních zemích. Jejich studie uskutečněná na libyjském vzorku studentů s průměrným věkem osmnácti let použila pro zhodnocení individuální úrovně emoční inteligence Golemanův nástroj a nebyl objeven signifikantní rozdíl mezi muži a ženami, byť hodnoty žen, obdobně jako v některých dalších studiích s nesignifikantními výsledky, byly o pár bodů vyšší než hodnoty mužů. Rozdíl v emoční inteligenci, se středně silnou velikostí účinku, byl v tomto výzkumu naproti tomu nalezen mezi skupinou studentů humanitních věd a skupinou studentů přírodních věd, a to ve prospěch druhých zmíněných.

To, že výsledky zkoumání individuálních diferencí mezi muži a ženami v emoční inteligenci jsou nejednotné a že se jedná o kontroverzní téma, kdy někteří výzkumníci rozdílů nacházejí, jiní nikoliv a další jen v některých složkách konstruktů, konstatují například Sierra, del Rosal, Romero, Villegas, & Lorenzo (2013). Rovněž Lopez-Zafra & Gartzia (2014) tvrdí, že současné výsledky se jeví do určité míry protichůdně a možná zdůvodnění pro existenci rozdílů v emoční inteligenci mezi ženami a muži zůstávají nezodpovězena. Autorky akcentují nekonzistenci výzkumných důkazů o rozdílech v celkové úrovni emoční inteligence, byť připouští, že především v některých dimenzích konstruktů se jeví být evidence přehlednější, například relativní výhoda žen ve vnímání emocí a v jejich porozumění, a naopak mužů v oblasti regulaci vlastních emocí nebo v řízení stresu. Tyto autorky zkouší nejednotnost empirických zjištění vysvětlit prostřednictvím role genderových stereotypů. 260 španělských studentů v jejich výzkumu prošlo administrací zkrácených verzí škál TMMS, WLEIS a EQ-i, v nichž se vyjadřovali, nakolik považují dané tvrzení za typické pro ženy či pro muže (položky hodnotili respondenti zvlášť pro to či ono pohlaví). Když posuzovali ženy a muži typičnost položek pro ženské pohlaví, podskupina žen v nich vždy dosahovala vyšších průměrných skóre ve srovnání s muži.

Autorky zdaleka nejsou jediné, které se zabírají otázkou, proč studie o mezipohlavních rozdílech v emoční inteligenci ukazují, že výsledky nejsou tak konzistentní, jak se donedávna mohlo zdát. Různí badatelé věnující se tomuto základnímu výzkumu často diskutují o důvodech, které mohou inkonzistenci výsledků způsobovat, pakliže bychom připustili existenci rozdílů. Ve shodě s mnoha teoretiky a na základě zevrubné analýzy pramenů můžeme provést na tomto místě krátkou syntézu a zmínit, že případný zdroj rozdílů lze prvně a především s určitou pravděpodobností nalézt v porovnávání výzkumů, které emoční inteligenci operacionalizovaly odlišným způsobem (například jako model rysový nebo schopnostní). Dalším důvodem může být existence různých nástrojů měřících rysovou emoční inteligenci –

teoretické modely se mohou více či méně odlišovat a mnohdy zakomponovávají odlišné sady dílčích faktorů, což může ve výsledku vést k rozdílům v globálním skóre emoční inteligence nebo naopak také k jejich neexistenci. Možné také je, že rozdíly mohou existovat spíše v konkrétních dimenzích, kdy v daném dotazníku budou ženy v některém faktoru skórovat lépe, zatímco v jiném se výhoda projeví u mužů, avšak v celku a v globálním skóru se tyto odlišnosti vyruší. A roli mohou pochopitelně při komparacích hrát další metodologické charakteristiky – heterogenita vzorku například v proměnné věku či kulturního pozadí probandů, což je případ zejména studií zahraničních. Proto se přikláníme k názoru, že při posuzování jednotnosti výzkumných zjištění by se měly uvedené podněty brát v potaz a měl by být zvažován jejich možný vliv. Považujeme také za potřebné i nadále v základním výzkumu tohoto směru pokračovat, a proto i výzkumná část samotné disertace cílí na otázky související s rozdíly mužů a žen v emoční inteligenci.

Do budoucna by bezpochyby bylo vhodné ve výzkumech individuálních diferencí v emoční inteligenci mezi muži a ženami brát v potaz rovněž možný efekt genderových stereotypů, neboť – jak bylo výše zmíněno – ženy mohou mít tendenci favorizovat svou skupinu a považovat své výsledky v jednotlivých dimenzích emoční inteligence za lepší ve srovnání s muži. Obdobně muži měli tyto vnitroskupinové tendence, a vykazovali tudíž pohlavní stereotypy, jak prokázal výzkum autorek Lopez-Zafra & Gartzia (2014). Tato zjištění mají své praktické implikace především u sebesuzovacích nástrojů, neboť při administraci podobných škál se mohou daná stereotypní přesvědčení promítat do odpovědí respondenta. Navíc, jak ukážeme vzápětí, roli mohou hrát **gender individuální charakteristiky** i samy o sobě, nikoliv jen přesvědčení o nich.

Guastello & Guastello (2003) se například zaměřili na souvislost rysové emoční inteligence s androgynií, tedy genderovou charakteristikou definovanou vyrovnaností mužské a ženské role (VandenBos, 2007) a objevili, že byl mezi těmito proměnnými významný vztah a že genderová vyrovnanost v regresi signifikantně predikovala úroveň emoční inteligence. Vzorek tohoto výzkumu byl značně rozsáhlý, zahrnoval studenty a jejich rodiče, a dohromady čítal skoro 1500 probandů. Emoční inteligenci predikovaly obě ze škál využitých ve výzkumu k měření androgynie. Vztahy se ukázaly být významné jak u studentů, tak u jejich matek a otců. Konzistentně na výzkum navázali Siegling, Saklofske, Vesely, & Nordstokke (2012), kteří replikovali vztah rysové emoční inteligence s genderovými charakteristikami (u schopností větve konstruktů byly signifikantní vztahy s genderovými rolemi jen ojedinělé).

Obdobnými otázkami se zabírala i Ardolino (2013), která jen těsně nad hranicí statistické signifikance nereplikovala spojení androgynní charakteristiky s vyšší úrovní emoční inteligence, což bylo vysvětlováno metodologickými nedostatky, konkrétně značnou disproporcí počtu respondentů dle pohlaví ve výzkumném vzorku a jeho malou rozsáhlostí. Analýza vlivu interakčního efektu pohlaví a genderu na emoční inteligenci však přesto prokázala ve skupině mužů určité zajímavosti projevující se rozdílem v emoční inteligenci mezi muži, kteří byli genderově označitelní za stereotypní a těmi skórujícími jako androgynní, a to ve prospěch druhých zmíněných. Že by mohla být emoční inteligence lépe vysvětlena prostřednictvím gender rolové identity spíše než samotným pohlavím člověka, naznačili ve svém výzkumu také Mukundan & Abdulkhader (2019), kteří zmiňované proměnné sledovali na vzorku osob z manažerských pozic. Přestože byla v tomto výzkumu využita nepříliš známá metoda k měření emoční inteligence, výsledky naznačily, že jedinci popsatelní jako androgynní anebo femininní měli ve srovnání s nediferencovaně gender orientovanými osobami vyšší hodnoty celkové emoční inteligence, stejně jako vyšší průměry v dílčích složkách konstruktů (např. interpersonální dovednosti v řízení konfliktů, facilitace emocí, flexibilita v interpersonálních vztazích, zvládnání negativních emocí aj.). Kromě těchto relací autoři také zdůrazňují, že jejich analýzy neprokázaly signifikantní vztahy mezi pohlavím a emoční inteligencí, a akcentují potřebu dalších výzkumů, neboť se jim nepodařilo zajistit mezi respondenty dostatečný počet maskulinně gender orientovaných probandů, což omezilo jejich možnosti explorační a osvětlení problematiky. Tuto skutečnost považují za možný důsledek využití výzkumného vzorku manažerů, u nichž předpokládají přítomnost rozvinutějších emočně-inteligenčních schopností či dovedností. Prezentovaný výzkum patří mezi jeden z několika, které naznačují v poslední době určitý odklon od čistě mezipohlavního porovnávání směrem ke genderově zacíleným výzkumným otázkám.

Mimo pohlaví a sociální pohlaví se zkoumání rozdílů v emoční inteligenci stalo častým předmětem výzkumu také v **psychologii zdraví**, kde nejedna studie cílila na explorační diferencí mezi zdravými a nemocnými osobami a na prediktivní schopnost emoční inteligence vůči zdravotnímu stavu, které bylo posuzováno buďto subjektivně nebo skrze objektivní kritéria, přičemž v potaz byl v různých výzkumech brán zdravotní stav fyzický a/nebo i duševní. Ukázalo se například, že různé nozologické jednotky mohou způsobovat deficity v konkrétních schopnostech emoční inteligence, čímž snižují její celkovou individuální úroveň – klinické studie například potvrdily, že problémy s rozeznáváním emocí mají ve srovnání s intaktní skupinou děti s úzkostnými poruchami (Lee, Herbert, & Manassis, 2014),

s depresivními symptomy (Douglas, Porter, Terao, Matsumoto, & Willingham, 2010) či se sociální fobií (Simonian, Beidel, Turner, Berkes, & Long, 2001). Zajímavé výsledky o vlivu emoční inteligence poskytují také studie koncipované longitudinální metodologií, např. Gomez-Baya, Mendoza, Paino, & de Matos (2017) poukazující na rozvoj depresivní symptomatiky u dospívajících, kteří se vyznačovali zvýšenou mírou ulpívání na svých emocích kombinovaným s nedostatečnou mírou porozumění emocím. Regulace emocí jakožto další z dimenzí emoční inteligence zase dle některých dostupných výzkumů souvisí s well-beingem, ale i například s příjmy či se socioekonomickým statutem (Côté, Gyurak, & Levenson, 2010).

Takto zaměřených studií, a mnohdy se zajímavými a slibnými výsledky, vznikalo postupem času dostatek na to, aby mohly být zpracovávány i metaanalyticky. Pro účely této práce uvedeme alespoň v krátkosti komplexní výsledky dvou metaanalýz, které deklarují souvislosti emoční inteligence se zdravím člověka. Například Schutte, Malouff, Thorsteinsson, Bhullar, & Rooke (2007) po zakomponování 35 výzkumů s několika tisíci probandy zjistili, že emoční inteligence souvisí jak se zdravím psychickým, tak fyzickým, přičemž největší efekt byl detekován u studií, které byly zaměřeny na psychosomatickou problematiku. Při separátním zkoumání obou větví konstruktů se také ukázal efekt rysově koncipovaných nástrojů měřících emoční inteligenci jako výraznější. Martins, Ramalho, & Morin (2010) později výše uvedenou studii rozšiřují svou vlastní meta-analýzou, do níž zahrnují i další, do té doby nově publikované výzkumy, a ve které hodnotí také efekty konkrétních metod využitých ve výzkumech emoční inteligence. Opět se potvrdil vztah emoční inteligence se zdravím jedinců a byl replikován větší efekt rysové větve konstruktů. Souvislost emoční inteligence s psychickým zdravím byla i v této metaanalýze silnější, než se zdravím fyzickým, avšak i to bylo ve významném vztahu. Z konkrétních diagnostických škál a dotazníků pak byla jako nejvýznamnější shledána metoda TEIQue následována škálami EQ-i, SEIS a TMMS. A co víc, výsledky meta-analýzy dle autorů prokazují, že dat z bádání zaměřeného na otázku vztahu emoční inteligence – zdraví je již dostatečné množství a že kumulativně je prokázána stabilita tohoto vztahu a význam emoční inteligence pro predikci zdravotního stavu. Doplňme ještě pro úplnost, že analyzována byla více než stovka velikostí účinků na sumativním počtu takřka dvaceti tisíc výzkumných respondentů. Zdá se tedy, že v současnosti lze považovat za jeden z nejprokazatelnějších důkazů v oblasti základního výzkumu emoční inteligence právě její souvislost se zdravotním stavem. Tímto stanoviskem bychom přehledové pojednání v této podkapitole ukončili a tu následující již budeme více orientovat od oblasti základního výzkumu směrem k aplikačnímu potenciálu našeho konstruktů, konkrétně v oblasti školství a pracovního života.

5.2 Emoční inteligence v kontextu školství a pracovního života

V práci již bylo opakovaně uvedeno, že po zkoncipování emoční inteligence netrvalo dlouho a začal být zkoumán její předpokládaný vliv v různých oblastech života. Výkonová rovina života lidí toho nebyla výjimkou a dnes se díky tomu ukazuje, že nespornou roli hraje emoční inteligence také v kontextu školství a pracovního života. Uvedené oblasti jsou rozsáhlou specializační doménou, a tak bude v této práci naznačena jen výšeč některých zajímavých výsledků, neboť existuje nespočet studií, které se zaměřovaly na roli emoční inteligence a na její vliv v té které proměnné či kritériu v kontextu školství anebo práce. Mezi konkrétní skutečnosti, v nichž může emoční inteligence podle teoretiků hrát podstatnou facilitační roli anebo může její nedostatečná úroveň způsobovat problémy, patří například kvalita interpersonálních vztahů, psychologický well-being, vliv na rozvoj či závažnost problémového chování, úroveň školního prospěchu a obecně kvality akademického výkonu (Fernández-Berrocal & Ruiz, 2008).

Souvislost konceptu emoční inteligence s celkovým školním prospěchem či s konkrétními předměty (akademické výsledky) je opakovaně konstatována v mnoha studiích. Například Grehan, Flanagan, & Malgady (2011) našli středně silnou souvislost strategické emoční inteligence (porozumění emocím a jejich regulace) z testu MSCEIT s výsledky studentů. Obdobnou strukturu vztahů prokázaly také Sierra, del Rosal, Romero, Villegas, & Lorenzo (2013). Song, Huang, Peng, Law, Wong, & Chen (2010) objevili vztah rysové emoční inteligence s akademickými výsledky v čínském prostředí a její potenciál predikovat výsledky studia i při kontrole vlivu osobnosti, věku, pohlaví, a dokonce i obecného intelektu. Pokud jde o rysovou emoční inteligenci, rovněž Parker, Summerfeldt, Hogan, & Majeski (2004) u svého výzkumného vzorku zjistili, že celková úroveň emoční inteligence (měřené nástrojem EQ-i) slabě a kladně souvisela s kvalitou výsledků v prvním roce vysokoškolského studia a konzistentně u žen i u mužů byly podobné vztahy nalezeny i pro dotazníkové dimenze adaptability (nejvyšší velikost účinku), řízení stresu a pro dimenzi intrapersonální. Výzkum byl zajímavý sledováním jedinců přecházejících ze střední školy do prvního ročníku vysoké školy. Tentýž výzkumný tým vysledoval v dílčí studii souvztažnost rysové emoční inteligence (EQ-i: YV) a jejích dimenzí se školním prospěchem na skupině stovek středoškoláků. Prospěch koreloval nejen s celkovou úrovní emoční inteligence, ale i se čtyřmi doménami nástroje EQ-i. Souvislost nástroje, respektive jeho dimenze adaptability, s prospěchem našli také Saklofske, Austin, Mastoras, Beaton, & Osborne (2012). A v další studii byl rovněž u mladších žáků (8 až 11 let) prokázán slabý a významný vztah rysové emoční inteligence nejen s výsledky z jazyka,

ale také z matematiky. Celková emoční inteligence měřená dotazníkem TEIQue se ukázala v regresních analýzách jako signifikantní prediktor prospěchu z matematiky a jazykových schopností, když s vyšší úrovní emoční inteligence statistiky predikovaly lepší prospěch ve sledovaných předmětech (Agnoli, Mancini, Pozzoli, Baldaro, Russo, & Surcinelli, 2012).

Některé výzkumy naznačují spíše vliv dílčích složek konstruktů. Například Droppert et al. (2019) provedli výzkum, v němž vyšší úroveň emoční regulace a porozumění emocím druhých souvisela s lepšími studijními výsledky v různých předmětech i s celkovým hodnocením. Vysvětlení se nabízí v emočně-regulační schopnosti zaměření pozornosti na potřebný cíl či ve flexibilním odvedení pozornosti od rušivých vlivů. Podobně Downey, Lomas, Billings, Hansen, & Stough (2014) našli souvislost vyšších skóre emoční regulace s lepším průměrem žáků. S ohledem na demonstrováný přínos emoční regulace pro vysvětlení školních výsledků jsou mimo jiné diskutovány možnosti tréninkových programů pro rozvoj emoční inteligence, které by svým efektem mohly ve vzdělávacím systému vhodně na žáky a studenty působit. V jiných studiích, cílících stejně, sice podobné vztahy prokázány vždy nebyly, avšak za pomoci strukturního modelování byl naznačen alespoň jejich zprostředkovaný vztah, např. proměnnou školního přizpůsobení (Garg, Levin, & Tremblay, 2016). Zdá se tak, že vliv emoční inteligence na akademické výkony je nějakým způsobem patrný, ať již napřímo či zprostředkovaně jinými proměnnými.

Podporou pro – když ne přímý – alespoň zprostředkující vliv emoční inteligence na výkon či výsledky žáků je i výzkum, jehož autory jsou Petrides, Frederickson, & Furnham (2004), kteří zjistili, že úroveň emoční inteligence byla zprostředkujícím činitelem ve vztahu mezi kognitivními schopnostmi a akademickým prospěchem (u předmětu z jazyka a dále u celkového hodnocení na konci střední školy), přičemž zajímavé se jeví zjištění, že vyšší úroveň emoční inteligence měla blahodárný vliv u skupiny respondentů, kteří byli označeni jako probandi s nižší úrovní kognitivních schopností. Autoři vysvětlují tyto výsledky tím, že školní povinnosti a nároky působí na žáky s nižším intelektem více zátěžově a stresově a jedinci z této skupiny, kteří mají vyšší emoční inteligenci, se mohou s těmito nároky lépe vyrovnávat a flexibilně se adaptovat na výzvy, což ve finále vede ke kvalitnějším výsledkům. Emoční inteligence byla mimo jiné také signifikantním negativním prediktorem neomluvených absencí žáků, a to i v případě, že byl kontrolován vliv osobnostních proměnných.

Perspektivním přístupem k mapování vlivu emoční inteligence v akademické oblasti, jenž začal být poměrně nedávno praktikován, je longitudinální metodologie zkoumání konstruktů, která je v oblasti školství relativně dobře prakticky proveditelná. Costa & Faria

(2015a) po dobu tří let administrovaly středoškolákům nástroje měřící schopnostní i rysovou emoční inteligenci. Zjišťovaly také známky, které studenti obdrželi z jazyka a z matematiky, a celkový studijní průměr. U zkoumaných studentů (380 probandů) se analýzami cest projevily významné vlivy obou typů emoční inteligence v nižším věku, u schopnostní konceptualizace byl pak vliv patrný dokonce v každém ročníku za celou dobu, kdy tato studie probíhala, na celkový průměr žactva, byť s rostoucím věkem žáků její význam klesal. Obdobné tendence, kdy klesal či se vytrácel vliv emočně inteligentních proměnných, byl zaznamenán také u obou zmíněných předmětů.

Autorky také odhalily odlišné vývojové trendy mezi schopnostní a rysovou emoční inteligencí u respondentů ve věku od 14 do 17 let, kdy u schopnostní metody byl zaznamenán nárůst průměrných hodnot u těchto respondentů s postupem času, zatímco u rysové metody se jednalo o víceméně konstantní průběh. Autorky si setrvalý stav úrovně rysové emoční inteligence u respondentů zmíněného věku vysvětlují mimo jiné tím, že se jedinci s vzrůstajícím věkem dokáží přesněji a kritičtěji dívat na sebe sama, a tudíž se případné zdokonalení (na úrovni latentní proměnné) v rysové emoční inteligenci nemusí demonstrovat v hodnotách naměřených (Costa & Faria, 2015b).

Navzdory často prokazovaným pozitivním výsledkům o souvislosti emoční inteligence (či některých jejích dílčích faktorů) s prospěchem a obecně se školními proměnnými (např. kvalita vztahů, míra patologického chování ve škole, well-being žáků) je potřeba upozornit na nejednotnost posuzování závislé proměnné – akademického prospěchu – která činí porovnání výsledků jednotlivých studií neproveditelné nebo přinejmenším problematické. Některé studie měří akademický výkon skrze průměrnou úroveň prospěchu, jiné se zaměřují na konkrétní vybrané předměty, další využívají standardizované testování dosažených výsledků atd. Nejasnosti někdy může způsobovat i neujasněný metodologický postup sběrů dat závislé proměnné, kdy v některých studiích jsou například výsledky školního prospěchu sesbírány v úvodu studie a v jiných na konci či opakovaně v průběhu. Neexistuje tím pádem žádný zlatý standard, který by byl užíván pro kalkulaci vztahu mezi akademickým výkonem a emoční inteligencí (Droppert et al., 2019). Přitom jakékoliv zkoumání potenciálních efektů emoční inteligence na akademickou oblast života člověka by mělo být prováděno ve specifickém, konkrétním a jednoznačně definovaném kontextu, jak zdůrazňují Petrides, Frederickson, & Furnham (2004).

I další autoři se zmiňují o tom, že někteří badatelé nacházejí ve vztahu emoční inteligence s akademickými výsledky slabé až mírné vztahy, zatímco jiní významnost této

relace nestvrzují, a byť jsou akademické výkony jedním z nejkoumanějších aspektů, zůstávají přesto dosavadní výsledky daleko před uzavřením (Garg, Levin, & Tremblay, 2016; Sierra, del Rosal, Romero, Villegas, & Lorenzo, 2013). Petrides, Frederickson, & Furnham (2004) v této souvislosti téma uzavírají tvrzením, že i když v některých studiích nebyl prokázán přímý vliv emoční inteligence na školní výkon, je více než pravděpodobné, že emoční inteligence interaguje s jinými proměnnými, které v tomto přímém vztahu jsou (např. kognitivní schopnosti), čímž se rovněž podílí na variabilitě různých proměnných ze školního života. To, proč se některé výsledky mohou jevit inkonzistentní, nemusí být způsobeno pouze různými modely, které pro emoční inteligenci existují (viz kapitoly výše), ale také povahou emoce, jejíž charakteristickou vlastností je jednoduše proměnlivost (Saklofske, Austin, Mastoras, Beaton, & Osborne, 2012).

Možnost jakési syntézy na druhou stranu nabízí výsledky meta-analytické studie k souvislosti emoční inteligence (rysové) s akademickým výkonem. Souhrn 47 zařazených studií s kumulativní velikostí vzorku o téměř devíti tisících výzkumných respondentech naznačil, že je zde konzistentní mírný vztah zkoumaných proměnných (0,16 až 0,24), jehož moderátorem není oproti původním teoretickým předpokladům autorů ani věk, ani použitý způsob operacionalizace (zahrnutý škály SEIS, TEIQue a EQ-i) a ani to, jestli byl výzkumný vzorek charakteristický obdobím přechodu respondentů na jinou školní úroveň, u čehož vznikala původně předpoklad větší potřeby zapojení a využití emočně-inteligenčních schopností. Jako moderující vliv se v tomto vztahu projevil věk ve smyslu vzdělávacího stupně, v němž se respondenti daného výzkumného vzorku aktuálně nacházeli – souvislost emoční inteligence s akademickými výkony se dle metaregresních analýz zvětšovala s nižším věkem (nižším stupněm vzdělávání). Autoři zkoušeli hledat možné vysvětlení v intervenující roli verbálních schopností, které zkoumány nebyly. Jako alternativní vysvětlení nabízejí i možnost vlivu snížené heterogenity výzkumných vzorků s tím, jak jsou vyšší stupně vzdělávání často více omezeny jen pro některé studenty například v souvislosti s přijímacím řízením, zatímco nižší stupně vzdělávání bývají povinné pro všechny (Perera & DiGiacomo, 2013).

S rostoucím množstvím empirických důkazů týkajících se působení emoční inteligence ve školním prostředí oprávněně vznikají návrhy na cílené intervence k jejímu rozvoji u žáků a studentů a na zdokonalování jejich emocionálních a sociálních dovedností či schopností. Současná společnost, včetně českého prostředí, je ve školství citelně orientována zejména výkonově, nicméně postmoderní země si začínají uvědomovat potřebu rozvoje i jiných kvalit ve školství než výhradně výkonové orientace. Důvodem je mimo jiné fakt, že dnes již existují

doklady o tom, že bohatství a rostoucí hrubý domácí produkt (které se dávají do souvislosti s výkonem) nejsou lineárně spojeny s blahem dětí, které v takových zemích vyrůstají a vzdělávají se v nich (Fernández-Berrocal & Ruiz, 2008). Jednadvacáté století tak přináší v postmoderních zemích rozmanitější pohled na kvalitu lidského života a více je ve vzdělávání znatelný příklon též k emocionálním a sociálním aspektům lidského života, které právě vhodné cílené intervence v emoční inteligenci mohou příznivě rozvíjet. Domníváme se, že směrem k analýzám efektivity intervencí se bude posouvat i výzkumné zaměření tématu emoční inteligence, které tak má před sebou další velkou výzvu.

Jestliže výše zmíněný předpoklad efektivnosti intervencí zaměřených na emoční inteligenci bude fungovat v prostředí školském, lze předpokládat, že může získaná znalost jedincům posloužit i v dalším životě, konkrétně v oblasti pracovní, k níž bychom rádi nyní volně přenesli pozornost. Jedná se totiž o další oblast, která je spojena s bohatým výzkumem emoční inteligence v životě jedince a která je zároveň protkána mnoha vlivy sociálně-psychologických fenoménů. Do tohoto kontextu asi nejzřetelněji emoční inteligenci zasadil Goleman (2000), který vydefinoval obsah konstruktů do podoby, jež se stala základem tzv. kompetenčního modelu emoční inteligence v pracovním prostředí (Goleman, Boyatzis, & McKee, 2002). Že souvislostí emoční inteligence s rozmanitými proměnnými a kritérii z **oblasti pracovního prostředí** není vůbec málo, uvádí Rathore, Chadha, & Rana (2017), když konstatují, že role emoční inteligence na pracovišti je dnes nezpochybnitelná, zejména z důvodu dostupných studií, které se zaměřovaly na vliv pracovního stresu, řešení konfliktů na pracovišti, pracovní výkonnost, efektivitu týmů, závazky a oddanost ze strany zaměstnanců či které cílily na otázky ohledně leadershipu. Autoři upozorňují, že se vzrůstajícím počtem opublikovaných výzkumných studií je stále více stvrzována spolehlivost tvrzení o souvislosti emoční inteligence s pracovním prostředím, a roste tím i popularita samotného konstruktů.

O nárůstu oblíbenosti našeho tématu v pracovním prostředí se zmiňuje i Khalili (2012), dle něhož postupně docházelo k odklonu zaměření od vlivu negativních emocí a jejich neblahých dopadů na pracovní život k emocím pozitivním a k emočně-inteligenčním schopnostem či dovednostem, s nimiž lze nejen na úrovni jedince prosperovat, nýbrž i produktivně profitovat na úrovni celých organizací. Pracovní prostředí je místem, kde emoce vznikají a v němž se projevují, a možnost vlivu emoční inteligence je zde dána bez ohledu na to, zda se jedná o prostředí velké organizace s bohatými interpersonálními kontakty, kde se může například uplatňovat emoční nákaza a rozmanitá sociální dynamika, nebo jedná-li se o pracovní kontext, při němž jedinec téměř nepřichází do kontaktu s ostatními, protože i v takové

situaci mohou hrát roli některé dílčí složky emoční inteligence, např. motivace, sebekontrola či regulace svých emocí. Z autorových podnětů tak můžeme vyvodit, že v různě koncipovaných zaměstnáních mohou jedinci profitovat z různých kombinací faktorů emoční inteligence.

Významnost vlivu konstruktů v pracovním životě je dána i tím, že organizace dnes emoce již nepovažují tolik za protiklad racionálního smýšlení či za pro pracoviště nerelevantní fenomény, které je potřeba držet stranou (Rathore, Chadha, & Rana, 2017). V posledních desetiletích je patrný posun ve smýšlení, kdy jsou hodnocena rovněž kritéria spojená s dovednostmi emoční inteligence (např. řešení konfliktů, empatie, týmová spolupráce aj.) nebo jsou zaměstnanci s podobnými schopnostmi záměrně vyhledáváni a pro tato svá pozitiva z konkrétních důvodů zaměstnáváni (Khalili, 2012). Změny jdou ruku v ruce obecně se změnami pracovních prostředí a s rostoucí komplexitou společností a obchodu, z čehož vyvstává potřeba takových zaměstnanců, kteří jsou obdařeni nejen určitou kognitivní schopností, nýbrž také schopnostmi optimálně přizpůsobovat své chování a pracovat s emocemi (Makkar & Basu, 2017).

Připustíme-li významnost emoční inteligence a její potenciál mít vliv v pracovním životě, v čem přesně jej lze nalézt? Navas & Vijayakumar (2018) ve svém přehledovém článku zmiňují především efekt emoční inteligence na pracovní závazek jedince, obecně na jeho utvořenou vazbu vůči organizaci, dále uvádějí vliv emoční inteligence na pracovní spokojenost a také na míru stresu spojeného s pracovním prostředím nebo vliv na emocionální resilienci a řešení interpersonálních konfliktů. Jiný z obdobně zacílených přehledových článků kromě už zmíněných proměnných přidává také doklady o souvislostech emoční inteligence s pracovními výkony, s efektivním způsobem vedení, s efektivitou týmové práce a s četností konfliktů na pracovišti, stejně jako se způsobem jejich řešení (Rathore, Chadha, & Rana, 2017).

Často zkoumanou otázkou je vliv emoční inteligence na pracovní spokojenost, mezi čímž byla opakovaně nacházena pozitivní korelace (např. Petrides & Furnham, 2006; Anari, 2012; Brunetto, Teo, Shacklock, & Farr-Wharton, 2012; Trivellas, Gerogiannis, & Svarna, 2013). U uvedených studií se jednalo o operacionalizaci rysové emoční inteligence, přičemž zajímavá se jeví konzistence zjištěného vztahu napříč různými povoláními (učitelé, policisté, zdravotnické profese), která se vyznačují extenzivním rozsahem sociálních interakcí, významnou potřebou emočního zpracovávání a častou nutností provádět rychlá rozhodnutí, tedy rozličnými aspekty emoční inteligence. Důležitost zmíněných souvislostí u těchto povolání vyvstává zvláště do popředí, jelikož se projevuje v kvalitě vykonávané práce, kterou je ovlivňováno mnoho dalších lidí (pacientů, školáků, občanů).

Pozitivní vztah emoční inteligence byl prokázán nejednou též s pracovním závazkem, který byl pojímán někdy jako identifikace zaměstnance se svou pracovní činností, jindy jako loajalita se zaměstnavatelem (např. Anari, 2012; Brunetto, Teo, Shacklock, & Farr-Wharton, 2012; Trivellas, Gerogiannis, & Svarna, 2013). Výzkumy autorů dokládají, že strukturálním modelováním bylo zjištěno, že emoční inteligence predikuje prožívaný well-being, spokojenost s prací, což dále ovlivní pozitivně závazek zaměstnance a negativně úroveň fluktuace. Badatelé ovšem zároveň upozorňují, že je potřeba dále důkladně vztahy a jejich kauzální směry pochopit. Tím vznikne mimo jiné možnost dobře zacílit intervence a s těmi dosahovat kýžených výsledků.

Souvislost emoční inteligence s pracovním výkonem patří mezi jednu z nejčastěji ověřovaných výzkumných hypotéz. Makkar & Basu (2017) dokládají souvislost porozumění emocím a jejich regulace s pracovním výkonem, stejně jako pozitivní vliv kladných emocí. Významným propagátorem těchto vztahů v teoretické rovině byl již Goleman (1995), skutečné empirické výsledky však jeho silné proklamace mírnily, když objevily zhruba stejně silný vztah jak pro emoční inteligenci, tak pro intelekt kognitivní (Côté & Miners, 2006). Doložen byl také interakční efekt IQ a EQ na pracovní výkon, vliv emoční inteligence pak byl patrný zejména u skupiny osob s nižší úrovní kognitivního intelektu, kterou jakýmsi způsobem lepší úroveň EQ kompenzovala. O zprostředkující roli dalších proměnných ve vztahu emoční inteligence – pracovní výkony referují Farh, Seo, & Tesluk (2012), kteří zjistili, že celková emoční inteligence (zvláště její složka vnímání emocí) souvisela s efektivitou týmu a s pracovními výkony v případě, že se jednalo o pracovní kontext charakteristický většími manažerskými požadavky, z čehož usuzují na situační podmíněnost uplatňování konstruktu emoční inteligence a vyvozují, že vztah bude komplexnějšího rázu. O dostupnosti velkého množství provedených výzkumů posuzujících souvislost emoční inteligence s pracovním výkonem svědčí i existence studií meta-analytických. Ty nejenže potvrdily kladný vztah emoční inteligence s kritérii stanovenými pro posouzení pracovního výkonu či její odlišnou prediktivní hodnotu v různých kontextech (Van Rooy & Viswesvaran, 2004), ale také odhalily, že rysový a smíšený model vykazují inkrementální přínos ve vysvětlení variability pracovního výkonu nad rámec osobnosti a intelektu (O'Boyle, Humphrey, Pollack, Hawvher, & Story, 2011).

Z dosavadních výzkumů se rovněž zdá, že emoční inteligence může v pracovní sféře sehrávat blahodárný vliv za předpokladu, že se na pracovišti objeví kontraproduktivní chování, šikana, sociální konflikty a další negativní situace, a to ať jako činitel facilitující řešení nežádoucího stavu nebo jako profylaktický prvek jeho vzniku (Keskin, Akgün, Ayar, & Kayman, 2016). Negativní situace v zaměstnání mohou generovat zvýšený stres, míra jeho

prožívání však je odvislá od úrovně emoční inteligence jedince, neboť bylo zjištěno, že prožitek menší stresové zátěže byl spojen s vyššími hodnotami emoční inteligence (Nikolau & Tsaousis, 2002; Petrides & Furnham, 2006).

Kromě sociálního pohledu na emoční inteligenci na pracovišti v rovině horizontální byl konstrukt zkoumán i napříč pozicemi v hierarchické struktuře, případně byla její specifika explorována přímo v otázkách leadershipu. Rosete & Ciarrochi (2005) prokázali, že to, jak moc jsou leaderi efektivní a úspěšní v dosahování cílů firmy či organizace, souvisí s jejich úrovní schopnosti emoční inteligence. Na efektivitu leadera měla nejsilnější prediktivní vliv dílčí schopnost percepce emocí, která i zároveň prokázala sice slabý, ale signifikantní inkrementální vliv nad rámec kognitivního intelektu a osobnostních rysů. Údaje z této studie podle autorů mohou poskytovat vysvětlení, proč někteří leaderi, byť inteligentní, selhávají v dosahování výsledků, poněvadž se zdá, že část efektivit je odvislá i od schopností tvořících jejich emoční inteligenci. Obdobný vztah replikovali Kerr, Garvin, Heaton, & Boyle (2006), v jejichž studii se jako významná projevila kromě dílčí složky vnímání emocí i složka využití emocí.

I otázce leadershipu byl věnován dostatek výzkumných studií na to, aby byl empiricky prokázán vztah emoční inteligence leaderů s efektivitou způsobu jejich vedení (Mills, 2009) či s konstruktivním řešením konfliktů na pracovišti (Schlaerth, Ensari, & Christian, 2013). Třebaže publikované meta-analýzy poskytují zajímavou syntézu stávajících slibných zjištění, v kontrastu stojí novější meta-analýza, jejíž autoři vnímají dosavadní výsledky jako kontroverzní ve stínu konstruktové validity smíšeného modelu emoční inteligence. Upozorňují, že prozatím nelze jednoduše vyzdvihoval nacházené vztahy s emoční inteligencí jako definitivní, neboť existují rozsáhlé překryvy smíšeného modelu s proměnnými, jež už jsou v psychologii dobře zavedené, tj. kognitivní schopnosti, osobnostní rysy nebo vnímání vlastní účinnosti. Za předpokladu, že je kontrolován vliv těchto proměnných, často se dle autorů stává, že se souvislost emoční inteligence s nejrůznějšími kritérii z pracovního prostředí takřka vytrácí. Proto se autoři staví spíše za potenciál vlivu schopnostních modelů a modely smíšené doporučují prozatím brát s rezervou akcentujíc u nich potřebu dalšího základního výzkumu, který by jejich teoretické nedostatky vysvětlil (Joseph, Jin, Newman, & O'Boyle, 2015). Závěry studie nás prakticky zpátky odkazují k problematice předchozích kapitol, v nichž jsme se snažili ukázat, jaké jsou aktuální teoretické a psychometrické nedostatky a výzvy tohoto konstruktů, a které jednoznačně potvrzují, že dokud nejsou dostatečným způsobem rozřešeny a reflektovány podobné kontroverze z oblasti výzkumu základního, jen velmi obtížně můžeme vyvozovat závěry z oblasti výzkumu aplikovaného.

Ve světle veškerých aktuálně publikovaných studií z poslední doby nemůže být dle mnoha autorů zpochybňována role emoční inteligence v pracovním životě člověka, byť různí badatelé upozorňují i na dosavadní nedostatky výzkumů zacílených tímto směrem. Prostorem pro posun současného stavu je zahrnutí širší oblasti pracovního prostředí (různé druhy práce a oborová odvětví), aby byla zajištěna lepší generalizovatelnost stávajících výzkumných výsledků. Zároveň by bylo vhodné demograficky rozšířit vzorek probandů ve studiích, jelikož ty současné nemohou být metodologicky zobecnitelné napříč kulturami, většina byla totiž provedena na vzorcích ze západní a vyspělé kultury (např. Rathore, Chadha, & Rana, 2017; Makkar & Basu, 2017). Kromě vymezení těchto nedostatků je nadále k řešení, jak bylo výše naznačeno, i samotné teoretické pozadí konstruktů. Analýza vztahů vybraných do této práce proto zdaleka není u konce, přičemž v dalších letech lze očekávat pokračující výzkum, a to s největší pravděpodobností jak v základní, tak v aplikované oblasti.

5.3 Emoční inteligence osob v kontextu jejich sexuální orientace

Kapitoly výše nastínily, jak bohatý byl dosavadní výzkum tématu emoční inteligence v oboru psychologie. Zajímavými zjištěními oplývají výsledky studií zaměřených na srovnávání emoční inteligence a její úrovně mezi různě definovanými skupinami, např. podle pohlaví, genderové příslušnosti, zdravotního stavu, profese či věku. S vědomím rozsáhlosti základního výzkumu rozmanitých meziskupinových porovnání v emoční inteligenci je až zarážející, že doposud nebylo téma komplexněji zkoumáno napříč skupinami definovanými podle své příslušnosti k sexuální orientaci, která rovněž tvoří významný atribut života jedince a jeho identity. Přestože – jak ukázaly kapitoly výše – znalostní základna oboru již nabízí evidenci o explorování emoční inteligence na podkladě genderových charakteristik nebo o diferencích v emoční inteligenci mezi ženami a muži, podrobnější empirické důkazy o podobnosti či diferencí v emoční inteligenci mezi skupinami různě sexuálně orientovaných jedinců prozatím neexistují. Vzhledem k tomu, že je taková otázka dle našeho názoru na místě, vznikala i tato práce se svým primárním účelem uvedenou explorací výzkumně provést. Důležitost vymezené výzkumné otázky navíc vystupuje do popředí o to více, uvědomíme-li si, že ne-heterosexuální osoby, tedy jiné než majoritní (heterosexuální) orientace, tvoří poměrně širokou skupinu osob, v jejichž životě rovněž sehrávají emoční schopnosti a dovednosti důležitou roli (Míndru & Nástasá, 2017). Není navíc vyloučeno, že u menšinově orientovaných osob může důležitost emoční inteligence a regulace sehrávat o to větší roli s ohledem na nutnost vyrovnávání se s minoritní orientací a s jinakostí, což může mít samo o sobě potenciál působit jako zátěžová situace, na níž je potřeba se adaptovat (Meyer, 2003).

Přehledovou studii na téma emoční inteligence mezi homosexuály uveřejnili Mediana & Hassan (2015), kteří řešili spojení podobných témat, avšak emoční inteligenci analyzovali spíše v intencích možnosti jejího rozvoje v souvislosti s tím, zda jsou jejími nositeli jedinci s tzv. ego-syntonní či ego-dystonní homosexualitou, což jsou termíny vymezující to, nakolik je jedinec ztotožněn se svou menšinovou sexuální orientací a zda mu příslušnost k ní způsobuje nějaký dyskomfort či vnitřní konflikt. V tomto ohledu vyslovují autoři teoretický (avšak empiricky prozatím nepodložený) předpoklad, že jedinci s ego-syntonní homosexualitou oplývají lepšími emočními dovednostmi či schopnostmi, které jim pomáhají v průběhu života s úspěšnějším vyrovnáváním se s menšinovou sexuální orientací a se ztotožněním se s ní. Na tomto základě proto usuzují i na jejich vyšší emoční inteligenci a zejména regulaci emocí oproti lidem s ego-dystonní homosexualitou či oproti heterosexuálům, jejichž sexuální orientace je společensky považována za normativní a jako taková neklade dodatečné požadavky na adaptaci člověka a na zpracovávání jinakosti ve vlastním emočním prožívání.

Určitý náznak empirické podpory pro výše stanovený předpoklad podaly výsledky diplomového projektu, ve kterém byla porovnávána rysová emoční inteligence a rysová regulace emocí mezi skupinami respondentů, kteří se označili v dotazníkovém šetření jako nositelé heterosexuální anebo homosexuální orientace. V rámci tohoto projektu byl zjištěn signifikantní rozdíl v úrovni rysově emoční inteligence mezi muži s homosexuální orientací, a to ve prospěch minoritních osob. Homosexuální respondenti jako celek (muži i ženy) pak statisticky významně výše skórovali v emoční regulaci, na čemž se podílel především rozdíl v emočně-regulační strategii označené jako potlačování emocí či emoční suprese (Jelínek, 2015). Empirická pasáž projektu nicméně nebyla metodologicky kvalitní a byla také zaměřena velmi obecně a otázku přijetí menšinové sexuální orientace ve vlastní identitě u probandů zařazených do výzkumu nijak nezohledňovala. Na druhou stranu se jedná téměř o jediné tuzemské empirické výsledky, které jsou dostupné k otázce podobnosti či odlišnosti úrovně emoční inteligence u skupin definovaných dle identifikace se sexuální orientací.

Ani zahraniční dosavadní psychologický výzkum se podrobněji emoční inteligencí (konstruktem jako celkem) v kontextu sexuální orientace prozatím takřka nezabýval, a pokud, tak jen okrajově. Jednou z mála světlých výjimek je studie z rumunského prostředí, která porovnávala skupiny homosexuálních a heterosexuálních respondentů v úrovni rysově emoční inteligence a ve které byla operacionalizace uskutečněna pomocí starší verze škály Schutteové (EIS) a dále prostřednictvím nástroje hodnotícího dílčí dovednosti emoční inteligence odvozené od čtyřsložkového modelu Saloveye a Mayera. V prvním zmíněném nástroji homosexuální

respondenti skórovali výše než heterosexuální, avšak rozdíl k statistické signifikanci pouze inklinoval. Naměřené skóry ve druhém nástroji byly rovněž u skupiny homosexuálů konzistentně napříč doménami vyšší, statisticky významný rozdíl byl zachycen u vnímání emocí, v porozumění emocím a také u složky využití emocí pro facilitaci myšlení (Míndru & Nástasá, 2017).

V posledních několika letech byly dále publikovány spíše sporadické výsledky výzkumů, v nichž nebyl komparován sice konstrukt emoční inteligence jako celek, ale otázky výzkumného problému přesto směřovaly alespoň k některé z dílčích složek konstruktů. Příkladem může být třeba dílo autorů Shapouri, Nejati, & Efehar Ardebili (2015), kteří porovnávali úroveň empatie, jež bývá vymežována jako jedna z komponent v teorii rysové emoční inteligence a jako důležitý prostředek v procesech sociální kognice. Přestože je potřeba upozornit na jen velmi malý výzkumný vzorek jejich studie, autoři uzavírají, že mezi skupinami homosexuálních mužů a heterosexuálních žen a mužů nebyly zjištěny v úrovni empatie statisticky významné rozdíly. Jinou dílčí charakteristiku, vyjádření emocí, analyzovali McMahon, Tiernan, & Moane (2020) v kontextu stereotypních genderových charakteristik měřených inventářem Bemové, maskulinity a femininity, a statisticky nezachytili významné rozdíly v tom, nakolik se snaží omezovat projev svých emocí heterosexuální muži oproti homosexuálním, u kterých autoři původně předpokládali menší supresi emočních projevů z důvodu očekávané větší spojitosti homosexuálních mužů s femininitou, která bývá stereotypně dávána obecně do souvislosti s emocionalitou.

Výše prezentované studie jsou prakticky jedinými dostupnými zdroji, které tvoří dosavadní vědecké poznání vzešlé z empirických poznatků ohledně spojení témat emoční inteligence a sexuální orientace člověka. Vyhledávání zdrojů prostřednictvím centralizovaného portálu Univerzity Karlovy vygenerovalo z databáze elektronických zdrojů při restriktivním požadavku kombinace termínů „emotional intelligence“ a „sexual orientation“ pouhé 2 záznamy. Obdobná situace nastala při zadání téhož požadavku v databázi ProQuest Central, jejímž prozkoumáním vyhledávač vygeneroval dvacítku záznamů. Spektrum evidovaných zdrojů se nijak nerozšířilo ani při podobné výhradní kombinaci termínů, ve které byl zaměněn druhý zmíněný pojem za podobné označení typu „sexual identity“, „sexual minority“ či „non-heterosexuality“ nebo „homosexuality“. Takové zjištění svědčí o tom, že v dosavadní odborné literatuře prakticky nejsou evidovány zdroje spoující téma emoční inteligence se sexuální orientací, tudíž disertační práce nemohla navzdory veškeré snaze předložit relevantní soupis studií, které by podobně zaměřené empirické explorační studie uskutečnila, až na pár ojedinělých

výjimek, jež byly výše v této podkapitole prezentovány. Empirická polovina disertační práce proto zacílila na komplexní výzkumné podchycení spojení těchto dvou zajímavých lidských atributů, emoční inteligence člověka v kontextu jeho sexuální orientace, které obohacuje i o genderový kontext, přičemž bude nyní projekt v následující pasáži v celé své šíři čtenáři představen. Připomeňme na tomto místě ještě jednou, že výzkumný projekt pojímá konstrukt emoční inteligence v teoretickém rámci schopnostního modelu, který je dle našeho názoru nejbližší jak problematice inteligence, tak konceptu emoce. Zastoupena bude ve dvou po sobě jdoucích separátních studiích jak schopnostní, tak rysová větev emoční inteligence (co do způsobu jejího měření), avšak se způsobem operacionalizace, který vychází v obou případech právě z teorie schopnostního modelu emoční inteligence.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

1 Úvod

Emoční inteligenci lze doposud považovat za novější konstrukt, který je od doby svého explicitního zavedení dodnes vystaven rozsáhlému výzkumu, základnímu, ale i aplikovanému, a to v nejrůznějších oblastech. Po jejím zavedení do psychologické terminologie byl základní výzkum orientován zejména na souvislost emoční inteligence s dalšími psychologickými konstrukty jako například osobnost či intelekt, dále na možnosti jejího měření, nebo na samotnou formu konceptualizace jako takovou, tj. teoretické úvahy nad tím, které dílčí složky by měly být obsahem emoční inteligence. Výzkum fokusovaný více do aplikační oblasti zmapoval například meziskupinové rozdíly v průměrných hodnotách emoční inteligence, typicky u žen a mužů, ale rovněž mezi zdravými a nemocnými (Martins, Ramalho, & Morin, 2010; Schutte et al., 2007), zaměřil se také třeba na její souvislost s pracovním výkonem, zaměstnaneckou loajalitou či s manažerskými schopnostmi (např. Goleman, Boyatzis, & McKee, 2002; Schutte & Loi, 2014), se spokojeností v manželství (Eslami, Hasanzadeh, & Jamshidi, 2014) nebo na její vliv v prostředí školském (Fernández-Berrocal & Ruiz, 2008; Perera & DiGiacomo, 2013), přičemž celá řada různě zaměřených studií byla více demonstrována v teoretické části práce.

Jako první uvedli pojem „emoční inteligence“ do odborné psychologické terminologie Salovey & Mayer (1990). Obsahem jimi zkoncipovaného modelu se staly k emocím vázané schopnosti člověka, spadající do čtyř hlavních okruhů, které autoři vymezili jako vnímání emocí (percepce emocí vlastních i druhých osob), využití emocí pro kognitivní procesy, porozumění emocím a emočním procesům a v neposlední řadě regulování emocí (Mayer & Salovey, 1997). Model těchto autorů, označovaný jako schopnostní (ability model), se stal rovněž jedním ze základních modelů emoční inteligence, avšak nutno podotknout, že časem a s postupným vývojem konstruktů vznikaly i další významné přístupy, například model Golemana (2000) či Bar-Ona (2006), jak podrobněji rozebírala teoretická část práce. Postupné rozvíjení konceptualizace konstruktů a s tím se pojící rozmach vzniku škál a testů aspirujících na měření emoční inteligence vedly k jisté heterogenitě metodologických přístupů, která si následně vynutila v konstruktů diverzifikaci a vyústila v rozdělení na tzv. rysovou (trait) a schopnostní (ability) emoční inteligenci, navržené autory Petrides & Furnham (2000). Zatímco rysová emoční inteligence je popisována prostřednictvím trvalejších behaviorálních dispozic a je měřena typickými posuzovacími škálami, schopnostní emoční inteligence se měří s využitím

výkonnostních testů a hovoří o emočních schopnostech jedinců (Petrides & Furnham, 2000, 2001). Obě formy konceptualizace oplývají – pokud jde o způsoby jejich měření – svými výhodami a nevýhodami, které byly probírány podrobněji v teoretické části práce. Základním výzkumem bylo zjištěno, že souvislost obou druhů emoční inteligence dosahuje – pokud signifikantních – tak pouze nízkých hodnot korelací (O'Connor & Little, 2003; Warwick & Nettelbeck, 2004; Brannick et al., 2009) a také že každá z větví emoční inteligence souvisí s jinými psychologickými konstrukty – rysová emoční inteligence se pojí například s osobnostními rysy (Warwick & Nettelbeck, 2004), schopnostní emoční inteligence naopak s kognitivním intelektem a se schopnostmi člověka uvažovat abstraktně (Mayer, Caruso, & Salovey, 1999). Protože však ne vždy byly výsledky jednotlivých studií v tomto ohledu konzistentní, je jedním z dílčích a sekundárních cílů výzkumu této práce ověřit a replikovat zjištění o souvislostech obou typů emoční inteligence s dalšími psychologickými konstrukty (konvergenční validizace) a také ověření vztahu mezi oběma typy konceptualizace emoční inteligence navzájem, jehož replikací by byla dále podpořena diferenciací rysové a schopnostní emoční inteligence.

Primárním cílem výzkumné části je nicméně prozkoumat, zdali se odlišuje – a případně jak – úroveň emoční inteligence (či jejích dílčích složek) konceptualizované oběma způsoby mezi skupinami ne-heterosexuálních a heterosexuálních jedinců, neboť se jedná o výzkumné otázky, na něž nebyla v komplexní podobě doposud poskytnuta odpověď. Jedná se nejen o zaměření sociálně-psychologicky zajímavé v souvislosti s otázkami skupinových diferencí, ale také o problematiku stále aktuálnější s tím, jak se postupně více prosazuje tzv. LGBTQ psychologie orientovaná na témata sexuálních menšin. Výzkum emoční inteligence byl svými zjištěními doposud velmi bohatý, pokud jde o rozdíly mezi různě definovanými skupinami osob. Často byla například diskutována relativní výhoda žen oproti mužům (Ciarrochi, Chan, & Caputi, 2000; Schutte et al., 1998; Van Rooy, Alonso, & Viswesvaran, 2005), naznačena byla pozitivní souvztažnost emoční inteligence s věkem (Van Rooy, Alonso, & Viswesvaran, 2005) a zajímavou explorační přinesly výzkumy, jejichž autory byly Ardolino (2013) nebo Guastello & Guastello (2003), které poukázaly na pozitivní souvislost emoční inteligence s genderově vyváženými charakteristikami (androgynií) nebo na vliv interakčního efektu androgynie a pohlaví na úroveň emoční inteligence. Navzdory výše zmíněným zajímavým zjištěním ovšem neexistují komplexní empirické důkazy o tom, zda existují rozdíly v emoční inteligenci, ať už schopnostní či rysové, také mezi různě sexuálně orientovanými osobami. Výzkumně jsou k této otázce explorovány pouze kusé a dílčí nálezy, např. údaje o vyšší rysové

emoční inteligenci u homosexuálních mužů nebo o vyšších průměrech v emoční regulaci u homosexuálů ve srovnání s heterosexuály, které v rámci svého diplomového projektu předložil Jelínek (2015). Primárním cílem výzkumu k disertaci je tudíž provést první významnější krok do této v oboru neprobádané oblasti a celistvěji prozkoumat otázku existence či neexistence rozdílů mezi heterosexuálními a ne-heterosexuálními ženami a muži.

Stávající projekt a v rámci něj uskutečněné dílčí studie kloubí sociálně-psychologické téma individuálních diferencí s psychologií skupin sexuálních menšin, neboť exploruje otázky genderových rozdílů v emoční inteligenci optikou tzv. LGBTQ (lesby, gayové, bisexuálové, transgender a queer osoby) psychologie. Ta se v současné době někdy považuje za speciální oborovou subdisciplínu, postupně se více prosazuje v oblasti výzkumu a zdůrazňuje potřebu a legitimitu brát při studiích v potaz specifika a životní zkušenosti ne-heterosexuálních osob (Clarke, Ellis, Peel, & Riggs, 2010), tedy jedinců sexuálně orientovaných jinak než majoritně, tj. heterosexuálně. Uvedení autoři akcentují, že zahrnování probandů z řad zmíněných menšin rozšiřuje znalostní základnu oboru, která se tak stává komplexnější a mimo jiné tím může získávat i potenciál ovlivňovat případnou předpojatost a/nebo diskriminaci vůči sexuálním menšinám. Ta není navzdory odpatologizování homosexuality z diagnostického manuálu DSM v roce 1973 (Drescher, 2015) ani v dnešní době nijak raritní záležitostí, čehož jsou v našem prostředí důkazem například zjištění veřejného ochránce, která vzešla z výzkumu konaného v roce 2019 (dostupné na www.ochrance.cz/diskriminace/vyzkum/).

První výzkumy, které začaly zmíněné mezery zaplňovat a zacílily i na zařazení sexuálních minorit, se zaměřily na to, aby byla zvýrazňována normalita gay mužů a lesbických žen a jejich neodlišnost od majority v rovině běžného fungování. Takový fokus prvních podobně nasměrovaných studií není s ohledem na původní patologizaci sexuální menšiny překvapivý. Postupně se studie zaměřovaly například též na postoje majoritní společnosti vůči homosexuálně orientovaným osobám, na problematiku sexuální identity dětí stejnopohlavních rodičů, na transsexuální respondenty či na snahu o změnu názorového stanoviska ohledně pojmání sexuální orientace způsobem dichotomie homosexualita-heterosexualita směrem k tendenci vnímat ji spíše jako spektrum (Clarke, Ellis, Peel, & Riggs, 2010). Přestože v LGBTQ psychologii určité výzkumy začaly vznikat, konstatují autoři jejich prozatímní kvantitativní nedostatečnost, přílišnou kulturní jednostrannost (většina studií vzniká v západních zemích), a tedy i nadále potřebu většího prosazování se zmíněné subdisciplíny. Tento výzkum tak cílí na řešení nejen nové výzkumné otázky, na níž ještě nebyla v psychologii položena dostatečná odpověď, ale zároveň může posunovat dle doporučení výše zmíněných

autorů obor k širší vědomostní základně ve smyslu zahrnutí životních zkušeností rozmanitějšího výzkumného souboru.

2 Metoda

2.1 Dvě separátní větve výzkumného projektu emoční inteligence

Výzkum realizovaný v rámci disertační práce byl z praktických důvodů původně navržený do tří dílčích studií tak, aby bylo možno podchytit pro výzkumnou otázku jak schopnostní, tak rysovou emoční inteligenci a regulaci emocí, a aby byly zároveň ověřeny jednak vztahy mezi nimi navzájem a dále také mezi oběma větvemi emoční inteligence s dalšími relevantními proměnnými, výběrově se jednalo především o osobnostní rysy a intelekt. Pro komplexní obraz zjišťovaných souvislostí bylo cíleno také na exploraci struktury vztahů mezi emoční inteligencí a zahrnutými demografickými proměnnými. Původní návrh tří dílčích studií výzkumu jako celku a v nich řešených konkrétních proměnných přehledněji poskytuje následující tabulka.

Tabulka č. 4: Přehled původně plánovaných dílčích studií a v nich zahrnutých měřených proměnných

	Zastoupené proměnné v jednotlivých studiích
Studie č. 1	Schopnostní emoční inteligence a schopnostní regulace emocí, kognitivní intelekt, demografické proměnné
Studie č. 2	Rysová emoční inteligence a rysová regulace emocí, osobnostní rysy, demografické proměnné
Studie č. 3	Schopnostní emoční inteligence, rysová emoční inteligence, demografické proměnné

Podstatou dílčí studie č. 3 byla zejména replikace dřívějších výzkumných zjištění, a jejím účelem bylo především ověřit vztah rysově a emoční inteligence a sílu daného vztahu. Vzhledem k tomu, že proces realizace tří dílčích studií se ukázal být velice nákladný, a to po stránce časové, finanční i personální, bylo přistoupeno k jejich operativnímu sloučení do dvou separátních studií a třetí dílčí studie byla podřazena pod jednu ze dvou zbývajících větví výzkumu, neboť takový postup se ukázal být jako nejpraktičtější pro flexibilnější průběh celého výzkumu a jeho celkovou realizovatelnost. Poněvadž demografické proměnné byly plánovány u jednotlivých studií ve stejné podobě a s ohledem na fakt, že nástroj zvolený k měření rysově emoční inteligence (viz metody) byl ve srovnání s nástrojem pro emoční inteligenci schopnostní nepoměrně kratší a tudíž časově méně náročný, byly sloučeny dílčí studie č. 1 a 3. Zatímco dílčí studie č. 2 tedy ve finální verzi realizovaného projektu zůstala v takové podobě,

jak je uvedeno v tabulce, u studie č. 1 došlo ještě dodatečně k obohacení o škálu rysové emoční inteligence. Původní studie č. 3 byla tudíž zrušena, aniž by však došlo k redukcí výzkumného plánu či předem stanovených otázek a hypotéz. Zároveň došlo jednak k úspoře časové, ale i k organizačnímu zjednodušení, neboť nebylo potřeba zajišťovat tři různé výzkumné vzorky, což se vzhledem k části cílové zkoumané populace (sexuální menšina) ukázalo být jako jedna z nejnáročnějších částí výzkumu. S ohledem na to, jak po výše popsané modifikaci původně předloženého projektu nabyla dílčí studie č. 1 na rozměrech, a tím pádem i na náročnosti (co do obsahu zkoumaných proměnných a celkové výzkumné problematiky), bylo přistoupeno k podání žádosti o grantový projekt u Grantové agentury Univerzity Karlovy, který byl úspěšně přijat k řešení. Tím byla zajištěna celková finanční stránka projektu související s testovacím a vyhodnocovacím materiálem i s personálními a organizačními požadavky. Grantový projekt byl přijat s názvem „Emoční inteligence, regulace emocí a jejich difference u osob obou pohlaví a osob s různou sexuální orientací“ pod číslem 616218.

2.2 Soubor a procedura

Studie č. 1: Probandi výzkumu byli předem osloveni prostřednictvím spolupracovníků hlavního řešitele GAUK projektu s nabídkou možnosti účasti ve studii. Spolupracovníci byli odpovídajícím způsobem dopodrobna s výzkumem, tj. s jeho účelem, průběhem a postupem, seznámeni, a byla jim rovněž vysvětlena jejich vlastní role ve výzkumu. Spočívala především v zajišťování náboru vzorku do studie podle kritérií určených hlavní řešitelem grantu, dále šlo o spolupráci ve věci oslovování potenciálních respondentů, v komunikaci výzkumu a jeho účelu zájemcům o účast, o organizační zajištění prostor pro sběr dat a následně o samotnou realizaci setkání a jejich osobní účast při administraci diagnostické baterie, včetně kontroly dat a zodpovídání dotazů respondentů. Všichni spolupracovníci výzkumu byli zodpovědným způsobem zaškoleni, obeznámeni s průběhem výzkumného procesu a s jejich smlouvenou činností tak, aby byl udržován stanovený standardizovaný postup sběru dat a aby byly eliminovány v co největší míře potenciální intervenující proměnné. Před samotným zahájením náboru byla provedena silová analýza k propočtu velikosti vzorku pro cílové porovnání průměrů emoční inteligence u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních žen a mužů. Tento primární účel studie předznamenával potřebu využití analýzy rozptylu s designem 2x2, ke které byla pro střední velikost účinku $f = 0,25$ za pomoci softwaru G*Power zjištěna požadovaná velikost vzorku o rozsahu 196 respondentů (při statistické síle testu 0,8 a akceptované pravděpodobnostní chybě 0,05). Alternativně byla prozkoumána i potřebná velikost vzorku pro případ, že by sběr dat byl problematický a že by bylo nutné analyzovat

rozdíly průměrů zvláště prostřednictvím t-testů. V takovém případě by při síle testu 0,8 byla pro středně silnou velikost účinku (Cohenovo d o úrovni 0,5) požadovaná velikost vzorku o rozsahu 128 jedinců ($\alpha = 0,05$).

Spolupracovníci uskutečňovali nábor respondentů skrze internetové prostředí, kde byly z jejich strany uváděny detailní informace o výzkumné studii a o jejím průběhu. Kritérium pro zařazení do výzkumného souboru souviselo s ohledem na výzkumné otázky nutně s povahou sexuální orientace. Aby nedošlo k většímu rozměňování vzorku, bylo zařazení do výzkumu podmíněno v této studii striktněji, a to na jedince identifikující se s homosexuální nebo s heterosexuální orientací, jedinci bisexuální či jiné sexuální orientace zařazování být do této studie neměli. Spolupracovníci byli instruováni, aby k získanému homosexuálnímu respondentovi zajišťovali heterosexuálního respondenta stejného pohlaví a – tam kde to bude možné – i obdobného věku (úmyslem bylo cílit na vyváženost vzorku dle pohlaví a věku). Získaný vzorek však byl ve svém důsledku odvislý od vlastní motivace jednotlivce účastnit se studie, jednalo se tedy o samovýběr. Ten se v případě homosexuálních jedinců kombinoval s metodou lavinové koule, neboť se ukázal být tento způsob sběru jako nejefektivnější a nejpraktičtější (homosexuální respondenti ve svém okolí často znali další homosexuály, kterým mohli buď předat inzerované informace o studii, anebo poskytnout danému spolupracovníkovi kontakt). Povaha výzkumné otázky a od ní odvislé citlivé specifikum cílových respondentů (homosexuální orientace) vedla k nutnosti volit metodologicky v této i v následující studii nenáhodný výběr vzorku. Dalším kritériem pro výběr do vzorku mimo sexuální orientaci byl rovněž věk, u něhož byla zvažována především spodní hranice s ohledem na sexuální vývoj a vyhraněnost sexuální orientace. Po zvážení bylo kritérium pro věk ve spodní hranici stanoveno na 18 let. Výjimečně byli nicméně po komunikaci s hlavním řešitelem přijati do vzorku i jednotky respondentů ve věku 17 let. Horní hranice věku byla stanovena na 60 let. Spolupracovníci byli instruováni, aby se pokusili zajišťovat heterogenní vzorek s ohledem na věkovou strukturu. Heterogenita věku respondentů měla zajistit možnost analyzovat případnou replikaci zjištění o souvislosti emoční inteligence s věkem, což byl jeden ze sekundárních cílů studie. Doporučení usilovat o rozmanitost věku získaných respondentů nebyl striktní požadavek, neboť byla předpokládána jistá větší citlivost tématu sexuální orientace u starších respondentů (a z toho plynoucí možné obtíže se získáním takových probandů). Protože bylo primárním cílem prozkoumat specifika skupin respondentů podle sexuální orientace, zůstaly hlavními kritérii pro zařazení do vzorku právě sexuální orientace (homosexuální a heterosexuální) a spodní hranice věku.

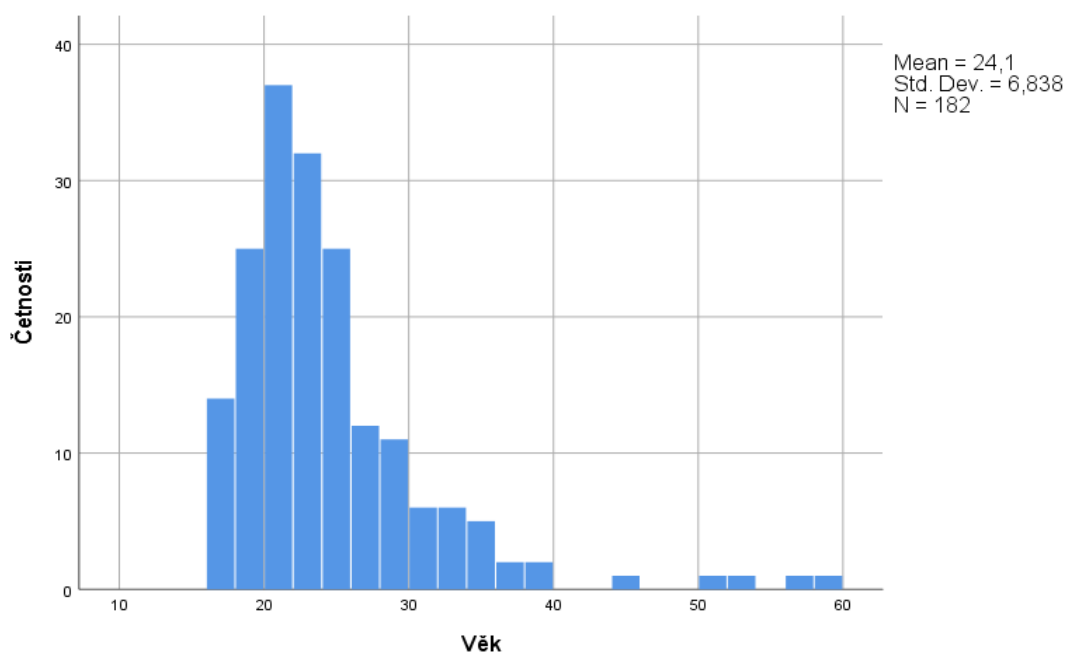
Pro účast ve výzkumné studii byli respondenti motivováni dvěma způsoby. Prvním z nich byla možnost obdržení výsledků z testování schopnosti emoční inteligence. Výsledky o vlastní úrovni emoční inteligence a jejích dílčích složkách získali ti, kteří kompletně vyplnili v této dílčí studii test schopnosti emoční inteligence, intelektový test a demografické údaje (podrobněji dále). Druhým motivačním aspektem bylo zařazení do slosování o drobnou finanční odměnu, jehož se účastnili ti respondenti, kteří vyplnili kompletně celou baterii testů a dotazníků (výše zmíněné nástroje a k tomu ještě krátká škála měřící rysovou emoční inteligenci, jejíž vyplnění bylo čistě dobrovolné). Administrace psychodiagnostické baterie probíhala formou tužka-papír při osobních setkáních respondentů s hlavním řešitelem či s některým z jím zaškolených spolupracovníků. Před administrací byly probandům ve studii pečlivě vysvětleny podmínky účasti a průběh výzkumu, zodpovězeny případné dotazy a byla jim zdůrazněna informace o možnosti kdykoliv od své účasti na studii upustit. Samozřejmostí bylo ujistění respondentů o anonymitě jejich účasti, na což byl kladen zvláštní důraz s ohledem na citlivé informace, které byly při administraci zjišťovány (sexuální orientace). Účast respondentů byla dobrovolná a každý respondent před samotnou administrací podpisem stvrdil svůj informovaný souhlas s účastí na studii.

Sběr dat probíhal v období měsíců prosinec 2018 až srpen 2019. Celkový počet respondentů, kteří se zúčastnili osobní administrace v této studii, byl 190. V jejím průběhu (při vyplňování baterie psychodiagnostických nástrojů) 2 respondenti odstoupili od účasti na studii. Důvodem byla časová náročnost pro kompletní vyplnění testů a dotazníků. Vyplnění protokolů do takové míry, že splňovalo nastavené požadavky studie pro obdržení výsledků nebo i zařazení do slosování o finanční odměnu, dokončilo 188 respondentů. Papírové formuláře následně prošly kontrolou zaměřenou na správnost vyplnění, a v případě nalezených absentujících odpovědí byli respondenti požádáni o doplnění chybějících odpovědí k daným položkám. V případech, kdy se nepodařilo od některého respondenta zajistit doplnění chybějících položek (v ojedinělých případech k tomu byli vyzváni dodatečně), bylo u každého takové respondenta zváženo, zdali vyřadit protokol jako celek z analýz, anebo zda jej naopak ponechat a využít alespoň tu část, kterou bylo možno validně vyhodnotit. Tato úvaha probíhala nad metodou k měření schopnosti emoční inteligence, kde elektronický vyhodnocovací systém nedovoluje v případě vynechaných položek vyčíslit skóre pro celkovou emoční inteligenci nebo pro některou její dílčí složku. Tataž rozvaha se netýkala škály k rysové emoční inteligenci, neboť její vyplnění bylo v této dílčí studii dobrovolné a nemohla se týkat ani testu k měření kognitivního intelektu, neboť – jak bude uvedeno níže – jeho administrace je časově omezená,

a nebylo možné tedy ani určit, zdali absence odpovědi u položky plynula z jejího opomenutí nebo z důvodu vypršení časového limitu.

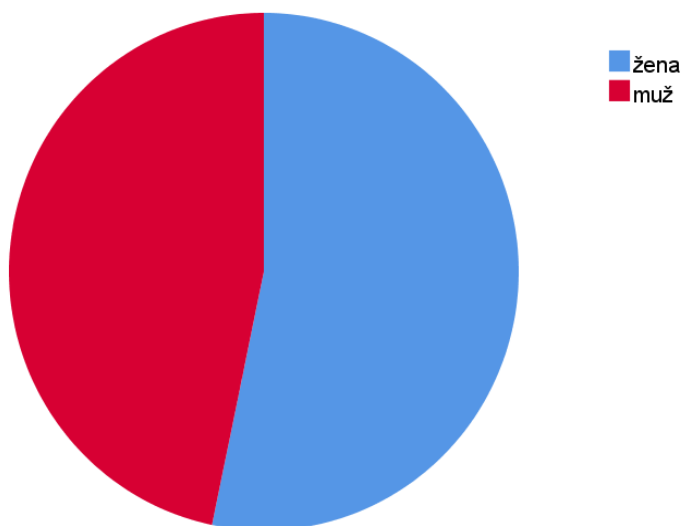
Veškerým testovacím sešitům byly přiřazeny jedinečné anonymizační kódy, aby bylo znemožněno ztotožnění s konkrétní osobou a od protokolů byly po zpracování (přepsání dat) odděleny podepsané informované souhlasy. Veškeré materiály, testovací sešity a informované souhlasy, zůstaly v držení hlavního řešitele projektu. Z papírových materiálů byla veškerá data okódována a přepsána do jednotné datové matice. Následovala opětovná kontrola dat – chybějících položek, extrémních hodnot, podezřelých hodnot. Kvalitativní prozkoumání dat cílící na zahrnutí pouze validních odpověďových protokolů vedlo k celkové eliminaci protokolů dalších čtyř respondentů (důvodem bylo nedostatečné vyplnění metody k měření schopnosti emoční inteligence, což vedlo k nemožnosti vyčíslit celkové skóry, a tedy i skóry pro některé dílčí složky schopnosti emoční inteligence). Celkové analýzy tudíž probíhaly na výsledném vzorku 184 respondentů, avšak je potřeba zdůraznit, že u některých dílčích analýz se mohlo jednat o nižší počet, ovšem pouze v řádu jednotek. Důvodem může být například právě dobrovolnost vyplnění metody k rysové emoční inteligenci, nebo vynechání některé položky (například nevyplněný věk), které však nezabránilo využití odpovědí z daného protokolu pro validní zhodnocení a analýzu ostatních proměnných. Po vyčištění datové matice od protokolů, které byly vyhodnoceny ve svém celku jako nevalidní a na tomto základě vyřazeny, bylo přistoupeno k statistickým analýzám, jež byly provedeny za využití statistického softwaru SPSS 25.

Graf č. 1: Distribuce věku respondentů ve studii č. 1

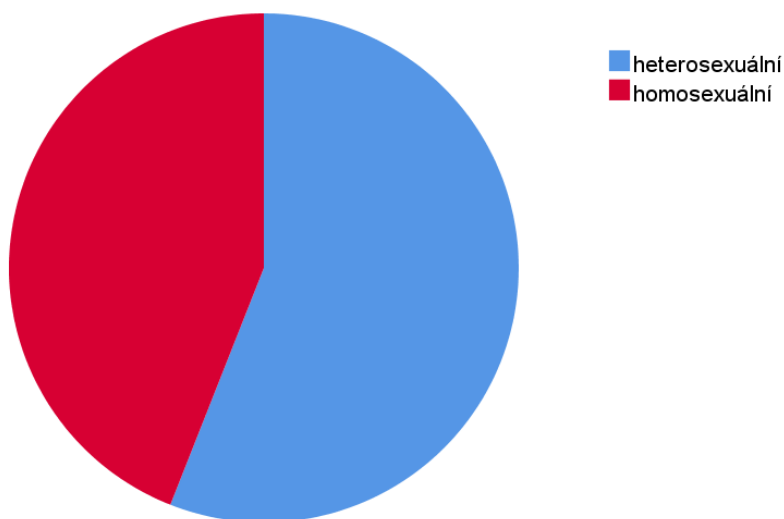

Ze zahrnutých protokolů do analýz ($N = 184$) byl vyčíslen průměrný věk celkového souboru $m = 24,1$ let ($s = 6,84$). Variační rozpětí věku výzkumného souboru se pohybovalo od 17 do 59 let. Dva respondenti při vyplňování demografických proměnných svůj věk neuvedli. Celkovou distribuci vzorku s ohledem na věk poskytuje přehledně graf č. 1. Ze 184 respondentů bylo žen 98 (58 heterosexuálních a 40 homosexuálně orientovaných) a mužů 86 (45 heterosexuálních a 41 homosexuálních). Průměrný věk činil u žen $m = 23,3$ ($s = 5,66$), u mužů $m = 25,1$ ($s = 7,88$). Statistická analýza neprokázala signifikantní rozdíl mezi průměrným věkem mužů a žen ($t = -1,8$; $p > 0,05$), ani ve věkových průměrech podskupin heterosexuálně a homosexuálně orientovaných probandů ($t = -1,47$; $p > 0,05$).

Graf č. 2: Proporce participantů studie 1 dle pohlaví

Graf č. 3: Proporce participantů studie 1 dle sexuální orientace

Studie č. 2: Metodologické aspekty této dílčí studie byly oproti předcházející mírně odlišné. Participanti byli získáváni prostřednictvím internetové inzerce informací o výzkumu a jejich zapojení do sběru dat tak bylo dáno na bázi dobrovolnosti (samovýběr). I samotný sběr dat probíhal v této studii na rozdíl od té předešlé elektronicky. Informace o uskutečňovaném výzkumu, o jeho přínosu a o tom, v čem bude spočívat zapojení respondentů, byla zveřejňována na internetu inzerováním na takových stránkách, u kterých bylo vyhodnoceno, že jejich prostřednictvím bude zajištěn dosah především na minoritní, ne-heterosexuální skupinu jedinců, avšak zároveň nejen těch (jednalo se o například o různě zaměřené skupiny na sociálních sítích, internetové seznamky, jejichž klienty jsou různě sexuálně orientované osoby, oslovovány byly také rozmanité zájmové spolky či organizace mající svou povahou či zaměřením blízký vztah i k sexuálním menšinám). Účast respondentů byla dobrovolná, samovýběr byl kombinován s metodou lavinové koule, což umožnilo mít dosah na širší vzorek cílových respondentů (participanti mohli formou výzvy sdílet odkaz na probíhající výzkum dalším osobám).

Explicitně formulovaným kritériem pro zařazení do vzorku byla v tomto případě identifikace s některou ze tří nejběžněji uváděných sexuálních orientací, tj. s heterosexuální, bisexualitou anebo homosexualitou. Důvodem, proč byla v této studii zařazena nově také bisexualita, byl fakt, že metodologicky probíhala tato studie odlišně – bylo očekáváno, že elektronický sběr dat umožní s největší pravděpodobností dosah na širší množství potenciálních minoritně sexuálně orientovaných respondentů, kteří by mohli mít zájem se do studie zapojit a jejichž specifickou zkušenost či vlastnosti nebylo žádoucí pro porovnání s heterosexuální majoritou redukovat. Transgender jedinci (či jedinci s ještě jinou sexualitou) nebyli do této studie zařazeni, poněvadž bylo zároveň usouzeno, že životní zkušenosti a vlastnosti těchto osob by již mohly být natolik kvalitativně specifické a/nebo odlišné, že by následně mohly produkovat obtížnou interpretovatelnost budoucích výsledků výzkumu. Dalším kritériem pro výběr do vzorku mimo sexuální orientaci byl opět věk, i v této studii byla nejzazší spodní hranice nastavena na 17 let. Horní hranice věku u této studie nastavena nebyla, jelikož zde byl vzhledem k internetové administraci předpoklad, že míra citlivosti tématu sexuální orientace bude v případě virtuálního prostředí nižší (a že nebude způsobovat v úvodu výraznější odlišný odliv potenciálních respondentů), než u první studie, kde probíhala administrace v reálném meziosobním setkání. Výzkumná hypotéza zaměřená na ověření replikace souvislosti emoční inteligence s věkem navíc vyžadovala zajistit určitý rozptyl ve věku respondentů, což byl další důvod k většímu uvolnění kritéria týkajícího se věku.

Součástí inzerovaného výzkumu byl odkaz, pod nímž byly prezentovány podrobné informace o výzkumu společně s kontaktem na hlavního řešitele výzkumu, který následně poskytl chráněný odkaz, pod kterým bylo možno zahájit dotazníkové šetření, v jehož úvodní části byl informovaný souhlas, který museli respondenti před zahájením administrace vyplnit. Následovaly bloky, ve kterých byly postupně předkládány nástroje měřící rysovou emoční inteligenci, rysovou emoční regulaci (respektive emočně-regulační strategii kognitivního přehodnocení a potlačování emocí), osobnostní charakteristiky a teprve v závěru byly v případě této studie zakomponovány demografické položky, včetně otázek na životní kontext respondenta a na sexuální orientaci. Důvodem, proč byly v této studii demografické položky a osobní otázky směřující na obecný životní kontext respondenta zařazeny až na konci dotazníku, byla rozvaha o tom, že by jejich předložení v úvodu administrace mohlo zvyšovat mortalitu vzorku. Předpoklad takového rizika ztráty vzorku převážil nad zvážením mortality způsobené samotnou délkou testování a odstoupením od studie v jejím průběhu (nedokončením administrace). Bylo proto usouzeno, že bude vhodnější akceptovat riziko ztráty osobního údaje ze závěru dotazníku (např. o sexuální orientaci či pohlaví), kdy bude nicméně baterie již částečně vyplněna a data budou využitelná pro dílčí analýzy (například korelace mezi proměnnými či faktorová analýza), než risk odlivu respondentů ihned v úvodu z důvodu citlivých položek, kdy by v případě takové sekvence otázek mohly zůstat v datech pouze dílčí (anebo žádné) údaje o respondentovi a zároveň žádná data k předkládaným dotazníkům.

V této studii byli respondenti motivováni k účasti pouze slosováním o drobnou finanční odměnu. Jak však vzešlo z kvalitativních postřehů z průběhu výzkumu, řada participantů (především těch ne-heterosexuálních) byla motivována ke své účasti samotným zájmem o to, jaké studie přinese výsledky. I v této dílčí studii byli respondenti ujišťováni o anonymitě jejich účasti a jimi poskytnutých dat, na což byl opět kladen zvláštní důraz vzhledem k citlivosti informací, které byly při sběru zjišťovány (sexuální orientace). Sběr dat probíhal v období od konce roku 2019 do léta 2022 a je potřeba zdůraznit, že jeho realizace byla značně komplikována a narušována průběžně probíhající globální pandemií (původní návrh designu výzkumu i jeho samotné zahájení byly rovněž ve formátu osobní administrace). Celkový počet respondentů, kteří dali souhlas s účastí na výzkumu, byl 389, avšak kompletně vyplnilo celou baterii nástrojů 211 respondentů. Zbývající účastníci celou administraci nedokončili, tzn. vyplnili pouze větší či menší část sady nástrojů. Některá z těchto neúplných dat však po celkovém zvážení jejich přínosu a validity mohla být přesto využita k dílčím analýzám, například k explorační faktorové analýze některých využitých nástrojů, a to za předpokladu, že

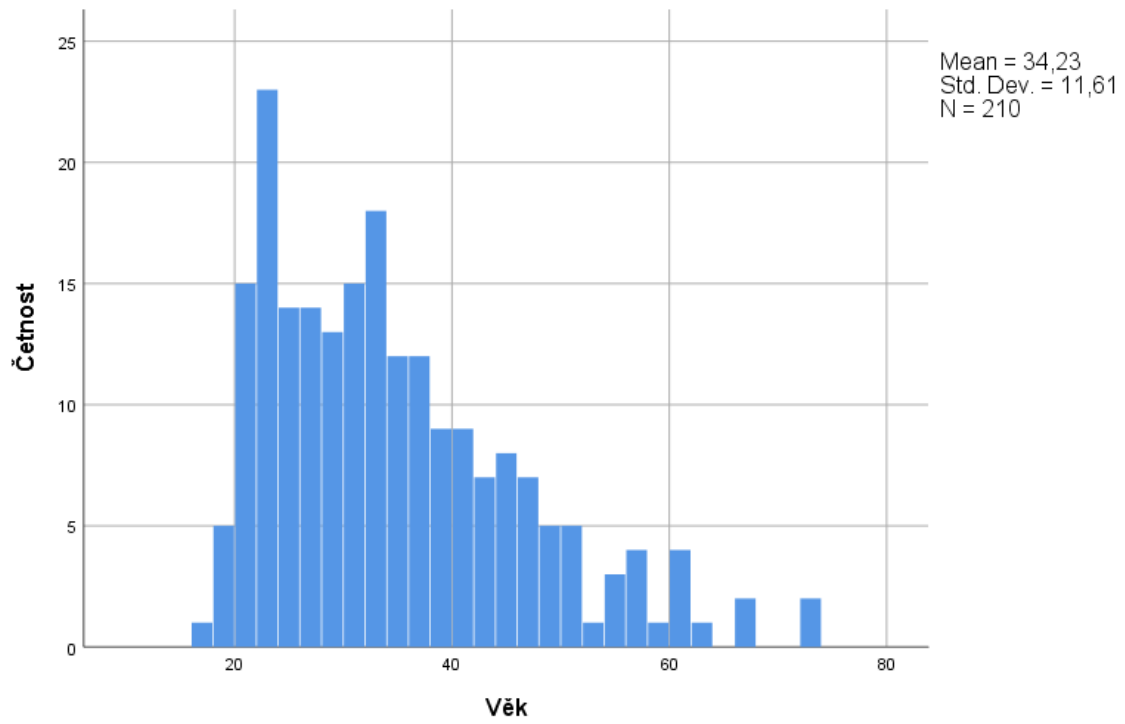
byla vyplněna od respondenta daná škála kompletně. Pro analýzy směřující k porovnání cílových skupin v jednotlivých proměnných byly využity pouze protokoly vyplněné kompletně. Z celkového počtu kompletně vyplněných 211 protokolů byl z datového souboru před analýzami ještě odstraněn 1 protokol z důvodu vyhodnocené nedostatečné validity odpovědí vyplývající z posouzení celkového času administrace a homogenosti zaznamenaných odpovědí (na všechny položky zaznačena tatáž krajní odpověď). Vzhledem k internetové administraci baterie lze na důvody poměrně viditelné ztráty vzorku v průběhu vyplňování (46 %) pouze usuzovat, s největší pravděpodobností mohla být dána délkou administrace.

Statistické zpracování dat bylo provedeno za využití statistického softwaru SPSS 25 a po ověření předpokladů využití jednotlivých statistických procedur. Z kompletních protokolů zařazených do veškerých analýz ($N = 210$) byl vyčíslen průměrný věk celkového souboru v této studii $m = 34,23$ let ($s = 11,6$). Variační rozpětí věku výzkumného souboru se pohybovalo od 17 do 73 let. Celkovou distribuci věku respondentů ze vzorku ukazuje přehledně graf č. 4. Z 210 respondentů bylo 88 žen a 122 mužů. Grafy č. 5 a 6 zřetelně vykreslují poměr žen a mužů a poměr heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v této studii. Je zřejmé, že zatímco mezi ženami a muži jsou celkové absolutní počty participantů relativně vyrovnané, z hlediska sexuální orientace je vzorek naopak spíše nevyrovnaný, s převahou osob identifikujících se s menšinovými sexuálními orientacemi. Průměrný věk byl u žen $m = 31,2$ ($s = 10,4$), u mužů $m = 36,4$ ($s = 12$). Statistická analýza vyhodnotila signifikantní rozdíl mezi průměrným věkem mužů a žen ($t = -3,32$; $p < 0,05$), mezi heterosexuální a ne-heterosexuální podskupinou vzorku významný rozdíl v průměrném věku nalezen nebyl. Popisné statistiky k proměnné věku u podskupin respondentů dle pohlaví a sexuálních orientací přehledněji znázorňuje tabulka č. 5.

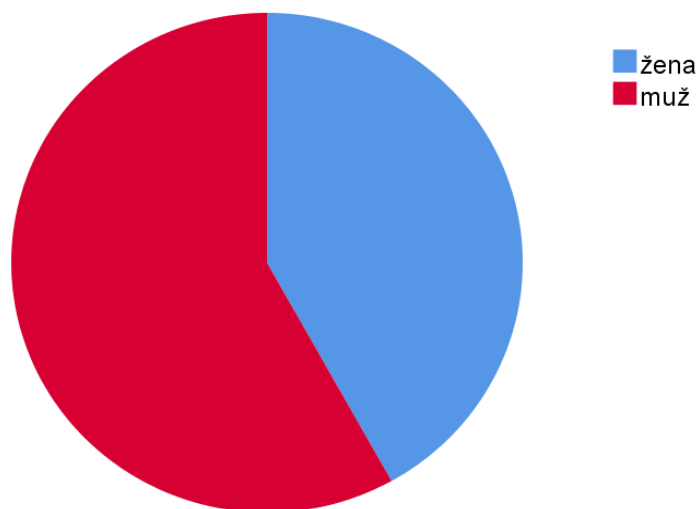
Tabulka č. 5: Popisné statistiky podskupin respondentů k proměnné věku

		Průměrný věk jednotlivých podskupin respondentů		
		N	Průměr	Standardní odchylka
Ženy	heterosexuální	45	33,80	11,665
	ne-heterosexuální	43	28,42	8,113
Muži	heterosexuální	17	33,06	13,259
	ne-heterosexuální	105	36,99	11,736

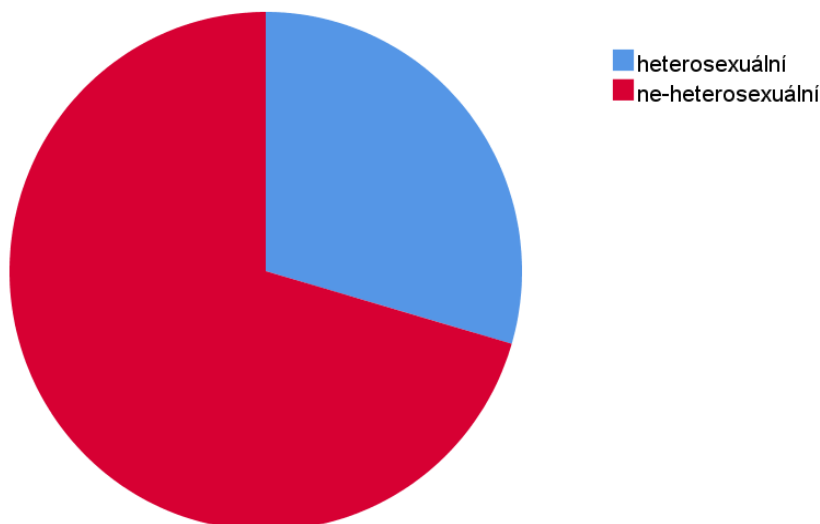
Graf č. 4: Distribuce věku respondentů ve studii č. 2

Graf č. 5: Proporce participantů studie 2 dle pohlaví

Graf č. 6: Proporce participantů studie 2 dle sexuální orientace

2.3 Nástroje

V následující části je popsán přehled nástrojů a dalších proměnných mapovaných v rámci administrovaných diagnostických baterií v obou studiích. Vzhledem k tomu, že došlo organizačně, jak bylo uvedeno výše, ke slučování tří dílčích studií do dvou, byly některé nástroje použity v obou separátních studiích, jež byly realizovány. Ty metody, jichž se to týká, budou pro redukci duplicity textu popsány pouze jednou, a to u první studie, přičemž v popisu druhé dílčí studie již bude uvedena pouze krátká zmínka o tom, že daná metoda byla rovněž použita i ve druhé studii.

Studie č. 1: Tato část výzkumu se zaměřila především na individuální difference u schopnosti emoční inteligence a dále na její vztah s emoční inteligencí rysovou a s dalšími vybranými proměnnými. Při realizaci této části výzkumu byly jednotlivé proměnné operacionalizovány následujícím způsobem:

MSCEIT (Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test) – jedná se o test emoční inteligence koncipovaný výkonnostním způsobem obdobně, jako je to běžné u klasických inteligenčních testů. Jako takový podchycuje *schopnostní* emoční inteligenci, jejíž individuální úroveň je tímto nástrojem, o jehož českou adaptaci se zasloužili Humpolíček & Slezáčková (2012), možno porovnat s populační normou. Test je poměrně obsáhlý, skládá se z několika různých subtestů, které jsou vyvinuty na teoretickém základu Saloveye a Mayera (1990), potažmo na jejich přepracované novější verzi modelu, ve kterém rozdělují celý konstrukt do

čtyř složek (Mayer & Salovey, 1997). Test vyhodnocuje jak celkovou individuální úroveň emoční inteligence člověka, tak dílčí čtyři složky schopností, tj. správné vnímání emocí, porozumění emocím, využití emocí (jak efektivně jedinec využívá emoce pro facilitaci kognitivních procesů) a regulování emocí. Kromě standardních skóre celkové úrovně emoční inteligence a hodnot dílčích složek test vyčísluje rovněž dva údaje vyššího řádu, tzv. emoční inteligenci založenou na zkušenosti (skládá se ze složek vnímání a využívání emocí) a dále tzv. strategickou emoční inteligenci, kterou tvoří porozumění emocím a jejich odpovídající řízení. Hodnoty hrubých skóre, které vyčísluje vyhodnocovací systém společnosti Hogrefe, jsou vyvinuté na bázi konsenzuálního skórování, jehož princip byl podrobněji popsán v teoretické části práce. Manuál české verze poskytuje podrobné informace o průběhu standardizace, a pokud jde o psychometrické kvality testu, referují jeho autoři v případě reliability o excelentních hodnotách odhadů pro test jako takový (nad 0,9), dílčí složky, tj. čtyři oblasti emoční inteligence, vykazovaly uspokojivou úroveň odhadů reliabilit od 0,8 do 0,9, přičemž nižší hodnoty se pojily s doménou využití emocí a vyšší se schopnostmi emoce správně vnímat. Z důkazů validity testu jsou v manuálu demonstrovány údaje o prediktivní validitě (např. akademická úspěšnost, problémové chování nebo citové vazby) nebo o diskriminační schopnosti nástroje vůči kognitivnímu intelektu (referovány jen mírné či minimální vztahy s Ravenovými maticemi a s dílčími Wechslerovými zkouškami), aktuální náladě či rysové emoční inteligenci.

VMT (Viedeňský maticový test) – jedná se o jednodimenzionální inteligenční test, který je koncipován na podobném principu jako známé Ravenovy matice. Testem je měřen tzv. g-faktor obecné inteligence a úkolem testovaného je u 24 položek s postupně vzrůstající obtížností vybírat z nabízených možností jednu správnou, která zapadá do řešení předkládané úlohy. Pro celkovou sadu úloh má testovaný jedinec manuálem stanovený časový limit, konkrétně 25 minut, jedná se proto spíše o kratší inteligenční test a jeho využití je tedy optimalizováno jak pro individuální, tak skupinovou administraci. Nástroj je adaptován i v našem prostředí, je vydáván společností Hogrefe. Autory české verze jsou Klose, Černochová, & Král (2002), kteří považují uváděné údaje o odhadech reliability v manuálu testu za dostatečné a předkládají jako další oporu pro psychometrickou kvalitu nástroje i informace o vysoké souvztažnosti tohoto testu s jinými testy inteligence, konkrétně s Amthauerovým IST a s Ravenovými standardními progresivními maticemi (validita konvergentní).

SEIS (Schutte Emotional Intelligence Scale) - škála rysové emoční inteligence, jejímiž autory v původní verzi čítající 33 položek jsou Schutte et al. (1998), kteří k nástroji uvádějí, že je

založen na modelu emoční inteligence Saloveye a Mayera, který vnímají jako nejkompaktnější a nejvíce vyčerpávající. Byť je škála vyvinuta na modelu považovaném za schopnostní, měří jej skrze hodnocení typického chování jedince, jedná se tedy o sebesposuzovací škálu, a jako taková tudíž operacionalizuje rysovou emoční inteligenci. Při vývoji nástroje obsahovala původní banka položek nejprve 62 tvrzení, za pomoci explorační faktorové analýzy byla redukována následně na počet 33 položek, které systily první faktor, což vedlo autory k proklamaci, že je škála jednofaktorová. Zároveň bylo jejich stanoviskem, že jednotlivé položky dostatečně dobře a proporčně zastupovaly domény modelu Saloveye a Mayera. Deklarovaná jednofaktorovost nástroje autory nasměrovala též k názoru, že škála měří globální rysovou emoční inteligenci, jak uvádí Schutte et al. (2001). Navzdory původním proklamacím se při následných studiích ověřujících psychometrickou kvalitu nástroje taková jednoznačnost ohledně faktorové struktury nepotvrzovala (Austin et al., 2004; Saklofske, Austin, & Minski, 2003; Petrides & Furnham, 2000). Kromě faktorové struktury byly výzkumně zkoumány i další ukazatelé validity, například Petrides & Furnham (2000) referují o evidenci pro prediktivní a diskriminační validitu a objevují se také stanoviska o face-validitě škály či o tom, že má nástroj potenciál vykazat určitou inkrementální míru validity nad rámec rozptylu vysvětleného jinými proměnnými (Schulze & Roberts, 2007).

Položky nástroje jsou koncipovány ve formě pětistupňové Likertovy škály, na níž respondenti odpovídají svým posouzením míry souhlasu či nesouhlasu s tvrzeními v jednotlivých položkách. Škála prošla z původní verze jistou formou vývoje, a to především kvůli nedostatečnému počtu reverzně kódovaných položek, kdy většina tvrzení v původní verzi vyjadřovala vyšší hodnoty emoční inteligence při silnější míře souhlasu se zněním položky (Austin et al., 2004). Úpravami byla škála ve svém obsahu pozměněna a vyústila v 41-položkovou verzi, která byla součástí také tohoto výzkumu. V revidované verzi je zhruba polovina položek reverzních. Posoudíme-li psychometrické vlastnosti nástroje, lze konstatovat, že odhady reliability (její interní konzistence) jsou velmi dobré, dosahující v jednotlivých výzkumných studiích hodnot 0,84 a vyšších, a to jak pro původní kratší, tak pro obsáhlejší revidovanou verzi (Schutte et al., 1998; Austin et al., 2004). Autorka škály a její kolektiv při publikování nástroje umožnila využívání metody pro účely výzkumné a klinické. Pravděpodobně i proto se škála stala poměrně častou formou operacionalizace rysové emoční inteligence v různých výzkumech, výhodou je také její relativní jednoduchost a krátká administrace ve srovnání s jinými škálami emoční inteligence. Baumgartner & Molčanová (2009) převedli škálu do českého a slovenského jazyka (přeložená verze byla poskytnuta doc.

Baumgartnerem). V tomto výzkumu dosáhly odhady reliability škály při posouzení jak formou split-half, tak u vnitřní konzistence hodnot 0,86 u dílčí studie č. 1, u dílčí studie č. 2 se pak jednalo o koeficient 0,89 v případě vnitřní konzistence a 0,91 pro split-half reliabilitu. Jedná se tedy o podobně dobrou či dokonce ještě lepší úroveň reliability, jako byla prokázána ve studiích výše uvedených autorů.

Demografické ukazatele a další proměnné – mezi dalšími proměnnými, které byly od participantů zjišťovány, patřily věk respondenta (uváděný v letech), pohlaví, bydliště respondenta (ve studiích bylo zjišťováno zjednodušenou formou ve smyslu odpovědí „město“ či „venkov“), vzdělání respondenta (možnosti k výběru byly „základní vzdělání“, „střední vzdělání“, „střední vzdělání s maturitou“ a „vysokoškolské vzdělání“) a subjektivní posouzení zdravotního stavu respondenta (probandi mohli odpovídat na pětibodové stupnici od kategorie „jsem po tělesné a duševní stránce zdrav(a) a bez potíží“ až k možnosti „trpím velmi vážným tělesným nebo duševním onemocněním či postižením, které mi brání normálně žít a kde mohu očekávat pouze další zhoršování“). Všechny tyto proměnné byly předkládány respondentům u této dílčí studie v úvodu administrace po podepsání formuláře s informovaným souhlasem (odlišný postup byl volen v případě druhé dílčí studie, viz dále). Důležitou a nezbytnou součástí tohoto bloku otázek byl také dotaz na identifikaci respondenta se sexuální orientací, aby mohlo být zajištěno dosažení výzkumného cíle. V této dílčí studii bylo možné ze strany respondenta uvést pouze možnost „heterosexuální“ anebo „homosexuální“, neboť již v předcházejícím náboru účastníků výzkumu bylo explicitně stanoveno (a zájemcům o účast jednoznačně sděleno), že uvedené dva protipóly sexuální orientace jsou jedním z hlavních kritérií pro zařazení do vzorku; nevyvstala proto nutnost v dotazu specifikovat ztotožnění respondenta s nějakou jinou formou sexuální orientace, o nichž se vedou diskuse (např. bisexualita, asexualita).

Studie č. 2: Tato studie, jež se zaměřovala především na individuální diference u rysové emoční inteligence a na její vztah s dalšími proměnnými, jako jsou rysová emoční regulace či osobnostní proměnné, obsahovala stejnou škálu rysové emoční inteligence (SEIS), která byla použita v případě studie č. 1, proto nebude na tomto místě znovu popisována. Dalšími proměnnými, které byly u této studie měřeny, byly osobnostní proměnné a rysová regulace emocí. Jejich operacionalizace proběhla prostřednictvím následujících nástrojů:

NEO-FFI (NEO pětifaktorový osobnostní inventář) – jedná se o známou verzi osobnostního dotazníku měřícího pětici charakterových rysů označovaných jako tzv. velká pětka (extraverze, přívětivost, svědomitost, emocionální stabilita a otevřenost vůči zkušenosti). Inventář čítá

celkem šedesát položek, každý ze zmíněných rysů je zastoupen proporčně stejným počtem položek, u kterých respondenti zaznamenávají na pětistupňové Likertově škále, nakolik je jednotlivá tvrzení vystihují. Autoři české verze dotazníku referují o uspokojivé míře odhadů reliability vnitřní konzistence u jednotlivých pěti faktorů a poskytují údaje o důkazech validity, která byla hodnocena například korelacemi s jinými metodami vyvinutými na měření konstruktů osobnosti (ukazatelé konvergentní validity) anebo souvztažností s faktory odvozenými z lexikálních analýz, konkrétně posouzením dvojic antonym (Hřebíčková & Urbánek, 2001).

ERQ (Emotion Regulation Questionnaire) – tento dotazník je krátkou škálou rysové emoční regulace, která měří tendenci osob regulovat emoce dvěma způsoby, a sice kognitivním přehodnocením a potlačením emoce. Položky dotazníku utvořili Gross a John (2003). Obsahem je 10 tvrzení, u kterých respondenti odpovídají na sedmibodové Likertově škále, u níž vyjadřují svou míru souhlasu na stupnici „silně nesouhlasím“ (1) až „silně souhlasím“ (7). Typická položka, na kterou respondent odpovídá, je např. „Kontroluji své emoce tak, že je nedávám najevo před ostatními“ pro emočně-regulační strategii expresivního potlačení. Naopak položkou odpovídající kognitivnímu přehodnocení je tvrzení „Pokud chci pocítovat nepříjemnou emoci méně, změním pohled, nebo názor na situaci, ve které se nacházím.“ Z celkového počtu deseti tvrzení cílí šest položek na měření strategie kognitivního přehodnocení, zbývající čtyři měří tendence emoce potlačovat. Všechny položky jsou kódovatelné tak, že vyšší míra souhlasu s tvrzením odpovídá častějšímu využívání dané emočně regulační strategie (typické chování). Výhodou nástroje je krátkost a s tím spjatá možnost rychlé administrace. Oceňovanou vlastností této škály je také fakt, že jejím obsahem jsou i položky směřující na regulaci pozitivních emocí, nikoli jen emocí považovaných za negativní. Na druhou stranu zacílení na jen dvě vybrané strategie emoční regulace může být někdy vytýkáno jakožto příliš reduktivní pohled, nicméně domníváme se, že nástroj je ve své podobě pro prvotní exploraci námi hledaných meziskupinových rozdílů či podobností dostačující. Psychometrické charakteristiky dotazníku byly opakovaně výzkumně prozkoumávány, validita byla například ověřována konvergencí se subjektivním a psychologickým well-beingem, validizace probíhala též prostřednictvím faktorových analýz, které potvrzovaly existenci dvou v pozadí stojících faktorů (emočně-regulačních strategií), reliabilita (vnitřní konzistence) dosahovala u dvou výše zmíněných strategií hodnot od 0,73 do 0,83 (např. Wang, Yuan, Han, & Wang, 2022; Zhang & Bian, 2020). Reliabilita nástroje v tomto výzkumu dosáhla v odhadu vnitřní konzistence hodnoty 0,85 pro emočně-regulační strategii kognitivního přehodnocení a

koeficientu 0,83 pro emočně-regulační strategii potlačování emocí, jedná se tedy o hodnoty podobné těm z jiných výzkumů, anebo ještě mírně lepší.

Demografické ukazatele a další proměnné – tyto položky byly v zásadě stejného znění, jako bylo popsáno u studie č. 1, došlo pouze k drobným dílčím změnám a částečnému obohacení tohoto bloku. Kromě toho, že se u této studie jednalo o odlišný typ administrace (elektronický sběr dat), zastoupení položek nebylo v úvodu administrace po informovaném souhlasu respondenta, jako tomu bylo u dílčí studie č. 1, ale až v samotném závěru, tedy poté, co participanti souhlasili se svou účastí na studii a vyplnili jednotlivé škály a dotazníky. V obsahu bloku těchto položek došlo oproti předchozí studii ke dvěma drobným úpravám – první z nich bylo doplnění možnosti odpovědi „bisexuální“ u položky dotazující se na identifikaci respondenta se sexuální orientací. Důvodem byl předpoklad, že způsob náboru respondentů do vzorku (odvozený od kritérií zařazení do vzorku) v této studii nebude moci být tak snadno kontrolovaný kvůli elektronické formě sběru dat, a důvodně se proto dalo předpokládat, že se po inzerci výzkumné studie budou chtít účastnit i osoby s jinou sexuální orientací než homosexuální a heterosexuální.

Druhou změnou, která v této části byla provedena, bylo doplnění tří položek, jejichž vyplnění bylo dobrovolné a které byly navoleny tak, aby se zobrazovaly při administraci pouze těm účastníkům výzkumu, kteří zaznamenali, že se identifikují s některou z menšinových sexuálních orientací. První ze tří dodatečných dotazů směřoval na zjištění toho, jak velkému okruhu různých sociálních skupin ne-heterosexuálních respondentů (konkrétně mezi rodinnými příslušníky, mezi přáteli a mezi kolegy v práci či spolužáky při studiu) je známa menšinová sexuální orientace respondenta (ne-heterosexuální participanti vybírali u každé ze tří skupin z možností „nikdo“, „pouze pár osob“, „většina“ či „všichni“). Další doplněnou položkou byla otázka, zda se ne-heterosexuální jedinci setkávají ve svém okolí s diskriminací či s negativním přístupem vůči své osobě z důvodu sexuální orientace, přičemž odpovídat bylo možno na škále „nikdy – výjimečně – občas – často“. Poslední ze tří doplněných položek cílila na posouzení celkové spokojenosti ne-heterosexuálního respondenta se životem v České republice s ohledem na jeho sexuální orientaci. K tomuto dotazu byly nabízeny odpověďové možnosti v rámci pětibodové škály s krajními hodnotami „zcela spokojený/á“ a „zcela nespokojený/á“.

2.4 Hypotézy

Pro výzkum jako celek byla dopředu stanovena sada deseti hypotéz, na jejichž exploraci či případnou replikaci studií cílíme. Mezi ty primární a doposud komplexněji empiricky

neověřované patří hypotézy zaměřené na porovnávání různě sexuálně orientovaných skupin respondentů (H1 až H4). Zbývající hypotézy (H5 až H10) jsou generovány z již existujících výzkumů a cílí buďto na replikaci minulých výzkumů anebo případně na další ozřejnění doposud nekonzistentních výsledků studií dřívějších.

- H1: Mezi skupinou heterosexuálních a ne-heterosexuálních osob nebude nalezen rozdíl v průměrné schopnostní (H1a) a v průměrné rysové emoční inteligenci (H1b).
- H2: Mezi skupinou heterosexuálních a ne-heterosexuálních osob nebude nalezen rozdíl v průměrné emoční regulaci.
- H3: Skupiny heterosexuálních a ne-heterosexuálních osob si budou podobny v tom, jak běžně využívají emočně-regulační strategii kognitivního přehodnocení.
- H4: Skupiny heterosexuálních a ne-heterosexuálních osob si budou podobny v tom, jak běžně využívají emočně-regulační strategii potlačování emocí.
- H5: Ženy budou mít vyšší úroveň emoční inteligence.
- H6: Rysová emoční inteligence bude souviset s osobnostními dimenzemi.
- H7: Schopnostní emoční inteligence bude souviset s kognitivním intelektem.
- H8: Rysová emoční inteligence a schopnostní emoční inteligence spolu budou slabě souviset.
- H9: Emoční inteligence bude souviset s věkem.
- H10: Emoční inteligence bude souviset se zdravotním stavem.

3 Výsledky

Pro zachování dosavadního způsobu řazení podkapitol k prezentaci výzkumné studie, tj. odděleně pro obě dílčí studie, přistoupíme i v této části nejprve k uvedení výsledků z první dílčí studie, následně z druhé, a poté se je pokusíme v obecnější rovině shrnout v komplexní podobě v rámci jedné celistvé diskuze. Věříme, že se tím zachová přehlednost výkladu.

3.1 Výsledky první větve výzkumu

Tabulka č. 6 názorným způsobem předkládá zjištěné údaje o síle vztahů jednotlivých proměnných v dílčí studii č. 1 (schopnostní emoční inteligence, rysová emoční inteligence, kognitivní intelekt a jednotlivé demografické proměnné) a zároveň poskytuje odpovědi na některé hypotézy, které byly ve výzkumu stanoveny a které cílily na replikaci zjištění z jiných výzkumných studií. Potvrdila se slabá korelace schopnostní a rysové emoční inteligence, a to vysoce statisticky signifikantní ($r = 0,311$; $p < 0,001$), čímž je verifikována hypotéza H8. Bylo

také replikováno, že emoční inteligence koncipována schopnostním způsobem souvisí pozitivně s klasickým kognitivním intelektem ($r = 0,150$; $p < 0,05$), třebaže síla této souvztažnosti je jen velmi malá a na hraně statistické signifikance. Je tím nicméně statisticky podpořena hypotéza č. 7 a daný předpoklad považujeme v rámci této studie za replikovaný.

Tabulka č. 6: Korelační tabulka jednotlivých proměnných mapovaných ve studii č. 1

		Bydliště	Věk	Zdravotní stav	MSCEIT	VMT	SEIS
Vzdělání	r	,243**	,574**	-,070	,206**	,043	,148
	p	,001	,000	,344	,005	,564	,050
	N	184	182	184	184	184	175
Bydliště	r	1	,119	-,009	,219**	,069	,171*
	p		,108	,906	,003	,353	,024
	N		182	184	184	184	175
Věk	r		1	,116	,078	-,059	,029
	p			,117	,298	,431	,710
	N			182	182	182	173
Zdravotní stav	r				-,025	-,098	,076
	p				,731	,186	,320
	N				184	184	175
MSCEIT	r				1	,150*	,311**
	p					,042	,000
	N					184	175
VMT	r					1	-,165*
	p						,029
	N						175

** $p < 0,01$ * $p < 0,05$
MSCEIT – Test schopnostní emoční inteligence; SEIS – Škála rysově emoční inteligence;
VMT – Vídeňský maticový test inteligence

Zajímavým zjištěním je v tomto ohledu z téže tabulky patrná signifikantní kladná souvislost emoční inteligence jak se vzděláním respondenta, tak s místem, odkud respondent pocházel. S vyšší mírou emoční inteligence je tak spjato vyšší vzdělání a také bydliště v zalidněnějších oblastech (městech), jak prokázaly biseriální korelace. Tyto vztahy jsou navíc konzistentní napříč oběma větvemi emoční inteligence a jsou statisticky významné jak pro rysovou, tak pro schopnostní emoční inteligenci, u které jsou zmíněné korelace silnější. Za velice zajímavý je považován sice velmi slabý, nicméně statisticky významný negativní vztah rysově emoční inteligence s kognitivním intelektem ($r = -0,165$; $p = 0,029$). Výsledky vztahů

jednotlivých proměnných se zdravotním stavem respondentů byly všechny nesignifikantní, čímž nebyla zjištěna podpora pro hypotézu H10. Výsledky však pravděpodobně značně ovlivnila i velmi nízká variabilita proměnné „zdravotní stav“ – většina respondentů byla spíše mladšího věku a svůj zdravotní stav popisovala jako bezproblémový. Tentýž důvod (nízká variabilita) se pravděpodobně odrazil i v neprokázání replikace ohledně pozitivního vztahu emoční inteligence s věkem; empirická podpora pro výzkumnou hypotézu H9 tudíž nebyla získána.

Tabulka č. 7 uvádí vzájemné hodnoty korelací mezi celkovou schopností emoční inteligencí a jejími jednotlivými čtyřmi hlavními složkami. Překvapivá se v tomto ohledu zdá být nesouvztažná hodnota vnímání emocí s regulací emocí, která v původní adaptované verzi vykazovala sice nízkou, avšak statisticky významnou úroveň korelace, což však může být způsobeno značně menší velikostí výzkumného vzorku této studie. Na druhou stranu výsledek může nasvědčovat opodstatněnému rozdělení skóre do nadřazených faktorů strategické emoční inteligence a emoční inteligence založené na zkušenosti. Potvrdily se vzájemné vztahy všech dimenzí nástroje MSCEIT s celkovou úrovní schopnosti emoční inteligence, s nejvyšší hodnotou pro dimenzi využití emocí.

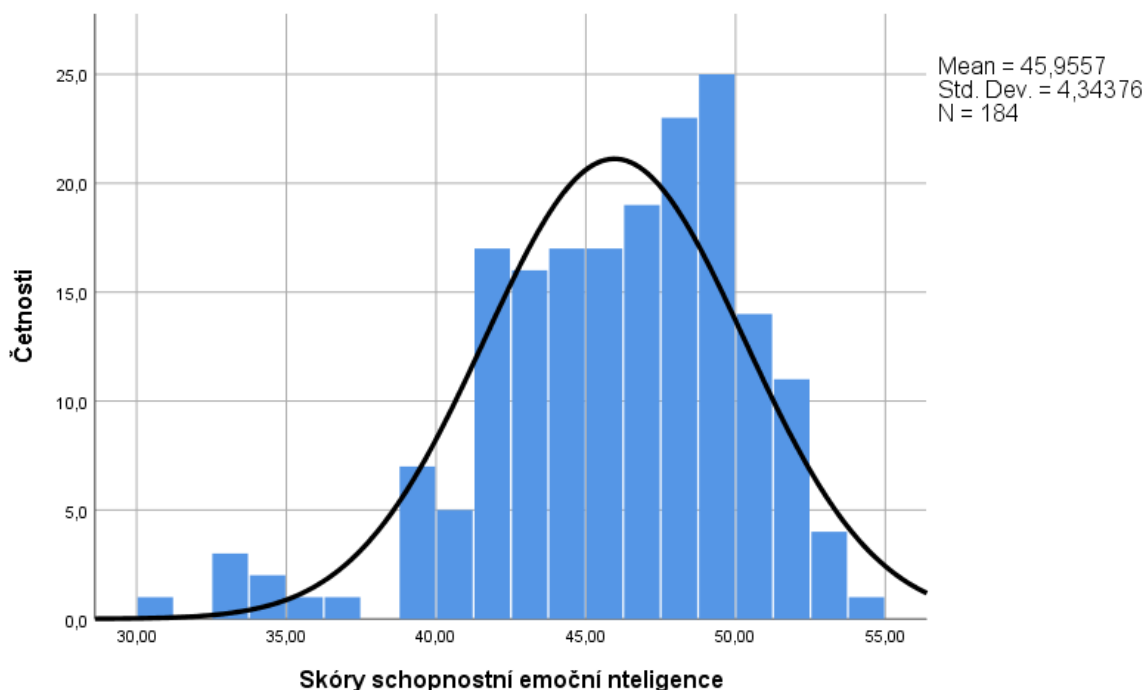
Tabulka č. 7: *Vzájemné korelace mezi nástrojem MSCEIT a jeho složkami (N = 184)*

		MSCEIT celkem	Vnímání emocí	Využití emocí	Porozumění emocím	Regulace emocí
MSCEIT celkem	r	1	,704**	,773**	,691**	,562**
	p		,000	,000	,000	,000
Vnímání emocí	r		1	,533**	,203**	,126
	p			,000	,006	,088
Využití emocí	r			1	,318**	,267**
	p				,000	,000
Porozumění emocím	r				1	,301**
	p					,000
Regulace emocí	r					1
	p					
** p < 0,01 * p < 0,05						

Dvoufaktorová ANOVA byla použita pro statistické posouzení rozdílů v emoční inteligenci mezi ženami a muži a mezi odlišně sexuálně orientovanými respondenty, a také pro zachycení případného interakčního efektu obou proměnných. Předpoklad normálního rozdělení proměnné emoční inteligence byl dán již samotnou velikostí souboru, Levenův test prokázal

skrže nesignifikantní testovou statistikou splnění předpokladu homogenity variance. Distribuci hrubých skóre schopnosti emoční inteligence znázorňuje přehledně graf č. 7. Průměrné skóre a standardní odchylky u skupin respondentů pro celkovou schopnostní inteligenci a pro její čtyři základní dimenze (složky testu MSCEIT) jsou zvláště pro ženy a muže uvedeny v tabulce č. 8 a zvláště pro heterosexuální a homosexuální respondenty v tabulce č. 9.

Graf č. 7: Distribuce skóre schopnosti emoční inteligence v celkovém souboru respondentů

Tabulka č. 8: Popisné statistiky ke schopnosti emoční inteligenci a k jejím čtyřem dílčím schopnostem u podskupin žen a mužů

		N	Průměr	Standardní odchylka	Standardní chyba
Celková schopnostní emoční inteligence	ženy	98	45,85	4,326	,437
	muži	86	46,07	4,386	,473
Vnímání emocí	ženy	98	43,56	6,948	,702
	muži	86	43,29	6,847	,738
Využití emocí	ženy	98	44,05	5,718	,578
	muži	86	43,50	6,569	,708
Porozumění emocím	ženy	98	59,39	7,276	,735
	muži	86	61,52	6,834	,737
Regulace emocí	ženy	98	36,42	5,391	,545
	muži	86	35,98	4,786	,516

Tabulka č. 9: Popisné statistiky ke schopnostní emoční inteligenci a k jejím čtyřem dílčím schopnostem u podskupin heterosexuálních a homosexuálních respondentů

		N	Průměr	Standardní odchylka	Standardní chyba
Celková schopnostní emoční inteligence	heterosexuální	103	45,60	4,328	,427
	homosexuální	81	46,41	4,348	,483
Vnímání emocí	heterosexuální	103	42,95	7,343	,724
	homosexuální	81	44,05	6,243	,694
Využití emocí	heterosexuální	103	43,37	6,470	,638
	homosexuální	81	44,33	5,636	,626
Porozumění emocím	heterosexuální	103	60,37	6,679	,658
	homosexuální	81	60,40	7,715	,857
Regulace emocí	heterosexuální	103	35,70	5,219	,514
	homosexuální	81	36,87	4,916	,546

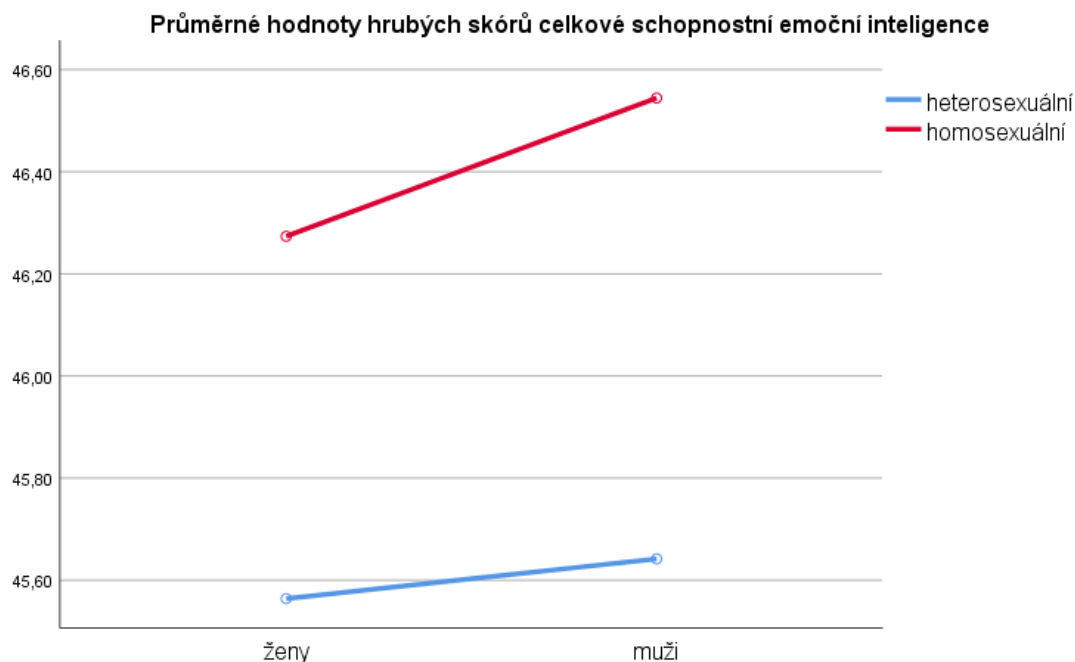
Mezi ženami a muži byl jen minimální rozdíl v celkové schopnostní emoční inteligenci. Homosexuální respondenti ve srovnání s heterosexuály v této proměnné sice vykazují vyšší průměrné skóry, avšak dvoufaktorová analýza variance neprokázala, že by existoval signifikantní vliv hlavního efektu sexuální orientace: $F(1, 180) = 1,539$, $p = 0,22$, $\eta_p^2 = 0,008$, a nesignifikantní byly také hlavní efekt pohlaví i interakční vliv obou proměnných (podrobněji tabulka č. 10). Explorovanou empirickou evidencí je podpořena výzkumná hypotéza H1, zároveň však nebyla touto dílčí studií zjištěna podpora pro replikaci relativní výhody žen v emoční inteligenci, kterou předpokládala hypotéza H5. Přehledně uvádí průměrné hodnoty schopnostní emoční inteligence v souhrnu pro jednotlivé podskupiny respondentů graf č. 8.

Tabulka č. 10: Testové statistiky dvoufaktorové analýzy rozptylu vlivu pohlaví a sexuální orientace na celkovou schopnostní emoční inteligenci

Tests of Between-Subjects Effects						
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
Corrected Model	31,584 ^a	3	10,528	,554	,646	,009
Intercept	381128,105	1	381128,105	20051,743	,000	,991
Gender	1,368	1	1,368	,072	,789	,000
Sexuality	29,250	1	29,250	1,539	,216	,008
Gender * Sexuality	,420	1	,420	,022	,882	,000
Error	3421,302	180	19,007			
Total	392047,446	184				
Corrected Total	3452,885	183				

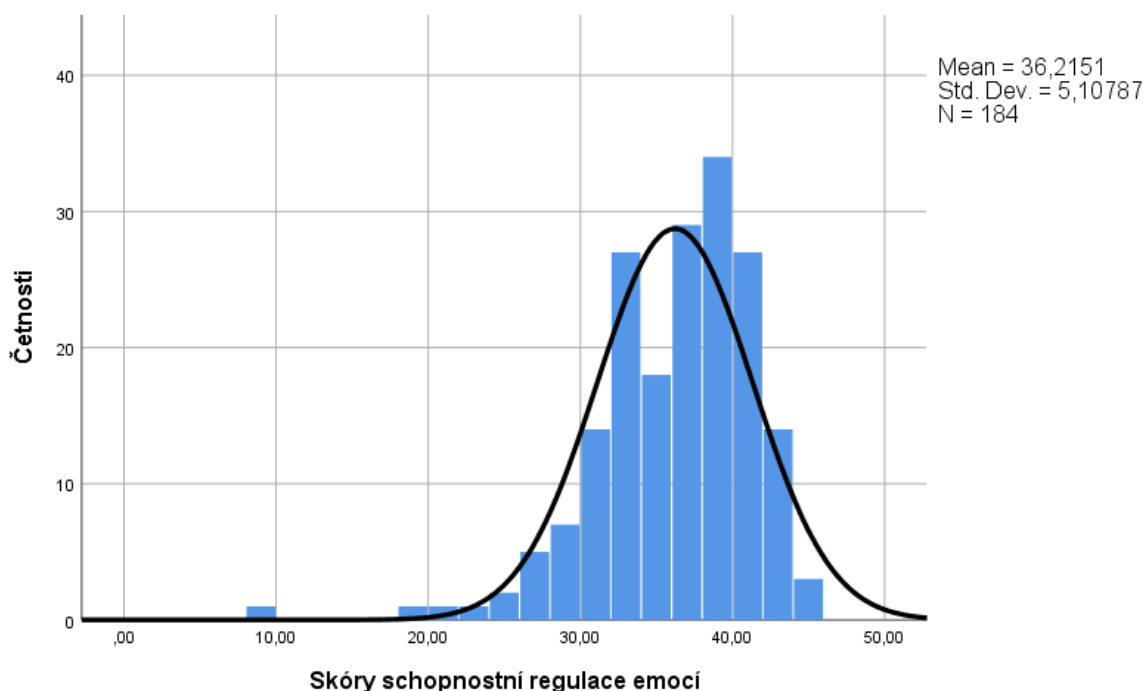
a. R Squared = ,009 (Adjusted R Squared = -,007)

Graf č. 8: Průměrné skóre celkové schopnosti emoční inteligence u heterosexuálních a homosexuálních žen a mužů

Obdobně bylo postupováno i v případě proměnné schopnosti emoční regulace, kde byly rovněž předem ověřeny předpoklady využití statistické procedury pro exploraci případných rozdílů; Levenův test byl nesignifikantní, shodnost rozptylů tudíž bylo možno předpokládat. Struktura průměrných hodnot je – pokud jde o sexuální orientaci – obdobná jako u schopnosti emoční inteligence, tzn. homosexuální respondenti skórovali v průměru výše než respondenti heterosexuální. V této dílčí dimenzi naopak ženy měly vyšší průměry ve srovnání s muži. Názorně lze trend zpozorovat v grafu č. 10, který shrnuje do jednoho obrázku všechny zkoumané podskupiny. Podobně však ani v případě těchto komparací dvoufaktorová analýza rozptylu nepotvrdila signifikanci vlivu některého z hlavních efektů na proměnnou schopnosti emoční regulace, z hlavních efektů byly explorovány u proměnné sexuální orientace testové statistiky $F(1, 180) = 2,554$, $p = 0,11$, $\eta_p^2 = 0,014$, respektive u proměnné pohlaví $F(1, 180) = 0,469$, $p = 0,49$, $\eta_p^2 = 0,003$. Nesignifikantní byl rovněž interakční efekt obou proměnných (podrobněji doloženo v tabulce č. 11). Hypotéza H2 je v této dílčí studii podpořena, jelikož významný rozdíl v emoční regulaci mezi většinou a menšinou sexuálně orientovanou podskupinou respondentů nebyl empiricky explorován.

Graf č. 9: Distribuce skóre schopnosti emoční regulace v celkovém souboru respondentů

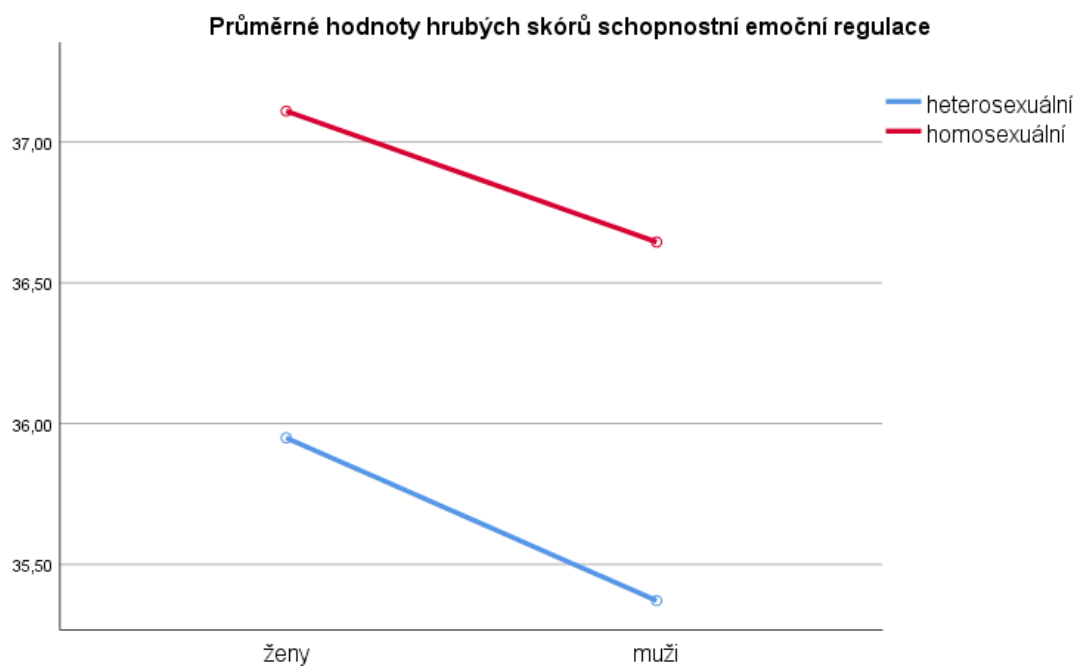
Tabulka č. 11: Testové statistiky dvoufaktorové analýzy rozptylu vlivu pohlaví a sexuální orientace na schopnosti emoční regulaci

Tests of Between-Subjects Effects

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
Corrected Model	75,721 ^a	3	25,240	,967	,410	,016
Intercept	236868,912	1	236868,912	9073,872	,000	,981
Gender	12,241	1	12,241	,469	,494	,003
Sexuality	66,671	1	66,671	2,554	,112	,014
Gender * Sexuality	,143	1	,143	,005	,941	,000
Error	4698,810	180	26,105			
Total	246096,805	184				
Corrected Total	4774,531	183				

a. R Squared = ,016 (Adjusted R Squared = -,001)

Graf č. 10: Průměrné skóry ve schopnosti emoční regulaci u skupin heterosexuálních a homosexuálních žen a mužů

Rysová emoční inteligence byla analyzována zvláště z důvodu odlišných metodologických nastavení při administraci baterie použitých nástrojů. U tohoto způsobu konceptualizace emoční inteligence byla struktura průměrných hodnot na témže vzorku přesně opačná, tzn. ženy skórovaly výše ve srovnání s muži a homosexuální respondenti jako celek níže oproti respondentům identifikujícím se s majoritní sexuální orientací. Celkově však opět nebyly nalezeny signifikantní rozdíly mezi muži a ženami či mezi heterosexuálními a homosexuálními respondenty, hypotéza H1 tím tak získává další oporu v empirických statistikách a předpoklad o vyšší emoční inteligenci u žen ve srovnání s muži, který byl stanoven v hypotéze H5, nebyl tudíž replikován v této studii ani u rysové větve konstruktů. Průměrné hodnoty a další popisné statistiky k rysové emoční inteligenci u jednotlivých podskupin respondentů shrnuje přehledně tabulka č. 12.

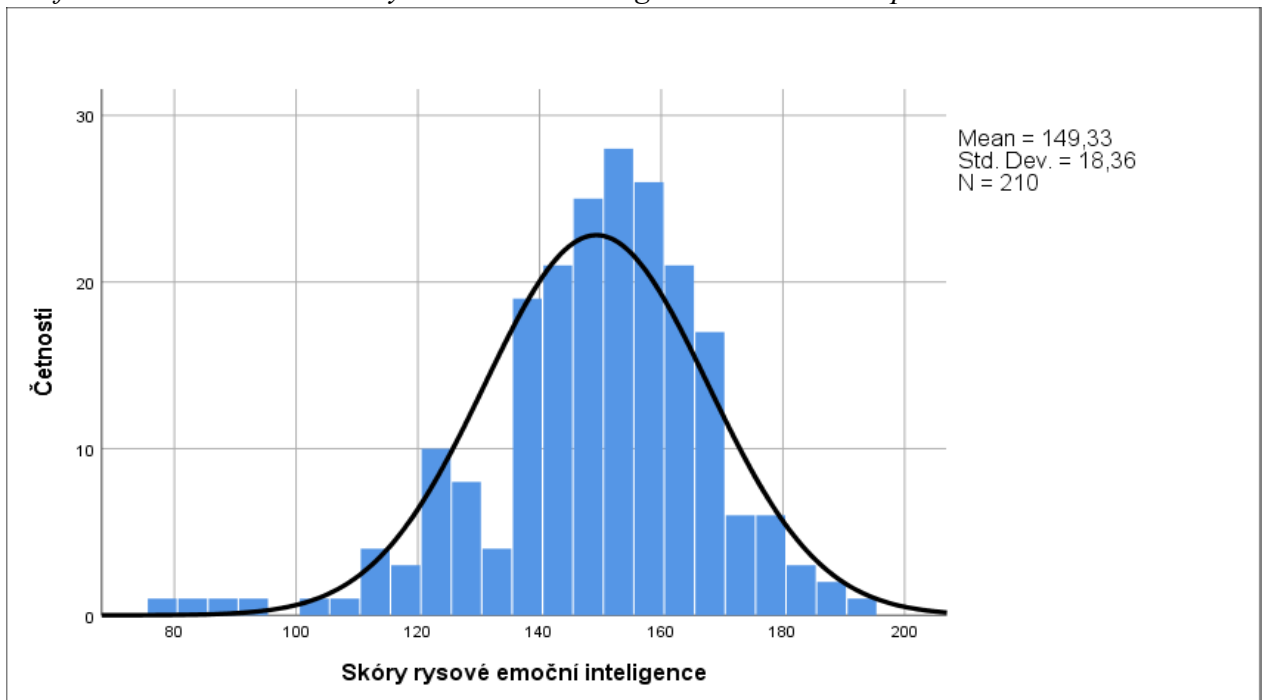
Tabulka č. 12: Popisné statistiky k rysové emoční inteligenci (SEIS) u skupin heterosexuálních a homosexuálních žen a mužů

		N	Průměr	Standardní odchylka	Standardní chyba
SEIS	Heterosexuální ženy	55	158,69	15,40	2,08
	Homosexuální ženy	40	158,98	13,50	2,13
	Heterosexuální muži	40	156,53	18,28	2,89
	Homosexuální muži	40	154,10	17,51	2,77

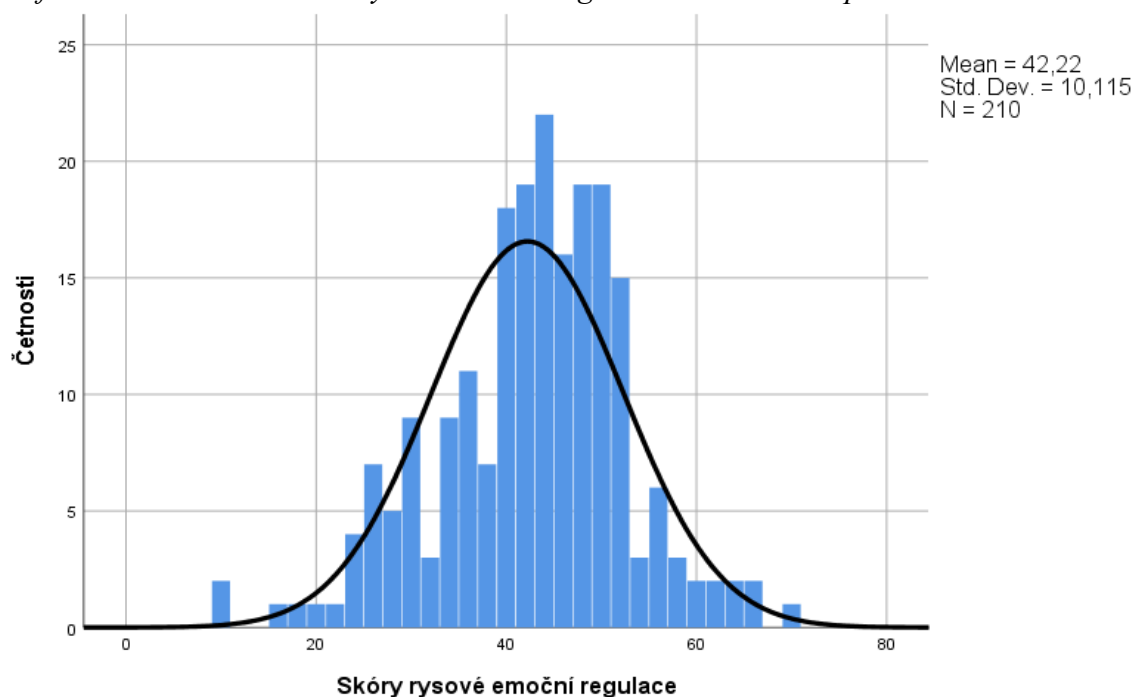
3.2 Výsledky druhé větve výzkumu

Před provedením analýz a kalkulacemi inferenčních statistik byla data explorována s ohledem na jejich distribuci, četnosti a popisné statistiky. Distribuce hrubých skóre hlavních cílových proměnných v této dílčí studii, tedy rysové emoční inteligence, rysové emoční regulace a osobnostního dotazníku přehledně znázorňují grafy č. 11 až 13.

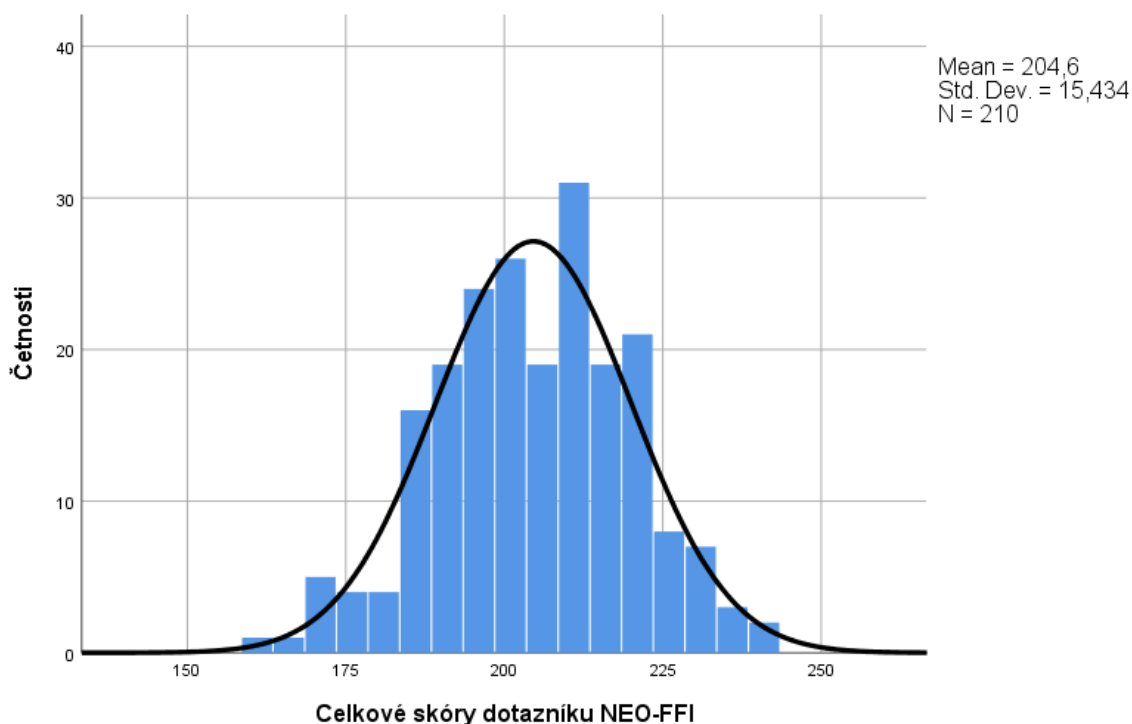
Graf č. 11: Distribuce skóre rysové emoční inteligence v souboru respondentů 2. studie

Graf č. 12: Distribuce skóre rysové emoční regulace v souboru respondentů 2. studie

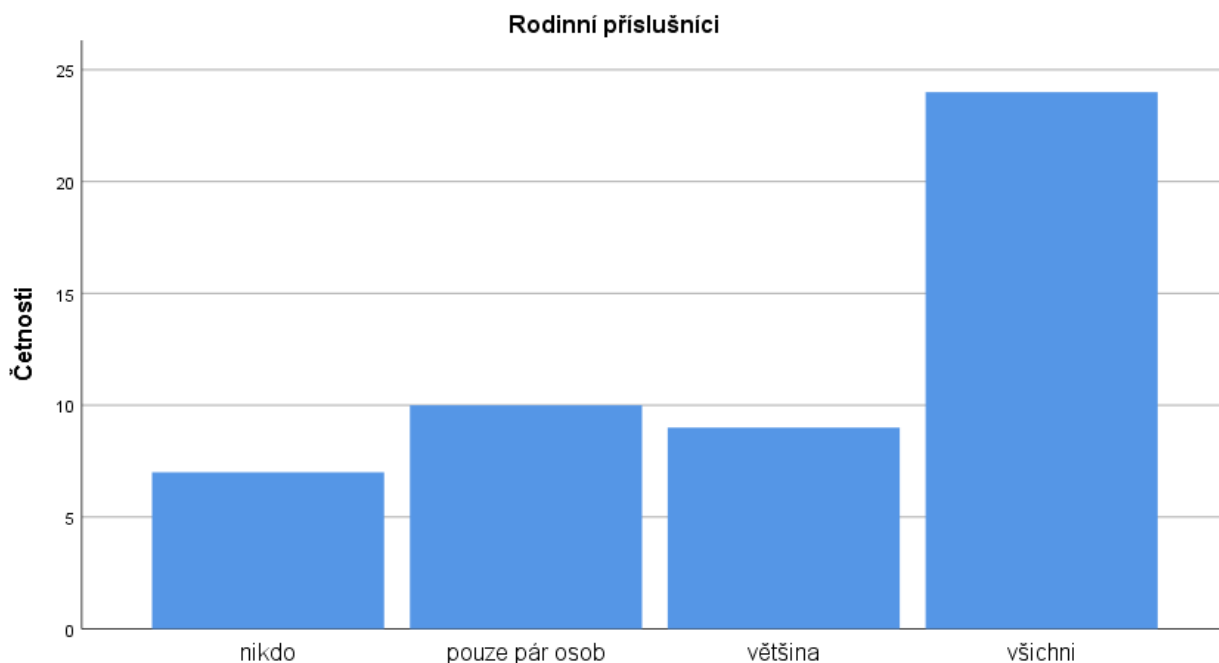

Graf č. 13: Distribuce sumativních skóre z osobnostního dotazníku NEO-FFI v celkovém souboru

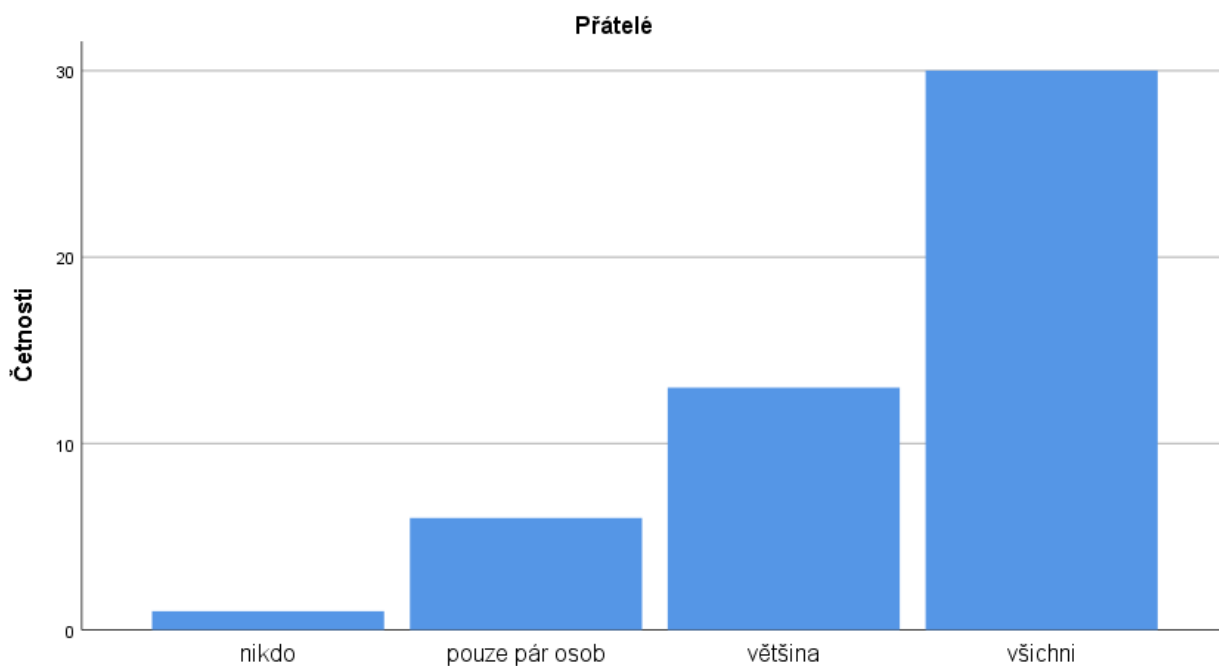

Následující grafy č. 14 až 16 poskytují přehledné údaje o tom, jak otevření jsou menšinově sexuálně orientovaní respondenti ohledně své sexuální orientace v jejich sociálních skupinách (rodina, přátelé, kolegové), respektive jak velké části osob z jejich okolí je menšinová sexuální orientace známa. Z výstupů je zřejmé, že ze sociálního okruhu rodiny a přátel je přinejmenším většina osob z okolí (či dokonce všichni) se sexuální orientací respondenta obeznámena, zatímco v pracovním prostředí dominovaly spíše odpovědi mezi pořadovou hodnotou „pouze pár osob“ až „většina“. Tyto položky však byly zařazeny do sběru jako dobrovolné a vyjádřila se k nim jen část menšinové podskupiny výzkumného vzorku (konkrétně jedna čtvrtina). Stejná proporce participantů se vyjádřila také k otázce na vlastní zkušenosti s diskriminací spojenou s jejich menšinovou orientací a dále k otázce zjišťující celkovou spokojenost s životem v českých podmínkách s ohledem na identifikaci s menšinovou orientací. Z grafů 17 a 18 je evidentní, že se s diskriminací respondenti ve svém životě potýkaly spíše výjimečně a většina pak vyjádřila spíše pozitivní názor na život v České republice stran jejich sexuální orientace. Nepřekvapivě spolu zkušenosti s diskriminací a spokojenost s životem v Česku značně negativně korelovaly ($r = -0,51$, $p < 0,001$).

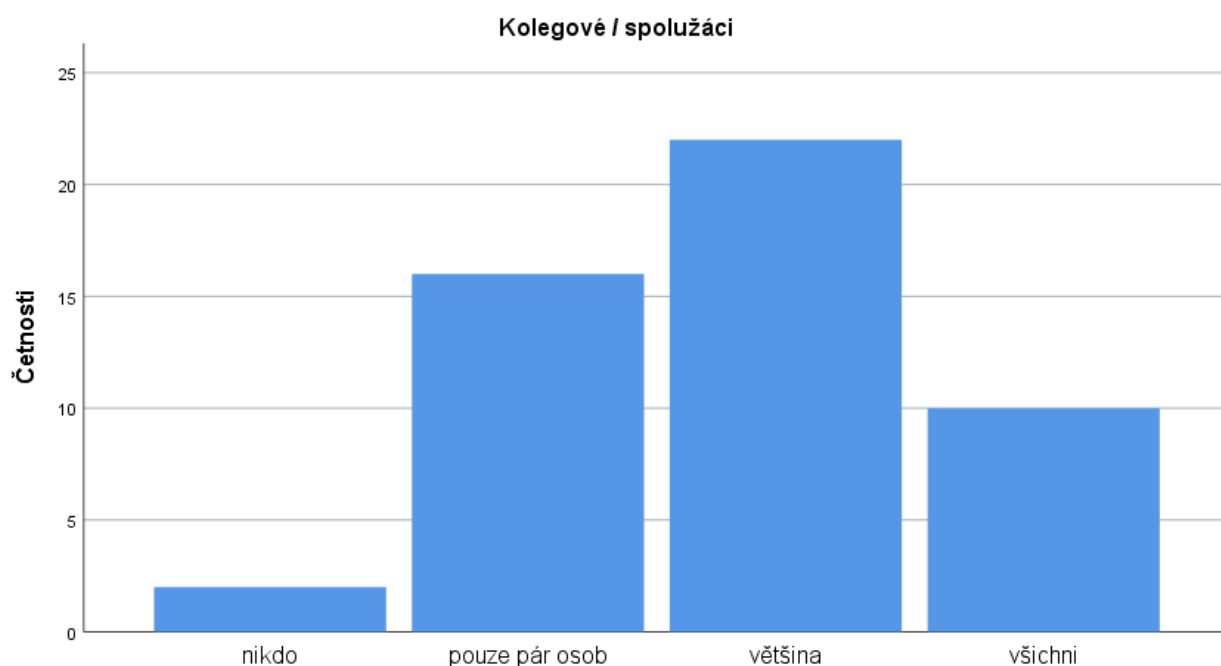
Graf č. 14: Četnosti odpovědí respondentů s menštinovou sexuální orientací ohledně toho, jak velká část jejich rodinného sociálního okruhu je obeznámena se sexuální orientací respondenta

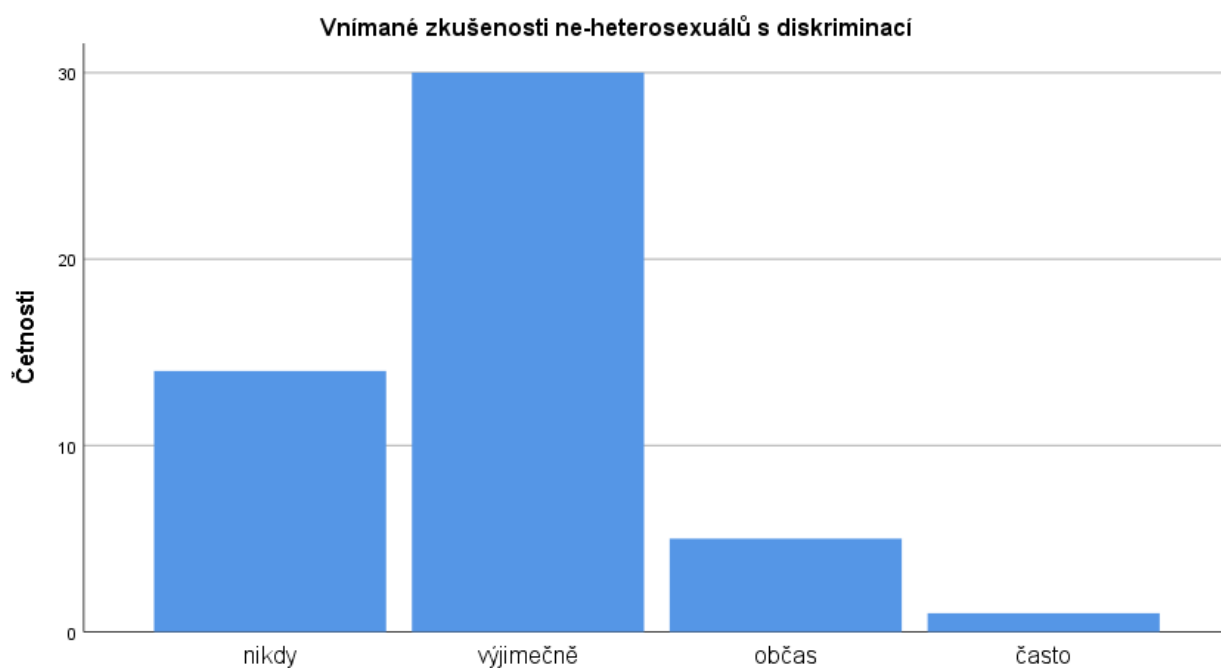
Graf č. 15: Četnosti odpovědí respondentů s menštinovou sexuální orientací ohledně toho, jak velká část jejich sociálního okruhu přátel je obeznámena se sexuální orientací respondenta

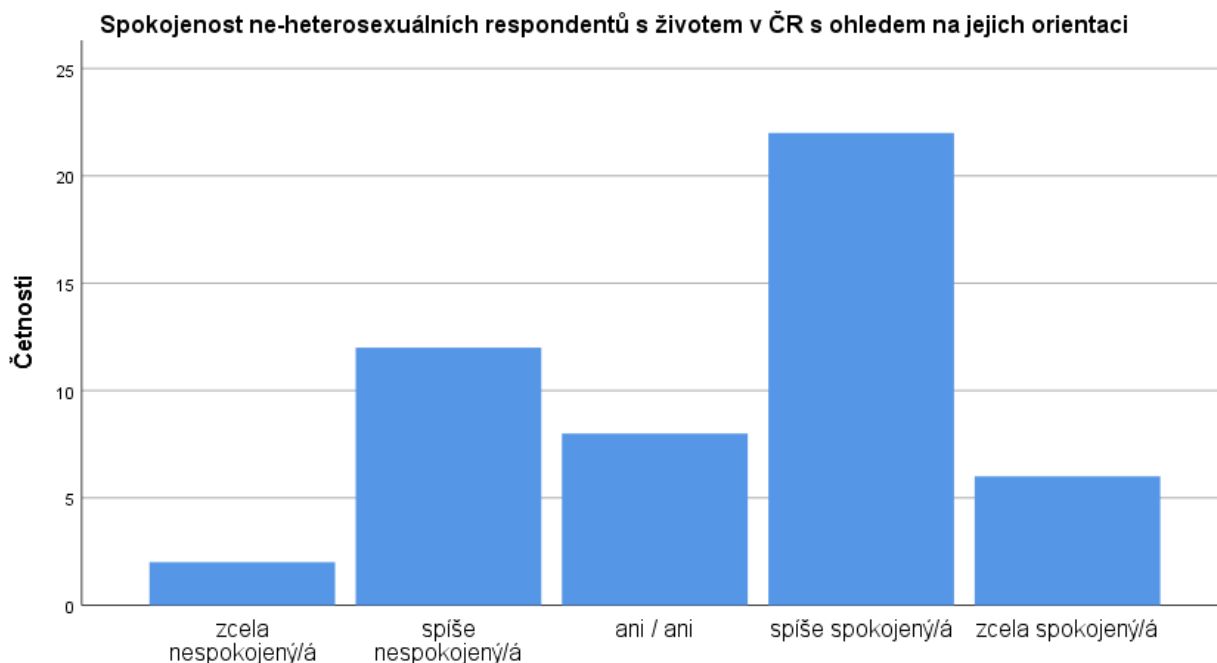
Graf č. 16: Četnosti odpovědí respondentů s menšinou sexuální orientací ohledně toho, jak velká část jejich sociálního okruhu kolegů či spolužáků je obeznámena se sexuální orientací respondenta

Graf č. 17: Subjektivní vnímání ne-heterosexuálních respondentů ohledně toho, jak často se setkávají s diskriminací

Graf č. 18: Subjektivní vnímání ne-heterosexuálních respondentů ohledně spokojenosti s životem v České republice s ohledem na jejich menšinovou orientaci

Interkorelace jsou prezentovány z důvodu většího množství ve studii zahrnutých proměnných pro lepší orientaci ve čtyřech přehledech (tabulky č. 13 až 16). Vzájemné korelace mezi jednotlivými proměnnými potvrzují předpoklad vztahu osobnostních vlastností s rysovou emoční inteligencí, která byla negativně spjata s neuroticismem a naopak pozitivně se všemi zbývajícími osobnostními dimenzemi Velké pětky. Těmito replikačními výsledky je dána jednak podpora pro stanovenou hypotézu H6 a jednak je jejich prostřednictvím prokazována konvergentní validita nástroje SEIS využitého v tomto výzkumu pro měření rysové emoční inteligence. Poměrně silná pozitivní souvztažnost byla vysledována mezi rysovou emoční inteligencí a regulací emocí prostřednictvím kognitivního přehodnocení, zatímco řízení emocí formou jejich potlačování s rysovou emoční inteligencí významně také souviselo, nýbrž v negativním směru, a jednalo se spíše o vztah slabší. Z demografických charakteristik a z dalších proměnných vztahujících se k životnímu kontextu respondentů bylo zjištěno dle předpokladů, že jak rysová emoční inteligence, tak rysová emoční regulace byly spjaty se subjektivním zhodnocením zdravotního stavu, vyšší hodnoty obou proměnných se pojily s lepší kvalitou zdravotního stavu. Tato dílčí studie tudíž oproti předešlé stanovenou hypotézu H10 verifikovala.

Tabulka č. 13: Interkorelace mezi rysovou emoční inteligencí, rysovou regulací emocí a demografickými proměnnými (N = 210)

		Vzájemné korelace mezi proměnnými I						
		Rysová emoční inteligence	Rysová emoční regulace	Kognitivní přehodnocení	Potlačování emocí	Vzdělání	Bydliště	Věk
Rys. emoční inteligence	r	1	,264**	,554**	-,274**	,008	,127	,047
	p		,000	,000	,000	,910	,067	,499
Rys. emoční regulace	r		1	,831**	,665**	-,100	,024	,032
	p			,000	,000	,150	,730	,642
Kognitivní přehodnocení	r			1	,136*	-,120	,042	-,004
	p				,048	,084	,541	,958
Potlačování emocí	r				1	-,017	-,014	,062
	p					,807	,837	,370
Vzdělání	r					1	,062	,087
	p						,371	,210
Bydliště	r						1	,072
	p							,296
Věk	r							1
	p							

** p < 0,01 * p < 0,05

Zajímavým zjištěním bylo objevení negativní korelace celkové rysové emoční regulace s celkovou spokojeností se životem, bližším pohledem na výsledky pak lze nicméně vyvodit, že se na tomto vztahu podílela především strategie suprese emocí (na hraně statistické významnosti) naznačující, že čím více respondenti potlačovali emoce, tím méně byli celkově ve svém životě spokojeni. Biseriální korelace oproti první dílčí studii nepotvrdila významnost vztahu celkové emoční inteligence se životem respondenta v validnější oblasti (ve městech), p-hodnota se v této studii významnosti pouze blížila. Vzájemnými korelacemi byly také explorovány vztahy emočně-regulačních strategií s osobnostními rysy, na kterých se podílela především regulace formou kognitivního přehodnocování a to konzistentním způsobem jako v případě emoční inteligence, tj. negativně se pojila s neuroticismem a pozitivně s ostatními osobnostními rysy. Naproti tomu potlačování emocí bylo signifikantně záporně souvztažné s extravertí a s otevřeností vůči zkušenosti, a naopak pozitivní vztahy tato emočně-regulační strategie projevila s dimenzí svědomitosti (se zbývajícími dvěma rysy nebyly významné vztahy explorovány). Korelace samotných osobnostních dimenzí Velké pětky mezi sebou navzájem pro úplnost názorně prezentuje tabulka č. 16.

Tabulka č. 14: Vzájemné interkorelace mezi rysovou emoční inteligencí, rysovou regulací emocí a proměnnými spjatými s životním kontextem respondentů

		Vzájemné korelace mezi proměnnými II						
		Rysová emoční inteligence	Rysová emoční regulace	Kognitivní přehodnocení	Potlačování emocí	Zdravotní stav	Životní spokojenost	Diskrimační zkušenosti
Rysová emoční inteligence	r	1	,264**	,554**	-,274**	-,222**	-,050	,177
	p		,000	,000	,000	,001	,728	,218
	N	210	210	210	210	210	50	50
Rysová emoční regulace	r		1	,831**	,665**	-,141*	-,296*	,186
	p			,000	,000	,041	,037	,195
	N		210	210	210	210	50	50
Kognitivní přehodnocení	r			1	,136*	-,186**	-,203	,130
	p				,048	,007	,157	,369
	N			210	210	210	50	50
Potlačování emocí	r				1	-,002	-,272	,168
	p					,977	,056	,243
	N				210	210	50	50
Zdravotní stav	r					1	,152	-,342*
	p						,292	,015
	N					210	50	50
Životní spokojenost	r						1	-,510**
	p							,000
	N						50	50
Diskrimační zkušenosti	r							1
	p							
	N							50

** p < 0,01 * p < 0,05

Tabulka č. 15: Interkorelace rysové emoční inteligence a emočně-regulačních strategií s osobnostními dimenzemi (N=210)

		Vzájemné korelace mezi proměnnými III							
		SEIS	COGre	EMOsu	NEU	EXT	OPE	AGR	CON
SEIS	r	1	,554**	-,274**	-,361**	,577**	,280**	,354**	,240**
	p		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
COGre	r		1	,136*	-,275**	,477**	,161*	,151*	,178**
	p			,048	,000	,000	,019	,029	,010
EMOsu	r			1	,060	-,222**	-,138*	-,130	,180**
	p				,390	,001	,046	,061	,009

** p < 0,01 * p < 0,05

SEIS – rysová emoční inteligence; COGre – kognitivní přehodnocení; EMOsu – potlačování emocí; NEU – neuroticismus; EXT – extraverteze; OPE – otevřenost zkušenosti; AGR – přívětivost; CON – svědomitost

Tabulka č. 16: Vzájemné korelace skóre osobnostního dotazníku NEO-FFI a jeho jednotlivých dimenzí (N = 210)

		Vzájemné korelace mezi proměnnými IV					
		NEO	NEU	EXT	OPE	AGR	CON
NEO	r	1	,235**	,396**	,583**	,391**	,414**
	p		,001	,000	,000	,000	,000
	N		210	210	210	210	210
NEU	r		1	-,553**	,136*	-,222**	-,212**
	p			,000	,049	,001	,002
	N			210	210	210	210
EXT	r			1	,075	,150*	,248**
	p				,277	,029	,000
	N				210	210	210
OPE	r				1	,138*	-,132
	p					,046	,056
	N					210	210
AGR	r					1	-,012
	p						,867
	N						210

** p < 0,01 * p < 0,05
 NEO – celkové skóre pětifaktorového NEO inventáře; NEU – neuroticismus; EXT – extraverte; OPE – otevřenost zkušenosti; AGR – přívětivost; CON – svědomitost

Následující dvě tabulky č. 17 a 18 poskytují přehledně hodnoty průměrných skóre a směrodatných odchylek ve sledovaných cílových proměnných, tj. rysově emoční inteligence a rysově emoční regulace (včetně obou emočně-regulačních strategií) u skupin žen a mužů a dále u heterosexuálních a ne-heterosexuálních participantů studie, mezi nimiž bylo v následujícím kroku cíleno na statistickou exploraci rozdílů či podobnosti v uvedených proměnných. Popisné statistiky jsou k jednotlivým čtyřem podskupinám vzorku prezentovány i pro výzkumem mapované osobnostní rysy. U mnoha z dílčích proměnných je prostým pohledem na průměrné hodnoty dobře viditelné, že mezi podskupinami žen a mužů a mezi podskupinami různě sexuálně orientovaných jedinců nebyly detekovány významnější rozdíly. To potvrzuje také v dalším kroku realizovaná multivariační analýza rozptylu podávající přehled i o vyčíslených p-hodnotách a případných nalezených signifikantních rozdílech. Výraznější rozdíl je viditelný u rysově emoční inteligence mezi muži a ženami, které sice dosahovaly vyšších skóre, avšak navzdory předpokladům nikoli statisticky významně. Stejně tak jako v předcházející dílčí studii není konzistentně tedy ani v této nalezena podpora pro stanovenovou hypotézu H5.

Tabulka č. 17: Popisné statistiky k rysové emoční inteligenci, rysové regulaci emocí a osobnostním dimenzím u skupin žen a mužů

		N	Průměr	Standardní odchylka	Standardní chyba
Rysová emoční inteligence	ženy	88	152,92	17,992	1,918
	muži	122	146,75	18,258	1,653
Rysová emoční regulace	ženy	88	40,68	10,320	1,100
	muži	122	43,33	9,858	,893
Kognitivní přehodnocení	ženy	88	26,03	7,446	,794
	muži	122	26,39	7,780	,704
Potlačování emocí	ženy	88	14,65	5,762	,614
	muži	122	16,93	5,456	,494
Neuroticismus	ženy	88	36,88	10,045	1,071
	muži	122	38,31	10,521	,953
Extraverze	ženy	88	39,49	8,183	,872
	muži	122	37,29	8,649	,783
Otevřenost zkušenosti	ženy	88	41,69	7,310	,779
	muži	122	42,86	6,908	,625
Přívětivost	ženy	88	43,80	6,254	,667
	muži	122	42,31	6,039	,547
Svědomitost	ženy	88	43,62	7,347	,783
	muži	122	43,19	7,599	,688

Tabulka č. 18: Popisné statistiky k rysové emoční inteligenci, rysové regulaci emocí a osobnostním dimenzím u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů (pokračování na následující stránce)

		N	Průměr	Standardní odchylka	Standardní chyba
Rysová emoční inteligence	heterosexuální	62	154,16	13,604	1,728
	ne-heterosexuální	148	147,31	19,710	1,620
Rysová emoční regulace	heterosexuální	62	40,98	8,963	1,138
	ne-heterosexuální	148	42,74	10,545	,867
Kognitivní přehodnocení	heterosexuální	62	26,42	6,738	,856
	ne-heterosexuální	148	26,17	7,988	,657
Potlačování emocí	heterosexuální	62	14,56	5,136	,652
	ne-heterosexuální	148	16,57	5,816	,478
Neuroticismus	heterosexuální	62	34,85	10,386	1,319
	ne-heterosexuální	148	38,91	10,095	,830
Extraverze	heterosexuální	62	40,06	8,475	1,076
	ne-heterosexuální	148	37,43	8,427	,693
Otevřenost zkušenosti	heterosexuální	62	41,05	6,865	,872
	ne-heterosexuální	148	42,93	7,126	,586

Přívětivost	heterosexuální	62	45,39	5,784	,735
	ne-heterosexuální	148	41,91	6,037	,496
Svědomitost	heterosexuální	62	42,98	7,405	,940
	ne-heterosexuální	148	43,53	7,530	,619

Pro exploraci existence statistických rozdílů či podobností v jednotlivých cílových proměnných (rysová emoční inteligence, rysová emoční regulace a dvě konkrétní emočně-regulační strategie mezi heterosexuálními a ne-heterosexuálními jedinci a mezi skupinami žen a mužů byla využita multivariační analýza rozptylu, která umožnila porovnat průměrné hodnoty jednotlivých podskupin v cílových proměnných bez toho, aniž by bylo zvyšováno riziko statistické chyby I. druhu při separátních analýzách za pomoci t-testů. Levenovy testy shodnosti rozptylů dle požadových předpokladů využití multivariační analýzy rozptylu byly nesignifikantní. Hodnoty vyčíslených statistik včetně úrovní p-hodnoty poskytují přehledně tabulky č. 19 až 20.

Tabulka č. 19: Testové statistiky multivariační analýzy rozptylu k vlivu pohlaví a sexuální orientace na rysovou emoční inteligenci a rysovou emoční regulaci

		Multivariate Tests ^a				
Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Intercept	Pillai's Trace	,986	4891,501 ^b	3,000	204,000	,000
	Wilks' Lambda	,014	4891,501 ^b	3,000	204,000	,000
	Hotelling's Trace	71,934	4891,501 ^b	3,000	204,000	,000
	Roy's Largest Root	71,934	4891,501 ^b	3,000	204,000	,000
Pohlaví	Pillai's Trace	,030	2,100 ^b	3,000	204,000	,101
	Wilks' Lambda	,970	2,100 ^b	3,000	204,000	,101
	Hotelling's Trace	,031	2,100 ^b	3,000	204,000	,101
	Roy's Largest Root	,031	2,100 ^b	3,000	204,000	,101
Sexuální orientace	Pillai's Trace	,018	1,236 ^b	3,000	204,000	,298
	Wilks' Lambda	,982	1,236 ^b	3,000	204,000	,298
	Hotelling's Trace	,018	1,236 ^b	3,000	204,000	,298
	Roy's Largest Root	,018	1,236 ^b	3,000	204,000	,298
Pohlaví * Sexuální orientace	Pillai's Trace	,008	,558 ^b	3,000	204,000	,643
	Wilks' Lambda	,992	,558 ^b	3,000	204,000	,643
	Hotelling's Trace	,008	,558 ^b	3,000	204,000	,643
	Roy's Largest Root	,008	,558 ^b	3,000	204,000	,643

a. Design: Intercept + Pohlaví + Sexuální orientace + Pohlaví*Sexuální orientace

b. Exact statistic

Tabulka č. 20: Testové statistiky meziskupinových porovnání v rysové emoční inteligenci, rysové emoční regulaci a u dvou emočně-regulačních strategiích

Tests of Between-Subjects Effects

Source	Dependent Variable	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	Rysová emoční inteligence	2870,833 ^a	3	956,944	2,917	,035
	Rysová emoční regulace	413,310 ^b	3	137,770	1,353	,258
	Kognitivní přehodnocení	76,543 ^c	3	25,514	,435	,728
	Potlačování emocí	323,461 ^d	3	107,820	3,452	,017
Intercept	Rysová emoční inteligence	3199100,171	1	3199100,171	9751,935	,000
	Rysová emoční regulace	249200,996	1	249200,996	2448,202	,000
	Kognitivní přehodnocení	99388,679	1	99388,679	1695,425	,000
	Potlačování emocí	33834,165	1	33834,165	1083,380	,000
Pohlaví	Rysová emoční inteligence	568,332	1	568,332	1,732	,190
	Rysová emoční regulace	277,817	1	277,817	2,729	,100
	Kognitivní přehodnocení	42,525	1	42,525	,725	,395
	Potlačování emocí	102,956	1	102,956	3,297	,071
Sexuální orientace	Rysová emoční inteligence	918,270	1	918,270	2,799	,096
	Rysová emoční regulace	9,216	1	9,216	,091	,764
	Kognitivní přehodnocení	19,811	1	19,811	,338	,562
	Potlačování emocí	56,052	1	56,052	1,795	,182
Pohlaví * Sexuální orientace	Rysová emoční inteligence	18,195	1	18,195	,055	,814
	Rysová emoční regulace	36,538	1	36,538	,359	,550
	Kognitivní přehodnocení	61,311	1	61,311	1,046	,308
	Potlačování emocí	3,188	1	3,188	,102	,750
Error	Rysová emoční inteligence	67577,834	206	328,048		
	Rysová emoční regulace	20968,614	206	101,789		
	Kognitivní přehodnocení	12076,071	206	58,622		
	Potlačování emocí	6433,420	206	31,230		
Total	Rysová emoční inteligence	4753542,000	210			
	Rysová emoční regulace	395696,000	210			
	Kognitivní přehodnocení	156777,000	210			
	Potlačování emocí	60357,000	210			
Corrected Total	Rysová emoční inteligence	70448,667	209			
	Rysová emoční regulace	21381,924	209			
	Kognitivní přehodnocení	12152,614	209			
	Potlačování emocí	6756,881	209			

a. R Squared = ,041 (Adjusted R Squared = ,027)

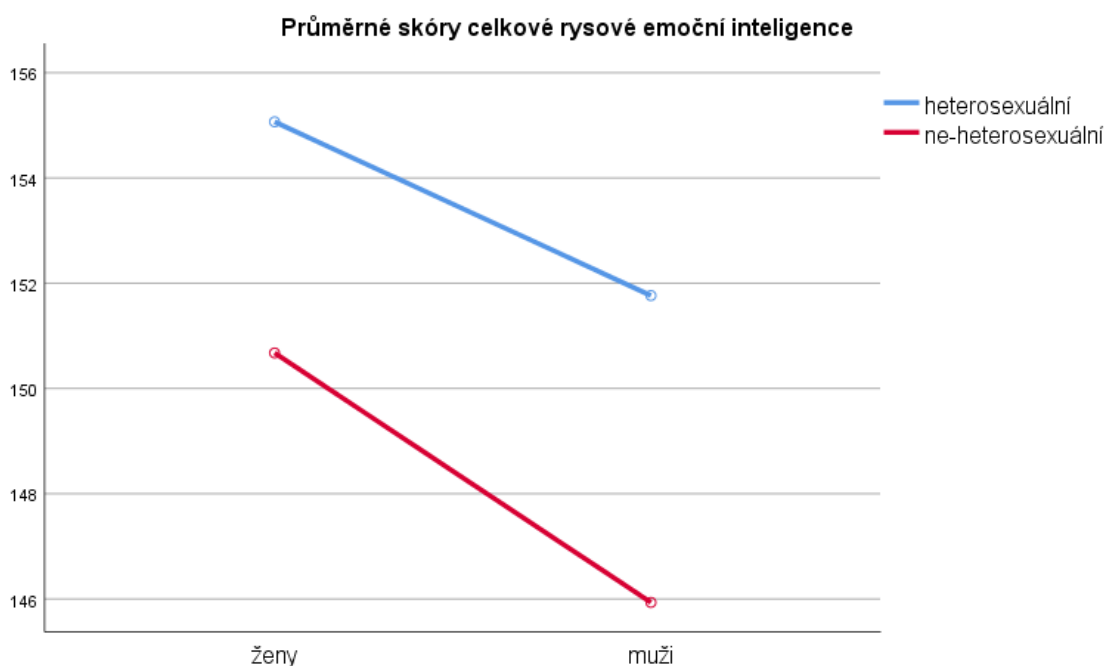
b. R Squared = ,019 (Adjusted R Squared = ,005)

c. R Squared = ,006 (Adjusted R Squared = -,008)

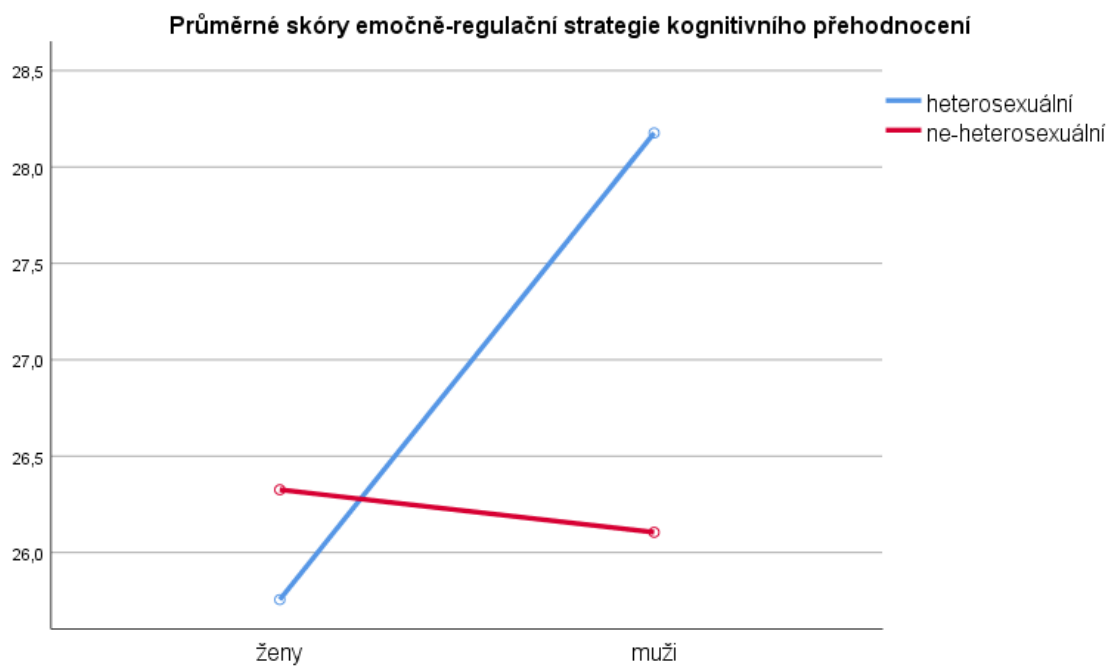
d. R Squared = ,048 (Adjusted R Squared = ,034)

Z výsledků je evidentní, že nebyly prokázány signifikantní efekty vlivu sexuální orientace a pohlaví (včetně interakčního efektu) na úroveň rysové emoční inteligence, rysové emoční regulace ani dvou vybraných emočně-regulačních strategií, jak naznačují hodnoty testů Pillaie či Wilkse v tabulce č. 19. Hodnoty statistik k explorovaným podobnostem zkoumaných skupin proto přikládáme spíše doplňkově v tabulce č. 20. Těmito empirickými výsledky získáváme jednoznačnou podporu pro stanovené hypotézy H1, H2, H3 a H4. Grafy č. 19 až 21 přehledněji znázorňují, jak skórovaly skupiny heterosexuálních a ne-heterosexuálních mužů a žen. V této studii dosahovali heterosexuální respondenti, ženy i muži, v rysové emoční inteligenci vyšších průměrů na škále SEIS, totéž platilo pro ženy obecně při srovnání jejich průměrného skóru s průměrem mužů. Opačný trend pak lze shledat u emočně-regulační strategie potlačování emocí, což není překvapivým zjištěním vzhledem k explorované záporné korelaci celkové rysové emoční inteligence s regulací emocí. Muži obecně více projevovali tendence své emoce potlačovat bez ohledu na to, zda se identifikovali s většinou či s některou z menšinových sexuálních orientací. V podskupinách rozdělených dle sexuální orientace to byli obecně ne-heterosexuální respondenti, kteří více své emoce řídili s pomocí jejich suprese. Poněkud odlišná struktura výsledků je patrná u strategie kognitivního přehodnocení, kde lze vysledovat obdobné hodnoty průměrů pro heterosexuální ženy a ne-heterosexuální ženy a muže, zatímco heterosexuální muži oproti třem ostatním podskupinám skórovali výše.

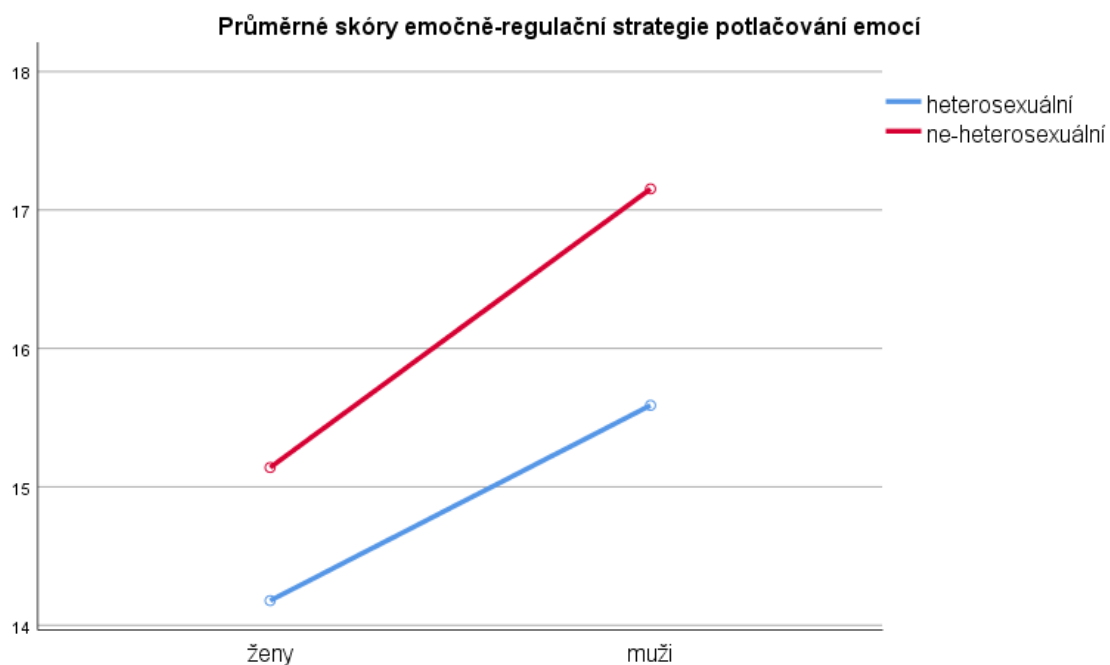
Graf č. 19: Průměry v rysové emoční inteligenci u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních žen a mužů

Graf č. 20: Průměry v emočně-regulační strategii kognitivního přehodnocení u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních žen a mužů

Graf č. 21: Průměry v emočně-regulační strategii potlačování emocí u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních žen a mužů

V rámci dodatečných exploračních analýz stejného typu provedeny také pro všech pět dimenzí Velké pětky. Grafy č. 22 až 26 průměrné hodnoty u jednotlivých podskupin respondentů v osobnostních rysech přehledně znázorňují. Ukazují, že skupina heterosexuálních žen a heterosexuálních mužů měla napříč dimenzemi extraverze a přívětivosti vyšší průměrné skóre, než jejich protějšky s menšinovou sexuální orientací. Opačná struktura průměrných hodnot byla explorována u škály neuroticismu, kde naopak ne-heterosexuální ženy a muži skórovali výše. Zbývající osobnostní dimenze, otevřenost vůči zkušenosti a svědomitost vykazovaly rozmanitou paletu průměrných skóre odvislých od sexuální orientace a zároveň pohlaví, jak je z grafů zřejmé. Heterosexuální ženy byly nejméně otevřeny zkušenosti, zatímco heterosexuální muži dosahovali v této dimenzi hodnot nejvyšších. Ne-heterosexuální respondenti se nacházeli se svými průměry mezi těmito konci hodnot jejich heterosexuálních protějšků, přičemž ženy i muži menšinové orientace měli podobné hodnoty v otevřenosti zkušenosti. Takřka totožné průměrné hodnoty měli v osobnostním rysu svědomitosti heterosexuální ženy, ne-heterosexuální ženy a ne-heterosexuální muži, zatímco heterosexuální muži oproti těmto třem podskupinám skórovali poměrně níže.

Tabulka č. 21: Testové statistiky multivariační analýzy rozptylu k vlivu pohlaví a sexuální orientace na osobnostní dimenze zjišťované dotazníkem NEO-FFI

		Multivariate Tests ^a				
Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Intercept	Pillai's Trace	,992	5082,342 ^b	5,000	202,000	,000
	Wilks' Lambda	,008	5082,342 ^b	5,000	202,000	,000
	Hotelling's Trace	125,801	5082,342 ^b	5,000	202,000	,000
	Roy's Largest Root	125,801	5082,342 ^b	5,000	202,000	,000
Pohlaví	Pillai's Trace	,025	1,033 ^b	5,000	202,000	,399
	Wilks' Lambda	,975	1,033 ^b	5,000	202,000	,399
	Hotelling's Trace	,026	1,033 ^b	5,000	202,000	,399
	Roy's Largest Root	,026	1,033 ^b	5,000	202,000	,399
Sexuální orientace	Pillai's Trace	,086	3,781 ^b	5,000	202,000	,003
	Wilks' Lambda	,914	3,781 ^b	5,000	202,000	,003
	Hotelling's Trace	,094	3,781 ^b	5,000	202,000	,003
	Roy's Largest Root	,094	3,781 ^b	5,000	202,000	,003
Pohlaví * Sexuální orientace	Pillai's Trace	,046	1,943 ^b	5,000	202,000	,089
	Wilks' Lambda	,954	1,943 ^b	5,000	202,000	,089
	Hotelling's Trace	,048	1,943 ^b	5,000	202,000	,089
	Roy's Largest Root	,048	1,943 ^b	5,000	202,000	,089

a. Design: Intercept + Pohlaví + Sexuální orientace + Pohlaví*Sexuální orientace

b. Exact statistic

Tabulka č. 22: Testové statistiky meziskupinových porovnání v osobnostních dimenzích dotazníku NEO-FFI (pokračování na další straně)

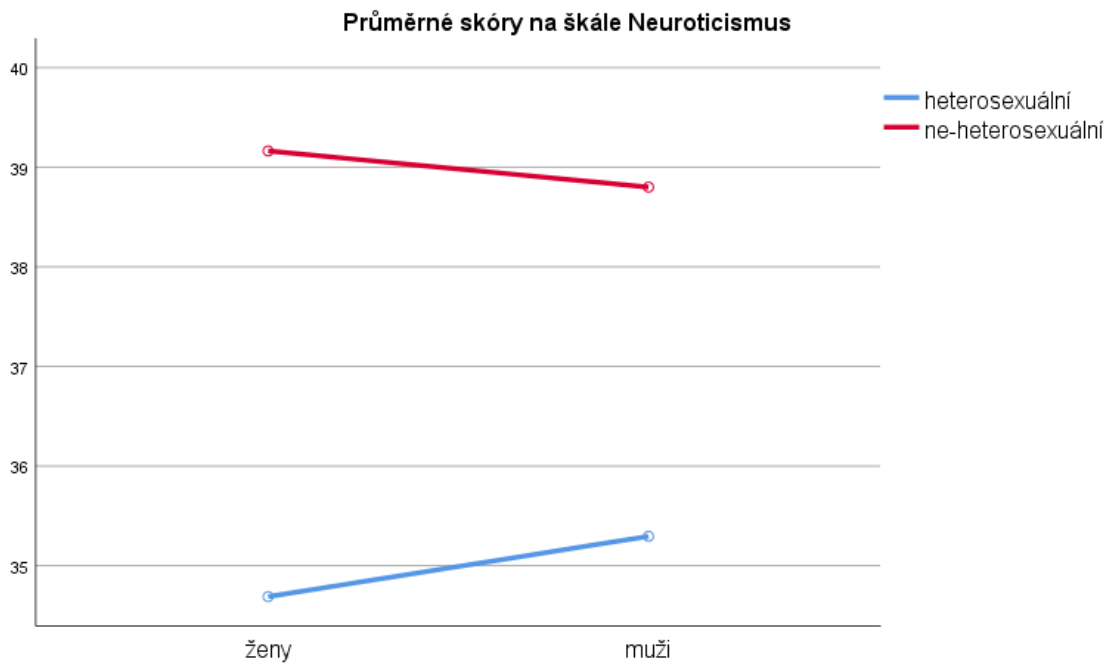
Tests of Between-Subjects Effects						
Source	Dependent Variable	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	Neuroticismus	725,447 ^a	3	241,816	2,311	,077
	Extraverze	419,171 ^b	3	139,724	1,957	,122
	Otevřenost zkušenosti	490,430 ^c	3	163,477	3,367	,020
	Přívětivost	533,860 ^d	3	177,953	4,958	,002
	Svědomitost	232,318 ^e	3	77,439	1,392	,246
Intercept	Neuroticismus	192294,195	1	192294,195	1838,015	,000
	Extraverze	212969,558	1	212969,558	2983,333	,000
	Otevřenost zkušenosti	255836,200	1	255836,200	5268,857	,000
	Přívětivost	268403,874	1	268403,874	7478,649	,000
	Svědomitost	256689,693	1	256689,693	4613,857	,000
Pohlaví	Neuroticismus	,516	1	,516	,005	,944
	Extraverze	42,454	1	42,454	,595	,441
	Otevřenost zkušenosti	119,664	1	119,664	2,464	,118
	Přívětivost	,539	1	,539	,015	,903
	Svědomitost	109,017	1	109,017	1,960	,163
Sexuální orientace	Neuroticismus	559,427	1	559,427	5,347	,022
	Extraverze	165,102	1	165,102	2,313	,130
	Otevřenost zkušenosti	36,886	1	36,886	,760	,384
	Přívětivost	413,841	1	413,841	11,531	,001
	Svědomitost	64,517	1	64,517	1,160	,283
Pohlaví * Sexuální orientace	Neuroticismus	8,232	1	8,232	,079	,779
	Extraverze	25,280	1	25,280	,354	,552
	Otevřenost zkušenosti	323,016	1	323,016	6,652	,011
	Přívětivost	2,006	1	2,006	,056	,813
	Svědomitost	194,036	1	194,036	3,488	,063
Error	Neuroticismus	21551,834	206	104,621		
	Extraverze	14705,610	206	71,386		
	Otevřenost zkušenosti	10002,598	206	48,556		
	Přívětivost	7393,207	206	35,889		
	Svědomitost	11460,711	206	55,635		
Total	Neuroticismus	320899,000	210			
	Extraverze	321718,000	210			
	Otevřenost zkušenosti	387514,000	210			
	Přívětivost	395014,000	210			
	Svědomitost	406720,000	210			

Corrected Total	Neuroticismus	22277,281	209			
	Extraverze	15124,781	209			
	Otevřenost zkušenosti	10493,029	209			
	Přívětivost	7927,067	209			
	Svědomitost	11693,029	209			

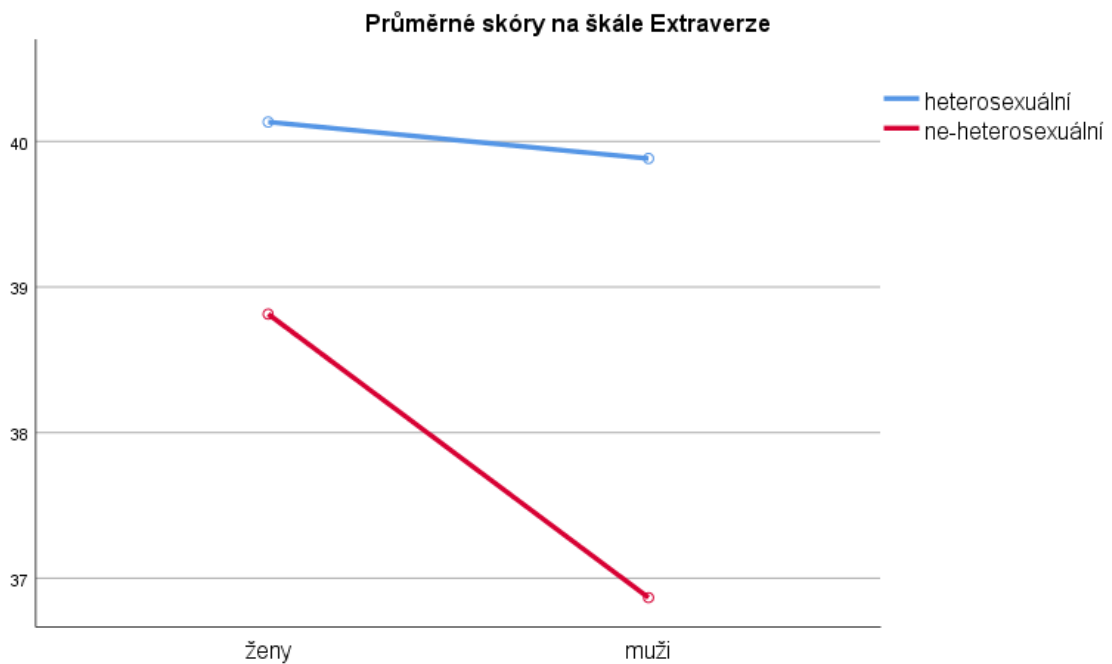
- a. R Squared = ,033 (Adjusted R Squared = ,018)
- b. R Squared = ,028 (Adjusted R Squared = ,014)
- c. R Squared = ,047 (Adjusted R Squared = ,033)
- d. R Squared = ,067 (Adjusted R Squared = ,054)
- e. R Squared = ,020 (Adjusted R Squared = -,006)

Grafy jsou uváděny pro úplnost a zejména k rychlému orientačnímu přehledu o tom, jak skórovala ta která podskupina výzkumného vzorku v jednotlivých osobnostních rysech. Multivariační analýza rozptylu nepotvrdila samostatný vliv pohlaví na skóry v dimenzích osobnosti. Nicméně byla toutéž analýzou zjištěna signifikance vlivu sexuální orientace v osobnostních rysech, jak o tom svědčí například Pillaiův test, $V = 0,086$, $F(5, 202) = 3,781$, $p < 0,01$, nebo Wilksův test, $\Lambda = 0,914$, $F(5, 202) = 3,781$, $p < 0,01$, a statistické signifikanci se blížil rovněž interakční efekt pohlaví a sexuální orientace ($p = 0,089$). Separátní univariační analýza rozptylu prokázala, že signifikantní rozdíl mezi heterosexuálními a ne-heterosexuálními respondenty je explorován v osobnostní dimenzi přívětivosti, a to s vyššími průměry tohoto rysu u heterosexuální podskupiny respondentů, $F(3, 206) = 11,531$, $p = 0,001$. Statisticky významný byl také rozdíl na škále neuroticismu, ve které měla skupina ne-heterosexuálních žen a mužů naopak vyšší průměrné hodnoty, $F(3, 206) = 5,347$, $p < 0,05$. V meziskupinových porovnáních byla také naznačena diference v osobnostním rysu otevřenosti vůči zkušenosti, která byla dána interakčním efektem pohlaví a sexuální orientace, pro její konstatování však nebyla dosažena signifikance multivariační testové statistiky s využitím Pillaiova testu či Wilksovy lambdy. Ve zbývajících třech osobnostních rysech Velké pěty, tj. otevřenost vůči zkušenosti, svědomitost a extraverze, jsou si zkoumané podskupiny výzkumného vzorku (heterosexuální a ne-heterosexuální ženy a muži) na základě statistické analýzy podobné.

Graf č. 22: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu neuroticismu

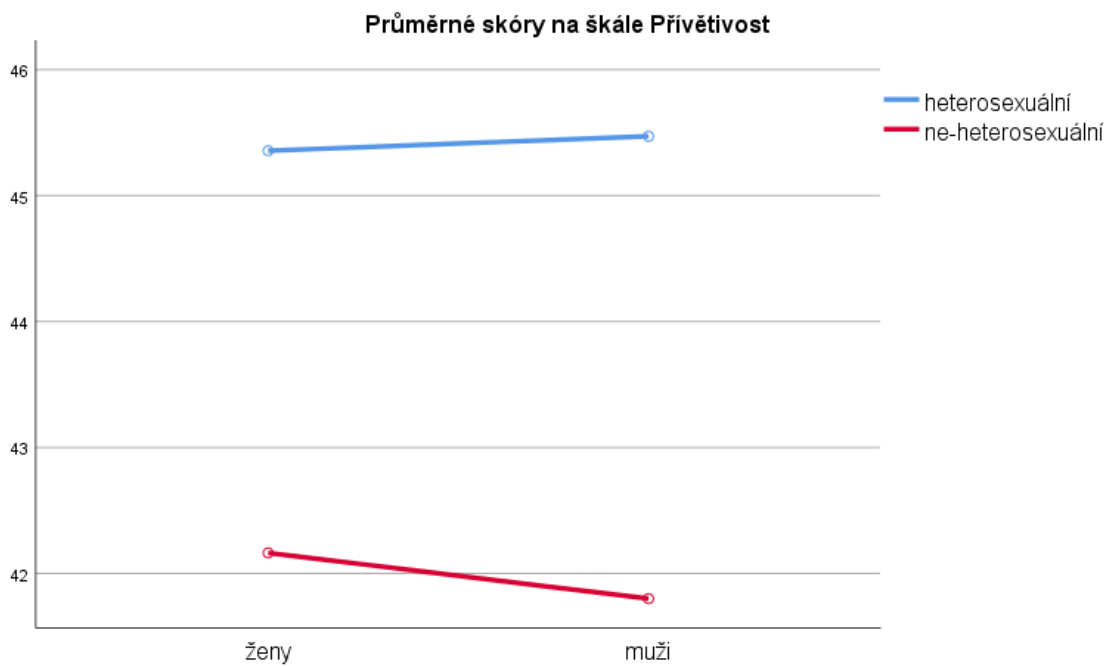
Graf č. 23: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu extraverze

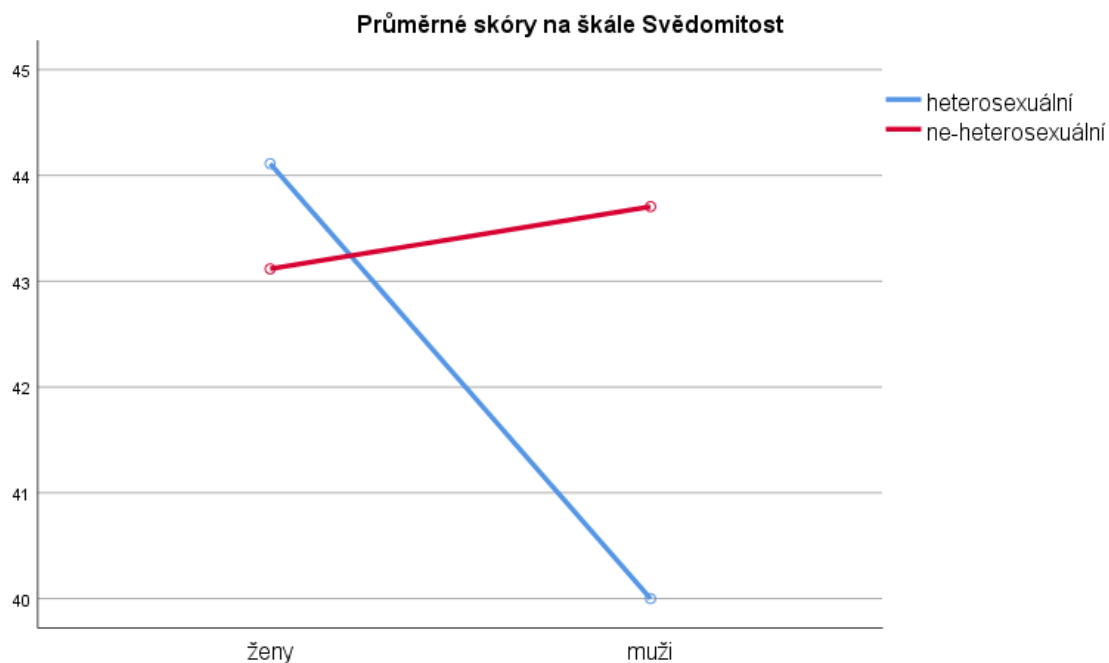
Graf č. 24: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu otevřenosti vůči zkušenosti

Graf č. 25: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu přívětivosti

Graf č. 26: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu svědomitosti

V rámci dotatečných datových analýz byly provedeny explorační faktorové analýzy k dotazníkům SEIS a ERQ. U škály rysové emoční inteligence bylo cílem faktorové analýzy přispět ke skupině studií, které její faktorovou strukturu zkoumaly, ale docházely k rozporuplným výsledkům. U dotazníku rysové emoční regulace bylo účelem analýzy ověřit, zdali budou skutečně extrahovány dva faktory tak, jak autoři k tomuto nástroji proklamují.

Explorační faktorová analýza dotazníku SEIS metodou analýzy hlavních komponent ukázala, že extrakce faktorů za využití šikmé rotace Oblimin (předpoklad vzájemné souvztažnosti extrahovaných faktorů) na základě tzv. eigenvalues s sebou nese vytěžení zhruba desítky faktorů, z nichž mnohé již příliš nepřispívají k popisu dodatečné variance. Určení počtu faktorů se tak jeví vhodnějším prostřednictvím vykresleného scree plot grafu (graf č. 27), s jehož pomocí lze usuzovat na třífaktorovou strukturu, která dohromady vysvětluje zhruba 36 % celkové variance získaných dat. Oprávněnost využití faktorové analýzy byla dána posouzením Kaiser-Meyer-Olkinova kritéria, které dosáhlo hodnoty 0,841 a Bartlettova testu sféricity, $\chi^2 = 3540,8$; $p < 0,001$, $df = 820$).

Tabulka č. 23: Nerotované a rotované faktorové nálože položek dotazníku SEIS (pokračování na další straně)

Component Matrix ^a				Pattern Matrix ^a				
	Component				Component			
	1	2	3		1	2	3	
SEIS_31	,701	-,155	,245	SEIS_22	,729	-,129	-,166	
SEIS_38	,699	,108	-,310	SEIS_31	,694		-,153	
SEIS_40	,661		,248	SEIS_06	,686			
SEIS_22	,642	-,336	,260	SEIS_39	,684		,103	
SEIS_19	,628			SEIS_08	,635	-,269		
SEIS_06	,600	-,125	,341	SEIS_17	,615		-,104	
SEIS_36	,591		,223	SEIS_40	,612	,211		
SEIS_37	,578	,377	,148	SEIS_36	,529	,240		
SEIS_01	,575			SEIS_19	,489	,161	-,227	
SEIS_41	,560			SEIS_28	,473			
SEIS_17	,550	-,218	,243	SEIS_41	,442	,118	-,214	
SEIS_18	,529		-,273	SEIS_01	,430	,103	-,264	
SEIS_23	,520	,399		SEIS_27	,389	,119	,163	
SEIS_15	,518	-,102	-,438	SEIS_14	,364		-,311	
SEIS_39	,516	-,106	,424	SEIS_05	,329	,142		
SEIS_32	,489	,447		SEIS_11	,286		-,278	
SEIS_12	,474	-,184	-,229	SEIS_30	,211	,182	-,114	
SEIS_27	,456	-,246		SEIS_04	,105			
SEIS_16	,434	,340		SEIS_33		,660	-,176	
SEIS_03	,433	-,198	-,218	SEIS_34		,601	,339	
SEIS_25	,429	,237	-,303	SEIS_32	,195	,589		
SEIS_28	,421	-,108	,217	SEIS_09		,561		
SEIS_11	,419	-,134		SEIS_23	,174	,557	-,154	
SEIS_35	,382	-,335	-,325	SEIS_37	,355	,544		
SEIS_21	,365	,283	-,310	SEIS_10		,477	,223	
SEIS_05	,354		,150	SEIS_16	,184	,471	,156	
SEIS_30	,337			SEIS_20	,146	,471	-,123	
SEIS_34		,610	,223	SEIS_24	,402	-,449	-,442	
SEIS_24	,392	-,604		SEIS_21		,410	-,353	
SEIS_33	,396	,540	-,177	SEIS_07	-,108	,385	-,218	
SEIS_09	,304	,473		SEIS_15			-,650	
SEIS_26	,426	-,458	-,242	SEIS_02		,216	-,588	
SEIS_10	,145	,455	,177	SEIS_29		,179	-,578	
SEIS_20	,285	,403	,191	SEIS_35	,201	,349	-,559	
SEIS_08	,385	-,390	,337	SEIS_38	,136	-,181	-,559	
SEIS_07	,243	,304	-,225	SEIS_26	,269	-,289	-,542	

SEIS_29	,390		-,467		SEIS_18	,177	,123	-,501
SEIS_02	,443		-,457		SEIS_12	,213		-,472
SEIS_13		,108	,442		SEIS_03	,199		-,447
SEIS_14	,273		,314		SEIS_25		,385	-,390
SEIS_04			,107		SEIS_13	,337	,107	,379

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Extraction Method: Principal Component Analysis.

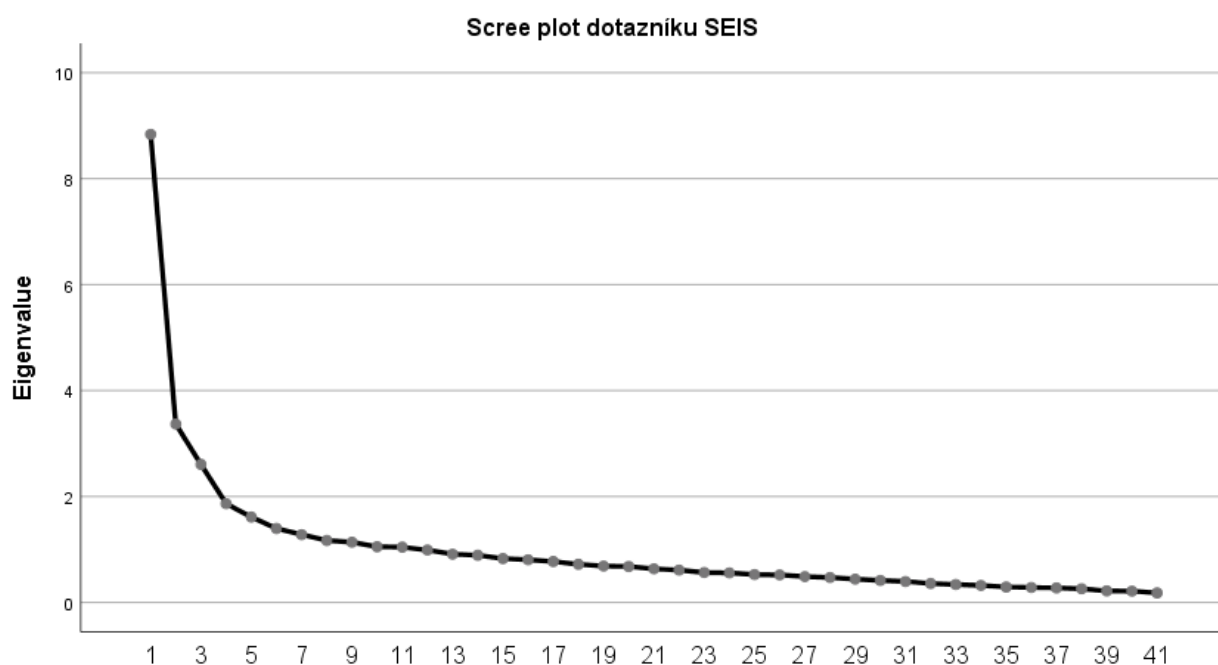
Rotation Method: Oblimin with Kaiser

Normalization.

a. 3 components extracted.

a. Rotation converged in iterations.

Graf č. 27: Extrahované faktory dotazníku SEIS s využitím scree plot grafu

Explorační faktorová analýza provedená metodou analýzy hlavních komponent s využitím ortogonální rotace Varimax (vzhledem k předpokladu nekorelovanosti dvou očekávaných faktorů) potvrzuje existenci dvou faktorů nástroje ERQ, které zcela odpovídají rozdělení položek dotazníku – první extrahovaný faktor z úvodních šesti položek svědčí o emočně-regulační strategii kognitivního přehodnocení, zatímco druhý faktor, který systily zbývající čtyři položky, kopíruje emoční regulaci prostřednictvím potlačování emocí. Extrahované dvoufaktorové řešení je jednoznačně patrné jak z matice faktorových náloží (tabulka č. 24), tak z grafu č. 28, na kterém je vykreslen tzv. scree plot s eigenvalues hodnotami. Dva vyextrahované faktory popsaly 62 % celkové variance obdržené v získaných výzkumných datech. Předpoklady užití faktorové analýzy byly ověřeny Kaiser-Meyer-

Olkinovým kritériem (dosažena hodnota 0,782) a Bartlettovým testem sféricity ($\chi^2 = 1004,4$; $p < 0,001$, $df = 45$).

Tabulka č. 24: Nerotované a rotované faktorové nálože položek dotazníku ERQ

	Component Matrix ^a			Rotated Component Matrix ^a	
	Component 1	Component 2		Component 1	Component 2
ERQ_02	,805	-,228	ERQ_01	,811	,078
ERQ_03	,796	-,228	ERQ_02	,834	,065
ERQ_01	,788	-,208	ERQ_03	,826	,062
ERQ_04	,739	-,124	ERQ_04	,736	,140
ERQ_05	,705	-,233	ERQ_05	,742	,026
ERQ_06	,526	-,304	ERQ_06	,599	-,103
ERQ_09	,186	,872	ERQ_07	,103	,862
ERQ_07	,394	,773	ERQ_08	,240	,807
ERQ_08	,505	,674	ERQ_09	-,127	,883
ERQ_10	,216	,634	ERQ_10	-,017	,669

Extraction Method: Principal Component Analysis.

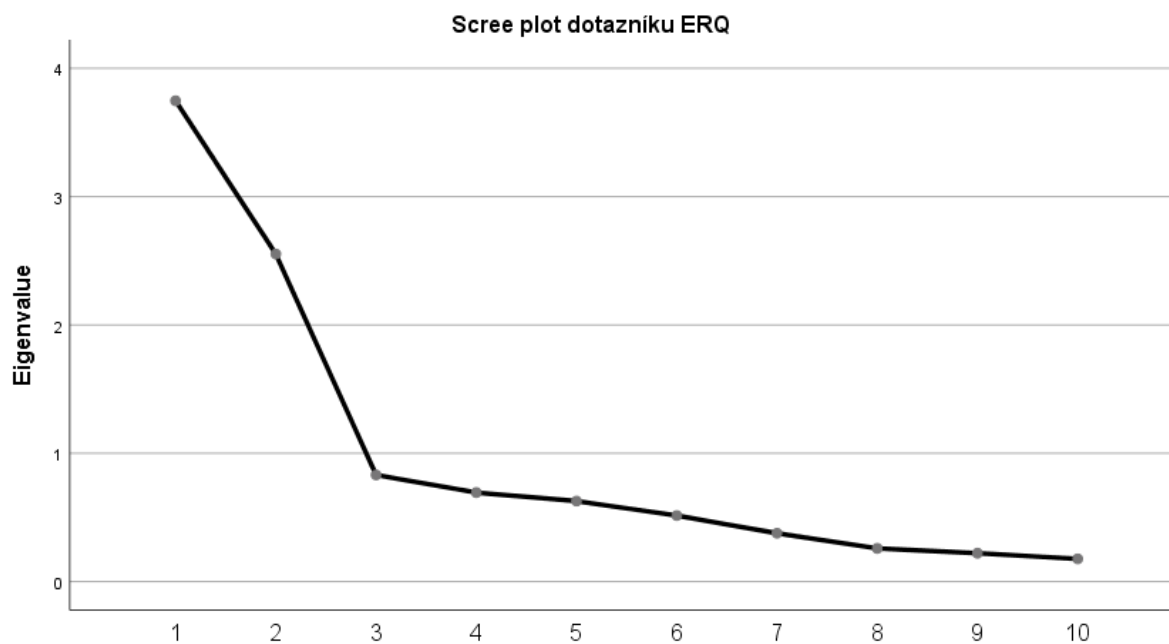
a. 2 components extracted.

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 3 iterations.

Graf č. 28: Extrahované faktory dotazníku ERQ s využitím scree plot grafu

4 Diskuse

Hlavním cílem výzkumu bylo prozkoumat, zdali existují rozdíly v emoční inteligenci a specificky také v emoční regulaci mezi heterosexuálními a homosexuálními (potažmo ne-heterosexuálními) jedinci a provést obdobnou exploraci mezi skupinami žen a mužů, přičemž bylo cíleno jak na rysovou, tak na schopnostní konceptualizaci emoční inteligence, neboť tyto dvě větve konstruktů mezi sebou navzájem souvisí jen málo. První ze zmíněných záměrů vznikl na podkladě absence celistvých empirických evidencí týkajících se komparace různě sexuálně orientovaných osob v jejich emoční inteligenci. Téma bylo řešeno jen v jednotkách drobnějších studií v zahraničí, výjimkou je v tuzemském prostředí pouze svým rozsahem omezený výzkum provedený Jelínkem (2015) v rámci diplomového projektu, v němž bylo na poměrně širokém vzorku naznačeno, že homosexuální muži mohou mít vyšší rysovou emoční inteligenci oproti svým heterosexuálním protějškům a že homosexuálové jako skupina více regulovali své emoce a běžněji projevovali emočně-regulační strategii potlačování emocí. Tato zjištění byla hnacím motorem pro realizování stávajícího, novějšího a obsáhlejšího výzkumu, v němž se však ani jeden ze zmíněných výsledků neprokázal. Průměrné hodnoty neheterosexuálních respondentů sice byly v emoční regulaci vyšší, a stejně tak v dílčí strategii potlačování emocí, tyto výsledky však signifikantní nebyly. Obdobně tomu bylo i u schopnostní emoční inteligence. V rysové emoční inteligenci byly dokonce výsledky opačné – ne-heterosexuální respondenti měli průměrné hodnoty v obou studiích mírně nižší, avšak nikoliv na úrovni statistické signifikance.

Z výsledků stávající studie tak lze konstatovat empirickou podporu toho, že rozdíly v emoční regulaci a v rysové i schopnostní emoční inteligenci nalezeny nebyly. Srovnávané cílové skupiny respondentů si byli v emoční inteligenci a v emoční regulaci podobné, čímž byla dána podpora pro dílčí hypotézy H1, H2, H3 i H4. Výsledky považujeme za významné – neexistence rozdílů je důležitá z hlediska sociálně-psychologického kontextu, neboť získaná evidence poskytuje podporu pro tvrzení, že skupiny heterosexuálních a ne-heterosexuálních osob si jsou podobné (přinejmenším v cílových proměnných, které byly mapovány v tomto výzkumu). Tím mohou být společensky omezována fragmentární a výzkumně nepodložená tvrzení o jakési obecné jinakosti skupin sexuálních menšin, která mnohdy vznikají prostřednictvím předpojaté generalizace i jen ze samotné informace o tom, že je daný jedinec sexuálně orientován jinak než většina ve společnosti. Stále je však třeba akcentovat, že studie se stejnými či podobnými výzkumnými otázkami jsou raritní, a bude tudíž potřeba učinit další, které by časem svými výsledky poskytovaly konzistentnější odpovědi a ucelenější obraz.

Druhý vytyčený záměr – porovnání proměnných emoční inteligence a emoční regulace mezi muži a ženami – si kladl za cíl vrhnout více světla na z poslední doby ne vždy jednotné výsledky výzkumů, kterých je naopak velké množství v porovnání s výše řešenými komparacemi mezi skupinami různě sexuálně orientovaných osob. Obě realizované separátní studie neprokázaly statisticky signifikantně vyšší průměr žen oproti mužům, a to ani v rysové, ani ve schopnostní emoční inteligenci. Obě dílčí studie tohoto výzkumu byly s výsledky mezi sebou navzájem v souladu, a neexistencí rozdílů tak nebyla získána podpora pro hypotézu H5. U rysové emoční inteligence ženy skórovaly výše, avšak aniž by došlo k dosažení signifikantního rozdílu, ve schopnostní emoční inteligenci byly průměry žen a mužů téměř totožné. Stávající zjištění jsou tak ve shodě se spíše novějšími studiemi, jako např. Pardeller, Frajo-Apor, Kemmler, & Hofer (2017), Séguin & Hipson (2016) anebo částečně i s meta-analýzou autorů Josepha & Newmana (2010). Naproti tomu starší studie autorů Schutte et al. (1998), Ciarrochi, Chan, & Caputi (2000) anebo Van Rooy, Alonso, & Viswesvaran (2005) významné rozdíly ve prospěch žen explorovali. Považujeme výsledek genderového srovnání v tomto výzkumu za další střípek podporující možný náznak toho, že relativní výhoda žen oproti mužům v emoční inteligenci nemusí být tak jednoznačná, jak se doposud na základě starších výzkumů zdálo. Je otázkou, jaké veškeré důvody za diskrepancemi mezi výsledky jednotlivých výzkumů mohou stát. Nabízí se například fakt, že v souborech výše citovaných studií téměř vždy převažovaly ženy, mnohdy i několikanásobně, zatímco v tomto výzkumu byla proporce v první dílčí studii vyrovnaná a v druhé to naopak byli muži, kteří početně ženy v souboru převyšovali. Domníváme se, že značnou roli budou hrát i konkrétní nástroje (anebo jejich různé verze) využívané ve studiích pro operacionalizaci konstruktů, což se týká především rysově konceptualizované emoční inteligence. Protože však jsou evidence rozporuplné v poslední době mnohdy i u studií, které použily stejný dotazník či škálu, je pravděpodobné, že za nesouladem může stát i specifická povaha toho kterého výzkumného vzorku. A poněvadž se podobně koncipované výzkumy uskutečňovaly v různých kulturních prostředích, není vyloučeno, že nejednotnost výsledků studií může pramenit taktéž z rozmanitosti kulturního pozadí výzkumných vzorků, uvědomíme-li si, jak značně jsou emoce a jejich projevy odvislé od konkrétního kulturního prostředí, v němž jedinec žije a vyrůstá. Jako vhodná se proto do budoucna ukazuje podrobnější analýza, která by výše zmíněné podněty brala v potaz a komparovala výsledky studií, které zakomponovali obdobné výzkumné vzorky z týchž kulturních prostředí a testovaných toutéž metodou.

Zatímco u emoční inteligence jako takové nebyly významné rozdíly mezi heterosexuálními a ne-heterosexuálními jedinci detekovány, nelze podle našeho názoru opomenout, že v případě dílčí složky, emoční regulace, byly průměry – třebaže statisticky nevýznamně – vyšší u ne-heterosexuálů, neboť zdatně inklinovaly k signifikanci, čímž se blížily k replikaci diplomového výzkumu Jelínka (2015). Novější studie ukáží, jestli v této proměnné rozdíly jsou a případně jak velké, s jakou velikostí účinku. Stávající evidence a náznaky se však jeví dle našeho názoru poměrně logicky například ve světle tzv. menšinové teorie stresu Meyera (2003), podle které ne-heterosexuální jedinci jakožto společenská menšina mohou pociťovat výraznější potřebu se vyrovnávat se stresovými faktory, tudíž i potřebu více regulovat své emoce. Určité pojitko s výše vyslovenými myšlenkami spatřujeme také v empirickém zjištění, které přinesla druhá dílčí studie zachycující i proměnné osobnostních rysů, a sice signifikantní efekt vlivu sexuální orientace na rys neuroticismu, v němž ne-heterosexuální respondenti skórovali výše oproti skupině identifikující se s většinovou sexuální orientací. Vyšší skóry v regulaci emocí u homosexuálů v první studii a u souhrnné skupiny ne-heterosexuálů ve druhé studii mohou být ale způsobeny například i opakovanou potřebou se v průběhu života emočně vyrovnávat se svou menšinovou orientací anebo mohou také souviset s možnou tendencí tajit sexuální orientaci z důvodu hrozby homofobního chování ze strany druhých, čímž se může regulace chování a emocí postupně fixovat. S ohledem na výsledky zjištěné stávajícím výzkumem by ovšem taková úvaha znamenala také to, že navržené vysvětlení je charakteristické či intenzivnější u mužů. Jedná se o možné koreláty, které by mohly budoucí studie více podchytit a ověřit zakomponováním např. pociťované četnosti diskriminace, která zde byla mapována pouze v jedné z dílčích studií a nebyla povinná pro zodpovězení v procesu administrace. Zajímavé navíc dle výsledků obou dílčích studií je, že zvýšené skóry oproti majoritním respondentům (co do sexuální orientace) byly zachytávány jak v emoční regulaci schopnostní, tak v té rysové, u které se na tom podílela emočně-regulační strategie potlačování emocí.

Replikováno bylo zjištění o slabé korelaci rysové a schopnostní emoční inteligence (verifikována hypotéza H8), čímž je tato studie ve shodě s jinými (např. O'Connor & Little, 2003; Warwick & Nettelbeck, 2004; Brackett, Rivers, Shiffman, Lerner, & Salovey, 2006; Brannick et al., 2009). Předpoklad souvislosti schopnostní emoční inteligence s kognitivním intelektem, který navrhli Petrides & Furnham (2001) byl tímto výzkumem podpořen (prostřednictvím hypotézy H7). Výsledek je v rozporu se studií autorů Ciarrochi, Chan, & Caputi (2000), na druhou stranu Mayer, Caruso, & Salovey (1999) kladný vztah mezi těmito

proměnnými prokázali. Jejich výzkum zakomponoval verbální složky intelektu, Ciarrochi, Chan, & Caputi (2000) využili metody s minimální verbální složkou. Je tedy otázkou, nakolik může být posouzení schopností emoční inteligence závislé právě na verbálních aspektech. Replikován byl také předpoklad souvislosti rysové emoční inteligence s osobnostními charakteristikami, neboť ve studii využitá škála SEIS korelovala se všemi dimenzemi Velké pětky. Tato zjištění dala empirickou podporu pro hypotézu H6 a jsou konzistentní s jinými výzkumnými studii (např. Petrides, Vernon, Schermer, Ligthart, Boomsma, & Veselka, 2010; Alegre, Pérez-Escoda, & López-Cassá, 2019). Naproti tomu oproti původním předpokladům se diskrepance objevily při analýze emoční inteligence mezi mladšími a staršími jedinci. Van Rooy, Alonso, & Viswesvaran (2005) prokázali pozitivní vztah věku a emoční inteligence, tento výzkum nikoli, a to ani v jedné z dílčích studií. Data ve studiích získaná tudíž hypotézu H9 vyvrátila. Pravděpodobným vysvětlením odlišných výsledků je v tomto výzkumu dominující počet mladších respondentů, což znemožňovalo rozdíly relevantně posoudit, jelikož nebyla zajištěna dostatečná variabilita dat. S tím souvisí i nižší variabilita dat u subjektivního hodnocení zdravotního stavu, což mohlo ovlivnit další zjištěnou nekonzistenci, kdy zatímco například Schutte et al. (2007) objevili rozdíly ve schopnosti i rysové emoční inteligenci mezi skupinami zdravých a nemocných (se silnějším vztahem u rysové konceptualizace), v této studii byl vztah replikován pouze částečně – zatímco v první dílčí studii signifikantní korelace objevena nebyla, u druhé studie, která byla zaměřena především právě na rysovou emoční inteligenci, tomu tak bylo. Hypotéza H10 byla daty výzkumu jakožto celkem tedy podpořena pouze zčásti.

Novým a zajímavým zjištěním, které bylo objeveno podružně, byl signifikantní rozdíl nalezený mezi skupinami ne-heterosexuálních a heterosexuálních jedinců ve dvou zachycovaných dimenzích pětifaktorového modelu osobnosti. Ukázalo se, že průměrné skóre v osobnostním rysu přívětivosti mají signifikantně vyšší heterosexuální ženy a muži, zatímco v osobnostním rysu neuroticismu významně výše skórovala skupina ne-heterosexuálních respondentů. Takové empirické zjištění je konzistentní s výsledky studie, kterou realizovali Peixoto & Nobre (2014), v níž našli signifikantní vyšší skóre právě v neuroticismu u homosexuálních mužů a mimo jiné zvýšenou svědomitost u homosexuálních žen (u přívětivosti rozdíly mezi různě sexuálně orientovanými jedinci prokázány nebyly). Je otázkou, co stojí za rozdílem v osobnostním rysu přívětivosti, který byl v tomto výzkumu explorován. Jedním z vysvětlení, které se nabízí, je možná expozice ne-heterosexuálních jedinců výše zmiňované diskriminaci či obecně zažívání menšinového stresu, které by mohlo generovat tendenci těchto

osob projevovat se v sociálních interakcích méně přívětivě a s nižší důvěrou vůči druhým, respektive více jednat s druhými s vyšší sociální obezřetností. Nemusí se přitom jednat nutně o diskriminaci, nýbrž i o prosté životní zkušenosti ne-heterosexuálů s reakcemi sociálního okolí na jejich sexuální orientaci, kdy – je-li takový jedinec v průběhu života opakovaně vystavován negativní odezvě – může docházet k fixaci přesvědčení, že se taková zkušenost bude opakovat, což může konsekvenčně vést k odměřenému chování v sociální interakci, a tedy také k nižší přívětivosti. Vzhledem k tomu, že existují pouze jednotky výzkumných studií, které se problematikou osobnostních rysů (a diferencemi v nich) věnovaly u ne-heterosexuálních jedinců, jeví se s ohledem na explorované rozdíly žádoucí v budoucnu více osvětlit toto zatím nepříliš probádané pole psychologické vědy prostřednictvím realizace dalších výzkumných studií.

Mezi sekundární cíle výzkumu patřilo ověřování faktorových struktur dotazníku ERQ a SEIS. U prvního zmíněného nástroje bylo jinými studii opakovaně prokazováno průběžně dvoufaktorové řešení odpovídající dvěma v něm zakomponovaným emočně-regulačním strategiím (např. Chen, Zhang, Tian, & Wang, 2021; Kim, Kim, & Kim, 2022), a tutéž faktorovou strukturu stávající výzkumu potvrdil. K dotazníku měřícímu rysovou emoční inteligenci (SEIS) naopak v minulosti nebyly explorovány konzistentní výsledky ohledně počtu extrahovaných faktorů (například Saklofske, Austin, & Minski, 2003; Jonker & Vosloo, 2008; Bester, Jonker, & Nel, 2013), kdy výsledky výzkumů referovaly o třech, čtyřech, pěti nebo dokonce šesti faktorech. V této studii bylo u škály zjištěno třífaktorové řešení, což je ve shodě například s výzkumem provedeným autory Austin, Saklofske, Huang, & McKenney (2004). Aktuální výzkum realizovaný k této disertaci tak svými výsledky dále přispěl k obohacení povědomí ohledně toho, kolikafaktorové řešení je při validizování nástroje SEIS nacházeno.

K provedené studii je také nutné vytyčit několik limitů. Jedním z nich je sebezposouzení v případě rysové emoční inteligence a s tím spjatý vliv možné sociální desirability. Data byla nicméně získána i pro schopnostní emoční inteligenci, kde nelze příliš záměrně zkreslovat výsledek. Další omezení lze spatřovat v reduktivním zaměření výzkumné otázky na emoční inteligenci jako celek a na řízení emocí jakožto jedné její dílčí složky, což bylo nastaveno v designu výzkumu v zásadě z praktických důvodů – celý konstrukt, jak byl v teoretické práci popsán, obsahuje vícero dalších složek odvozených od té které teorie, které by zajisté také bylo zajímavé prozkoumat, avšak rozsah by se tím stal neúnosný. Proto byla zvolena pro tuto první komplexnější studii otázka emoční inteligence jako celku (schopnostní i rysová) a regulace emocí jako složka obsažená v každém významném modelu emoční inteligence a jako faceta

považována někdy za komponentu hierarchicky nejvyšší. Jako jiné omezení lze v souvislosti s metodologií výzkumu vytyčit způsob výběru vzorku, který v případě obou dílčích studií byl nenáhodný (metoda samovýběru kombinovaná s přístupem tzv. lavinové koule). S ohledem na cílovou skupinu respondentů se ovšem jednalo o nejpraktičtější cestu umožňující získat participanty ve výzkumu. Zatímco u první studie mohla v kvalitě získaných dat sehrávat roli délka administrace diagnostické baterie (celková časová náročnost) a s tím spjatá například unavitelnost, v případě druhé dílčí studie lze vnímat omezení v elektronickém sběru dat, u něhož ani navzdory pečlivé prvotní analýze jednotlivých formulářů nelze zcela eliminovat riziko snížené validity odpovědí, jež může vyplývat například z nepozorného vyplňování a z nepochopení otázkám, které nemohou být při elektronické administraci operativně dovysvětleny tak jako při osobním kontaktu s administrátorem. Nedostatek, který lze shledávat především u druhé studie, je nepoměr v počtu respondentů v jednotlivých výzkumných podskupinách, kdy převažovala skupina ne-heterosexuálních respondentů (zejména u heterosexuálních mužů nebyl získán původní předpoklad výzkumného vzorku). Na zmíněných nerovnoměrnostech se značnou mírou podílela také globální pandemická situace, která v průběhu času do sběru dat zasáhla a kvůli níž bylo obtížnější v pokročilejší fázi výzkumu dosbírat odpovídající počty heterosexuálních respondentů k již získaným participantům ne-heterosexuálním, kteří byli z velké části získáni do vzorku v první fázi z důvodu obav o jejich obtížnější zajišťování. Pandemie mohla navíc svým zátěžovým potenciálem bezpochyby působit i na samotné subjektivní posouzení respondentů u některých otázek, například na zdravotní stav či na emocionální regulaci. Považujeme proto za potřebné explicitně vytyčit i pandemii jako takovou za omezení, které se do výzkumu nepředvídatelně promítalo, aniž bylo možné je nějak sofistikovaně ovlivnit.

5 Implikace a závěr výzkumu

Výzkum, který byl v rámci této disertační práce realizován, obohacuje vědomostní základnu oboru psychologie, neboť hlavní účel studie se zaměřil na výzkumnou otázku, která doposud nebyla systematicky zkoumána a ke které chyběla relevantní data. Jednalo se o téma emoční inteligence a její dílčí složky emoční regulace, které byly komparovány mezi skupinami odlišně sexuálně orientovaných jedinců. Zmíněná meziskupinová srovnávání byla především tématem se sociálně-psychologickým nádechem. Nacházet však lze i jistý přesah do oblasti klinické. Stěžejním výsledkem k hlavní výzkumné otázce byla neexistence statisticky významného rozdílu mezi heterosexuálními a ne-heterosexuálními jedinci v emoční

inteligenci. Stejný výsledek byl explorován i u konceptu emoční regulace, ačkoliv v této otázce vyvstávaly napříč dílčími studii jisté náznaky, které by o určité mírné odlišnosti mohly svědčit, tudíž by do budoucna mohlo být toto téma dalšími výzkumy více rozvinuto a nadcházející studie by mohly zahrnout také jiné potenciální koreláty dle odborného uvážení.

Význam empirických zjištění tohoto výzkumu spatřujeme sociálně-psychologickou optikou mimo jiné právě ve faktu nenalezení rozdílů mezi většinově a menšinově sexuálně orientovanými skupinami jedinců, čímž je podporováno určité stanovisko o nejinakosti (podobnosti či stejnosti) menšinově sexuálně orientovaných osob, které se ve svém životě často mohou setkávat s diskriminací či s předpojatostí vůči své osobě od sociálního okolí právě kvůli možnému předsudečnému očekávání odlišnosti sexuálních minorit. Exploraci statistické nesignifikance rozdílu v emoční inteligenci proto považujeme s ohledem na výzkumnou otázku této studie za obdobně důležité a empiricky stejně hodnotné zjištění, jako bývá v případě jiných studií objevení hodnot signifikantních, na které je ve výzkumech běžně a někdy až nelogicky kladen důraz, což mnohdy ústí v tzv. publication bias. Bohatší paleta obdobně laděných studií by tak i s výsledky podporujícími nulové hypotézy, resp. s nesignifikantní evidencí, mohla více výzkumně zdůrazňovat a propagovat podobnost zkoumaných skupin a hrát tudíž důležitou roli potenciálu k postupné společenské změně v přístupu k ne-heterosexuálním menšinám, a to obzvláště v kulturách a zemích, kde jsou tyto skupiny více nebo i běžně diskriminovány. Zároveň doufáme, že existence zde provedeného výzkumu poskytne další podporu pro postupně se rozvíjející podoblast tzv. LGBTQ psychologie, která si pomalu hledá cestu k větší pozornosti a usiluje o to, aby byly v psychologických výzkumech více zakomponovány právě životní zkušenosti a životní specifika osob s minoritními sexuálními orientacemi či sociálními identitami.

Klinický náznak implikací nacházíme ve výzkumných zjištěních, které explorují větší riziko duševního onemocnění osob ze sexuálních minorit, jež je někdy vysvětlováno teorií menšinového stresu, který opět může mít v nemalé míře zdroj v sociálním kontextu. Jestliže víme z minulých studií, že zdravotní stav souvisí s emoční inteligencí a s regulací emocí a pakliže zde máme určité náznaky o možné specifčnosti v regulaci emocí (která by však měla být ověřena dalšími výzkumy) a v osobnostním rysu neuroticismu u osob s menšinovou sexuální orientací, nabízí se možnost taková zjištění využít racionálně a produktivně k tomu, aby mohlo být zvýšené riziko neuróz či jiných poruch eliminováno či alespoň zmírňováno, a to například prostřednictvím vhodné práce s emoční regulací, čímž by psychologická věda naplňovala svou roli oboru pomáhající profese. V kombinaci s výše diskutovanou implikací

sociálního rázu se tak nabízí dle našeho názoru zajímavý potenciál, který mohou odborníci z oboru v přímé práci využít.

Závěr

Disertační práce předložila čtenáři téma emoční inteligence, které představila v teoretické části z mnoha stránek, od seznámení s několika modely konceptu, které jsou dnes považovány za nejdůležitější, přes chápání emoční inteligence jako schopnost testovatelnou výkonově nebo jako rys měřitelný škálami, ke konkrétním nástrojům, které k jejímu měření byly vyvinuty a jež jsou dnes nejčastěji využívány nejen ve výzkumu, ale také například v klinické praxi. Poslední kapitola teoretické poloviny disertace se pokusila rozsáhlým způsobem představit výzkumná zjištění o emoční inteligenci z rozmanitých oborových celků psychologie jako vědy. Důraz byl přitom kladen na empirické evidence o rozdílech v emoční inteligenci mezi různě definovanými skupinami, čímž bylo cíleno na předpřipravení čtenáře na výzkumnou otázku řešenou v části praktické, která si primárně kladla za cíl explorovat komplexnějším způsobem, zdali se v emoční inteligenci a v emoční regulaci (jako složce emoční inteligence považované za hierarchicky nejvyšší) nacházejí signifikantní rozdíly mezi heterosexuálně a ne-heterosexuálně orientovanými ženami a muži či zda si jsou skupiny v těchto proměnných podobné.

Výše uvedená výzkumná otázka vzešla jednak na podkladě absence komplexnějších empirických zjištění, v nichž by byla porovnána emoční inteligence mezi skupinami s většinou a s menšinou sexuální orientací a jednak byla generována dílčím výsledkem dřívějšího projektu diplomového, ve kterém byla možnost existence rozdílů naznačena. Protože však minulý výzkum nebyl celistvějšího charakteru a ideálního metodologického nastavení, byl v této disertační práci výzkumný problém celkově rozsáhleji a metodologicky sofistikovaněji propracován. Primární výzkumné otázky byly studií zodpovězeny – bylo explorováno, že mezi skupinami heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů nebyly nalezeny statisticky signifikantní rozdíly v celkové schopnosti, ani v celkové rysové emoční inteligenci, ve složce regulace emocí byla pouze naznačena inklinace k signifikanci. V empirickém prokázání statistické podobnosti vymezených skupin respondentů je možno vnímat určitý sociálně-psychologický i klinický přesah v souvislosti s dřívější patologizací sexuální orientace, neboť explorační neexistence rozdílů může ve společnosti zamezovat některým neuváženým a vědecky nepodloženým tvrzením ohledně *jinakosti* sexuálních menšin, a tím pádem i oslabovat případné sklony k předsudečnosti, potažmo v patologičtější rovině i k diskriminaci.

Disertační projekt mapoval i řadu dalších proměnných pro možnost replikací některých dřívějších výzkumných zjištění převážně vzešlých ze základního výzkumu. V této souvislosti například nebyla podpořena replikace údajů ohledně relativní výhody žen oproti mužům

v emoční inteligenci, ani o její pozitivní souvztažnosti s věkem. Na druhou stranu podpora byla nalezena pro v minulosti opakovaně zjišťované důkazy o vztahu kognitivního intelektu se schopnostní emoční inteligencí, o slabé korelaci mezi schopnostní a rysovou emoční inteligencí či o souvztažnosti rysové emoční inteligence s osobnostními rysy. A právě v osobnostních předpokladech, které byly do analýz rovněž zahrnovány, byla doplňkovými analýzami objevena signifikance rozdílů mezi ne-heterosexuálními a heterosexuálními jedinci, konkrétně v rysu přívětivosti a neuroticismu. Paleta empirických zjištění tohoto projektu tak nabídla sadu zajímavých výstupů, které generovaly další výzkumné otázky pro budoucí studie, ale které zároveň poskytly i zajímavé nové odpovědi na doposud komplexněji nezkoumané téma rozdílů či podobností v emoční inteligenci mezi skupinami osob definovanými prostřednictvím jejich identifikace s majoritní či minoritní sexuální orientací.

Cíl výzkumného projektu byl naplněn, třebaže do jeho průběhu citelně zasahovaly neočekávatelné události související s globální pandemií, které v průběhu času vynucovaly operativně přizpůsobovat probíhající výzkum. Limity s tímto související byly řádně zmíněny v diskuzi výzkumu, na tomto místě bychom tak už pouze rádi vyjádřili přesvědčení, že výpovědní hodnota empirických výstupů nebyla zasažena nadměrně. Přesto nás však vede vědomí této skutečnosti, stejně jako samotné objevené výsledky výzkumu, již nyní k rozvaze ohledně dalších podobně zaměřených studií, které by bylo zajímavé v budoucnu realizovat a k jejichž uskutečnění bychom rádi pobídl i ostatní výzkumníky. Zároveň doufáme, že práce naplnila očekávání čtenářů, pokud jde o obsah, že zaujala povahou výzkumu a jeho výsledky a že svou existencí bude motivovat další zájemce o tuto a podobnou problematiku k tvorbě nových teoretických statí, úvah či výzkumných studií.

Použitá literatura

- Agnoli, S., Mancini, G., Pozzoli, T., Baldaro, B., Russo, P. M., & Surcinelli, P. (2012). The interaction between emotional intelligence and cognitive ability in predicting scholastic performance in school-aged children. *Personality and Individual Differences* 53(5), 660-665.
- Al-Shahomee, A. A., Furnham, A., & Lynn, R. (2017). Sex differences in intelligence, emotional intelligence and educational attainment in Libya. *Mankind Quarterly* 57(3), 448-455.
- Alegre, A., Pérez-Escoda, N., & López-Cassá, E. (2019). The Relationship between trait emotional intelligence and personality. Is trait EI really anchored within the Big Five, Big Two and Big One frameworks?. *Frontiers in Psychology*, 10(), 866–.
- Anari, N. N. (2012). Teachers: emotional intelligence, job satisfaction, and organizational commitment. *Journal of Workplace Learning* 24(4), 256-269.
- Andrei, F., Siegling, A. B., Aloe, A. M., Baldaro, B., & Petrides, K. V. (2016). The incremental validity of the trait emotional intelligence questionnaire (TEIQue): A systematic review and meta-analysis. *Journal of Personality Assessment* 98(3), 261-276.
- Ardolino, A. (2013). The impact of sex, gender role orientation, and extroversion on emotional and social intelligence. *College of St. Elizabeth Journal of the Behavioral Sciences*, 1-32.
- Austin, E. J., Saklofske, D. H., Huang, S. H. S., & McKenney, D. (2004). Measurement of Trait emotional intelligence: Testing and cross-validating a modified version of Schutte et al.'s (1998) measure. *Personality and Individual Differences*, 36(3), 555-562.
- Bacon, A. M. & Regan, L. (2016). Manipulative relational behaviour and delinquency: Sex differences and links with emotional intelligence. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology* 27(3), 331-348.
- Bar-On, R. & Parker, J. D. A. (Eds.). (2000). *The handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment, and application at home, school, and in the workplace*. Jossey-Bass: California.
- Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema* 18, supl., 13-25.
- Bar-On, R. (2010). Emotional intelligence: An integral part of positive psychology. *South African Journal of Psychology* 40(1), 54-62.
- Baumgartner, F. & Molčanová, Z. (2009). SEIS. Nepublikovaný český překlad škály.
- Bester, M., Jonker, C., & Nel, J. A. (2013). Confirming the factor structure of the 41-Item version of the Schutte Emotional intelligence scale. *Journal of psychology in Africa. Enugu, Nigeria: Working Group for African Psychology*, 23(2).
- Boyatzis, R. E., Goleman, D., & Rhee, K. S. (2000). Clustering competence in emotional intelligence: Insights from the Emotional Competence Inventory. In R. Bar-On & J. D. A.

- Parker (Eds.), *The Handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment, and application at home, school, and in the workplace* (pp 343-362). San Francisco: Jossey-Bass.
- Boyatzis, R. E. (2018). The behavioral level of emotional intelligence and its measurement. *Frontiers in Psychology* 9 [online]. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2018.01438/full>
- Brackett, M. A., Rivers, S. E., Shiffman, S., Lerner, N., & Salovey, P. (2006). Relating emotional abilities to social functioning: A comparison of self-report and performance measures of emotional intelligence. *Journal of Personality and Social Psychology* 91(4), 780-795.
- Brannick, M. T., Wahi, M. M., Arce, M., Johnson HA., Nazian, S., & Goldin, S. B. (2009). Comparison of trait and ability measures of emotional intelligence in medical students. *Medical Education* 43, 1062-1068.
- Brunetto, Y., Teo, S. T. T., Shacklock K., & Farr-Wharton, R. (2012). Emotional intelligence, job satisfaction, well-being and engagement: Explaining organisational commitment and turnover intentions in policing. *Human Resource Management Journal*.
- Cabanac, M. (2002). What is emotion? *Behavioural Processes* 60(2), 69-83.
- Caruso, D. R. (2010). Emotions and the ability model of emotional intelligence. In R. J. Emmerling, V. K. Shanwal, & M. K. Mandal (Eds.), *Emotional intelligence: Theoretical and cultural perspectives* (pp. 17-38). New York: Nova Science Publishers.
- Chen, W., Zhang; G., Tian, X., & Wang, L. (2021). Psychometric properties and measurement invariance of the emotion regulation questionnaire in Chinese left-behind children. *Current Psychology*.
- Cherniss, C. (2010). Emotional intelligence: Toward clarification of a concept. *Industrial and Organizational Psychology* 3(2), 110-126.
- Ciarrochi, J., Chan, A., & Caputi, P. (2000). A critical evaluation of the emotional intelligence construct. *Personality and Individual Differences* 29(5), 539-561.
- Clarke, V., Ellis, S. J., Peel, E., Riggs, D. W. (2010). *Lesbian, gay, bisexual, trans and queer psychology: An introduction*. New York: Cambridge University Press.
- Conte, J. M. (2005). A review and critique of emotional intelligence measures. *Journal of Organizational Behavior* 26, 433-440.
- Cooper, A. & Petrides, K. V. (2010). A psychometric analysis of the trait emotional intelligence questionnaire – short form (TEIQue-SF) using item response theory. *Journal of Personality Assessment* 92(5), 449-457.
- Costa, A. & Faria, L. (2015). Emotional intelligence throughout Portuguese secondary school: A longitudinal study comparing performance and self-report measures. *European Journal of Psychology of Education* 31(3), 419-437.

- Costa, A. & Faria, L. (2015). The impact of emotional intelligence on academic achievement: A longitudinal study in Portuguese secondary school. *Learning and Individual Differences* 37, 38-47.
- Côté, S., Guyrak, A., & Levenson, R. W. (2010). The ability to regulate emotion is associated with greater well-being, income, and socioeconomic status. *Emotion* 10(6), 923-933.
- Côté, S. & Miners, C. T. H. (2006). Emotional intelligence, cognitive intelligence, and job performance. *Administrative Science Quarterly* 51(1), 1-28.
- Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of Psychological Testing*. New York: Harper and Row.
- Douglas, K. M., Porter, R. J., Terao, A., Matsumoto, D., & Willingham, B. (2010). Recognition of disgusted facial expressions in severe depression. *The British Journal of Psychiatry* 197(2), 156-157.
- Downey, L. A., Lomas, J., Billings, C., Hansen, K., & Stough, C. (2014). Scholastic success: Fluid intelligence, personality, and emotional intelligence. *Canadian Journal of School Psychology* 29(1), 40-53.
- Droppert, K., Downey, L., Lomas, J., Bunnett, E. R., Simmons, N., Wheaton, A., Nield, C., & Stough, C. (2019). Differentiating the contributions of emotional intelligence and resilience on adolescent male scholastic performance. *Personality and Individual Differences* 145, 75-81.
- Drescher, J. (2015). Out of DSM: Depathologizing Homosexuality. *Behavioral Sciences* 5(4), 565-575.
- Ekman, P. & Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of Personality and Social Psychology* 17(2), 124-129.
- Emmerling, R. J., Shanwal, V. K., & Mandal, M. K. (2008). *Emotional Intelligence: Theoretical and Cultural Perspectives*. New York: Nova Science Publishers.
- Eslami, A., Hasanzadeh, A., & Jamshidi, F. (2014). The relationship between emotional intelligence health and marital satisfaction: A comparative study. *Journal of Education and Health Promotion* 3(1), 24.
- Farh, C. I. C. C., Seo, M., & Tesluk, P. E. (2012). Emotional intelligence, teamwork effectiveness, and job performance: The moderating role of job context. *Journal of Applied Psychology* 97(4), 890-900.
- Fernández-Berrocal, P. & Extremera, N. (2008). A review of trait meta-mood research. *International Journal of Psychology Research* 2, 39-67.
- Fernández-Berrocal, P. & Ruiz, D. (2008). Emotional intelligence in education. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology* 6(2), 421-436.
- Fernández-Berrocal, P., Extremera, N., Ramos, N. (2004). Validity and reliability of the spanish modified version of the Trait Meta-Mood Scale. *Psychological Reports* 94, 751-755.
- Freudenthaler, H. H., Neubauer, A. C., Gabler, P., Scherl, W. G., & Rindermann, H. (2008). Testing and validating the trait emotional intelligence questionnaire (TEIQue) in a German-speaking sample. *Personality and Individual Differences* 45, 673-678.

- Frijda, N. H. (2006). *The Laws of Emotion*. New York: Taylor & Francis Inc.
- Garg, R., Levin, E., & Tremblay, L. (2016). Emotional intelligence: Impact on post-secondary academic achievement. *Social Psychology of Education 19*(3), 627-642.
- Gignac, G. E. (2009). Psychometrics and the measurement of emotional intelligence. In C. Stough, D. H. Saklofske, & J. D. A. Parker (Eds.), *Assessing emotional intelligence: Theory, research, and applications* (pp 9-40). New York: Springer.
- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: why it can Matter more than IQ*. New York: Bantam Books.
- Goleman, D., Boyatzis, R. E., & McKee, A. (2002). *Primal Leadership: Realizing the Power of Emotional Intelligence*. Boston, Mass.: Harvard Business School Press.
- Goleman, D. (2000). *Práce s emoční inteligencí: jak odstartovat úspěšnou kariéru*. Praha: Columbus.
- Goleman, D. (2001). An EI-based theory of performance. In C. Cherniss & D. Goleman (Eds.), *The Emotionally intelligent workplace: How to select for, measure, and improve emotional intelligence in individuals, groups, and organizations* (pp. 27-44). San Francisco: Jossey-Bass.
- Goleman, D. (2011). *Emoční inteligence*. Praha: Metafora.
- Gomez-Baya, D., Mendoza, R., Paino, S., & de Matos, M. G. (2017). Perceived emotional intelligence as a predictor of depressive symptoms during mid-adolescence: A two-year longitudinal study on gender differences. *Personality and Individual Differences 104*, 303-312.
- Grehan, P. M., Flanagan, R., & Malgady, R. G. (2011). Successful graduate students: The roles of personality traits and emotional intelligence. *Psychology in the Schools 48*(4), 317-331.
- Gross, J. J. (2014). Emotion regulation: Conceptual and Empirical Foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 3-20). New York: The Guilford Press.
- Gross, J. J. (2015). *Handbook of emotion regulation*. New York: Guilford Press.
- Gross, J. J. & John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology 85*(2), 348-362.
- Guastello, D. & Guastello, S. (2003). Androgyny, gender role behavior, and emotional intelligence among college students and their parents. *Sex Roles 49*(11/12), 663-673.
- Harrod, N. R. & Scheer, S. D. (2005). An exploration of adolescent emotional intelligence in relation to demographic characteristics. *Adolescence 40*(159), 503-512.
- Herrera, L., Al-Lal, M., & Mohamed, L. (2020). Academic achievement, self-concept, personality and emotional intelligence in primary education. Analysis by gender and cultural group. *Frontiers in Psychology 10*.
- Hřebíčková, M. & Urbánek, T. (2001). NEO pětifaktorový osobnostní inventář. Praha: Hogrefe – Testcentrum.

- Humpolíček, P. & Slezáčková, A. (2012). *MSCEIT – Test emoční inteligence*. Praha: Hogrefe – Testcentrum.
- Izard, C. E. (2010). The many meanings/aspects of emotion: Definitions, functions, activation, and regulation. *Emotion Review* 2(4), 363-370.
- Jelínek, J. (2015). *Emoční inteligence a její srovnání u heterosexuálních a homosexuálních jedinců*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra psychologie.
- Jonker, C. S. & Vosloo, C. (2008). The psychometric properties of the Schutte emotional intelligence scale. *SA Journal of Industrial Psychology* 34(2).
- Joseph, D. L. & Newman, D. A. (2010). Emotional intelligence: An integrative meta-analysis and cascading model. *Journal of Applied Psychology*, 95(1), 54–78.
- Joseph, D. L., Jin, J., Newman, D. A., & O’Boyle, E. H. (2015). Why does self-reported emotional intelligence predict job performance? A meta-analytic investigation of mixed EI. *Journal of Applied Psychology* 100(2), 298-342.
- Kerr, R., Garvin, J., Heaton, N., & Boyle, E. (2006). Emotional intelligence and leadership effectiveness. *Leadership* 27(4), 265-279.
- Keskin, H., Akgün, A. E., Ayar, H., & Kayman, S. S. (2016). Cyberbullying victimization, counterproductive work behaviours and emotional intelligence at workplace. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 235, 281-287.
- Khalili, A. (2012). The role of emotional intelligence in the workplace: A literature review. *International Journal of Management* 29(3), 355-370.
- Killgore, W. D. S., Weber, M., Schwab, Z. J., DelDonno, S. R., Kipman, M., Weiner, M. R., & Rauch, S. L. (2012). Gray matter correlates of trait and ability models of emotional intelligence. *NeuroReport* 23(9), 551-555.
- Kim, K., Kim, S. H., & Kim, S. (2022). Psychometric properties of the Korean version of the Emotion Regulation Questionnaire (K-ERQ) in a clinical sample. *Psychiatry Investig.* 19(2), 125-134.
- Kleinginna, P. R. & Kleinginna, A. M. (1981). A categorized list of emotion definitions, with suggestions for a consensual definition. *Motivation and Emotion* 5(4), 345-379.
- Klose, J., Černochová, D., & Král, P. (2002). VMT Vídeňský maticový test. Praha: Hogrefe – Testcentrum.
- Látalová, V. & Pilárik, L. (2014). Overenie psychometrických vlastností a faktorovej štruktúry slovenskej verzie dotazníka TMMS (Trait Meta-Mood Scale). In E. Maierová, R. Procházka, M. Dolejš, & O. Skopal (Eds.), *PhD Existence 2014: Česko-slovenská psychologická konference (nejen) pro doktorandy a o doktorandech* (s. 128-140). Univerzita Palackého v Olomouci.
- Lee, T. C., Herbert, M., & Manassis, K. (2014). Do anxious boys and girls differ in emotion recognition accuracy? *Journal of the Canadian Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 23(1), 61-64.

- Lopez-Zafra, E. & Gartzia, L. (2014). Perceptions of gender differences in self-report measures of emotional intelligence. *Sex Roles* 70, 479-495.
- MacCann, C., Roberts, R. D., Matthews, G., & Zeidner, M. (2004). Consensus scoring and empirical option weighting of performance-based Emotional Intelligence (EI) tests. *Personality and Individual Differences* 36(3), 645-662.
- Makkar, S. & Basu, S. (2017). The impact of emotional intelligence on workplace behaviour: A study of bank employees. *Global Business Review* 20(2), 458-478.
- Marjanović, Z. J., & Dimitrijević, A. A. (2014). Reliability, construct and criterion-related validity of the Serbian adaptation of the trait emotional intelligence questionnaire (TEIQue). *Psihologija* 47(2), 249-262.
- Martins, A., Ramalho, N., & Morin, E. (2010). A comprehensive meta-analysis of the relationship between emotional intelligence and health. *Personality and Individual Differences* 49(6), 554-564.
- Matthews, G., Zeidner, M., & Roberts, R. D. (2004). *Emotional Intelligence: Science and Myth*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence* 27(4), 267-298.
- Mayer, J. D. & Salovey, P. (1995). Emotional intelligence and the construction and regulation of feelings. *Applied & Preventive Psychology* 4(3), 197-208.
- Mayer, J. D. & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. J. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications* (pp. 3-34). New York: Basic Books.
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. (2000). Models of emotional intelligence. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of Intelligence* (pp. 396-420). Cambridge: Cambridge University Press.
- McMahon, J., Tiernan, J., & Moane, G. (2020). Differences in gay and heterosexual men's emotional restriction through their femininity: an Irish study. *Journal of Gender Studies*, 29(4), 457-469.
- Mediana, P. A. & Hassan, S. A. (2015). A review on emotional intelligence among homosexual of LGBT community. *Asian Journal of Scientific Research* 8(1), 14-21.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin* 129(5), 674-697.
- Mikolajczak, M., Luminet, O., Leroy, C., & Roy, E. (2007). Psychometric properties of the trait emotional intelligence questionnaire: Factor structure, reliability, construct, and incremental validity in a french-speaking population. *Journal of Personality Assessment* 88(3), 338-353.
- Mills, L. B. (2009). A meta-analysis of the relationship between emotional intelligence and effective leadership. *Journal of Curriculum and Instruction* 3(2), 22-38.

- Mîndru, M. A. & Năstasă, L. E. (2017). The relation between emotional intelligence, sexual identity and sexual orientation. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov* 10(2), 155-164.
- Moors, A. (2009). Theories of emotion causation: A review. *Cognition & Emotion* 23(4), 625–662.
- Mukundan, S. P. & Abdulkhader, Z. (2019). Exploring emotional intelligence of managers through the lens of sex and gender role identity. *International Journal of Human Resource Management and Research* 9(4), 21-32.
- Nakonečný, M. (2000). *Lidské emoce*. Praha: Academia.
- Nakonečný, M. (2004). *Základy psychologie*. Praha: Academia.
- Nakonečný, M. (2012). *Emoce*. Praha: Triton.
- Nasir, F. & Munaf, S. (2011). Emotional intelligence and academics of adolescents: A correlational and gender comparative study. *Journal of Behavioural Sciences* 21, 93-101.
- Navas, M. A. S. & Vijayakumar, M. (2018). Emotional intelligence: A review of emotional intelligence effect on organizational commitment, job satisfaction and job stress. *International Journal of Advanced Scientific Research & Development* 5(6), 1-7.
- Nikolaou, I. & Tsaousis, I. (2002). Emotional intelligence in the workplace: Exploring its effects on occupational stress and organizational commitment. *The International Journal of Organizational Analysis* 10(4), 327-342.
- Oatley, K. & Johnson-Laird, P. N. (2014). Cognitive approaches to emotions. *Trends in Cognitive Sciences* 18(3), 134-140.
- O'Boyle, E. H., Humphrey, R. H., Pollack, J. M., Hawvher, T. H., & Story, P. A. (2011). The relation between emotional intelligence and job performance: A meta-analysis. *Journal of Organizational Behavior* 32(5), 788-818.
- O'Connor, P. J., Hill, A., Kaya, M., & Martin, B. (2019). The measurement of emotional intelligence: A critical review of the literature and recommendations for researchers and practitioners. *Frontiers in Psychology* 10, 1-19.
- O'Connor, R. M. & Little, I. S. (2003). Revisiting the predictive validity of emotional intelligence: self-report versus ability-based measures. *Personality and Individual Differences* 35, 1893-1902.
- Palmer, B., Gignac, G., Bates, T., & Stough, C. (2003). Examining the structure of the Trait Meta-Mood Scale. *Australian Journal of Psychology* 55(3), 154-158.
- Palmer, B. R., Gignac, G., Ekermans, G., & Stough, C. (2008). A comprehensive framework for emotional intelligence. In R. J. Emmerling, V. K. Shanwal, M. K. Mandal (Eds.), *Emotional intelligence: Theoretical and cultural perspectives* (pp. 17-38). New York: Nova Science Publishers.
- Parker, J. D. A., Summerfeldt L. J., Hogan, M. J., & Majeski, S. A. (2004). Emotional intelligence and academic success: Examining the transition from high school to university. *Personality and Individual Differences* 36, 163-172.

- Pardeller, S., Frajo-Apor, B., Kemmler, G., & Hofer, A. (2017). Emotional intelligence and cognitive abilities – associations and sex differences. *Psychology, Health & Medicine* 22(8), 1001-1010.
- Peixoto, M. M. & Nobre P. (2014). Personality traits, sexual problems, and sexual orientation: An Empirical study. *Journal of Sex & Marital Therapy*, (), 1–15.
- Perera, H. N. & DiGiacomo, M. (2013). The relationship of trait emotional intelligence with academic performance: A meta-analytic review. *Learning and Individual Differences* 28, 20-33.
- Petrides, K. V., Frederickson, N., & Furnham, A. (2004). The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behavior at school. *Personality and Individual Differences* 36, 277-293.
- Petrides, K. V. & Furnham, A. (2000). On the dimensional structure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences* 29(2), 313-320.
- Petrides, K. V. & Furnham, A. (2001). Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. *European Journal of Personality* 15(6), 85-101.
- Petrides, K. V. (2010). Trait emotional intelligence theory. *Industrial and Organizational Psychology* 3, 136-139.
- Petrides, K. V. & Furnham, A. (2006). The role of trait emotional intelligence in a gender-specific model of organizational variables. *Journal of Applied Social Psychology* 36(2), 552-569.
- Petrides, K. V., Pita, R., & Kokkinaki, F. (2007). The location of trait emotional intelligence in personality factor space. *British Journal of Psychology* 98, 273-289.
- Petrides, K. V., Siegling, A. B., Saklofske, D. H. (2016). Theory and measurement of trait emotional intelligence. In U. Kumar (Ed.), *Wiley handbook of personality assessment* (pp. 90-103). Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Petrides, K. V., Vernon, P. A., Schermer, J. A., Ligthart, L., Boomsma, D. I., & Veselka, L. (2010). Relationships between trait emotional intelligence and the Big Five in the Netherlands. *Personality and Individual Differences*, 48(8), 906–910.
- Plháková, A. (2003). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.
- Qualter, P., Gardner, K. J., Pope, D. J., Hutchinson, J. M., & Whiteley, H. E. (2012). Ability emotional intelligence, trait emotional intelligence, and academic success in British secondary schools: A 5 year longitudinal study. *Learning and Individual Differences* 22, 83-91.
- Rathore, D., Chadha, N. K., & Rana, S. (2017). Emotional intelligence in the workplace. *Indian Journal of Positive Psychology* 8(2), 162-165.
- Reevy, G., Ozer, Y. M., & Ito, Y. (2010). *Encyclopedia of emotion*. Santa Barbara, California: Greenwood.

- Riggio, R. E. & Lee, J. (2007). Emotional and interpersonal competencies and leader development. *Human Resource Management Review* 17(4), 418-426.
- Rosete, D. & Ciarrochi, J. (2005). Emotional intelligence, and its relationship to workplace performance outcomes of leadership effectiveness. *Leadership* 26(5), 388-399.
- Sadri, G. (2012). Emotional intelligence and leadership development. *Public Personnel Management* 41(3), 535-548.
- Saklofske, D. H., Austin, E. J., & Minski, A. (2003). Factor structure and validity of a trait emotional intelligence measure. *Personality and Individual Differences* 34(4), 707-721.
- Saklofske, D. H., Austin, E. J., Mastoras, S. M., Beaton, L., & Osborne, S. E. (2012). Relationships of personality, affect, emotional intelligence and coping with student stress and academic success: Different patterns of association for stress and and success. *Learning and Individual Differences* 22, 251-257.
- Salavera, C., Usán, P., & Teruel, P. (2019). The relationship of internalizing problems with emotional intelligence and social skills in secondary education students: gender differences. *Psicologia: Reflexão e Crítica* 32(4).
- Salguero, J. M., Fernández-Berrocal, P., Balluerka, N., & Aritzeta, A. (2010). Measuring perceived emotional intelligence in the adolescent population: Psychometric properties of the Trait Meta-Mood Scale. *Social Behavior and Personality* 38(9), 1197-1210.
- Salovey, P. & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality* 9, 185-211.
- Salovey, P., Mayer, J. D., Goldman, S. L., Turvey, C., & Palfai, T. P. (1995). Emotional attention, clarity, and repair: Exploring emotional intelligence using the Trait Meta-Mood Scale. In J. W. Pennebaker (Ed.), *Emotion, disclosure, & health* (p. 125–154). American Psychological Association.
- Sander, D. (2013). Models of emotion: The affective neuroscience approach. In J. Armony & P. Vuilleumier (Eds.), *The Cambridge handbook of human affective neurosciences* (pp. 5-53). Cambridge University Press.
- Séguin, D. G. & Hipson, W. (2016). Unravelling the complex associations between emotional intelligence and personality in later childhood and early adolescence. *Early Child Development and Care* 186(8), 1212-1226.
- Schlaerth, A., Ensari, N., & Christian, J. (2013). A meta-analytical review of the relationship between emotional intelligence and leaders' constructive conflict management. *Group Processes* 16(1), 126-136.
- Schulze, R. & Roberts, R. (2007). *Emoční inteligence: přehled základních přístupů a aplikací*. Praha: Portál.
- Schutte, N. S. & Loi, N. M. (2014). Connections between emotional intelligence and workplace flourishing. *Personality and Individual Differences* 66, 134-139.

- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Bobik, C., Coston, T. D., Greeson, C., Jedlicka, C., Rhodes, E., & Wendorf, G. (2001). Emotional intelligence and interpersonal relations. *The Journal of Social Psychology* 141(4), 523-536.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Hall, L. E., Haggerty, D. J., Cooper, J. T., Golden, C. J., & Dornheim, L. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences* 25(2), 167-177.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B., Bhullar, N., & Rooke, S. E. (2007). A meta-analytic investigation of the relationship between emotional intelligence and health. *Personality and Individual Differences* 42(6), 921-933.
- Shapouri S., Nejati V., & Eftekhar Ardebili, M. (2015). Sexual orientation, theory of mind and empathy: A comparison of male homosexual and male and female heterosexuals. *Medical Journal of the Islamic Republic of Iran*, 29(1), 286.
- Sheldon, O. J., Dunning, D., & Ames, D. R. (2014). Emotionally unskilled, unaware, and uninterested in learning more: Reaction to feedback about deficits in emotional intelligence. *Journal of Applied Psychology* 99(1), 125-137.
- Siegling, A. B., Saklofske, D. H., Vesely, A. K., & Nordstokke, D. W. (2012). Relations of emotional intelligence with gender-linked personality: Implications for a refinement of EI constructs. *Personality and Individual Differences* 52(7), 776-781.
- Sierra, M. D. V., Rosal, M. A. B., Romero, N. R., Villegas, K., & Lorenzo, M. (2013). Emotional intelligence and its relationship with gender, academic performance and intellectual abilities of undergraduates. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology* 11(2), 395-412.
- Simonian, S., Beidel, D., Turner, S., Berkes, J., & Long, J. (2001). Recognition of facial affect by children and adolescents diagnosed with social phobia. *Child Psychiatry and Human Development* 32(2), 137-145.
- Song, L. J., Huang, G., Peng, K. Z., Law, K. S., Wong, C., & Chen, Z. (2010). The differential effects of general mental ability and emotional intelligence on academic performance and social interactions. *Intelligence* 38, 137-143.
- Spielberger, C. (Ed.). (2004). *Encyclopedia of Applied Psychology*. Academic Press.
- Strongman, K. T. (2003). *The Psychology of Emotion*. Hoboken, New Jersey: Wiley.
- Stuchlíková, I. (2007). *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál.
- Trivellas, P., Gerogiannis, V., & Svarna, S. (2013). Exploring workplace implications of emotional intelligence (WLEIS) in hospitals: Job satisfaction and turnover intentions. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 73, 701-709.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2007). *APA dictionary of psychology*. American Psychological Association: Washington DC.
- Van Rooy, D. L., Alonso, A., & Viswesvaran, C. (2005). Group differences in emotional intelligence scores: Theoretical and practical implications. *Personality and Individual Differences* 38(3), 689-700.

Van Rooy, D. L. & Viswesvaran, C. (2004). Emotional intelligence: A meta-analytic investigation of predictive validity and nomological net. *Journal of Vocational Behavior* 65(1), 71-95.

Wang, D., Yuan, B., Han, H., & Wang, C. (2022). Validity and reliability of Emotion regulation questionnaire (ERQ) in Chinese rural-to-urban migrant adolescents and young adults. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, 41(4), 2346–2353.

Warwick, J. & Nettelbeck, T. (2004). Emotional intelligence is...? *Personality and Individual Differences* 37, 1091-1100.

Wierzbicka, A. (2010). On emotion and on definitions: A response to Izard. *Emotion Review* 2(4), 379-380.

Zemach, E. (2001). What is emotion? *American Philosophical Quarterly* 38(2), 197-207.

Zhang, Y. & Bian, Y (2020). Emotion regulation questionnaire for cross-gender measurement invariance in Chinese university students. *Frontiers in Psychology*, 11.

Seznam zkratk

DSM	Diagnostický a statistický manuál duševních poruch
EARS	Výzkumná škála emoční přesnosti Mayera a Gehera
ECI	Golemanův Inventář emočních kompetencí
EI	Emoční inteligence
EISC	Sullivanova Škála emoční inteligence pro děti
EQ	Emoční kvocient
EQ-i	Bar-Onův inventář emoční inteligence (Emotional Quotient Inventory)
EQ-i: YV	Bar-Onův inventář emoční inteligence pro děti a adolescenty
ERQ	Dotazník emoční regulace Grosse a Johna
ESCI	Golemanův Inventář emočních a sociálních kompetencí
IRT	Teorie odpovědi na položku
LGBTQ	Zkratka označující lesby, gaye, bisexuály, transgender a queer osoby
MEIS	Vícefaktorový test emoční inteligence
MSCEIT	Mayer-Salovey-Caruso Test emoční inteligence
NEO-FFI.....	NEO-Pětifaktorový osobnostní inventář
SEIS	Škála emoční inteligence Schutteové
TEIQue	Petridesův Dotazník rysové emoční inteligence
TEIQue-SF	Zkrácená forma Petridesova Dotazníku rysové emoční inteligence
TMMS	Škála rysové meta-nálady
VMT	Vídeňský maticový test inteligence
WLEIS	Škála emoční inteligence Wonga a Lawa

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Charakteristické znaky výkonově a rysově koncipovaných nástrojů měření EI

Tabulka č. 2: Domény nástroje ECI a v nich obsažené dílčí kompetence

Tabulka č. 3: Subškály a kompozitní škály Bar-Onova nástroje EQ-i

Tabulka č. 4: Přehled dílčích studií a v nich plánovaných měřených proměnných

Tabulka č. 5: Popisné statistiky podskupin respondentů k proměnné věku

Tabulka č. 6: Korelační tabulka jednotlivých proměnných mapovaných ve studii č. 1

Tabulka č. 7: Vzájemné korelace mezi nástrojem MSCEIT a jeho složkami (N = 184)

Tabulka č. 8: Popisné statistiky ke schopnostní emoční inteligenci a k jejím čtyřem dílčím schopnostem u skupin žen a mužů

Tabulka č. 9: Popisné statistiky ke schopnostní emoční inteligenci a k jejím čtyřem dílčím schopnostem u skupin heterosexuálních a homosexuálních respondentů

Tabulka č. 10: Testové statistiky dvoufaktorové ANOVA analýzy vlivu pohlaví a sexuální orientace na celkovou schopnostní emoční inteligenci

Tabulka č. 11: Testové statistiky dvoufaktorové ANOVA analýzy vlivu pohlaví a sexuální orientace na schopnostní emoční regulaci

Tabulka č. 12: Popisné statistiky k rysové emoční inteligenci (SEIS) u skupin heterosexuálních a homosexuálních žen a mužů

Tabulka č. 13: Interkorelace mezi rysovou emoční inteligencí, rysovou regulací emocí a demografickými proměnnými (N = 210)

Tabulka č. 14: Vzájemné interkorelace mezi rysovou emoční inteligencí, rysovou regulací emocí a proměnnými spjatými s životním kontextem respondentů

Tabulka č. 15: Interkorelace rysové emoční inteligence a emočně-regulačních strategií s osobnostními dimenzemi (N = 210)

Tabulka č. 16: Vzájemné korelace skóre osobnostního dotazníku NEO-FFI a jeho jednotlivých dimenzí (N = 210)

Tabulka č. 17: Popisné statistiky k rysové emoční inteligenci, rysové regulaci emocí a osobnostním dimenzím u skupin žen a mužů

Tabulka č. 18: Popisné statistiky k rysové emoční inteligenci, rysové regulaci emocí a osobnostním dimenzím u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů

Tabulka č. 19: Testové statistiky multivariační ANOVA analýzy vlivu pohlaví a sexuální orientace na rysovou emoční inteligenci a rysovou emoční regulaci

Tabulka č. 20: Testové statistiky meziskupinových rozdílů v rysové emoční inteligenci, rysové emoční regulaci a u dvou emočně-regulačních strategiích

Tabulka č. 21: Testové statistiky multivariační ANOVA analýzy vlivu pohlaví a sexuální orientace na osobnostní dimenze zjišťované dotazníkem NEO-FFI

Tabulka č. 22: Testové statistiky meziskupinových rozdílů v osobnostních dimenzích dotazníku NEO-FFI

Tabulka č. 23: Nerotované a rotované faktorové nálože položek dotazníku SEIS

Tabulka č. 24: Nerotované a rotované faktorové nálože položek dotazníku ERQ

Seznam grafů

Graf č. 1: Distribuce věku respondentů ve studii č. 1

Graf č. 2: Proporce participantů studie 1 dle pohlaví

Graf č. 3: Proporce participantů studie 1 dle sexuální orientace

Graf č. 4: Distribuce věku respondentů ve studii č. 2

Graf č. 5: Proporce participantů studie 2 dle pohlaví

Graf č. 6: Proporce participantů studie 2 dle sexuální orientace

Graf č. 7: Distribuce skóre schopnostní emoční inteligence v celkovém souboru respondentů

Graf č. 8: Průměrné skóre celkové schopnostní emoční inteligence u heterosexuálních a homosexuálních žen a mužů

Graf č. 9: Distribuce skóre schopnostní emoční regulace v celkovém souboru respondentů

Graf č. 10: Průměrné skóre ve schopnostní emoční regulaci u skupin heterosexuálních a homosexuálních žen a mužů

Graf č. 11: Distribuce skóre rysové emoční inteligence v celkovém souboru respondentů

Graf č. 12: Distribuce skóre rysové emoční regulace v celkovém souboru respondentů

Graf č. 13: Distribuce sumativních skóre z osobnostního dotazníku NEO-FFI v celkovém souboru

Graf č. 14: Četnosti odpovědí respondentů s menšinovou sexuální orientací ohledně toho, jak velká část jejich rodinného sociálního okruhu je obeznámena se sexuální orientací respondenta

Graf č. 15: Četnosti odpovědí respondentů s menšinovou sexuální orientací ohledně toho, jak velká část jejich sociálního okruhu přátel je obeznámena se sexuální orientací respondenta

Graf č. 16: Četnosti odpovědí respondentů s menšinovou sexuální orientací ohledně toho, jak velká část jejich sociálního okruhu kolegů či spolužáků je obeznámena se sexuální orientací respondenta

Graf č. 17: Subjektivní vnímání ne-heterosexuálních respondentů ohledně toho, jak často se setkávají s diskriminací

Graf č. 18: Subjektivní vnímání ne-heterosexuálních respondentů ohledně spokojenosti s životem v České republice s ohledem na jejich menšinovou orientaci

Graf č. 19: Průměry v rysové emoční inteligenci u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních žen a mužů

Graf č. 20: Průměry v emočně-regulační strategii kognitivního přehodnocení u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních žen a mužů

Graf č. 21: Průměry v emočně-regulační strategii potlačování emocí u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních žen a mužů

Graf č. 22: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu emoční stability

Graf č. 23: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu extraverte

Graf č. 24: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu otevřenosti vůči zkušenosti

Graf č. 25: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu přívětivosti

Graf č. 26: Průměry u skupin heterosexuálních a ne-heterosexuálních respondentů v osobnostním rysu svědomitosti

Graf č. 27: Extrahované faktory dotazníku SEIS s využitím scree plot grafu

Graf č. 28: Extrahované faktory dotazníku ERQ s využitím scree plot grafu